

4726

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద

జూలై 1957

సంపుటము ౪4 :

: సంచిక 7

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1957

జ్యోతిరేఖ	శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు	...	1
నిలవసరు	‘శ్రీ విరించి’	...	2
పెండ్లిచూపులకు శుభకాలము	శ్రీ రాళ్ళపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు...		18
కెరటాలు	శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం	...	26
కాళిదాస కవిత :			
శీలచిత్రణము	శ్రీ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తము	...	33
పురపాలకులు	శ్రీ అంగర సూర్యారావు	...	49
విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు	శ్రీ ప్రతివాదిభయంకర వేదాంతాచార్యులు	...	63
నైజగుణం	శ్రీ ఆర్. సూర్యనారాయణ	...	74
రష్యా యువమేధావులు	కేథరిన్ ఫోర్	...	80
కలనూరగంప		...	94
గ్రంథవిమర్శనము		...	98

జ్యోతిరేఖ

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు

మధుర మధుర పీఠాపాక్షాత్
పుష్పేకతాత్మ వారిద గామిని!
కిణ కిణ పద రచనా సంచారిణీ
నా కవితా శ్రీ మన్మథ భామిని.

విశీల కాంతిమేఘ హృదయవీధి
ఓర్వన జల్లు నవ్వుపూలు రుప్సు
స్ఫేరమ్మద మాహావీరిక
ఊహ లేఖావిష్కృత లాసిక.

హిమాని వీచీ స్ఫీక ప్రాభా
తామ్ర నాకధుని శ్రీమన్మథ
శేన తరంగిణివై, తమోరాశి
కాంతిపుష్పము గానింక,
గీతికాభినందనతో, అవనీ
స్థలి దిగ్గు, సీకై, నవ శరత్కాశ
హిమ గిరింద శిఖరరూప మెత్తిన
నను వీక్షించుచు యెన్ని అబ్జములు
తమోవైస్మ్య రేఖ లాగ నాగెను—

నీలాంబుద వీణా గూఢముని
శంపా రేఖాతంత్రులు మ్రోయగ
కదలిపచ్చు, నీ గూఢము ననుసరించు
వాయూచ్చు తరంగవ దూహలు

కనుకు కనుపించని, జ్యోతి
శ్విఖై తపించిపోవు, యాగి
కాగ్ని పరిస్థితామణి హా
హృదయ కనక శత్రుతమువలె
వికస్వర తేజోవధిభూత తప
రూప సమాహితమా నాకళాత్మ.

నిలవనీరు

‘శ్రీ విరించి’

పాత్రలు : సుధ(25): చీకూ చింతా లేకుండా సంసారం చేస్తోన్నట్లు కనిపించే అందమైన యువతి.

సుందరమ్మ (35): పేరుకు తగిన ఆకారం. విధవరాలు. రిఫ్రెష్ మెంట్ రూం యజమానురాలు.

శేషమ్మ (18): సుందరమ్మకు అసిస్టెంటు.

గంగారాజు (25): రిఫ్రెష్ మెంట్ రూంలో సరుకులు ప్రేషో బాజానికి తగిలించుకుని ప్లాట్ ఫారం మీద అమ్ముతూండే మనిషి.

సీతాశి(40): టికెట్ ఇన్ స్పెక్టరు పార్శ్వమ్మ(35): సుధకు సరిచిత్. మధు (30): ప్రాక్టీసు చేస్తోన్న డాక్టరు.

దృశ్యం : సందడిగా వూడే రైల్వే స్టేషన్ రిఫ్రెష్ మెంట్ రూం. ఎకమ వైపు కొంటురు. అద్దాలు బీరు వాల్ లో రొట్టెలు, బన్నులు, బిస్కెట్లు, పళ్లు, ఫలాలు వగునలు తీర్చిన స్లగ్గసులు, టీ కప్పులు, సోడాలు, బానికులు. వెనక గోడకు రెండు టిటికీలు. వాటి

కింది అద్దంథలుపులు మసిబారి వుంటాయి. వైవాటికి రంగు రంగుల కాగితాలు. గది కుడి ప్రక్కగోడకికూడా యిలాటి కిటి కీలే వుంటాయి. ఈ గోడకే దర్వాజా. అది దాటి ప్లాట్ ఫారంమీదికి వెళ్లొచ్చు. వెనక గోడ నానుకుని మూడు బల్బులు, మూలన ప్టా. కుడివేపు గోడకు రెండు బల్బులు, దర్వాజా పక్కన మరో బల్బు. గోడలనిండా రిక రకాల ఎక్స్ పోజిక్ మెంటు కాగితాలు, కాలెండర్లు, కాయితాల పూవులూ!

కాలం : అన్ని రంగాలూ దాదాపు సాయంత్రం అయిదు అయిదున్నర మధ్యకాలంలో నడిచినట్లు భావించుకోవచ్చు. పోతే, ఒక్కో రంగానికి, తరవాతి రంగానికి మధ్య రెండేసినెలల విరామం.

1

* * అ సమించే సూర్యుడి కిరణాలు కుడివయపు కిటికీలోంచి పరావర్తించి కొంటుకుమీదికి పడుతుంటాయి. వెనకవైపు బెంచీల్లో

‘నోయల్ కవర్డ్’ ఆధారంగా

నిలవనీరు

కూమని ఓ యువకుడు పేదరు
చూస్తూ విహసంగా టీ తాగు
తున్నాడు మరో ప్రక్క సుఖ
కూర్చున్నాది. పాతికేళ్లు. సుందర
మయిన విగ్రహం. దానికి తగిన
దస్తులు. చేతిలో ఏదో పుస్తకం.
చదువుతూ, మధ్యమధ్య సెలలో
తాను ముచిముసి నవ్వులు నవ్వి
కుంటూంటుంది.

గంగరాజు వచ్చాడు. కూమని
ఫారంలో వున్నాడు సరాసరి
కౌంటర్ దగ్గరికి వెళ్ళాడు.

గంగ : అపెల్స్ ఆయిపోయాయి, అరపిజను
కావాలి.

సుంద : ఏదీమాపనీ (లేవరకాయించి మాస్తంది)

గంగ : ఇండాక ఓ పలెటూరిఅమ్మి, నాదిగ్గర
ఆయిస్ క్రేంపుండా అనడిగింది, నాకు నవ్వా
గింది కాను.

సుంద : అంగులో నవ్వాల్సిందేమింది నాయనా?

గంగ : నన్ను చూస్తూకూడా, ఆయిస్ క్రేం అమ్మే
కుర్రాడిని అనుకోవటం...హా, హా...
(నవ్వుతాడు)

శేష : ఏమిటా పకిలనవ్వు?

సుంద : నువ్వునుకో శేషీ. యిదిగో, గంగరాజూ,
నువు మరీ అసభ్యంగా లెగూరవున్నావు.
బొత్తిగా పెద్దాచిన్నా లేకండా యేమిటా
నవ్వు? ఊ...యీ యాపెల్స్ తీసుకుపో...

గంగ : రైట్. (నల్లిపోతాడు)

సుంద : ఇనుగో, శేషీ, ప్రతిసారీ 'నువు పనిలో
వున్నావు' అని గుర్తుచెయ్యటానికి నాకు
లిల్లపాణం తోకకొస్తోంది.

శే : ఇప్పుడు నేనేమీ కానిపని చెయ్యలేదమ్మా!

సుం : ఎంకుకట్లా తెలివితక్కువదానినా చేబె
ముఖం నేనుకుక్కుంటావు? నిన్ను
ఆ జాపితా రాయమన్నాను, యేమయిందీ?

శే : గాతాను.

సుం : ఏదీ?

శే : మీ బల్లమీద పెట్టాను.

సుం : మరి...నీ సుఖపురుష్ట?

శే : ఇనుగో—

సుం : అయిశే, నల్లి మూడోసంబంబల్ల శ్రద్ధం
చెయ్యి. వానినిగద ఎంతి శెత్తిచేరిందా
మాకు—

శే : చెత్తకొదవన్నా, గొడ్డెడుంపుడు.

సుం : చుంపులో, అంపులో! నల్లి కాప్పినపని
చెయ్యి, పూడిక వాడంనకి.

[సీత పతి వస్తాడు]

సీ : హల్లో!

సుం : రేం, ఆవుగూపమయిపోగావు?

సీ : నిన్నట్లా వద్దామనుకుంటే, నుణం తీరిక లేదు.

సుం : ఏం కొంప మునిగింపమిటి?

సీ : కొద్దిగా గంబుగోడం ఎరిగిందిలే.

సుం : డేన్ని రుచించి?

సీ : నాకల్లారామాశాను, నాకా ఫన్ కౌన్ పెల్లె
లోంచే దిగాశా, తీగదాస్తే నాడిదగ్గర
మూడో క్లాసు టికెట్టే. ఏబ్బు కట్ట
మన్నాను, శేషీపెట్టు కుక్కుర్చున్నాడు,
దాంతో పెడ్తిపోవ!

సుం : నువురాకపోలే, యేదో యిలాంటిదే జరిగిం
టుందనుకున్నాను.

సీ : నాస్నేహితు డొకడు, పెళ్ళి చేసుకుంటు
న్నాడు.

సుం : మంచిపేగా!

సీ : అలావున్నావేం, యివారే?

సుం : ఎవరూ? నేనా? నాకం?

సీ : ...యివారే...నువ్వు...యేమిటో...యిదిగా
వున్నావు.

సుం : (ఆలిసమాట వినిసెంచుకోకండానే) శేషీ!
కుంపట్లో బొగ్గులుమాను...

శే : అట్లాగేనమ్మా—

సుం : ఇక్కడ పూరికే బాతాకానీ చేసుకుక్కు
గోట్టానికి నాకు తీరిక లేదు సీతాపతి!

సీ : నాకో కప్పు టి యివ్వనా మరి?

- సుం : టీ తప్పకుండా తాను, తాగిన వెంటనే నీ మాత్రం నెళ్ళిపో. శేషి కలిసిస్తుంది, తీసుకో- నాకు బోలెడు పనుంది.
- నీ : నువు కలిసిస్తే బాగుంటుంది.
- సుం : కాలం కర్కం మనకోసం అట్టే వుండువు, నీ తాపతీ!
- నీ : నువ్వేదీ, నాకు అర్థం కావటంలేదు.
- సుం : నీకస లర్థంకాదు-హే.
- [మధు బోపలికొచ్చి కొంటర్ దగ్గరికి వెడతాడు]
- మ : ఓ కప్పు టీ.
- సుం : అలాగే - రొట్టెగానీ బన్ గానీ యిమ్మంటారా?
- మ : వొడ్డు, టి చాలు.
- సుం : ఆరు కాన్లు.
- మ : ఇనుగో! (బల్ల ముంగుకొచ్చి కూర్చుంటాడు. టూప్ బల్లమిచ్చిపెట్టి, టి తాగుతుంటాడు. సుం గడిచూరం కెసి మాసి తన సంచీ సర్దుకుని, ప్లాట్ ఫారం వయపు వెళుతుంది. శేషమ్మ కొంటరు వనక్కు వస్తుంది)
- శే : మున్నీ యివారే పాలు ముట్టవయినా లేదు? ఎటువోయిందో ఏమో.
- సుం : పాలుపెట్టావా, అసలు?
- శే : ఆ! దగ్గరిపా నయినా రాలేదు.
- సుం : చూడు, ఆహ్లాదో వుండేమో-
- నీ : ఓహో! జంతువు లంటే సరదా! మా ఆ విషకీ అంతే - రెండు పిల్లలూ, మాడు కుక్కలూ - మాయింట పెరుగుతున్నాయి.
- [దూరంగా పెద్ద చప్పుడు గణ గణ మని గంట]
- సుం : అదుగో రైలు.
- [రైలు ప్లాట్ ఫారం మీదికి వస్తోందగా, చెవులు చిల్లులు పడేలా రణగణ గ్వని]
- నీ : నా టీ నూటేమిటి? - నేను వెళ్ళిపోవాలి, మో నిమిషంలో నలభైమాడు వచ్చేస్తుంది.
- సుం : (టీ కప్పు అందిస్తూ) యింటిదగ్గ రెవ రున్నారు?
- నీ : మరో కుర్రాడిని కూర్చోబెట్టి వచ్చా.
- సుం : నీపనికి బద్ధకిస్తున్నావు.
- : కాస్త విశ్రాంతి తీసుకోవటంలో మరేం ప్రమాదం లేదులే.
- [చేతి రుమాలుతో కన్ను అద్దుకుంటూ, సుం కొంటరు దగ్గరికి వస్తుంది.]
- సుం : ఏదమ్మా, ఓ గ్లాసుడు నీళ్ళివ్వు. కంట్లో యే మిల్క్ పడింది. గరిగరిగాడుతోంది.
- సుం : యేదీ, యిటురండి, మాస్తాను.
- సుం : మీకా శ్రమ అక్కలేదు. కన్ను కడిగితే చాలు. అజ్జే పోతుంది.
- సుం : యినిగో (నీళ్ళిస్తాను అందిస్తుంది.)
- నీ : బొగ్గుముక్క ఆయివుంటుంది, బహుశా.
- సుం : బయటికొస్తే ఫరగాలేదు కాని—లేకపోతే ప్రమాదం.
- సుం : చాలా బాధ...అబ్బా...
- సుం : యేం—తిగ్గిందిమా?
- సుం : ఉహు—(మధు బల్ల దగ్గర్నుంచీ లేచి వస్తాడు)
- మ : యేదీ, నన్ను చూపనివ్వండి.
- సుం : ఆ బల్బే, అక్క రైలు—యేహో నలుగు— అంతే—
- సుం : కనుపాప అందున ఓసారి తువ్వండి.
- మ : నన్ను చూపనివ్వండి, నేనో డాక్టర్ని— అందుకుని...
- సుం : (స్నిగ్ధమతో) అలాగే...
- మ : పిలుతున్నా వయపు తిరగండి. ఏదీ, పైకి చూపండి, ఆ! యిప్పుడు కిందికి, ఆ! అదిగో—అట్లా నే నుంచునుంపండి. (చేతి రుమాలు అంచువేలికి చుట్టి కంటికొనల్లో తుడుస్తాడు)—అదీ! ఆయిపోయింది.
- సుం : అబ్బ, బాధంతా తగ్గిపోయింది, ప్రాణం కుదిటబడ్డది.
- మ : ఇసుక రేణువు, మరేంకాదు.
- సుం : యమబాధనించి రక్షించారు. నమస్తా రాలు.
- మ : ఇందులో యేముందిఅండి—
- నీ : అదిగో—రైలు రా నేవస్తోంది—నేను పరిగెత్తాలి.
- సుం : నా అదృష్టం కొద్దీ మీ రిక్కడున్నాడు.
- మ : దానికేంలేండి—యీ మాత్రం చికిత్స ఎవరేనా చెయ్యగలరు.

నీలవనీరు

సు : కాని, చేసింది మీరేకద! కృతజ్ఞత ఎలా తెలపాలో అర్థం కావటంలేదు. నమస్కారాలు, నమ...అదిగో, నా రైలు, నడతాను, వెళుతున్నా...
(నెళ్ళుతుంది కనిపించేవరకు ఆ మెరైపు చూచి తిరవారి యథాస్థానంగా కూర్చుంటాను, మను.)
[రైలు వెళుతోన్న చప్పుడు—తెర...]

2

* * సుందరమృత, శేషమృత వుంటారు.
బల్లెనిన్నీ కాళ్ళీగా వుంటాయి

సుంద : బాగుంది, చాలా బాగుంది; యీ పని ఆ పని చేసినందువల్ల నాకు వారి గేదేమిటి? వాళ్ళు తిప్పట తిప్పు; పలకా యింటి చాకిరిలో నాకర్హా వాళ్ళొచ్చి పనిచేసి, రంత్రిల్లా ప్రేమపాత్రమైన భార్యగా నటించాలి వాళ్ళ సంతోషంకోసరం! ఇది నావల్ల కాదని చెప్పేశాను, గాలానికి చేపలేం తిక్కువగా లేవని లేచిపోయిచ్చేశాను; పెటేచేడా సద్దేశుడని ఆ కుడాన్నే అతిర్ని వోచిలి వచ్చేశాను.

శే : మళ్ళీ అటువైపు వెళ్ళే లేదన్నమాట!

సుం : ఈ జన్మలో పాపగను ఆ పని! కొన్నాళ్ళ పాటు మా అక్క దగ్గరున్నాను. తిరవారి ఓ స్నేహితుడితో కలిసి వుంటూ, టి హెపు పెట్టం, మే మిద్దరం.

శే : మరి ఆతగా డేమయ్యాడు?

సుం : మూడేళ్ళ గడిచాక, యీలోకాన్నే వదిలి వెళ్ళాడు.

శే : పాపం!

సుం : ఇక చూచావు—తిరవారి అనుకున్నవన్నీ సక్రమంగా జరిగేవాయి.

[గంగరాజు ప్రవేశిస్తాడు]

గం : రెండు డింకులూ—యేమిట...

గుం : యెందుకూ?

గం : ప్లాట్ ఫారం మీద పార్టీ వాళ్ళు కావాలన్నారు.

సుం : వాళ్ళు యిక్కడికే ఎందుకు రాకుండా?

గం : ఆ మాట నాళ్ళే అడగాలి. (శేషమృత వైపు చూచి, కన్ను గీటుతాడు)

గుం : కంప్లెట్ నలుసేమయినా పనిం దేమిటి?

గం : ఎప్పుడూ, యిక్కడికొచ్చినప్పుడల్లా, ఏదో పనింటే వుంటుంది.

శే : చాలే,—సోది.

గుం : గంగరాజు, కాస్త, మర్యాదగా (పవర్తింబటం నేర్చుకోమని నీ కనేక పర్యాయాలు చెప్పాను. యిదిగో డింకులు, గూపిల్లా—నశు—

గం : ఈ పంకుకి అడుగున చిల్లిన్నట్టుంది.

గుం : వాళ్ళకంత పట్టింపుగా వుంటే, నేరుగా యిక్కడికే వచ్చి యేరుకోమని చెప్పా—

గం : సరే, అట్లాగే

గుం : ఈ జనం—రామ రామ—ప్లాట్ ఫారం మీద నుంచు రెండు ముక్కలు నోట కుక్కుకుంచామని ఎందుకుమంటానో నా కర్థం కాదు. సరే, సీతాపతిని మటుకు టికి రోవటం మర్చి పోవద్దని చెప్పా.

గం : రైలో (నెడతాడు)

[మను, సుగ ప్రవేశిస్తారు]

సు : టి పుచ్చుకుందామా? నిమ్మరసమా?

సు : టి—(చుమ్మం పక్కబల్లముంగు కూర్చుంటుంది—మను కొంబర్ దగ్గరికి వెళ్ళతాడు)

మ : రెండు—టి.

సుం : రొట్టె, బనలూ...

మ : (సుగతో) యేం?

సు : ఆ బస్టు యివాళే తయారుచేసిన వేనా?

సుం : ఆహా యీ వునయమే తయారయినై.

మ : అయితే రెండు బస్టు యివ్వండి. (సుందరమృత రెండు ప్లాట్ ఫారం బస్సులు పెట్టియిస్తుంది యింతలో శేషమృత టి కలుపుతుంది)

సుం : ఎనిమిదణాలు—

మ : ఇంద—(మను బల్లముంగు కొచ్చి కూర్చుంటాడు)

సు : (శేషమృతో) నేను లెక్క జొక్కా చూచుకుంటూంటాను, సీతాపతి వస్తే చెప్పా

శే : అట్లాగే.

సు : బస్సు చాలా బాగున్నాయి.

మ : అవును.

సు : నీకు టీగో పాలు ఎక్కువుంటే యివ్వుమా?

మ : అవును, నీగో?

సు : నాకూ అంతే!

మ : స్వేదను హోటల్స్‌లో టీ ఎప్పుడూ అట్లాగే వుంటుంది.

సు : నేను కాదనటం లేదు—కాని, యివ్వాలి మధ్యాహ్నం సువ్వంతా నీకర్తవ్యాన్ని మరిచావు.

మ : మరేం ఖరవాలేదు, ఉదయమంతా పని చేశానుకద! కాస్తంత విరామం తీసుకున్నందువల్ల మునిగిపోయేసేం లేదు, యిందులో మనం పాపం అనుకోవలసిందేం లేదు కద!

సు : నాకేం తెలీదు — ఈరికే ఓ టీగో! ఏదో జరగకూడదనిది జరుగుతున్నట్టు అనిపిస్తుంది.

మ : అబ్బ! నువ్వెంత తమాషాగా మాట్లాడుతున్నావ్!

సు : చిన్నప్పుడు—వేసవికాలంలో పనికిగది కిటికీలోంచి దూకే చెరువుకువెళ్ళి స్నానం చేసి వస్తాండేవాళ్ళం. విపరీతమయిన చలి! అయినా అచటో పరాక్రమంగా తోచేది! నా అంతట నేనే ఆపనిచేస్తూండే దాన్ని కాను, కాని ప్రహరాన్ని పంచుకోవటం. అంతే! యిప్పుడూ సర్గ అట్లాగే అనిపిస్తోంది నాకు.

మ : మగోదన్, తీసుకో.

సు : అబ్బ, నువు నవ్వుకున్నావు, నన్ను ఎగతాళి చేస్తున్నావు.

మ : నవ్వుకున్నమాట నిజమేకాని, నన్ను గురించి కూడా నవ్వుకుంటున్నాను.

సు : యేం, ఎంకుకని?

మ : నువ్వించాక పాపం అన్నప్పుడు నాకేదో భయమేసింది.

సు : అగుగో చూచావా, నేనెప్పుటం లేదూ?

మ : కాని, మనమేం తప్పపని చెయ్యలేదు.

సు : కానప్పు, చేసివుండక పోవచ్చు—

మ : యేదో గాలివాటున కలుసుకున్నాం, మళ్లా కలుసుకున్నాం. లాంఛనానికని యింతి వుచ్చుకుంటున్నాం. తరవాత సినిమా

చూస్తున్నాం. ఇంతకంటే సాధారణంగా, సహజంగా జరిగేది మరే ముంటుంది?

సు : ఏమయినా, మనం పెద్దవాళ్ళం.

మ : నేనింకా పెద్దవాడిని కాననుకుంటాను; నువ్వు?

సు : నేను పెద్దవాణ్నే సుమా! గౌరవకుటుంబానికి చెందిన వినాసిత ప్రీతి, భగ్త యిల్లునాకిలి ముగ్గురిపిల్లలూ.

మ : కాని, నీగో యీ వూహలేవీ ప్రవేశించని పనితనపు కోమలత్వం యేదో అంతర్భాగంగా వుంకి వుండాలి. ఇంకా కిటికీలోనుంచి యివరిలికి దూకుదామనీ, చెగువులో యాలి.....

సు : బహుశా, మన జీవరంకూడా సంపూర్ణంగా ఎదిగమనుకుంటా!

మ : అబ్బ, నువ్వెంత తమాషాగా మాట్లాడుతున్నావు!

సు : ఈ మాటలు నువ్వు యిందాక నే అన్నావు.

మ : బహుశా నువ్వు వినివుండ వనుకున్నాను.

సు : లేదు, విన్నాను.

మ : నేనూ గౌరవ కుటుంబీకుడి నే. నాకూ ఇల్లూ భార్య పిల్లలు బాధ్యతలు వున్నాయి. నాకూ చేతినిండా బోలెడంత పనివుంది. అందులో మిగతమై ఎన్నో ఆదర్శాలున్నాయి!

సు : ఆమె ఎట్లా వుంటుంది?

మ : ఎవరు? నా భార్య?

సు : అవును.

మ : పొట్టిగా, నల్లగా, బలహీనంగా...

సు : ఏం తమాషా! ఆమె చాలా అందంగా వుంటుందినుకున్నా!

మ : మరి...మరి...నీ, భర్త ఎలా వుంటాడు?

సు : మధ్యరకం ఎత్తు. ఉంగరాలజాతు. దయాధర్మి హృదయం. ఉద్రేకాలు, ఉద్రేకాలు లేకుండా గంభీరంగా వుంటాడు.

మ : ఎంత గర్వంగా చెప్పావు?

సు : అలానా? (కిందికి చూస్తుంది)

మ : యేమిటి సంగతి?

సు : సంగతా? అంటే?

మ : నువు మాటాడుతూ దిగజారిపోయేవు!

నిలవనీరు

- సు : మనం చాలా చీలిపిగా ప్రవర్తిస్తున్నాం— మ : నావుద్దేశం యేమిటంటే గొప్పదాక్షిణ్యం దయచేసి మొదట మాంచి ఆసక్తి కలవాల్సివుండాలి. రచయితలలాగ, చిత్రకారులలాగ, యింకా కూడా నలుగురికీ మంచిచేదామనే నిర్వికార మయిన సత్సంకల్పం వుండాలి!
- సు : ఎంగుకని? మ : అవును, నాకిప్పుడు అర్థమవుతోంది.
- సు : ఎంగుకనో నాకూ తెలీను. ఏమయినా, మనం బాత్రిగా అపరిచయస్థులంకద! మ : ఇక చూచావు— గోగనిగోధమే నివారణ కన్న లక్ష్యం నయం, అదే నా లక్ష్యం. గోగ నిరోధక వైద్యానికి, మామూలువైద్యానికి అసలు పోలికలేదు. ఈ వైద్యం కేవలం నియమాలు, జీవన విధానాలు, ప్రపంచజ్ఞానం మీద ఆధార పడివుంది. ఉదాహరణకి, నా ప్రత్యేకత— గుండెజబ్బులు.
- సు : కిటికీ మూయటం దారివేరు— అందులో నా వేలు సరిగ్గా చెయటం దారివేరు! మ : ఓ!
- సు : అబ్బే, మరేం అనుకోకు! మ : ధయపడకు మరి. సాంతంవంటే అసలు భయపడాల్సింది వుండదు. గాలిలోపాటు దుమ్ము రేణువుల్ని కూడా పీల్చటం యిగోగానికి మూలకారణం. ఈ వూరి ఆస్పత్రిలో యీ వ్యాధిగురించి పకిరించటానికి మంచి సదుపాయాలున్నాయి, యిక్కడ బొగ్గు గనులున్నైకను మరి!
- సు : సరే, మల్లె మొదటికి వద్దాం. మ : నువు మాటాడుగా చిన్నవాడివై పోయినట్లున్నావు.
- సు : —బో—బాత్రిగా బాగున్నదంటావా, అంటే —కాఫీకన్నా. మ : అట్లాగా!
- సు : నావృత్తి ధర్మం ప్రకారం, ఈ ప్రశ్నకు జవాబు కావాలంటే నువు ఫీజు యిచ్చుకోవాల్సివుంటుంది. మ : నిజంగా, చిన్నకుర్రాడిలా!
- సు : (సవ్యతో) నీ రైలు వచ్చే వేళయింది. మ : ఎంగుచేత నీకట్లా గనిపిస్తోంది?
- సు : అబ్బ! దాన్ని గురించి ఆలోచనెందుకు? మ : యేమో నాకు తెలీదు... ఊ... తెలుసు.
- సు : మన సంభాషణకు అంతరియంగా ఆ రైలు రావటం తిలచుకుంటే... మ : చెప్పమరి!
- సు : ఊరికి గుర్తుచేశాను. మరేంలేదు; అన్నట్టు, యిందాక యేమిటి అన్నావు? పనీ ఆదర్శంగా మిగిలిమా? ఏమటా అదిర్శాదు. మ : ఉహూ, చెప్పలేను. నావ్వు బొగ్గుగనుల్ని గురించి మాట్లాడు తున్నావు.
- సు : అబ్బో, అదో పెద్దకథ! మ : అవును గాలిలోపాటు బొగ్గునుండి కూడా ఊపిరి తిత్తుల్లోకి వెళుతుంది— యిదొరకం.
- సు : డాక్టర్లందరికీ అదిర్శాలు వుండి తీరాలనుకుంటాను, లేకుంటే— కార్యభారం మరి నువ్వర మవుతుంది. నువు యిక్కడికి ప్రతి గురునాడం వస్తావనుకుంటాను. మ : ఇంకోరకం యేమిటి?
- సు : అవును, ఒకగోజు యిక్కడి ఆస్పత్రిలో గడిపి వళితాను. యిక్కడి పెద్దడాక్టర్లూ నేనూ కలిసి చదువుతున్నాం. అతిని దగ్గర వారానికో గోజయినా ఆస్పత్రి గోసుల్ని పకిరించేందుకు వచ్చాను. మ : చాలా వున్నై, లోహపు గుమ్మ, ఉక్కు పరిశ్రమలున్నాయే— అవి! యింకా—
- సు : ఇంకనువల్ల నీకేమయినా లాభమా? మ : రాలి దుమ్ము— బంగారపు గనులా—
- సు : బోలెడంత! చాలమంది డాక్టర్లు— ముఖ్యంగా యావనదేశీ, ప్రయివేటు కలలుకుంటారు. యివన్నీ చాలమటుకు వాల్లవృత్తికి సంబంధించే వుంటాయి. ఏమి... యిదింతా నీకు చెత్తిగా అనిపించటం లేదుకద!
- సు : లేదు, ఆర్థం కావటంలేదుకాని చెత్తిగా మటుకు లేదు.

సు : ఓహో — (గణగణమని ఘంటానాదం)
అదిగో, నీ రైలుబండి.
మ : అవును.—
సు : నువ్వు రైలు తప్పిపోకువను.
మ : ఉహూ—
సు : అసలు సంగతేమిటి?
మ : ఏమీ లేదు... యేవీ లేదు—
సు : యివాళి చాలావుంది. మధ్యాహ్నమంతా
చాలా హాయిగా గడిచిపోయింది.
మ : అందుకు నాకూ చాలసంతోషంగా నే వుంది.
కాని ఈ యిరోగాల కయిల్లు చెప్పి నిన్ను
విసిగించినందుకు మాత్రం విచారం గా వుంది.
సు : అవి నాకంతగా ఆర్థంకావులే!
మ : సరే, మళ్ళీ కలుసుకుందాం — (రైలు
వస్తోన్న శబ్దం)
సు : పై ప్లాట్ ఫారానికి వెళ్ళాలి కదూ? పరి
గెత్తాలి. నన్ను గురించేమీ దుసులుపడకు.
నారైలు మరో నిమిషానికి వస్తోంది—
మ : మనం మళ్ళీ కలుసుకుందామా? (రైలు
యింకా మీదికి వస్తోన్న శబ్దం) మరి—మరి
సు : ఏమిటి?
మ : వచ్చే సునువారం, సరీగా యివాళిటి ప్రైముక్
సు : ఉహూ, కుదిరను బహుశే—
మ : అబ్బ... బతిమాలు కుంటాను నిన్ను...
ప్రార్థి...
సు : సరే, అలాగేలే— (మధు లేస్తాను)...
పరిగెత్తు—
మ : వెళ్ళోస్తాను,
సు : సరే, నే నక్కడికి వస్తాను—
మ : మంచిది, వెడతా... (పరిగెడుతూ అప్పుడే
వస్తోన్న సీతాపతిని డికోడతాడు)
సీ : ఓ! ఏమిటి నింపాడిగా పరిగెత్తు మరేం
లొందరలేదు— [తెర]

3

* * రిక్రెష్ మెంట్ రూంలో ఎవరూ
లేరు; సుందరమృతం. ఆమె
కిందికి వంగి, స్టాలో బొగ్గులు

కూరుస్తో వుంటుంది. సీతాపతి
వస్తాడు. ఆమె వక్కర్తే ఉండటం
చూచి, వీపు తట్టుతాడు. ఆమె
బంతిలా పైకిలేస్తుంది.

సుం : ఎంత సాహసం! ఎంత దారుణం!
సీ : నేనాపని చెయ్యకంప్ వుండలేకపోయా!?
సుం : నీచేతులు పడిపోను—
సీ : నీకు కోపం వచ్చినప్పుడు, అచ్చంగా అప్ప
రపలా గుంటావ్—
సుం : ఒక్కడికోచ్చి నీ యిష్టంవచ్చినట్టు ప్రవ
ర్తించటం, ఏమీ చేపట్టి...
సీ : పోయిన సోమవారం జరిగిందాన్ని బట్టి,
యిమాత్రం చనువుకోద్దీ కీపున తిట్టినందుకు
నువ్వేమీ అనుకుంటా వనుకోలేను—
సుం : పోయిన సోమవారం మాట అట్లావుంచు—
నేనిప్పుడు 'దూర్భా' ఏమిగున్నాను-ఎవరన్నా
ప్రేమనమాపురు కిట్టికోంచి నువ్వెచినపని
చూస్తే—యింకేమన్నా వుందా?
సీ : ఆ! యేం చెప్తా న్నదూ!
సుం : సిగ్గులేకపోలే సరి—ముఖానికి—!
సీ : అంతంతలేమిటలు లుపయోగించకు మరి—
సుం : చాల్లే— నీకుకో (కొంటర్ చెనక్కు వెకు
తుంది. — సీతాపతి సన్నగా యాలపాట
స్వారంభిస్తాడు—)
సుం : నీ యాల పాటలు కట్టిపట్టు. ప్లాట్ ఫారం
మీదికి వినిపిస్తుంది—
[సీతాపతి యింకా పెద్దగా పాడతాడు—]
సుం : ఇనుగో, సీతాపతి, ఖచ్చితంగా అడుగు
తున్నాను. నువు యికనయినా జాగ్రత్తగా
మనులకుంటావా? లేదా?
సీ : (పాట సగంలో అపి) యిది నా సంతోష
సమయాల్లో ఒకటి!
సుం : ఇనుగో, నీ 'దూర్భా' కప్పు తీసుకు, దూరంగా
పోయి కూచో.
సీ : నిజం చెప్పాలంటే - యీ తప్పంతా నీదే!
సుం : నీకు - బహుశా - మరి పోయింటుంది.

నిలవనీరు

- సీ : ఇవాళ రాత్రి...
- సం : నువు బాగ్గంగా ప్రవర్తించకపోవే, యివాళ రాత్రి లేదు, కేపురాత్రి లేదు. మరో రాత్రి...
- [సీతాపతి మళ్ళీ పాట ప్రారంభిస్తాడు]
- యిగుగో, నోగు మూసుకుంటావా లేదా!
- సీ : ఒక్క ముద్దివ్వు.
- సం : అంటి అసభ్యులు పల్లెమీ చెయ్యన, వీచుకున్నావో.
- సీ : ఒక్కటంటే ఒక్కటే! చాలు (అమె బుజం తడతాడు)
- సం : సీతాపతి, యింతలో నీ చిలిపిచేష్టలు ఆపుదూ-
- సీ : రా, రా, యిది సహాయం...
- సం : చా, అవతిలికి ఫో!
- సీ : రా, ఒక్కముద్దు — ఒక్కటి...ఒక్కటి చాలన్నామగా!
- [ఒకశీతం పెనుగుతున్నది, యిద్దరూ రొట్టెల వరదమీద విగుచుకు పడతారు. అణగ్ని నేలపాలవుతాయి.]
- సం : మాకానా, చక్కటి రొట్టెలన్నీ నేలపాలయినై, నీవెంటసరసం, నావూనూ!
- [సీతాపతి వాటిని యేలేందుకు వొంగుతాడు, గంగరాజు ప్రవేశం.]
- గం : సరీగ్గా సమయానికి వచ్చివట్టాన్నా నే!
- సం : నోగుమూసుకు, నొక్కెలు వైకెక్కు.
- గం : అంతకంటేనా...
- [మగు సుగ వసాగు, సుగ మామూలు బల్ల దిగిరికివెళ్ళి కూర్చుంటుంది. మగు కాంటర్ దగ్గరికి వస్తాడు.]
- మ : గండు టీ,
- సం : రొట్టెలూ, బస్తూ...
- మ : ఒడ్డు, టీ ఒక్కటే చాలు.
- సీ : వాతావరణం బాగున్నట్టుంది, డాక్టరు గారూ!
- మ : చాలా బాగుంది.
- సీ : కాని, వాతావరణంలో కొద్ది తడి వున్నట్టుంది.
- [సుందరమ్మ మగకు గండుకప్పు అందించి డబ్బులు వుచ్చుకుని, గంగరాజువై వు తిగుతుంది.]
- మ : ఏమిటి, డొరికే గుడ్లగుబలా చూస్తున్నావ్?
- గం : కేషమ్మ ఎక్కడుందా, అని!
- సం : అడ్డక్కడుంటే నీకెందుకూ? నువు నాలుగో నంబు ప్లాట్ ఫారంమీద నీపని చూసుకో-పద! అంతే!
- గం : ఇన్వార్, స్టూకోజు బిస్కట్లు ప్లాట్లకు ఎక్కడలేనిగిరాకీ వచ్చిపడింది, నాకు స్టాకు కానాలి.
- సం : నీదగ్గరెన్నెన్నై?
- గం : చూడు—
- సం : చుకోడజను తీసుకుపో. లెక్కరాయటం మర్చిపోకు.
- గం : గైలో! (అంటూ డజనుప్యాక్లు అందుకు వెళ్ళిపోతాడు)
- మ : నాకు నిర్ణయగా వుండటం చేతికాదు.
- మ : అసలు సంఘి అడికాదు.
- [ఓయువకుడు లోపలికివచ్చి కాంటర్ దగ్గరికి వెళతాడు.]
- యు : కప్పుకాఫీ.
- సం : ఇంది (కాఫీకప్పు అందిస్తాండాగా, సీతాపతి ఓరగా చూస్తాడు)
- మ : మనమిట్లా విడిపోశం.
- మ : యిట్లా విడిపోలేనే బావుండు ననిపిస్తోంది.
- మ : నిజంగానా?
- మ : అదే ఆలోచిస్తున్నాను.
- సం : (యు వకుడితో) ఆరుకాస్లు (డబ్బు తీసుకుంటుంది.)
- సీ : ఇవాళ రాత్రి విషయం మామూలే కద!
- సం : మాదాం—(కేషమ్మ ప్రవేశిస్తుంది, కాంటర్ వెనక్కు వెళుతుంది.)
- మ : నిజానికి మనం విడిపోయి ప్రయోజనం లేదు. మనవిదరం ప్రేమికులం కద! సంభవం అయినా కాకపోయినా మనం హృదయానికి హృదయం యిచ్చుకునే ప్రేమికులం!

సు : ఇది ఎంత తప్పా మీకు తోచటం లేదా? మ
ఎంత తప్ప!!

మ : తప్పా వొప్పా తరవాతమాట, నేను యథా
స్థాన్ని గమనిస్తున్నాను.

శే : (సీతాపతితో) మిమ్మల్ని ప్రేమను మాన్య
గాగు రమ్మంటున్నాను.

సీ : ఎందుకూ? వాశితో నాకేం పనీ?

శే : యేమో, నాకేం తెలుసూ?

సుం : నేను సీతాపతి, వాడెట్లాంటి ఉద్దంశదో
నీకు తెలుసుగా!

సీ : వాడెంతి ఇవట నగ్నవో నాకు తెలుసు.

సుం : యేమిటామాట! శేషివుండగా... లొందుగా
... తానేని వెళ్ళు.

సీ : ఈ నగ్న వున్నాగానికి క్షణం తీరిక లేదు, మ
దమ్మిడీ...

సుం : నేకుదూ—

సీ : మళ్ళా వస్తానూ—

సుం : అట్లాగేలే— (సీతాపతి నడతాడు.)

[సుందరమ్మ కాంటర్ చీవకి వెళుతుంది.]

మగు : (అతి లొందరిగా) (నీవారి వచ్చేటప్పటికి
చాలా ఆలస్యం ఆవుతుంది. ఎవరికీ తెలిసే
అవకాశంలేదు.

సు : అంత కమ్మై పనా? అప్రతిష్ట. అంత
కన్నా యేమీ లేకండా వుండటమే నయం.

మ : ఇప్పటికే చాలా ఆలస్యం అయిపోయింది.
ధైర్యం తెచ్చుకో సుధా. ఇద్దరం ఒకే
పడవలో పయనిస్తున్నాం. మనం పరస్పరం
ఉదారంగా వుండాలి— యేం?

సు : ఇందులో ధైర్యానికేముంది? దొంగచాటుగా
మరొకళ్ళయింట్లో కేరటం, మాడ్చోకింటి
నాడికి తెలికుండా, త్వరత్వరగా భయ
పడుతో, రహస్యంగా యివటిల పడటం—
యింతకన్నా, ఒకళ్ళకోకళ్ళం దిద్దంపెట్టుకు
యింకెప్పుడూ కలవకుండా వుండటం నిజంగా
ధైర్యమయిన పని!

మ : నువ్వు ధైర్యమయిన పని చెయ్యగలవా—
యేమో నాచేతికాదు!

సు : చేతి కాదూ?

: విను సుధా, యిది యిదివరకెప్పుడూ మనకు
సంఘటోపపత్తి విషయం. ఇంతకుముందే
మనం ప్రేమించుబడ్డాం, సుఖపడ్డాం, తృప్తి
పడ్డాం. అది. వేరేవిషయం. దీని హాటో,
యిది దానికి పూర్తిగా వ్యతిరేకం. విచిత్ర
మయిన ప్రేమసన్నివేశం... మన సామాన్య
జీవితాల విలవతో దీన్ని కొలవలేం.

సు : ఇది ఎందుకంత ముఖ్యమయిందనుకోవాలి?
మనం దీనికంటే ప్రాముఖ్యం ఎందుకెవ్వరి?

మ : మనో మార్గం లేదు కనుక !

సు : లేకపోలేదు మధూ, మనం కొంత గాంభీర్యం
చేర్చుకోవాలి.

మ : అత్యంత అవసరమయినదీ, నిజమయినదీ—
మన సరాల బాధకి కొవల్సిందీ అయిన దీని
పట్ల మనకు గాంభీర్యం యెందుకు? అట్లాగ
యితే, యీ కోరికనించీ యివటిల పడటం
గాంభీర్యంతో కాదు—బలహీనతతో నేమో

సు : నీకంత పట్టింపా?

మ : నీకు తెలియలేదా?

సు : కష్టం, చాలా యాతన, నాకేమీ తోచటం
లేదు.

మ : అట్లాగనకు సుధా !

సు : నిన్ను ప్రేమించటం నాకేంకో గండం.
నిన్ను ప్రేమిస్తే నాయింట్లో నేను పరాయి
దాన్నివుతాను. అతిపరిచయమయిన వస్తు
వులకూడా — సంకల్పరాల తరబడి
చూస్తోన్న తలుపు తెరలు, కొయ్యపెట్టెలు—
యింటి సామాన్లన్నీ నావంక విచిత్రంగా
చూస్తాయి. అవి నావికొవనిపిస్తుంది. నిన్ను
వొదిలి వెళ్ళాక—యిదివరకెన్నడూ ఎరగ
నంత యేకాంతంతో బాధపడతాను... నా
జీవితం యావత్తూ నానించి దూరదూరంగా
పోతున్నట్లువుతుంది. నాకేం చెయ్యటానికి
తోచదు.

మ : ...సుధా!...

సు : నాకు నా భర్తన్నా, పిల్లలన్నా యిదే
ప్రేమ. అంతా నావాళ్ళకారా?— నేను

యోజనాలో చూస్తున్నాననిపిస్తుంది. అర్థమవుతుందా—నే. చెబుతున్నది—మగవాళ్ళకి ఈ పని శేలికేమా?

మ : నాకు తెలియదు.

మ : అబ్బ, నాకేసి విచారంగా చూడకు—నే నేం ససగటంలేదు. నిజంగా!

మ : ప్రేమలో పడటం ఎవరికిగానీ అంత శేలికే విషయంగా వొదిలిపోలేదనుకుంటాను.

మ : మనకింకా కొద్ది నిమిషాలే కాలమిది. అట్టే నా వుద్దేశ్యం తొందరగా విడిపోవటం నా కిష్టమని కాదు... నాకు, దైత్యం కావాలి.

మ : దారి చూడునా రైల్వే నిన్ను నా కొలిలోనే వుంచుకుంటాను. ఒంటరి శిశువు నాకు ప్రాణాంతకంగా తయారవుతుంది. నా గది తలుపు చప్పువపునే, ఎవడో రోగి లోపలికి చొరబడుతుంటే... నువ్వే నేమో నని ఆశగా తలపెట్టెత్తుతాను...

మ : మనం చాలా చిలిపిగా మాట్లాడుకుంటున్నాం, కదూ!

మ : శుక్రవారం, శని-ఆది-సోమ-మంగళ-బుధ—

మ : గురు—

మ : అంగేకదూ?

మ : అవునంతే!

మ : మళ్ళీ యిల్లు దాటేయకు—

[రైలుగంట మోగుతుంది. శేషమృత కాఫీ కప్పు సుందరమృత ముందు పెడుతుంది]

మ : (కాఫీ తాగుతూ) సీతాపతి, అప్పుడప్పుడూ కుత్రతనపు చెట్లలు చేస్తాడన్నమాటేగాని మొత్తంమీద పెద్దమనిషే. గౌరవనీయుడు...

[రైలు వస్తోన్న చప్పుడు]

మ : ఆదిగో నీ రైలు—

మ : నేను దాన్ని దాటేస్తాను.

మ : వద్దు—నెట్టి, నా మాట విను.

మ : ఉహు.

మ : కాస్త విడిదంగా ఆలోచించాలి శేతాపతి. నాకేం చెయ్యాల్సిందీ తోస్తే బాగుంటుంది.

మ : నువు నన్ను నమ్ముతావా?

మ : ఆ! ముమ్మాటికీ.

మ : వోట్లకోసంకాదు. మనసులో మాట చెప్పు : నిజంగానే—

మ : అంతా మనకు వ్యతిరేకంగావుంది. పరిస్థితులు ఎదురుతిరుగుతున్నాయి. ఈ తనవుల్ని తేల్చి వారాలిస్తే. మనం యీ ప్రేమని యింతటితో ముడిపెట్టి దాచేదాం. దీనివల్ల మరెవరికీ నష్టం కలగకూడదు. కలిగేనష్టమేదో మనమే భరిద్దాం.

మ : అంగువల్ల మనకు నష్టమా?

మ : అవును—ఆ సమయం వచ్చినపుడు.

మ : సరే!

మ : యీ వ్యవహారం మరెవరికీ తెలియకుండా కనీసం అనుమానలేనిగా నయినా స్వగించకుండా వున్నంతవరకే మన ప్లాను సాగుతుంది.

మ : మంచిదే!

మ : మనం దీన్ని గురించి యికమందెప్పుడూ మాట్లాడద్దు. ఇనుగో, నేను నభిమన్నాను. ప్రేమారీ గదికే వెళ్ళి. నీ కోసం ఎదురుచూస్తాను. నువు ఎంతకీ రాకపోతే, నువు సిద్ధమవలేదనుకుంటాను. ఓ నిశ్చయగానికీ రావటానికి నీకింకా కాలం కావాలనుకుంటాను. యింత ఆప్రమ (అంటూ ఆమెతో కాయితం ముక్కు యిచ్చి, వెనక్కు తిరిగిచూడకుండా వెళ్ళిపోతాడు—)

[రైలు పరిగెడుతున్న చప్పుడు. మధ్య లేచి తిలుపునైపు నభిమంది—తెం]

4

* * రిఫ్రెష్ మెంట్ రూంలో రెండేలైల్లు వెలుగుతున్నాయి. దాదాపు కొట్టు కట్టే శేట టయిమయింది. కాళీగా వుంటుంది. రైలు వడివడిగా వెళుతున్న చప్పుడు. శేషమృత వచ్చి కౌంటర్ మీద గుడ్డ కప్పుతుంది. ఇంతలో గంగరాజు వస్తాడు. యూనిఫారంలో కాక, మామూలు దుస్తుల్లో ఉంటాడు.

భారతి

- గంగ : ఏం, యింటికి వెళుతున్నావా?
- శే : అవును.
- గంగ : అయితే నీకోసం ఆగమంటావా?
- శే : నేను తిన్నగా యింటి కెళ్లిపోవాలి.
- గంగ : ఏం కథ?
- శే : అమ్మ నాకోసరం కామకుసుంటుంది.
- గంగ : ఇక్కడ యేవో ఆలస్యం అయిపోయిందని సర్దిచెప్పలేవు?
- శే : అట్లా యిదివరకే చాలాసార్లు చెప్పా.
- గంగ : ఈ రోజు అదేమట! మళ్ళీ చాలా రమ్మగా వుందని చెప్ప.
- శే : చాలే. అమ్మ యేమంత తెలివి తక్కువదనుకున్నావ్?
- గంగ : కాస్త తెలివిగా ప్రవర్తించుకోవ్వ. అయినా నిమిషాలు ముందుగా కొట్టుకట్టేసి, రమ్మ మూలంగా సదినిమిషాలు ఆలస్యం అయిందను. అట్లాగా పావుగంట కలిపాచ్చేస్తుంది.
- శే : ఇంతలో సుందరమ్మ తిరిగొచ్చేస్తే!
- గంగ : ఏం నెగ్గిపోయింది! సీతాపతిగో సరదాగా పిక్కాగు కొడుకూ, అప్పుడే యెళ్లావస్తుంది. సరే! నీకోసం దొడ్లో కామకుసుంటా.
- శే : అలాగేలే (గంగరాజు వెళ్లిపోతాడు)
[సుధ వస్తుంది.]
- సు : ఓ గ్లాసు ద్రాక్ష...
- శే : మళ్ళీ మూసేస్తాన్నానమ్మా.
- సు : కనిపిస్తానే వుంది. కాని యింకా పూర్తిగా మూసెయ్యలేదుగా!
- శే : సరే... నాలుగంటలు.
- సు : (వచ్చి తీసి పెట్టు లిస్తూ) ఇనుగో - నీదగ్గర చిన్ని కొయితిం ముక్క, ఓ కవరూ ఉన్నాయా?
- శే : బుక్ స్టాల్ లో దొరుకుతాయనుకుంటా!
- సు : కాని స్టాల్ కి బేరారు, కాస్త మాద్దా-యే మూలన్నా వున్నాయేమో?
- శే : సరే, వుంటుంది, మాస్తాను. (గోపలికి వెళుతుంది. సుధ గ్లాసు తీసుకుంటుంది.)
- శే : (తిరిగి వస్తూ) అదృష్టం కొద్దీ, వున్నై.
- సు : థాంక్స్!
- శే : మరో నిమిషానికి మళ్ళీ మూసేస్తాను.
- సు : ఊ! (తిరిగి కామని యేవో రాస్తూంటుంది. యింతలో వున్నానగా మధువస్తాను.)
- మ : అమ్మమ్మ! యిక్కడే వున్నావుకద! బతికించావు!
- సు : దియచేసి వెళ్లిపో. యింక నాతో మాట్లాడకు-నీకు పుణ్యముంటుంది.
- మ : నిన్నిట్లా ఎట్లానర్భోస్తాననుకున్నావ్?
- సు : నేనువల్లీ తీరతాను. యిదే మంచి సద్దతి.
- మ : నువుచాలా క్రూరంగా మాట్లాడుతున్నావు సుధా.
- సు : నాకు తిలతీనేనీ న్నంది, నీదేం పోయిందీ!
- మ : వాసింత తొందగ్లో తిరిగిరావడం కొంప ముంచింది! అయినా, నాకు సుందరమ్మో ఎరగను. అదీకాక, వాడెవరు నిన్ను చూడలేడు.
- సు : ముందుగాదాగించి మీ మాటలన్నీ విన్నా-మెట్లాదగి, కిటికీల దగ్గరవొంగి, నానిదానిలా భయపడుతూ - యింతటి పడ్డాను - యింకా నుండేలు గభీనుని కొట్టి కుంటూ నేవున్నాయి.
- మ : అలా-నిష్కారంగా మాట్లాడుకు సుధా.
- సు : ఈ కథంతా విన్నాక అతను నవ్వివట్టున్నాడుకదా? నువు కూడా, నిన్ను గురించి ప్రపంచంలో యితర మగవాళ్ళిలా మాట్లాడావుగా!
- మ : మేం నిన్ను గురించి మాట్లాడి నే లేదు-ఊరూ పేరూ లేని...
- సు : నువు నాతో నిజం చెప్పవ్. నే నెవరో అతిని కెందుకు చెప్పకూడదు? మనం ప్రేమ కులమనీ, రహస్యంగా, యింకెక్కడా చూటులేదు కనక-అతినిగడ్డులో కలుసుకుంటున్నామనీ, బయట పడటమంటే మహా భయంగా వున్నదనీ... ఎందుకు చెప్పలేదా? మనం అతి చవుకబారు మనుష్యుల మనీ, సాహసం శూన్యమనీ...
- మ : అబ్బ, సుధా-యిదంతా.
- సు : ఇవంతా నిజమే, సాక్షాత్తానిజం-కదా-!
- మ : నాకు తెలుసు-నీకిదంతా చాలా బాధగా వుంటుందని. నాకూ చాలా విచారంగా

నీలవనీరు

- వుంది. యీ అనుకోని దుస్సంఘటన, నిజంగా-మన దురదృష్టం. కానీ, మనం నిజంగా ప్రేమించుకున్నట్టు మనకు తెలుసు శే కద! అదేకావల్సింది!
- సు : అంతేకాదు. కావల్సింది. యింకావున్నై. మ ఆత్మ గౌరవం, సభ్యతా పోయిన తర్వాత యింకేమిటి?...ఉహూ, యింతటితో చాల్లే శే యీ!
- మ : ఇంతేనా, యింతేనాయీక మన సంగతి? మ నుండు, ముండు, నాముఖం కూడా చూసేవా?
- సు : నువు నాకో సహాయం చేస్తానంటే-(కాస్సే శే పు నిశ్శబ్దం)
- మ : నిన్ను నేను ప్రేమిస్తున్నాను సుధా. నా జీవితంతో ప్రేమిస్తోనే వుంటాను. ఎవరే మనకున్నా ఫరవాలేదు. ఇప్పుడు నీవేపు శే చూడలేను, ఎందుకంటే యిది తుదికి నాంది. మ నిన్ను ప్రేమించటానికి తుదికాదు, మనం శే కలిసి వుండటానికి! అప్పు, యిప్పుడే కాదు- సుధా...యిప్పుడే కాదు.
- సు : అవును, ఇప్పుడే కాదు.
- మ : ఈ సాయంత్రాన్ని గురించి మజేమనకుంటున్నావో నాకు తెలుసు. మనవి విభిన్న జీవితాలు; దూరదూరంగా మెలుగుతాం. పాపం చేస్తున్నామన్న ఖీతి అప్పుడప్పుడూ భారమవు తూంటుంది. మనం జాగ్రత్తగా వుండాలి. ప్రయత్నించో వుండాలి. ఎంత ధైర్య సాహసోపేతమయిన పనయినా సరే చేసేటట్లుండాల్సింది. మన హృదయాలకీ మనసులకీ అంత దౌర్జన్యం చెయ్యలేం కద!
- సు : మంచిదే!
- మ : నేను వెలిపోతున్నాను.
- సు : ఓహో!
- మ : అయితే, అప్పుడే కాదు. (శేషివస్తుంది)
- శే : పావు మూసేనేటయమయింది.
- మ : అలాగా!
- శే : ఇక తాళం వేరెయ్యాలి!
- మ : ఈమె యింకో పావుగంటలో రాబోయే గైలు కోసరం ఎదురుచూస్తోంది. ఒంట్లో
- బాటశ్శేను. ప్లాట్ ఫారం మీద ఎముకలు కొరికే చలి!
- : వెయిటింగ్ రూం తెరిచే వుంటుంది, చూడండి.
- : ఒక్క పావుగంట నేపు కూచోనిస్తే, నీకు చాలా బుగపడి వుంటాం.
- : అబ్బే! రూల్సుకు వ్యతిరేకంగా ఎట్లా చెయ్యను?
- : (ఆమెకో ఆయిదు రూపాయల నోటు అందిస్తూ) కాస్తగలు వచ్చేంత వరకూ కని పెట్టివుండు, తరవాత నీ యిష్టం!
- : అయితే, లైట్లు తీసెయ్యాలి వుంటుంది. లేకపోతే, యింకా మూసెయ్యలేదని ఎవరేనా లోనికి బొరబడగలరు!
- : ఎంతనేపూ! ఒక పావు గంట!
- : మీరివేపి ముట్టుకోకండా వుంటారు కద!
- : ఏమీ ముట్టకోం.
- : సరే (లైటు ఆర్పేస్తుంది, ప్లాట్ ఫారంమీద లైటు తాటాకు కాంతి కిటికీలోనుంచి గది లోకి పడుతూవుంటుంది)
- మ : నువు చాలా మంచి దానివి! (శేషి ప్లాట్ ఫారం మీదికి వెలిపోతుంది. వెళుతూ తిలపు మూస్తుంది)
- మ : యిప్పుడు నువోవాగ్దానం చెయ్యాలి!
- సు : యేమిటది?
- మ : ఈ క్షణంలో ఎంత భేదపడుతున్నా సరే! జరిగి పోయిందానికి ఎంతగా వసుస్తున్నా సరే, వోచ్చే గురువారం యథాప్రకారం వస్తానని నాకు మాటయివ్వు.
- సు : వస్తాను, కాని — ఆ యింటిక్కాను.
- మ : సరీగా ఆ సమయానికి సినిమాచోలు దగ్గరికిం. నేనో కాదు అదేమ తెస్తాను, అట్లా ఊళ్లోకి పోదాం.
- సు : అలాగే! రప్పకుండా వస్తాను —
- మ : మనం మాట్లాడుకోవాలి, నీకింకా విశదీకరించాలి.
- సు : ఏమిటి, వెళ్ళిపోవటం సంగతేనా?
- మ : అవును.
- సు : ఎక్కడికి వెడతావు, నీ ప్రాక్టీసంతా వదిలి?

మ : నాకో ఉద్యోగం దొరికింది. వెళ్ళకుండా దారిలేదు అదేదారి?
 సు : ఎక్కడా?
 మ : చాల దూరం అయిందంటల మైళ్ళు.
 సు : ఓ!
 మ : మా అన్నయ్య అక్కడున్నాడు. కొత్త హాస్పిటలు తెగుస్తున్నాడు, నన్ను రమ్మంటున్నాడు. నిజానికి యింతకంటే గొప్ప అవకాశం ఉండదు, భార్యనీ పిల్లల్నికూడా తీసుకెళుతాను. కొన్ని వారాలుగా యీ సమస్య నన్ను వేధిస్తోంది, ఏదో ఒకటి తేల్చుకోవాలి. ఇంకా ఎవరికీ చెప్పలేదు. నిన్ను వదిలి పెట్టటమంటే యేమిటా బాధగా ఉంది. కాని, ఏంలాభం యిది జరిగి తీరుతుంది.
 సు : ఎప్పుడు వెళితావు?
 మ : దాదాపు, రెండు నెల్లలో.
 సు : అయితే, దిగ్గిలో నే నన్నిచూట.
 మ : ఇక్కడే వుండి చామ్మంటావా? ఆఛామ్మలోని పాత్రయమంటావా, చెప్ప!
 సు : తెలివి తక్కువగా మాట్లాడకు-మనూ!
 మ : నువ్వేం చెబితే-అట్లాచేస్తాను.
 సు : నువుచాలా కఠోర్మకుడివి-(ముఖం రెండు చేతుల్లో కప్పకుని యేడుస్తుంది.)
 మ : (అమె చుట్టూ చేతులు వేస్తూ) అబ్బే, యేడవకు...యేడవకు సదా!
 సు : ...ఉండ, ఉండు...ఒక్కనిమిషం ఆగు?
 మ : నేన్నిన్ను-ప్రేమిస్తున్నాను...ప్రేమ...
 సు : నాకూ తెలుసు.
 మ : మనం చాలా కష్టపడతాం...
 సు : నేను చాలా తెలివి తక్కువ దాన్ని... (ఫ్లాట్ ఫారంమీద ఘంటానాదం) అదిగో, నా రైలు రానే వచ్చింది.
 మ : నీకు, నామీద కోపమేం, లేదు గద!
 సు : నాకేం కోపంలేదు... ఉరికే హైరానుగా ఉంది. అంతే!
 మ : నన్ను తుమించుతా?
 సు : ఎందుకూ, నువ్వేం చెబావని?

మ : అన్నింటికీ-ముందు నిన్ను కలుసుకున్నందుకు, నీకంట్లోపడ్డ నలక తీసినందుకు, నిన్ను ప్రేమిస్తున్నందుకు, నీకింత భేదం కలిగిస్తున్నందుకు...
 సు : (నవ్వుటానికి ప్రయత్నిస్తూ) నువు నన్ను తుమిస్తే, నేనూ నిన్ను తుమిస్తాను. [రైలు వస్తున్న చప్పుడు. శేషి గ బ గ బా ప్రవేశిస్తుంది]
 మ : వదిలై ఎక్కెస్తాను,
 సు : అక్కెస్తాను-ఉండివా,
 మ : సరే!
 సు : వెళతాను మనూ!
 మ : ఉంటా-సుధా-(చెనుదిరిగి చూడకుండా, చాదావికిగా ఫ్లాట్ ఫారంమీదికి వెళుతుంది)
 సు : అటు పోయే చివరి రైలు యింకా రా లేదనుకుంటా?
 శే : ఏమో, నాకు తెలీను.
 మ : సరే, నేను వెయిటింగ్ రూంలో కూచుంటాను, నీ సహాయానికి సంతోషం!
 శే : నేనింక తక్కువేసుకు పోనాలి!
 మ : సరే, వెళతాను-(అతను ఫ్లాట్ ఫారంమీదికి వెళ్ళిపోవడం రైలు కదులుతుంది) [తెం]

5

* * సుందరమ్మ కొంటూర్ దగ్గర, శేషమ్మ ప్రొద్దగ్గర, వుంటారు, సీతావతి వస్తాడు.
 సీ : ఒక—టి! పంచదార ఎక్కువ! ముందు ఓ బస్ కూడా యివ్వు.
 సుం : వినిటి చాదావుడి, సీతావతి!
 సీ : (వినిపించుకోనట్లు) శేషీ, తొందరగా కానీ, వెళ్లాలి.
 సుం : శేషికి ఆర్థికవ్యటానికి నీకున్న హక్కుమిటి? అలా వీల్లేను.
 సీ : శేషీ, నే చెబుతున్నా కద. తియ్యాచెయ్యి
 శే : అబ్బే, నే నివ్వనండీ.
 సుం : శేషీ, నువో నిమిషం వెనకగదిలోకి వెళ్లు.
 శే : అట్లాగేనమ్మా (వెళుతుంది)

నిలవనీరు

- సుం : బాగ్గదగా ప్రవర్తించు సీతాపతి, స్వేదన సీ : నువు బుక్ స్టాల్ దగ్గరన్నావుకదా! యీ కబుగు నీకాగా తెలిసిందీ?
- సీ : ఇంనులో నవ్వేంను కేమంది?
- సుం : ఇగుగో టి.
- సీ : నీకట్లా వుంది?
- సుం : కాస్త ఒళ్లుదగ్గర బెట్టుకుమాట్లాడు, నాకట్లా వుండటమేమిటి?
- సీ : నే న కేదీ—(ఆమెకి దగ్గరగా వంసుతాడు)
- సుం : చూడూ, ఎవగో వస్తన్నట్టున్నాను.
- సీ : ఆ! యింకెవరూ మన లైలా మజ్నూలే!
- [మధు సుగ వస్తారు. ఆమె మామూలు కుర్చీలో కూర్చుంటుంది. మధు కాంటర్ దగ్గరకి వెళుతాడు]
- సుం : గెండు టి—కదూ?
- మ : అవును—(డబ్బుయిచ్చి, గెండుకప్పులు పట్టుకెళ్లి, సుగపక్క కూర్చుంటాడు)
- సీ : నేను స్వేదన చూపుతుంటే మాట్లాడాను.
- సుం : యేమన్నాడూ?
- సీ : ఏమంటాడు? అతని మంచితనం మనకు తెలిందా? సరే నన్నాడు.
- [ఓ పన్నెండేళ్ళ ఆమ్రయి పరుగెత్తుకొస్తంది]
- ఆ : శేషమ్య ఎక్కడుంది?
- సుం : ఎండుకమ్మయి? యేమిటి పని?
- ఆ : శేషమ్య తిరికి మల్లా సుంచుకొచ్చింది. తొందరగా తీసుకురమ్మన్నాను.
- సుం : అయితే లోపలికెళ్ళు, శేషమ్య లోపలుంది...కాని, గాభరాగా మాత్రం చెప్పకు, అసలే అర్థకపు పిల్ల, మూర్ఖపోతుందో యేమో. నింపాదిగా చెప్ప.
- ఆ : వాళ్ళు తొందరగా తీసుకు రమ్మన్నారు, మరి!
- సుం : ఇలాంటిదేదో జరుగుతుందని నేననుకుంటూనే వున్నాను. ఉండు, అయితే—నేనే వెళ్ళి శేషమ్యని పిల్చుకొని వస్తా—ఒక్క నిమిషం ఆగు, సీతాపతి—(లోపలి కెళుతుంది)
- సీ : అట్లావా?
- ఆ : శేషమ్య ఆమ్య యీపారి చనిపోతుందంటారా?
- సీ : ఏమో, నాకు జ్యోతిషం రాదు.
- ఆ : డాక్టరు ఆలాగని అన్నాట్ట—ఫోన్లో చెప్పాడు...ఆమె చాలా కాలం నించీ తీసుకొంటోంది. (సుందనిమ్మ, శేషమ్య వస్తారు)
- సుం : శేషమ్యకూడా నువ్వు సెళ్ళు ఆమ్మయ్.
- ఆ : అలాగే రా శేషమ్య!
- సుం : చూడు, శేషీ, నువ్వి రాత్రికి మళ్ళీ రానక్కరలేను. యింటిపట్టు నే వుండు.—పాపం.
- సీ : అదేమిటి, మనం యివారే సినిమాకి వెళదామనుకున్నాం కదు. పాపుదగ్గర?
- సుం : సిగ్గుచేటు! ఆవరల ముసలిదానికి ఒచ్చే పాణం, బామ్మే పాణంగా వుంటే, మనకి సినిమాకి సునిగిపోయిందేమిటి? యివారే, కాకపోతే, రేపాయిరీ...
- సీ : కాని...కాని...
- సుం : చాల్లేడుకో, నాకు రాత్రి పివకలవచ్చింది. నాకు పివకల వచ్చిందంటే ఆ తెల్లారి ఎవగో గుటుక్కుమన్నారన్నమాటే!
- సీ : యేమో, సినిమాకి వెడదామనుకుని,..... తీరా.....
- సుం : పెద్దమనిషివన్నమాటేగాని, నీకు ప్రపంచం జ్ఞానం సుతరామారేడు సీతాపతి! సరే, యిప్పుడు నీతోవాదించే తీరిక నాకులేదు—టి తాగేసి, వెళ్ళు గేటుకాపలాకి.
- సీ : రిజర్వు టికెట్లు తెప్పించాను.
- సుం : ఆ టికెట్లు గంగలో కలుపు. నేనుమాత్రం రాను.
- సీ : (టి చప్పరిస్తూ) ఈ ఆషవాళ్ళు రామరామ! (అంటూ ప్లాట్ ఫారంమీదికి వెళ్లిపోతాడు.)
- మ : నువు కులాసాగావున్నావా, సుధా,
- సు : ఆ! ఆ!

భారతి

- మ : ఏం మాట్లాడుటానికి తోచకండావుంది.
- సు : ఫరవాలేదులే!
- మ : ఇవారే, నాబండి తప్పిపోయి—నిన్ను బండి యొక్కించేటంతవరకూ ఉంటాను.
- సు : వొద్దు. నీతోపాటు నీ ప్లాట్ ఫారంమీదికి వస్తాను. నీ ప్రయాణంమీదకు ఆపుకోకు!
- మ : సరే, అలాగేలే!
- సు : ఆయితే, మనిద్దరం మల్లా కలుసుకుంటామంటావా?
- మ : యేమో, నాకు తెలీదు. (గాధగంగా) యేమో, కొన్ని సంవత్సరాలవరకూ కుదరజేమా!
- సు : పిల్లలు బాగా పెరిగి పెద్దవాళ్ళవుతారు. యిక వాళ్ళు కలుసుకు, తెలిసిపట్టు తిరగటం ఎట్లా పొసగుతుంది?
- మ : నీకు అప్పుడప్పుడూ ఉత్తరాలు రాస్తోంటాను.
- సు : ఉహు, వొద్దు. అట్లావొద్దనుకున్నాంగా మనం.
- మ : నువ్వు...నువు యుగాల తరబడి నాలోనే వుంటావని యిస్తుందకో. మనం అట్లా భవిష్యత్తులో జేలిపోదాం. నిన్ను చూడని వ్యగ్ర అట్లా కాలానుగతికంగా తొలగిపోతుంది. కాని నీమీది ప్రేమ, నీ స్మృతీ నన్ను వోడలవు.
- సు : అవును—అవును.
- మ : నీకన్నా నాకిది తేలిక. నేనిది బాగా సుగ్రస్తున్నాను. ఏమంటే నేను కొత్తి కొత్తి పరిస్థుల్లో తిరుగుతున్నాను. నీకునాత్రిం అవే, అవే, ఎన్నాళ్ళయినా అదే ప్రపంచం. అవే పరిచిత సముదాయం. నిన్ను తిప్పుకుంటే నాకు విచారంగావుంది.
- సు : కాదు, నేనూ బాగా తగ్గించుకొంటానులే.
- మ : నువ్వే నా ఆత్మ, నువ్వే నా హృదయం, సుధా.
- సు : ఈ పక్షంగా నాకు మరణంవస్తే బాగుంటు. అబ్బ, నేను చాతురిగేనా!
- మ : వొద్దు. నువు మరణించొద్దు. నువు నన్ను మర్చిపోవద్దు.
- సు : అవును—
- మ : ఇక సెలవు—సుధా.
- సు : సెలవు, మహా.
- మ : యింకా తైముంది, సుధా.
- సు : ఓ! ఆ— (పార్వతిమ్మ మాడాబడిగా లోపలికొస్తుంది లావాంటి మనిషి. చేతుల్లో మూడు నాలుగు నిండు సంచులు. రాగానే సుధాని గమనిస్తుంది—).
- పా : ఓ! సుధా! నిన్నిక్కడ కలుసుకోటం చాలా తమాషాగావుండే!
- సు : (ఆశ్చర్యపోతూ) ఓ! పార్వతిమ్మగారు! రండి!
- పా : అబ్బబ్బ! మాక్కట్టు పెళ్ళివచ్చేటప్పటికి నాపనయింది కాళ్ళు తిడబడుతున్నై, గొంతు కంపిపోతోంది. బహుశా డాక్టర్ కాస్త టీ పుచ్చుకుందామనుకున్నాను కాని, తీరారైలు వుడాయిస్తుండేమోనని భయమేసి, ఎట్లాగో ఉగ్గబట్టకు యిక్కడికి చేరుకున్నాను...రైలు దాటిపోతే భోజనాని కాలస్యం. యింట్లో ఆయన గుసగుసలు! అబ్బ...యేం ఆవస్థ! (అంటూ పక్కనే కూచుంటుంది.)
- సు : పిగ డాక్టర్ మధు—
- మ : నమస్కారం.
- పా : నమస్కారం. కాస్త నాకు కప్పు నీ తెచ్చి పెడుదురూ, పుణ్యం వుంటుంది. లేస్తేవాళ్ళు తిరిగి పడిపోతాననిపిస్తుంది, ఆయనకు నాకు చాకిలైబుపాట్లాలు కూడా తీసుకుపోవాలి; యివిగో డబ్బులు—
- మ : అక్కరైదులెండి (కొంటర్ దగ్గరికెళ్ళి టీ తీసుకొచ్చి పార్వతిమ్మముంగు పెడతాను)
- పా : చాల మంచివారండి మీరు (టీ చప్పరించి) ఓ— పంచదార—
- మ : అదిగో, చెంచాలో—
- పా : చూచుకోలేదు,— సుధా, నువ్వివారీ వస్తావ్వుటూ నాకు తెలీదు సుధా, లేకపోతే యిద్దరం కలిసొచ్చి, భోంచేసి వచ్చేవారం.

నిలవనీరు

కులాసాగా కబుర్లుచెప్పుకునేవారైం. బజారు సగుకులు కలిసి తెచ్చుకొనే వారైం, (ప్లాట్ ఫారంమీద ఘంటానాదం.)

సు : అదీగో, నీరైలు

మ : అవును—

పా : యేం, మీరు మాతో రావడంలేదా?

మ : లేదు, నేనటువైపు పోతున్నాను.

పా : అలావా! అన్నట్టు, మీరు యే దాక్టరు?—
కన్నా - చెనా.

మ : అవేవీ కాదు, మా మూలు దాక్టరుని,
ఛామిలీ...

సు : దాక్టర్ మధు వచ్చేవారం విడతెం వెళుతున్నారు.

పా : ఓహో! చాలా సంతోషం. (రైలు వస్తోన్న చప్పుడు.)

మ : ఇక నేను వెళ్లాలి.

సు : (యేవీ తోచనట్లు) అవును, వెళ్లాలి...

మ : గుడ్ బై - వస్తాను!

సు : గుడ్ బై, (మధు దాదాపు పరిగెత్తుతూ వెడతాడు. సుగ కదలకండా కూచుంటుంది.)

పా : అతను పాపం పరిగెత్తికేకాని రైలందుకోలేదు, అవతలి ప్లాట్ ఫారానికి వెళ్లాలి. అతను నీకెట్లా తెలుసు సుధా?

సు : ఓనాకు కంప్లై నలుసుపడింది దాన్నాయన తీశాడు.

పా : అహో! యేమిప్రేమ - యేమిప్రేమ— నాకు రోజూ కంప్లై నలుసులు పడుతోనేవుంటే, నన్ను గురించి ఎవరూ పట్టించుకోరు. (రైలు కదిలే చప్పుడు క్రమక్రమంగా తగ్గుతుంది - తరవాతి, ప్లాట్ ఫారంనుంచి ఘంటానాదం) (సుందరమృతో) - యిదేం రైలు?

సుం : ఎక్స్ ప్రెస్.

పా : అలానా? మనరైలుకాదు, ఎక్స్ ప్రెస్ అన్ని స్టేషన్లలో ఆగదు కదూ? ఆయనకి ఎక్స్ ప్రెస్ ఎక్కడికి ఆగేదీ, ఎక్కణ్ణుంచి బయ

లుడేరేదీ, ఎంతెంతసేపు వెళ్ళేదీ-క్షుణ్ణంగా తెలుసు. ఓ! అన్నట్టు నేను చాక్లెట్లు పట్టి కళ్ళటం మర్చిపోనుకదా! (లేచి కాంటర్ దగ్గరికి వెళుతుంది. సుగ కదలదు)—నాకు చాక్లెట్లు కావాలి!

సుం : పానా, అర పానా?

సుం : పాలనా, వుత్తనా?

పా : ఉల్లిచాలు. అహ! పాలవయితే యింకా బావుంటే కావును, అవేయివ్వండి.

పా : పావు పాను చాలు, ఊరికే నమలటానికే కదా! (ఎక్స్ ప్రెస్ వస్తోన్న చప్పుడు. సుగ తిట్టాన లేచి ప్లాట్ ఫారంమీదికి వెళుతుంది. పార్వ తమ్ము చాక్లెట్లు తీసుకుని, డబ్బుచెల్లించి సెస్కి తిరిగేటప్పటికి ఎక్స్ ప్రెస్ ప్లాట్ ఫారంమీదికి పూర్తిగా వచ్చేస్తుంది.

పా : ఓ—సుగ యేదీ—

సుం : నేనామె సళ్ళటం చూశాను. (పార్వతమ్ము బల్లదగ్గరికొస్తుంది, సుగ తిరిగి లోపలికొస్తుంది ముఖం పాలిపోయి అదోలా వుంటుంది)

పా : అబ్బ! నువ్వెటో ఉదాయించావనుకున్నాను.

సు : ఎక్స్ ప్రెస్ వెళుతుంటే, మాదామని లేచాను.

పా : యేమిటి కథ? అట్లా వున్నావేం? ఒంట్లో ఎలా వుండేం?

సు : కొద్దిగా బద్దకంగా వుంది.

పా : కాస్త టీ తీసుకో హుమారుకలుగుతుంది.

సు : ఇప్పటికి నాలుగువార్లయింది. ఎక్కువయితే, వైత్యం చేస్తుంది!

పా : అయినా ఫరవాలేదు. మరేం ముంచుకు పోదులే. (మళ్ళీ ప్లాట్ ఫారంమీది ఘంటానాదం ఇనుగోయీ సారి మనరైలే పద, పద పోదాం పద. పార్వతమ్ము చాడాబడిగా తన సంచులు సర్దుకుంటూ పైకి లేస్తూ వుండగా రైలు వస్తోన్న చప్పుడు)

[తెర వాలుతుంది]

పెండ్లిచూపులకు శుభకాలము

శ్రీ రాక్షపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

శాస్త్ర విశ్వాసమే, సవాతన సంప్రదాయమే, మూఢభక్తికేతనా, కారణ మేదేనా కానింకు, మనశేశములో వివాహముగళములకు శుభముహూర్తమును నిర్ణయించుట శ్వాపాధారణముగా వాడుకలో నున్న పద్ధతి. పల్లెటూర్లలో నివసించుచు అనాగరకులుగా ఎంచబడువాడు సయితము తంబూల దక్షిణలతో ఏ పంచాంగ మయ్యగారిలో ఆశ్రయించి ముహూర్తము పెట్టించుకొనినచే శుభకార్యములు జగుపగు. కాని, ముహూర్తముయొక్క ఫలము లగ్నము వాశ్రయించి యుండుననియు, లగ్నమునగా, స్థూలముగా చెప్పినచో, ఒక నిమిషకాలము మాత్రమే అనియు, తెలియకయో, తెలిసినా నిరాదరించియో, ఏ గండుంటల కాలమా శుభము ముహూర్తమని పంచాంగమువ్యవహారము చెప్పగా, ఆ ముగ్ధకాలములో ఎప్పుడో తమ తీరికననుసరించి తాళిబట్టించుట జగుగుచ్చును. పీరింటు అట్లుండుగా, నవనాగరకచక్రవర్తుల మనుకొను ఆధునిక విద్యాధికులలో ఆ నేకులు 9 నుండి 11 గంటలలోగా, లేక 10 నుండి 12 గంటలలోగా, ముహూర్తమని ఆచ్యుపేయించి లగ్నపత్రికలు పండుట సరిపాటి అయినది. అతివైభవముతో జగువు ఈ తరగతి వివాహములలో తిండి తీర్థముల ధోరణిపై, కోఫీ కషాయముల సమరాసనపై, సోడా సీసాల పంపకముపై, తంత్రీనాల్లల సంరంభముపై, చూపు శ్రేద్ధాధిక్తులు ముహూర్తకాలముపైన చూపు వాగుండును. పురోహితుమహాశయుని కప్పుడు తీరికయై అన్నగహమవచ్చునో, అప్పుడే “తీరివ లగ్నము”. అదే శుభకాలము. కంట్రాక్టు పద్ధతిలో, ముట్టవలసిన సువర్ణ పుష్పదక్షిణలు మొదలముగా ముట్టినతిగాత, - అనేకవివాహములలో ఇటుపిట్టపద్ధతి వ్యాపించినది—, శుభకాల మైత్యుడైతే, పురోహితుని కేమి తీరు?

ఈ నవనాగరక వివాహముల కథ అట్లుండును. నికరముగా లగ్నకాలమును గంటలు నిమిషములలో

నిర్ణయించుకొను సంప్రదాయము గలవారికి సహా, ఆచారములో కొన్నిచిక్కులున్నవి. నిర్ణయించిన శుభక్షణములో జగువలసిన ముఖ్యకార్యమేది, అను విషయమున సంప్రదాయములు బహువిధములుగా నున్నవి. వివాహమునకు కన్యాదానము ముఖ్యమగుటచే, శుభలగ్న కాలమున కన్యాదానము చేయవలయు ననువాడు కొందఱు కలగు. వివాహమునగా, పాణిగ్రహణముగనుక, దానానంతరము వగుడు వగువు మాస్త్రమును స్వీకరించు యోగమునకే లగ్నకాలము కావలెనని కొందఱు అనుచున్నారు. కన్యక శిరస్సున వగుడు జీలకర్ర బెల్లమునుంచి ప్రమాణము చేయుకాలము ప్రధానమును కారణమున ఆ కార్యమునకే శుభక్షణము కావలయునని వేరు కొందఱిరులయు. వివాహచిహ్నముగా వగుడు వగువు కంటములో మంగళ సూత్రమును కట్టనిమిషమే లగ్నకాలముగా నుండువలయునను వాడు పలువురు కలగు. సప్తపది కానిశే వివాహము సాంగము కావరగు కనుక, సప్తపది శుభకాలములో జగువలయునని వాదించువాడు మరికొందఱున్నారు. ఇట్లుపలుచే కొంత అవ్యవస్థ చూపట్టుచున్నది.

పై కార్యము లన్నియు వివాహమునకు అంగములనుటకు సంజేహములేదు. కాని, ఇవి మన్నియు ఒకటే శుభక్షణమున జగుపగులునుట కాని పని. వేరు వేరు శుభలగ్నములు వీనికి నిర్ణయించుట సయితము అసాధ్యకార్యము—కనుక, ఏ కార్యము ముఖ్యమో, వానినే శుభక్షణమున జగువుట అవశ్యకరత్యము—కాని, ఏది ముఖ్యము అనుట సమస్య.

శాస్త్రములో పైన చెప్పిన కార్యములకు శుభకాలము విధించబడలేదు. శాస్త్రకారుల దృష్టివేరు. వివాహ ఫలమును దాంపత్యము మూడువిధములైన సంయోగములవలన సిద్ధించుచున్నది. వానిలో మొదటిది లేజస్సంయోగము. కన్యావరులు పరస్పరము చూచుకొనిగా కలుగు దృష్టిసమ్మేళనమువలన ఈ లేజస్సం

పెండ్లి చూపులకు శుభకాలము

యోగము జరుగును. ఇది సమంత్రకముగా జరుగవలయు నని గృహ్య నూత్రతిధి. హోమానంతరము సమంత్రకముగా వగుకు వధువుయొక్కయు తినయొక్కయు వృద్ధియునులను స్పృశించునపుడు వృద్ధియొనెయోగము సిద్ధించును. సనా వేళ నానంతరము నిషేక కాలమున దేహసంయోగము కలుగును. ఈ మూడింటిలో ముఖ్యమై, మిగిలిన రెండుంటికిని, కారణధారతమైన లేజస్సంయోగమునకే శుభక్షణము కౌవలయుననుట శాస్త్ర మర్యాద.

- (1) “శాస్త్రోక్తమాగ్నే సులగ్న కాలం
స్వప్తం సమానీయ జ్ఞాది యంత్రైః,
సంలభ్య తం మంగళ సూక్ష్మకాలం
సంహారయే త్తత్ర మిథోన్యై ద్విషిః.”

(వశిష్ఠుడు)

- (2) “అన్యోన్య విశ్రాంతం సమ్యక్
సులగ్నే కాలయేత్ సనా.” (కాశ్యపుడు)

- (3) “ఏవం సులగ్నే చంపత్యోః
కాలయేత్ సమ్యగీశ్రాంతం.”

(శ్రోతీర్ని బంగనము)

ఈ మున్నగు శాస్త్రవాక్యములు గమనింప దగినవి.

మునుపటి కాలములో వివాహమునకు పూర్వమే కన్యావగులు పరస్పరము మాచుకొను సంప్రదాయము లేదు. ఇగుపక్షములవారి పెద్దలు మునుముంగుగ సంప్రతించుకొని సంబంధమును నిర్ధారించిన తరువాత, దైవానుకూలముకల శుభకాలమున వివాహము నేర్పరచి, కన్యావగులకు నకును తెలిపటి, తెలి మగునుండియే కన్యాదానము జరిగిన తరువాత, తెలి తగించినపుడే వారొకరినొకరు ప్రప్రథమమున మాచుకొనుటయు, అన్యోన్యముగ వారికపుడు శుభకాలములో లేజస్సంయోగము కలుగుటయు సంభవించుచుండెడిది. ఈ కార్యమునకే శాస్త్రకారులు శుభకాలమును విధించియుండుట. కాని కాలవశమున పద్దశు శత్రుకు తారుమారైనవి. ఇప్పటి పరిణామములలో అనేక సందర్భములయందు కన్యావగుల పరస్పర సందర్శన మహోత్సవము, సరసల్లాపాదులతో గూఢ, వివాహమున కొంతో పూర్వమే ఎన్నియోమాడ్లు యథాసాధికాశ్రయముగా, నిరాటంకముగా, జరిగియుండుగలదు. ఇట్టి సందిధానపు ఫలముగ అన్యోన్యముగ మన

శృక్కులకు సంప్రీతి కలిగినట్లు వారికి సంపూర్ణవిశ్వాసమే, అథవా భీమయో, వచ్చిన నేతిప్ప సామాన్యముగ వివాహములు జరుగవు. అనగా, ముదటి రెండు విధములైన సంయోగములు వివాహమునకు పూర్వమే జరిగి, మాపవనిమాత్రమే సాధారణముగ మిగిలియుండుననుట. దీనికి సహా శుభకాలమును విధించు ఆచారము కొందరు చెదస్తపు పెద్దలలో చూపబడుచున్నది. కాని, అది నిరర్థకప్రయోగమయే—వధువగులు ఉత్కింతితులైనచో, కాలమునకు వేచియుండులేదు. వారికి జేదాశిస్యముండె నేని, ఈనిర్ణయము వ్యర్థమే. ఇట్టి పరిస్థితులలో జరుగుచున్న ఇప్పటి ప్రాధాన్యవాహములలో శుభకాలమునందు జరుగితిని కార్యమేనీ? ఇది—వాస్తవముగ చిక్కు సమస్యయే.

పరస్పర సందర్శనము పూర్వమే జరిగియుండినా వివాహకాలములో సమంత్రకముగా దృష్టిపెట్టెనను కలుగు ఊహమునకే శుభకాలము కౌవలయునని కొందరు భావించుచున్నారు. వేదమంత్రార్థముల ప్రభావముపై భక్తి విశ్వాసములుగలవారు ఆ పద్ధతి నవలంబించుటయు దీమే. అది లేనిచోట ఏకైక వివాహమునకు ముఖ్యమునుభావము సంఘములో పాగుకొనియుండునో ఆ కార్యమునే శుభకాలములో జరుపుట శ్రేయస్సు. అనేక సందర్భములలో, మంగళసూత్రధారణమే వివాహ ప్రధానచిహ్నమును భావము జనులలో నిండి యున్నదగుటచే, దానికి శుభకాలము నిచ్చుట తృప్తికరముగా నుండుగలదు. ఉంగరముల నెప్పుడు మాడ్చుకొనినా, పుస్తకములలో చెప్పాల్సి చేయు కాలమునకే కదా రిజిష్టరు వివాహములకు లగ్నము చూపవలసియుండును?

అది యట్లుండె. కన్యావగులు పరస్పరముమాచుకొను ఊహమునకు అంత గొప్ప ప్రాధాన్య మిచ్చుట అవసరమా? అని సందేహించువారుండురు.

“యదా గ్రహాణాం నైషమ్యం
సర్వారంభం పరిత్యజ
కార్య విఘ్నకరా హ్యేతే,
కృతిమ ప్యత్ర నశ్యతి.”

అమ భరద్వాజవాక్యమును స్మరింతము.

గ్రహచైషమ్యముగల కాలములో పరస్పర సందర్శన కార్యము జరిగెనేని, ఉద్దీప్త కార్యమునకు విఘ్నమైనా కౌవచ్చును. లేదా, కార్యము (అనగా

వివాహము) జరిగినచో, తరువాత అది నశించవచ్చును. కాని, అంత్య విఘ్నముకంటే, అదివిఘ్నమే ఎంతో నయము. వివాహము జరుగుటకు విఘ్నమైనచో, తాత్కాలిక స్వల్పవ్యయప్రయాసములతో పీడ తొలగును. అట్లుకాక, వివాహము జరిగి నైవాహిక జీవితమునకు భంగము కలిగినేని, తీరరాని భావోత్కేషము ఘటించును. అనుటచే వివాహదృష్టితో జరుగు కన్యా వర సందర్శనము శుభకాలములో కానిచ్చుట అత్యంతావశ్యకము.

దృష్టాంతములు చూపనిచో ఈ సూత్రమును విశ్వసించుట కష్టము. కాని సామాన్యముగా ఇట్టి దృష్టాంతములు సమృద్ధిగా లభించుట గుఱురము. ఇప్పటి కాలములో కన్యలు ప్రాథమిక, మాధ్యమిక, ఉన్నత విద్యలు. అనేక సందర్భములలో వీరి ఆస్థాన సందర్శనము ఏ క్లబ్బులలోనో, ఏ సినిమా ప్రదర్శనముల యందు ఏ స్నేహితుల గృహములలోని విందుల సన్నివేశముల మూలముగనో, యాదృచ్ఛికముగా సంభవించి క్రమముగా ఊహలుపాగునట్టివి. అవి ఏనాడు, ఏ కాలమున జరుగునో, గమనించువారే యుండురు. సాధారణముగా, ముంజేతిగడియారము యుండినా, వారికి అది అలంకారముకొరకే. అప్పటి వారి భావోద్వేగస్థితిలో, వారి శివమెత్తిన ఉత్సాహములో, కాలమును గమనించుట కానివని. ఇక కన్యా వర సందర్శనము పెద్దలే వీర్పించుపట్ల, ఏభానువారము నాడో, వీరజాడనమందో, వరుని సౌకర్యము ననుసరించి ఈ కార్యకలాపము నడచును. అంతేకాని, శుభదినముకాని, శుభకాలము కాని, కాకతాళియ న్యాయముగా, సమకూడవలసివచ్చే. లేనిచో, దాని ఇష్టము. అంతే! చేదస్త్రము గలవా రెవరైనా కాలమును నిర్ణయించి వరుని పిలిపించినా, శుభకాలమునకు వరుడు సిద్ధపడుట అరుదు. పిలిచినా, కన్యక వేళకు వచ్చుటకు అలంకారము పూర్తికాదు. వీరు సిద్ధమగునప్పటికి ధూగోళము కొన్ని వందలమైళ్లు తిరిగి యుండును. శుభకాలము కడచిపోయి, పుణ్యకాలము దాపురమునను. అనుటచే సందర్శనక్షణము నిష్కర్షగా తెలియగల సందర్భములు చాల తక్కువగా నుండునని పాఠక మహాశయులు సులభముగా ఊహించుకోగలరు. నికరముగా కాలము తెలిసినవానిలో నాల్గు దృష్టాంత ములను ఇదిట చూపుచున్నాను.

I. అనుమాపులకు ఒకానొక కన్యావరుల పెండ్లిమాపులు 30-1-1949 నాడు 10.22 (A.M. IST) లో జరిగెను. అప్పటి గ్రహస్థితి ఇది.

	I 11-15 రా 29-54		వ 27-0 (వ)
చ 22-9 కు 20.4 బు 16-32 వ ర 10-0 లు 21-8 గు 17.5 X 8-15	(సాయనము) మాఘ కృష్ణపాడ్యమి భానువారము భిష్మ		ఈము 17-27 (వ)
		ఇ 15-7 (వ) కే 29-54	శ 4-32 (వ)

దశమ భావములో గురుశుక్రలు, లాభ స్థానములో రవి, బుధ, కుజ, చంద్రులు, ఆరింట శని, కలయీ మహూర్తము ఎంతో రమ్యముగా చూపట్టుచున్నది. లగ్నాధిపతి కుజుడు, సప్తమాధిపతి శుక్రుడు సహా అభివృద్ధి సూచక స్థానములలో నున్న నూట సత్యము. కాని వారిరువురికి ద్వితీయదశి సంసంఘము వలన ఔవాశీవ్యమున్నది. పైగా, శుక్రునికి కుజుడు విపత్తారణో కుజునికి శుక్రుడు నైసంతారలో. అగుటచే వారికి సామరస్యము పూజ్యము. మరియు, చతుర్థ (గృహ) స్థానాధిపతి చంద్రుడు లగ్నాధిపతి కుజునినుండి విడిపడి చతుర్థ భావమునున్న విప్లవకారి వరుణునిమైత్రి నభిలషించుచున్నాడు. అవిచార పరిణెవలన క్లేషము, గృహములో (గృహస్థ ధర్మములలో) ప్రబలమైన మార్పులు సూచితములు, కశ్మిరి భావముగా వ్యక్తించి ప్రబలుడై కూర్చున్నవాడు మాయావి ఇంద్రుడు. ధర్మస్థానాధిపతియై నీనపడి రాజ్యస్థానమునున్న బృహస్పతికి ఆ ఇంద్రుని నుండి కేంద్రవేగ. స్వగర్భలోపము, దాంపత్యజీవితమునందు అవ్యవస్థాప్రసక్తి, దీనిఫలము. ఈ మహూర్తములో జరిగిన కార్యము ఫలించినచో, అనగా, వీరికి వివాహమైనచో, ఫలితమెట్లుండగలదో, పై గ్రహయోగములు చాటుచున్నవి. లగ్న సప్తమాధి

పెండ్లి చూపులకు కుభకాలము

పతులు అభివృద్ధిని సూచించుచున్నారే అనవచ్చును. గృహస్థాశ్రమగర్భమునకు భంగముకలుటయు, వైయక్తికముగా కన్యావగులు ఇతరవిధముగా బాగుపడుటయు, సంభవించవచ్చును. శినిఫలము దానికే.

కన్యాజాతకములో అష్టమభావమందున్న శినికి వగులుని కేంద్రవేగ కలదు. ఆమెకు బృహస్పతి భర్తృభావాధిపతి. ఈ బృహస్పతి చారిత్రమున నీచుడై అష్టమభావములో చరించుచు జన్మశని స్థానమునకేవచ్చి జన్మవగుణ వేగలో నున్న దినమంటే ఈ వర సందర్భము మహోత్సవము! చతుర్థభావములో ఇంద్రబుధ సంయోగముకలది కన్య. 'భావాంబరపీఠి విప్రత విహంగు'చే చొక్కి ఆనందించు లలితకళారాజకులా లామె. ఆ ఇంద్రబుధ సంయోగ స్థానమంటే వగుని కళత్రాధిపతి శని యుండుట. ముగ్ధమగురమైన ఆమె కోమల మనోగర్భమును ఉపయోగించుకొని శని పట్టి నాడు. శనిపట్టు మకరిపట్టు.

“పట్టుపట్టరాగు; పట్టివపలరాడు.” అనుట శని మహాశియుని నీతిసూత్రములలో ప్రధానమైనది. చారములో స్వస్థానమునకు (వరజాతకములో) వచ్చినపుడే శనిపట్టినాడు. ఇక, వదులుట ఎన్నటికో?

సప్తమరాశిలో శినికి ఉచ్చు; కళత్రభావములో శినికి పూర్వదిగ్బలము; కళత్ర కారకుపగు పెక్కునితో శినికి నిసర్గమైత్రి, ఇట్టి శినిపట్టు వైవాహిక జీవితమునకు అహితమెట్లు కాగలదు? అనవచ్చును. సరే. హితకగుడైవప్పుడు వైవాహిక జీవితమునకు శినిపట్టు స్పృహణీయమే కావచ్చు ననుకొందము. కాని, శని వైయక్తికముగా అహితచింతకుడైనచో, అప్పుడు వైవాహిక జీవితమున అతని ప్రభావమును ధరించుటెట్లు? “దివగంఠము, దీర్ఘాయుస్సు.” అను సామెతి యగునుకదా? కాగలింతుల నొక్కలు కొంత కాలము సాగినా, రుచికరము కానోవును. కాని గొంతు నొక్కిపట్టినచో, ఎంతకాల మోర్వవచ్చును?

వీక్షణ కాలమున లగ్నము సాక్షాత్తుగా వగుని జన్మ శుక్రస్థానమే. చూచినతోడనే ఆలావణ్యవతికి వగుడు దివ్యమందగునుగా, అతనికి ఆ యువతి మోహినిగా, చూపట్టియుండుట వింతికాదు. మహూర్తములో సప్తమభాగములో నున్న ఇంద్రునికి నిండు కోణ దృష్టిలో బుధుడున్నాడుకదా? బుద్ధికి ఇంద్రుడు

మంత్రించి మచ్చుబూడిద చల్లినాడు. ఇంకేమి కావలయును?

కన్యావరులు సంబంధమునకు సమ్మతించినారు. తోడనే నిశ్చయము సహజరిగినది. త్వరలో వివాహమునకై వారాత్రిము చూపినాగుకూడ. కాని, నెలకే మహూర్తచంద్రుడు చరించి దశమకేంద్రమునకు అర్థకేంద్ర విషమదృష్టికొరాగా, వారి కోర్కెలకు అంతి రాయము కలిగెను. వరుని జనకుడు ఇహలోకయాత్ర చాలించుకొన్నాడు. ఇట్టి సంఘటనకు 'దైవ ప్రాతి కూల్య'మని పేరు.

“వాగ్దానానంతరం మాతా
పితా భ్రాతా విపద్యతే,
వివాహో నైవ కర్తవ్యః,
స్వయం స్వహిత మిచ్ఛతా.”
(మాండవుళు)

ఒక ఏడాదికాలము పరిణయము జగుగుటకు వీలు కాలేదు. తరువాత వివాహము యథావిధిగా నెరవేరినది. చరితచంద్రుడు శనినుండి సమసప్తక వేగను పొంది నప్పుడే యీ వివాహము. వగువును శని ఎట్లు పట్టినాడో, వేరుసాక్ష్యము కావలయునా?

వివాహానంతరము విమేషా ప్రతిబంధకములు ఏర్పడి, భర్త ఇల్లు చేరుకొనుటకు భార్యకు సంవత్సరకాలమువట్టినది. చేరుకొన్న తరువాత అత్త వారింటలో ఆమె కన్నీయు ఆ సౌకర్యములే. భర్తగారి ఉత్సాహము చల్లబడినది. అతని నిరుత్సాహము అనుక్షణము వ్యక్తమగుచు వచ్చెను. అతని కృష్ట లీలలు సహించుట ఆమెకు శిక్షికి మారినకార్యము. ఇక ఇంటివారి పోరు దుర్భరము కాజొచ్చెను. ఆమె గోడు వినువారే కానరాలేను. సంవత్సర కాలమునకు మైగా భర్త దయకై కన్నులు కాయగట్టునట్లు కాచి కాచి, విసికి, వేసరి, అగతియై ఆమె పుట్టినిల్లు చేరుకొన్నది. ఇతర విషయము లెట్లయినా, కడుపాత్ర మయినా తీర్చుకోవలయు కదా? ఆలోచించి జీవన యాత్రకై ఆమె విద్యావ్యాసంగము చేయ నారంభించినది. చరిత్ర లగ్నము ఇంద్రుని సమసప్తక వేగకు వచ్చునప్పటికి, అనగా, ఆయిశంషలో, ఈ పెండ్లి చూపుల కథ ఈరీతిగా ముక్తాయమునకు వచ్చుట! ఫలము శూన్యమయినా, శినిపట్టు వదలలేదు. భవిష్యత్తు

దైనాభీనము. దాని చర్చ ప్రకృతసంవిధ్యమునకు సంబంధించినది కాదు.

II. ఉన్నతవిద్యా సంఘముచేత ఒకానొక వనమహాశివరాత్రినో విశ్వావతియగు నొక తిరుణికి 7.11.1950 నాడు మధ్యాహ్నము 1.58 P.M. (IST) కాలములో పెండ్లి చూపులమహాశివము జరిగినది. ఆనాటి తిథివారములు ఇట్టి సభకార్యములకు తగనివి. ఇట్టి స్వల్పకార్యమునకు సభదినము కాలమునా యని ఇగుపక్షముల వారు సహా భావించియుండుదురు. చూపులు తృప్తికరముగ నేని, వివాహమునకు యోగము సుముహూర్తమును ఏర్పరచుకొనుట తప్పదు కదా? కాని, ఈ చూపుల ఫలముగా వివాహము జరుగునెవల ఈ మహూర్తము వాటిని దీక్షనులే ఆ దాంపత్యములో భరించునట్లు వారు గమనించియుండును. విశ్రిక్తికి నాటినచో, చెట్టు వేరొకటి ఎట్లు మొలకలగు? ఈ మహూర్తపు మహిమ ఎట్టిచో, ఇంచుక గమనింతురు.

అప్పటి భగవంతుని గ్రహభావస్థితిని యీ క్రింద చక్రము తెలుపగలను:—

I 4-0			
గు 27-56	[సాయనము]		వ 9-16 (వ)
	ఆశ్వయుజ కృష్ణ ద్వావిధి, మంగళి వారము, మాస్త		యమ 19-49
కు 0 49			
X 9-45	శు 12-43 ర 14-22 బు 17-48	చ 7.17 ఇ 10.6	కే 25-40 క 28-46

ప్రథమ గ్రాహములో మక్షికాపాత మను రీతిగ స్పష్టముగా ఆప్తమచంద్ర స్థితి చూపుటచుండుట చదువకులు గమనించియుండుదురు. ఇది సుహృద్భావములలో నొకటి. దీనికి,

“మృత్యుగతే మృతపతి కా,
మరణం సమైతి వా త్రిభి ర్వాసైః”

అనుట శౌనకమహర్షి చెప్పిన ఫలము. ఈ చంద్రునికి ఇచట పంచమాభిపత్య మున్నది.

ఇతరరేషులు లగ్నంబు, విషయసుఖము మృగ్యమనియు, సంతానస్థానము చెకుననియు నూచించు గుప్తయోగ మిది. లగ్నములో లగ్నాధిపతి గురువున్నాడు. కాని, చంద్రాష్టమదోషములను పోగొట్టుకొని ఇతనికి లేదు. విద్యాభ్యాసపురి నూత్రి మిది.

“సభగ్రహణా ముదయోన్తి నిత్యం,
సతావతా కర్మ సతం విదవాత్,
గ్రాహ్యో మహాదోషవివర్జితోయం;
ఇమం సుహూర్తస్య పరిరహస్యం.”

ల్గ్న సప్తమాభిపతలల గురు బుధులకు పరస్పర కేంద్రవేగ! ఇది స్వర్ణము తెచ్చి పెట్టగలను. అందులో బుధుడు ఆరింటియును కేంద్రవేగకే పోవుచున్నాడు. ఆనారోగ్యమో, శత్రువులు కారణముగా భార్యభర్తలకు సోమనస్యము తిక్కునని దీనినూచిన. చాలదరి పెక్కుడు నెనియొక్క అర్థకేంద్ర దృష్టి నే ఆశ్రింపించుచుండుట! మనస్పర్శ, ఆనారోగ్యము, గిట్టనివారిమట్ర, సుఖనాశనము ఫలమైనచో మిగిలినదేమి?

ఇంతటిచోపోయిననుకొనరాదు. హస్తానక్షత్రపు విషనాడిలో (పురూరాశిలో 7-10 నుండి 8-43 వరకు) ముహూర్తకాలపు చంద్రుడున్నాడు. అనగా, ప్రమాదపడి వర్షకాలములోనే వర్షావగులు ఈ సుముహూర్తమును సాధించినా రనుట! ఇక, లగ్నమో, శతభీషానక్షత్రపు విషనాడిలో (విశాఖరాశిలో 3-50 నుండి 4-43 వరకు) నుండినది. మొత్తముమీద ముహూర్తమంతా విషమయమైన దన్నచో, సత్యమునకు దూరముకాదు.

ఇట్టికాలములో ఏర్పడిన కన్యావరసంవిధ్యనము వివాహమునకు అవకాశమొకటి ప్రారంభములోనే విఘ్నకారి అనుట ఎంతో మేలు. దోషఫలము ప్రయాణక్షేత్రముతో, రైలు చార్జీల వ్యయముతో చెల్లిపోవును. అట్లుకొక, వివాహసూపముగా పరిణమించిన పర్యవసానము భూరముగా నుండుక మానము.

ఈ ముహూర్త చక్రమునకు కన్యావరణల జాతికములతోవచ్చు అకర్షణముననుసరించి ఫలము చూపట్టవలసి యున్నది. కన్య జాతిక కుజాశు(లగ్నాధిపతి)

పెండ్లిచూపులకు శుభకాలము

చలితశకువుతో చేరియున్న స్థానమే ఈ ముహూర్తమున నికరముగా సప్తమకేంద్రమైనది. ఆమె భర్తను సంపాదించుకొనవలసినదే. భర్తలో కేసు భర్త్యము చూపట్టవలసియున్నది. కేసువు మోక్షకారకుడు గదా? ఏదోరీతిగా వస్తువున కితికు మోక్ష నూర్గమును సులభముగా చూపగలవచ్చును. కన్య బుధునికి ఆనాటి శని నికరముగా సమసప్తకము. బుద్ధికి శని పట్టి నాడు. వగుని లగ్నాధిపతి శనియే! అతనిని చూచినంతనే ఆమె బుద్ధికి మాంద్యము గప్పియుండును. ఆనాడు బుధుడు ఆమె చలితలగ్నముపై నుండెను. వగుని చలిత శనిస్థానము నికరముగా అదే. బుద్ధికి మాంద్యము రాదామని? పోలే, వగుని శనిమీద రవియున్న దినమిది. విశేషమేమందురా? కన్య జన్మ రవికి నికరముగా కేంద్ర విషమదృష్టిస్థానమిది. ఇది చాలక, అతని వివాహ సహాయమునకు, ఆమె వివాహ మోక్ష సహాయమునకు, మగ్గి ఓంగువు అదే. ఈ పథ దినమున చారవగణుడు ఆమె పుణ్యసహాయముపై నున్నాడని, ఆమె వివాహ సహాయమునకు ఎగురైనాడు. అతని చలితశక్తు డామె వివాహ సహాయముపై నున్నాడని గమనించిరిమేని, ఆసాధారణమైన ఆకర్షణమున కలిసి హృదయము లోనైనదినుట వింతకారు. ఇంకెన్ని శుభ లక్షణములు కావలయును?

వగునిచంగ్రుడు ఆనాటి పక్షరాశువునకు, అష్టమకేతువునకు, నడుమ చిక్కినాడు. కాలక్రమమున ఈరాహు కేతువులు అతని మనస్సులో విష బీజములు నాటకపోదు. ముహూర్త చంగ్రుడు చలించి కేతువుతో అర్ధ కేంద్ర ప్రకారదృష్టికి రాగా, విషబీజము ఫలించవలసినదేకదా? పోనిండు.

త్వరలోనే వరణమైనది. కొన్ని నెలలగానే వైభవముతో వివాహము సంయతిను జరుపబడినది. కాని, వస్తువు భర్త ఇల్లు చేరుకొనుటకు అనాలోగ్యాది కారణములచే కొంతకాల మతిక్రమించెను. చలిత శుక్రుడు శనివేగము నికరముగా అంగుకోగల్గినప్పుడే వస్తువు అత్తవారిల్లు చేరుకొనుట? ఇట్టి దుర్దశలో దాంపత్య జీవిత మారంభమునకు విషాదకరము. చలిత శుక్రుడు పుక్రస్థానము చేరి శని అర్ధకేంద్రదృష్టినందుకోగా, నిర్దయాత్ముడై భర్త భార్యను పరిత్యజించినాడు. భార్యా భర్త లిగువురు ఉన్నత విద్యావంతులు; దర్శనీయ విగ్రహాలు; ఆసురూపులు, సమర్థులు.

కాని, అన్యోవ్యయముగా సామంజస్యము సంపాదించుకొను నేర్పు వారి కలవడలేదు. ఇంట గర్భిరవృక్షల్య విద్య కళాశాల వారికి నేర్పలేదు. వారి జీవితము లట్లే గడచుచున్నవి, లేజన్యమోగ ముహూర్తపు ఫలము వారి జీవితముల కిట్టి పరిణామము తెచ్చినది: అమేయశక్తిగల కాలమును ధిక్కరించి ఏమి సాధించగలము?

III కులము, శీలము, విద్య, లాభ్యము, సౌందర్యము కల ఒకానొక తిరుణిని 11-5 19F2 నాడు 11-15 A. M. (IST)లో అందగావన వగు డొక్కడు వచ్చి చూచినాడు. అప్పటి కుంపటి ఇది:—

	బు 25-27	సు 2-47 కు 8 29 X 11 ర 20-30	
రా 26-30	(సాయనము)		వ 11-9
	జై శాఖ కృష్ణ త్పతీయ భానువారము ఆనూరాధ		I 12 యము 19-7 కే 26-30
చ 8-51	కు 6-55 (వ)	శ 8-57 (వ) ఇ 19-32	

దినశుద్ధి బాగున్నది. తారమంచిది. త్యాగ్యాది దోషములు లేవు. దశిము కేంద్రములో శుభగ్రహము లు గురు శుక్రులున్నారు. అందులో శుక్రుని కది స్వక్షేత్రము. కన్య లగ్నాధిపతి శుక్రుడే. ముహూర్త లగ్నాధిపతి రవిరాజ్య స్థానములో వెలుగుచున్నాడు. అంతే రమ్యముగ నున్నది.

కన్యావగులు సమ్మతిించినారు. తన పెద్దలతో సంప్రతించి తగునాతి కార్యక్రమమునుగురించి వ్రాతునని వాగ్దానము చేసి పోయిన వగుడు ఔదా కన్యము చూపినాడు. కారణము తెలియదు. బాబులకా ప్రతిలేదు. ఇట్టి పరిస్థితి కోమలుల శిశుల హృదయము లను గొడ్డలి పెట్టుకదా? విశేష లగ్నము సాక్షాత్తుగా ఆమె చలిత భర్తృస్థానాధిపతి (కుజుని) పై నుండెను.

ఆమె వరుణుని నిండు త్రికోణ దృష్టి ఆ వరుణుని కలగు. దైనిక లగ్నమో, సెలకొనిపోయినట్లు, ఆమె చలిత ధర్మసహాయము పై నభిష్టించిన దినుది. వగుని ప్రవర్తనమువలన ఆ యువతి హృదయ మెంతో అందోళనము పాలు కావచ్చునో, మనము ఊహించుకోగలము.

ముహూర్తము బాగున్నదే, ఫలమిదేనా? అన వచ్చును. పీఠాణము ఫలించినది. వివాహము సయితము కావచ్చును. కుజ వరుణుల దృష్టి ఆలస్యము నోర్వలేదు. అంతే!

“కర్మకాల ఫలం శస్త్రం, చుప్తం స్వాత్ జన్మజం ఫలం,

కార్యం భూతావస్థి, తత్ప్రకృతే,
విఘ్నస్తతి ప్రభాయతే,”
[జ్యోతిష్య)కాశము]

చక విషయముగా నుండి, ముహూర్తము బాగున్నచో, ముహూర్తము ఫలించినా, తిరుగని క్షేత్రము కలుగునని అర్థము.

ఆ యువతికి చలితరవి జన్మ వరుణునితో సార్థ కేంద్ర ప్రారదృష్టిలో నున్న కాలమిది. రవి వరుణుల వేగకల వయస్సులో ఏర్పడిన సంబంధములు, బాంధవ్యములు, భాగస్వామ్యపు నియమములు సాధారణముగా ఫలించవు; ఫలించినా, తేనుకిరముగా నుండువు. కాని, ఈ సమయమునకే ఆమె ధర్మప్రాసాదవతి కుజుడు చలించి వరుణునితో మిత్ర దృష్టికొనగలుగుచే, ధర్మ సంపాదనమునకై ఆమె తిహతిహాను చుండుట. వయస్సు అనుకూలించినది దశకు. కాని, ఆమె చలితచంద్రుడు రవి వేగలో నుండిన కాలము నందే వరసందర్శనము జరుగుట. వియోగకారకుడు వరుణుడే ఈ సంవిధానమును కల్పించినాడు. ఆమె చలిత రవికి సమసప్తకస్థానములోనే, ఆమె వరుణునికి అర్ధకేంద్రస్థానముండే, నికరముగా ఈవరుని జన్మశుక్రగుండుట. మంగళాక్షతలతో ఆహ్వానించి వరుణునితోయును పిలుచుకొనివచ్చిన వరుణితుడు. వ్యాహవాహాశిము తరులుకొన్నది. సమ్మతించినాడు. మహాలక్ష్మీకుంటి కన్యకు చూచి ఏల సమ్మతించడు? కాని, దురాశపడినది. బౌదాశిన్యము వహించినచో, లక్ష్మీకటాక్షము (అరణ్యము) హెచ్చునని తలచినాడతడు.

కింక రవ్యతామూఢురాలై, ఆ వివేకవతి జ్యోతిశ్శాస్త్రమును శరణుశ్రయించినది. రవివరుణవేగ దాదాపు సంవత్సరకాలము వ్యాపించి యుండుగల దనియు, ఆలోచనా వివాహము జరుగుట అపితమనియు వేధాకాలములో దాపురమైన వగుడు దుష్టఫలమునే దాంపత్యజీవితమున అందిచ్చుననియు, ఆమె గ్రహించినది. వివేకవతి అనుటచే, సంకల్పశక్తితో కోర్కెలను నిగ్రహించి నెమ్మదిపడినది. కాని, వరుణుడు పంపిన వరు దూరకవిడుచునాడు కాదు. అతని దురాశను ఆధరము లభించకపోగా, చల్లబడి తిగిపోయి నిఅరణ్యము కాని లేకయే పెండ్లియాడగలనని ఆశచూపి, ఎంతో ప్రయాసపడినాడు. అయిన నేమి, ఆమె నిశ్చయమును మార్చుకొనలేదు. ఋజుప్రవర్తనలేని స్వాస్థ్యపగుడను ఆ వగుని వివాహమాడుటకు ఆమె నిరాకరించి, రవి వరుణవేగ కనెచిపోవుదాక వివాహస్రశంస రానీయక న్యాయసంగముతో కాలక్షేపము చేయుచు, గండము గడచుకొన్నది. ఈ వేధాకాలములో ఆ వగునితో అతిసులభముగా వివాహము జరిగియుండును. ఇట్టి సన్నివేశములలో, ఆమెవలె మనోనిగ్రహమును చూపగలవాడు తిరుణులలో అగుడు. ఆమె వివేకమునకు ఫలమిది. చైత్రము దుష్టముగా నున్నప్పుడు, దానిప్రభావమును అదివిఘ్నముగా ఆమె స్వీకరించెను.

IV. . పై దృష్టాంతములోని కథానాయకురాలు వివాహమునకు కథివతి వచ్చువరకు ఓషికతో వేచినది. చలితచంద్రునికి చలితశుక్రసంయోగము, సప్తమాధిపతి యగు కుజునితో కోణద్విస్థిసహా, ఏక కాలముండే వచ్చినవి. తిలవనితలంపుగా, ఒక ఉత్తముడగు వరుడు వివాహార్థియై వచ్చి ఆమెను చూచినాడు. వారిపరస్పర సందర్శనము 16-8-19౯3 నాడు 10-15 A. M. (I. S. T.) లో జరిగినది. ఆ ముహూర్తపు చక్రమిది:—

దిన శుద్ధి చక్కగ నున్నది. ఆమె జన్మరవిమీద చంద్రుడున్న దినుమిది. వగుని జన్మచంద్రుడు ఇంద్రుని స్నేహ దృష్టిలో అచటనే యుండుట. బుధుడు (వరుని లగ్నాధిపతి) ఆనాడు కన్యక సప్తమాధిపతిపై నుండెను. అతని మన్యథ సహాయముపై ఆనాటి శుక్రుడు నిలిచి ప్రాత్యహించుచున్నాడు. ముహూర్తపు లగ్నము నికరముగా కన్యక జన్మలగ్నభాగము

పెండ్లి చూపులకు శుభకాలము

			సు 21-9
రా 2-3	(సాయనము) — శ్రావణ, శుక్ల, సప్తమి భాను వారము, స్వాతి —	శు 18-50 వ 20-52 X 28.45 — కే 2-3 బు 4 37 కు 11-12 ర 23.0	
	చ 4-30	ఇ 21.38 కే 22.48 I 29.0	

కనకానిలో పరిపూర్ణ త్రికాణ శుభదృష్టిలో నుండువరుని జన్మ శని స్థానము ఆ భాగయే. అతని వివాహ సహ మును సాక్షాత్తుగా ఆ భాగయందే యున్నది. ఆమె జాతికములో బుధుడు ఆ భాగయందే యుండుట విశేషము. ఏమందురా? బుధుడు వరుని లగ్నాధిపతి. ఈ ముహూర్తపు సప్తమి భావమందే ఆమె శత్రుసహము నున్నది. సందర్భమున ఫల ముంటుకు ఇంకెన్ని యోగములు కావలయును?

లగ్నములో పాపగ్రహము లనబడు ఇంద్ర శనులు ఉన్నారే. ఇది గుణమా? అని శెంకించవచ్చును. కన్య జాతికములో ఈ గ్రహములు అశోభన శుభదృష్టితో ఉపదయ (వృద్ధి) స్థానములలో నున్నవి. ముహూర్త కాలములో వీరికి ధర్మస్థానమందలి బృహస్పతినుండి శుభదృష్టికలగు. వరుని సప్తమాధిపతి బృహస్పతి. ఈ గ్రహములు అపూతము చేయబాలవు. ధర్మదృష్టి, రియమ బద్ధితి, దూరాలోచనము, జాగరూకత, మున్నగు గుణములనే ఈ గ్రహము లీయగలవు.

“సాంప్రతి ఫలదః సూతో,
బలాధికో యో దశాధిపతిమిత్రం చ,
పాపాపి స శుభద స్సాన్యతో.”
అను వరాహమిహిర వాక్యము మరువరానిది.

ఎంత హితకాంక్షి అయినా, కుజ వగుణులవలె శని ఆశ్రయంతో పనులు చేయువాడుకాదు. అతడు మందగామి.

వరుడు తృప్తిపడి సమ్మతించినాడు. కన్యక తోడనే నిర్ధారణమునకు రాలేదు. ఇతర సుగుణము లెన్ని యుండినా, వరునియందు వన్నెలో ఆనుకూల్యము ఆమె కంటికి కానరాలేదు. “కన్యావరయః ధే రూపం.” అని చెప్పిన మహాశయు డెంత అనుభవశాలియోకగా? కొన్ని దినములు సమ్మతిగా ఆలోచించిన తరువాత, పూరి మెరుగుల తిక్కులకంటె గుణాలములకే వెల మెచ్చని నిశ్చయించి, దృఢ చిత్రియతో తన సమ్మతి నొసంగి, కొన్నాళ్లలోనే ఆ వరుని పెండ్లిగూడెనది. గౌరవ మగ్యాదలలో, సత్సంతాన సౌభాగ్యముతో, ఆ గృహిణి ఇపుడు ఆనందించుచున్నది.

గుప్తవశలోని ప్రయత్నఫల మెట్టిదో, దైనాను కూల్యముకల కాలమున పురుషకారమునకు శుభిఫల మెట్లు సులభముగా సిద్ధించునో, మనకే దృష్టాంతము తెలుపుచున్నది. తులాలగ్నమునకు యోగికారకుడు శని. ముహూర్త కాలములో ఉచ్చుడై లగ్నమునందే యున్నాడు, వరజాతకపు శని అచటనే యుండుట అంటుచే, ఆమెకు శని దూరాలోచన శక్తినిచ్చి, హితమును బోధించి, జీవితమును సఫలముచేసెను. మంచి కైనా, చెడుపునకైనా, శని పట్టు పట్టమై నది.

ఇప్పటికి ఈ దృష్టాంతములు చాలును. కన్యా వర సందర్భమునకు సుముహూర్తము కావలెనని మన ప్రాచీన మహర్షులేల శాశించినో, మన మిపుడు కొంత అయినా ఊహించగలము. వారి హితబోధను నిరాదరించితిమేని, నష్టము మనదే. పెండ్లి చూపులకు సిద్ధిపడు ప్రాధ కన్యావగులు, వారి పెద్దలు సహా, ఈ జ్యోతిశ్శాస్త్ర రహస్యములను గమనించెదగుగాక. దుష్కలము నుపయోగించి, తరువాతి దైవమును నిందించి లాభమేమి?

“సుఖదుఃఖకరం కర్మ
శుభాశుభ ముహూర్తజం” —(సర్వసింధువు)

కె ర టా లు

శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం

వి.టి. స్టేషన్ లో పెద్ద గడియారం పది గంటలు చూపేటట్లోంది. యాభైగజాల దూరంలో వున్న అమ్మాయి శారదేనన్న అనుమానం కలిగినా కొంత సూక్ష్మపరీక్ష చేసిన తరువాతకాని శారదేనని నిర్ణయించలేకపోయాను. బహుశా నన్ను చూసే వుంటుంది. కాని నాతో ఎందుకు మాట్లాడుతుంది? నా కంటే గంట ముందు బయలుదేరినా ఇంతసేపటి వరకూ ఏంచేసిందో వూహించలేకపోయాను. బహుశా ఉమాపతిని కలుసుకోటానికి వెళ్ళిందేమో!

స్టేషన్ బయటకొచ్చి తలవంచుకుని నడచి పోతున్నా.

‘ఏవండోయ్!...నమస్కారం! కొంపతీసి నాకు డాష్ యివ్వరుకదా!’ అన్నమాటలు చెప్తూ గిరిగింతలు పెట్టాయి. తలెత్తి చూశాను. ఎదురుగా సరోజ నిలబడుంది. మస్కరుడు నృత్యం చేసే ఆ కళ్ళల్లో చీకటి కన్నె చేతులు వూగిస్తూ కనపడింది. ఏదో కారణం వుండే వుంటుంది. జుట్టు వెనక్కి దువ్వి ఎర్రరిబ్బనుతో ఓగించింది. చెవులకు గుజరాతీల మాదిరిగా నడల్పాటి లోలకులు-సూర్యకాంతిలో తిళుక్కుమన్నాయి.

‘అంతటి ధైర్యం లేదుకాని పదీపదయిందీకదా! ఆఫీసుకు రాకుండా ఏమిటిది?’ అనడిగాను.

సరోజ తన చేతికున్న ‘ఫేవర్ లూబా’ క్లస్పి వోమాటు చూసి తలెత్తి నవ్వింది. ఎక్కడో సామ్రాజ్యం ఒక్కసారిగా తగలబడుతున్నట్టు - ‘ఇవేళ సెలవు పెడుతున్నా-మనసు ఏం బాగా లేదండీ-ఏదో విలువైన వస్తువు జారిపోయినట్టుంది. మీ కోసమే యిక్కడ ఇరవై నిమిషాలనుంచి తపస్సు చేస్తున్నా. ఉమాపతి గురించి మీకు కొత్తసంగతి ఏదైనా తెలుసా?’

ఆశ్చర్యంతో కనురెప్పలు కదిలాయి.

‘తెలియదు - అతనితో నాకేం ప్రమేయం లేదు. మనసులు విరిగాక ఆతుక్కోడం అసంభవం.’

దురంగా వినిపించిన జోళ్ళ టకటకలు నా దగ్గరకొచ్చి ఆగిపోయాయి.

‘హలో!’ అని విష్ చెసింది ఎలిజబెత్.

“హలో” అన్నాను, ఆమె వేడుకున్న కొత్త ప్రాకుకేసి కన్నార్పకుండా చూస్తూ. జోళ్ళ చప్పుడు దురంగా కదిలిపోయింది. సరోజ దృక్పథంలో నేనొకశిఖరాన్నయితే ఆమెదృష్టి లోతునిర్ణయించరాని అగాధం.

‘మీకోమాట చెప్పాలనే ఇక్కడ నిలబడ్డాను. అతన్ని గురించి నో విచారకరమైనవార్త చెప్పాలి. ఇప్పు డావిషయం వెల్లడి చేస్తే మీరు బాధపడతారు. అందుచేత నాయంత్రం చాపాతి వంకరండి. ఏనిటా-ప్రతిమనిషిలోనూ కొన్ని భావాలు పైకిరాకుండా అణగివుంటాయి. నొక్కివుంచి అనేక వేమాలు వేస్తాం. చివరకు మేక్-అప్ చేసుకుంటుంటే తెరకొస్తా వుటుక్కున తెగిపోతుంది.’

సరోజ ఇంత వేదాంతం మాట్లాడటం నేను ఎన్నడూ వినలేదు. ఆమె వేషభాషల్ని-మాటల తీరును బట్టి నేను చేసుకున్న నిర్ణయాలు పారపాటేమోనని పించింది. గణితకాస్త్రజ్ఞుడు స్వయం సిద్ధాలమీద తన భవనాన్ని నిర్మిస్తున్నాడు. కాని వునాది ఇనకతో కడిలే?

‘శారద క్కుడా ఫోన్ చేయండి-ఆమె వుండటం అత్యవసరం’ అని, నేను అనబోయే మాటలు చెప్పి వేసుకోకుండా చకచకా నడిచి వెళ్ళిపోయింది.

అప్పుడే ఎలిజబెత్ యాభైగజాలు వెళ్ళిపోయింది. ఆమె క్రొఫింగుమెయిర్ మీద వున్న నీలిరిబ్బను ఇంకా స్ఫుటంగా కనిపిస్తూనే వుంది.

ఆఫీసు చేరుకునే సరికి పదిన్నరైంది. వెళ్లిగానే బాస్ సెలవుపెట్టాడని తెలిసింది. నిన్న బద్దకంగా వదిలేసిన నాలుగు తెలుగు టైపు చేయటం పూర్తిచేసి తీరిగ్గా కుర్చీకి జారబడ్డాను. నాకు నాలుగు గజాల దూరంలో ఫైలు ముగ్ధ పడికొట్టుకుంటున్న కామత్ నెమ్మదిగావచ్చి విమ్ చేశాడు.

‘మిస్టర్ కామత్! చిక్కిపోతున్నావయ్యా!’ అన్నాను. ‘కారణం మీరు గస్ చేసే ప్రయత్నంలో వున్నారనుకుంటూ-అదిసరే కాని సరోజిం లేకపోయింది. అని ఆమె స్టేషన్ కేసి వేలు చూపిస్తాడు.’

‘అశాభంగం కలిగించినందుకు చింతిస్తున్నా. ఆమెవారం రోజులు సెలవు పెట్టింది.’ అంటూ అతని ముఖశివలికలు ఎట్లా మారుతున్నాయని చూశాను. హిమాలయం తెలవిదవోరుగురున్నట్టే ఫీలయ్యాడేమో!

ఫోన్ చేద్దామని రిసీవరు ఆందుకున్నాను. ‘ఫీ... శారదతో మళ్లీ మాట్లాడటమా? ఇంతిరభిస-సంఘర్షణ జరిగిన తరువాత! ఆయినా నేను రమ్మంటే వస్తుందా? నేనేదో పద్మప్రాయం అట్టి సాలెపుగులూ ఆమెను బంధిస్తున్నట్టు వూహిస్తే నేనేం చేసేది? రిసీవరు యథా స్థానంలో వుంచి రెండవగులు ముందుకు వేశాను. సరోజి మాటలు ప్రతిస్పించాయి. మళ్లీ రిసీవరు ఆందుకుని చదుల్ చేశాను. కాల వచ్చింది. ఉన్న విషయం చెప్పాను. ‘అవును-అయిదు నిమిషాలక్రితం సరోజి కూడా ఫోన్ చేసింది. తప్పుకుండా వస్తాను.’ అంది శారద.

కామత్ డిలక్స్ సిగరెట్స్ ఆందించాడు. ఆఫీసులో పనిలేదు. ఉమాపతి విషయం అలలురేగుతున్న సముద్రంలావుంది. ఆలోచనలు కళ్ళెం తెగిన సుర్రంలా తాడుతెగిన గాలివంటంలా పరుగెత్తాయి...

లిఫ్ట్ కోసం క్యూలో నిలబడున్నా, కాలం వృథా చేయటం ఇష్టంలేక చేతివున్న తెలుగు వారపత్రికలో విల్లు చదువుతున్నా. నానెనక నిలబడివున్న వ్యక్తి ‘ఏవండీ! థామస్ కుక ఆండ్ సన్స్ ఆఫీసు ఎక్కడండి?’ అని స్వచ్ఛమైన గోదావరి తెలుగులో అడిగాడు.

‘నాతో రండి’ అన్నాను. ఇద్దరం మూడవ ఫ్లోరులో దిగాం.

‘ఇదే మీరు అడిగిన ఆఫీసు. నేను పనిచేసేది ఈ ఆఫీసులోనే!’ అన్నాను.

‘అలాగా!...థాంక్స్! చూడండి! ఈ ఆఫీసులో పెన్సోగ్రాఫరు పోస్టు ఖాళీగావుందని విని వచ్చాను. నేను చాలా కష్టాల్లో వున్నాను. మాది కాకినాడ-అమ్మ-చెల్లెలు అందరూ అక్కడే వున్నారు. కుటుంబభారం అంతా నామీదనే వుంది.’

‘దానికేంలేండి!...బాస్ లోపల వుంటాడు. అతనితో మాట్లాడండి.’ అన్నాను.

ఆ తరువాత ఉమాపతి ‘టెన్షన్’ విజయం పొందడం వుద్యోగం సంపాదించడం జరిగాయి.

ఆ మర్నాటినుండి ఉమాపతి పూర్తిగా మారాడు. కళ్ళిల్లో మొదటిరోజు కనిపించిన దైన్యం చెల్లాచెదరైంది. పెదవులమీదికి చిగునవ్వు జారింది. ఇంటర్వ్యూకి వచ్చినప్పుడు వేసుకున్న సాదాగుడ్డలు-కాన్పురు చెప్పలు అతన్ని వదలకోవలసివచ్చింది. కొత్తకొత్త స్వాస్థ్య కుట్టించాడు. మొదట్నుంచీ నేనెతన్ని జాగ్రత్తగా గమనిస్తూవచ్చాను. ఆఫీసులో సగంమంది యువకులు. వాళ్ళవిషయంలో అతని ప్రవర్తన ఎలావుంటుందనేది వాప్రశ్న. దాన్ని బట్టి అతని శీలానికి హద్దులు నిర్ణయించి-దాన్ని గీయరాదులా వుపయోగించుకోవచ్చుననికాదు కాని అదొక ప్రధానాంశంగా కనపడింది. అయిదారు రోజులు పోయాక అతన్ని మాయింటికి రమ్మని ఆహ్వానించాను. అతను ఓ అదివారం నాకు వచ్చాడు.

నేనూ - శారదా స్వేచ్ఛగా మాట్లాడం. అతనికి ఎకాన్ ట్రేసీ తెలుసు-రేషియో ఇంజనీరింగ్ చాలినవును. జీవనాధారం దొరకటమనేది అతని కెన్నడూ సమస్యకాదు. ఉదయం కాలేజీకి వెళ్లి ది. ఏ. దాకా చదవాలన్నాడు.

‘మనిషికి పరిస్థితులు ఓ స్థిరమైన మనస్తత్వాన్ని ఇస్తాయా? — లేక స్థిరమైన దృక్పథం - అభిప్రాయాలు - భావాలు స్వతింత్రంగానే తమ స్థానాన్ని ఏర్పరచుకుంటాయా?’ అన్నవాదంమాట ఎలావున్నా ఉమాపతిని పరిస్థితులే మార్చాయని నేననుకుంటాను. అతను తనకు జీవితం మీద కొన్ని అభిప్రాయాలు వున్నాయన్నాడు. అభిప్రాయాలస్థిరం కావని వాదిద్దామనుకునివూరుకున్నా - చెసిమిజం పాతుకుపోయింది. అతనికి చక్కటిభవిష్యత్తు వున్నా ఈనిరాశావాదం ఎందుకో! పక్షాలు సాయం త్రం కిలకెల్లాగుతూ ఇళ్ళకు తిరిగిపోతుంటే ఉమాపతి

అవన్నీ తిండిలేక కాలేకులువుతో ఏనుస్తూ తిరిగినాకు తున్నాయంటాడు. మాయంటోవున్న హోగ్గోనియం మీద 'మోయింపకోయ్' పలికించాడు. ఆస్టర్ నైకాలజీనుంచి వుపస్యాసభోంజీలో మాట్లాడాడు. ప్రానింగ్ తత్వాన్ని ఖండించాడు. షేక్స్పియర్ ని 'పెద్దకాపియిస్ట్' అన్నాడు. ఏదీఅలావున్నా నేను రెండువిషయాలు గ్రహించాను. తారదీక్షా—అతనికి మగ్గి ఏకాభిప్రాయం కుదిరగలకంటాలు చాలా వున్నాయి. ఉమాపతి ఎగుటివ్యక్తిని చిటికెలో ఆకర్షించగలడు.

కామత్ చిత్రమైనవ్యక్తి. అతనువుత్సాహం చేయటం కేవలం కాలక్షేపంకోసం. అది యితరులు విశ్వసిం చెకపోయినా నేనునమ్ముతాను. మెడమట్టూ సిల్కు మువ్వగుమ్మకూని చుుపాడుగా మాట్లాడతాడు--ఇనికుల జాతిలోనే వేయవచ్చు.

కామత్ తనమాటల్లో—చెట్లలో కొంతకనక జత్యాన్ని ప్రదర్శిస్తాడు. ఇలాంటివి విసుగుతూ అందర్నీ నవ్విస్తూ తనూనవ్వుతాడు. అతనికున్న ఆ నేక 'పిచ్చు' అమాయకపిచ్చికూడా వుంది. అయితే ఎంతమంది అమాయకమందర దైవంగా గుండెమీద చేయివేసుకుని తనవ్యక్తిత్వం ప్రదర్శించి విజయం సంపాదించాడన్నది అనుమానాస్పదం. అంతటి మన స్థైర్యం అతనికి లేదనే నా నమ్మకం. అయినా అతను దేశం నలుమూలలా తనకున్న అనుభవాల్ని వర్ణిస్తూ వచ్చాడు. అతను వోఅమాయకత ఆకర్షింపబడిన పక్షంలో ఏమూరీవువో తీసుకొచ్చి ఆమెకు పది గజాలమారంలో నిలబడి ఆపువ్వ ఆమెమందుకునిసిరి 'నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాను' అనేసి పారిపోయినా నేను ఆశ్చర్యపడను.

అతనికి సరోజఅంటే వో 'ఫాన్సీ' వున్నమాట నిజం... ఎలిజబెత్ విషయంలో అతని అభిప్రాయం కనుక్కోటానికి ఎన్నోమార్గాలు వుపయోగించి ప్రయత్నించి విఫలమయ్యాయి. పోనీ సరోజతెలించి 'ఆర్ రైట్ మిస్టర్ కామత్!...నీ ప్రేమ అంగీకరించాను. వినాహం ఎప్పుడుచేసుకుందా?' అనడిగితే కామత్ జంటనే రాజీనామాచేసి వర్ణిపోతాడు. అతరువాత సరోజ ఎక్కడైనా కనబడితే ఆమెకంటపడకుండా ఏపుడకమా—పేపర్ మెహానికల్ పెట్టుకుని చల్లగా జారుకుంటాడు.

కాని సరోజ అంతటిమాట ఎన్నడూ అనదు.

ఆమెతత్వం—తీరు—అన్నీ ప్రకృతికి విరుద్ధంగా వుంటాయి. ముఖ్యంగా ఆమెకు వివాహం మీద నమ్మకం లేదు. జనకటికి ఎవరో 'అయ్యో! నన్ను బ్రహ్మచారి అనకండి-అనివాహితు ఉనండి' అన్నట్టు-ప్రతిగోజూ భర్తను మాన్పంటే భార్యకు విసుగెత్తి విడాకు లీయ బుద్ధి వేస్తుందట—ఏడాది కో శివును కనిపారేస్తూ భర్తను యిష్టమైన కూరలతో గుచ్చికరంగా వొంతుతూ, అతని ఆశువులకు మడుగు లాతుతూ—చీ—చీం బీవెతెయిది? పాతికేళ్ళ పశుచుమమాన్పంటే నలభైయేళ్ళ అవ్వగా కనిపిస్తుందట! ఒమర్ ఖయాం అన్నటు జీవితాన్ని అనుభవించాలంటుంది. రెన్నైనా జనక్కి నేగలంకాని గడచిన ఒక్క సెకనును కూడా తీసుకురా లేం—ఆటువంటపుడు మానసిక బాధల్లో, కట్టుబాట్లలో—ఎదుటి వారికి గోతులుతీస్తూ—లోపల వొకటి వుంటే పైకి వొకటి నటిస్తూ చరిత్ర కాని, కొందరు వ్యక్తులు కాని నిర్ణయించిన మార్గల మగ్గి అనిపిస్తూ ఎందుకు బలకాలి? జీవితంలో స్వయంగా అనుభవం గడించి మంచి చెడ్డలు నిర్ణయించుకోవాలి అంటే కాని 'ఇలా—ఇలా' నడచుకుంటే 'ఇలాంటి' పరిణామాలు కలుగుతాయని వాదించటం—సిద్ధాంతీ కరించటం అసందర్భం — అవ్యాధం — అని వాదిస్తుంది.

'అందరూ యీ విధంగా నడచుకుంటే ప్రపంచం మాటేరిటి? కొంతకాలానికి జాతి నశింపుకాదా?' అని అడుగు ప్రశ్న వేస్తే నిర్మూల్యంగా నవ్వేస్తుంది. కామత్ కూడా ఇలాంటి సందేహాలే లేవదీస్తాడు. జాద్ధమతి సూత్రాలను అందరూ తు. చ. తప్పకుండా ఆదిరిస్తే, అందరూ గుండుచేసుకుని కామాయనస్త్రాలు ధరించి 'భిక్షాండహి' అని తిరగవలసిండేగా! ఎన్నరైనవ్యక్తుల్ని ప్రేమ పురుష విధేయతో చూడనంతకాలం మానవజాతి మాటేరిటి? కాబట్టి ఇదంతా 'హంబగ్'—అందుకే ఎవరూ దాన్ని ఆదరించరు.' అంటాడు—ఇలాంటి వ్యక్తులతో వాదించి విసుగెత్తి వూరుకున్నా—

ఉమాపతివచ్చిన రెండు వారాలకు కామత్ 'మితో' కొంచెం రహస్యంగా మాట్లాడాలి—అలా రండి' అన్నాడు.

ఇద్దరం బాల్కనీకి వెళ్ళాం.

‘ఉమాపతి ప్రవర్తన గమనిస్తున్నారా?’ అనడిగాడు. ఆతని ప్రశ్న వెనకవుండే, భావం బాధపడక పూరుకున్నాను.

‘సగోజ ఇది వరకటి మళ్లీ నాలో మాట్లాడటం లేదు. మీ మిత్రుడు ఘటికుడు. కాని నేను బాగా పడేది అందుకొక్కడు. మన కల్లి ఎదురు ఇంకంటి ఘోరం జరుగుతుంటే ఎలా సహించగలం?’

ఆతని కంఠంలో ఓటమి స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

కామత్ ప్రవర్తనగరించి నిలదీసి అడగవచ్చు—
కాని ప్రయోజనం వుండదు. ఆది కేవలం వ్యక్తిగత విషయంగా జీవిత్యం కలుగజేసుకోవటం మవుతుంది. నీతిని అడ్డం పెట్టుకుని తన మనసులో పున్న మాటను మధ్య పెగుడుతున్నాడు. నిజానికి నేనూ బాధపడ్డాను. ఉమాపతి సగోజమూలంగా చెడిపోతాడేమోనని. ఆ రుచిని తిండిగా మారుతున్నాను. ఇప్పుడు కలిసి నినిహకు పడుతుంటే చాలా సార్లు.

దైకుల్లవర్గపు వైకూన్మలో భాగ్యం వని కనుక్కోటానికి జ్యోతిరిగివస్తూ విశ్లేషణగా దౌర్జన్యం వుందని సగోజం చూశాను. ఆమె గూఢులు చుట్టూ తిరుగుతూ ఎవరికోసమో నిరీక్షిస్తున్నాయి. కూలింగ్ గ్లాస్ లోంచి నన్ను చూసి విమ్ చేసింది. రెండు జంటలు వేసుకుని దాన్ని అర్థ చంద్రాకారంగా మెలితిప్పి మధ్య నల్లరిబ్బను వరులుగా వేలాడదీసింది. తెల్లటి పాదాలను ఎర్రస్లిప్పర్లు చూస్తూ కొన్ని సెకనులు గడిపాను. ‘రామాచారి’ చీర తాలూకు నీలిరంగు ముఖం మీదవకి వింత శోభనకలిగించింది. ఆవేళ సగోజను చూస్తుంటే ప్లాష్ లైటులో బల్బు వెలిగిన అనుభవం గలిగింది. సౌందర్యం వింతగా ఆపు లించిస్తోంది—‘ఏమిటి సంగతి? ఎవరికోసం ఈ నిరీక్షణ?’ అనడిగాను. ‘ఉమాపతికోసమండీ—ఆతను విశ్లేషణ గా దౌర్జన్యం చూపి లేచిన్నాడు. ఒంబరిగా చూడటం లేదు వల్లమాలినభయం. అయినా చెప్పాద్దా! ఆతను వట్టి ఆమాయకుడునుండి! ఎలా బతుకు తాడో ఏమో! ప్రతి చిన్న విషయానికీ బాధపడతాడు. వట్టి పిచ్చివాడు. పెన్ను సరిగ్గా రాయక పోయినా సరే—ఎవరో తన్ను మీదపడిచంపుతున్నట్టు ఇదవుతాడు—’ ‘మట్టి ముద్దకొరికితే దానికి రూపం ప్రసాదించటం నీకు కొత్తకాదుగా!’ అన్న మాటలు నాలుక చివరదాకా వచ్చి ఆగిపోయాయి.

‘నాలుగంటలకు వస్తానన్నాడు—పావుతక్కువ అయిందే, ఇంక వుండలేదు. నే నెదురున్నాను. మీరే వస్తారా?’

‘నేనో స్నేహితుణ్ణి కలుసుకోవలసి వుంది—నారీ—’ అని చిన్న ఆబద్ధం ఆడాను—

సగోజ మానంగా నల్లిపోయింది.

ఆమె నాదిగ్గర్నుంచి దేన్నో దాచటానికి ప్రయత్నించినది స్పష్టమైంది. నేను రాకబాటే పుమాపతి కోసం ఎంతసేపైనా సరే కానుక్కూచునే దేమో: అంటే నన్ను చూసి భయపడివుండాలి—అనుమానపడి వుండాలి—పానకంలో పుడకలా నేను అడ్డం వచ్చి నందుకు కొంత బాధపడ్డాను—పదినిమిషాలు గడిచాక ఉమాపతి ప్రత్యక్షమయ్యారు. ‘నీ కోసం చాలాసేపు చూసి సగోజ నల్లిపోయింది. మనం గాదెప్పు చూద్దామా?’ అనడిగాను. తరువాతి నాకు స్ఫురించింది. సగోజనుంచి ఏమీ ఎరగనట్లు నటించి ఆతని అభిప్రాయం తెలుసుకుంటే బాగుండునని. ‘అట్టే మరోనాడు చూసుకుందాం లెండి. ఇవేళ మీరెలాగూ దొరికారు కనక మా యాంకి రావాలి.’ అన్నాడు. నేను ఏదో చెప్పబోతూంటే ‘ఇలా వస్తానని చాలా సార్లు చెప్పి నమ్మించారు. ఇప్పుడు ఎలాంటి సాకులూ పనికిరావు’ అని బలవంత పెట్టాడు. సరేనని బతులు చేశాను.

ఉమాపతి డి. డి. దాదర్ లో వుంటున్నాడు. ఆతను వున్న వాటాలో ఓ మునిలావిడ ఆమె మనవరాలూ వున్నాను. ఆమె పేరు సంయ. నల్లగానే గౌరవించి మాట్లాడారు. ఉమాపతి నన్ను తెగవారిడ తాడు. సంయ కాఫీ తీసుకొచ్చి నా ముందువుంచింది.

‘మాకు కాఫీకంటే టీ ఎక్కువ యిష్టం—అందుచేత మీకీ కాఫీ గురించకపోవచ్చు. సరిగ్గా తిరుగుచేయటంకూడా నాకు చేతికాదు అంది, స్వచ్ఛమైన మరతిలో.

తిరువార తెలుసుకున్నాను. సంయ ఏదో చిన్న కంపెనీలో పనిచేస్తోంది. ఇంకా పెళ్ళికాలేదు. ముసిలావిడ ఇంత ఆదరంతో ఆతన్ని చూసుకుంటోందింటే ఆతని ‘మంచితనాన్ని’ గుర్తించి వుండాలి. నేను ముందే చెప్పాను. ఉమాపతి ఎదుటివ్యక్తిని చిటికెలో నమ్మించి వశం చేసుకోగలడు. ఆతనికి దైవం ప్రవా

డించిన వరం. కామత్ ను తీసుకొచ్చి వ్యాఖ్యానించమంటే ఏం చెప్తాడు?

“అచ్చే అడంకాదండి! ఆసలు వుమాపతి ఆలోచనలు వేరు. పన్నాగం వేరు. ఎలాగోలాగ ముసిలి దాని మెస్సహండి సంస్కృత మంచితోకుని తన దాహం తీర్చుకుందామని—అమ్మో దైవాంతకుతెను సరోజ విషయంలో తెలుస్తూనే వుందిగా” అంటాడు గామాల!

ఉమాపతి అయిదు నిమిషాల నిశ్శబ్దాన్ని భేదస్తూ అన్నాడు.

‘మితో కొద్ది రోజులుగా ఓ సంగతి చెప్పాలనుకుంటున్నా. అవకాశం చిక్కటం లేదు. మీరూ దానిని గౌరవభావం గురుతుల్యమైంది. అలానా హిమ్ దీప్త పునకుదామా? సరేని సంస్కృతా, ముసిలినికూ కృతజ్ఞత చెప్పి బయలుదేరాను.

దీప్త చేరుకునే వరకూ ఆతను మానంగా వున్నాడు. చీకా చింతలేకుండా కలకల్లాడుతూ సాగిపోతున్న సంసారం చిల్లగాలి పీచింది. ఇసకలో చరికిలబడ్డం. ఉమాపతి అసందర్భంగా ఇసకలో పిచ్చిగీతలు గీస్తూ కూర్చున్నాడు.

‘అసలీ వుద్యోగంలో ఎందుకు చేరానా అని పిస్తోంది’ అన్నాడు పున్నట్టండి. అతనికేసి అర్థ పూరితంగా చూశాను.

‘తప్పగా అడిగితే తమించండి, సరోజ గురించి మీ అభిప్రాయం ఏమిటి?’

‘సరోజ విషయం అలా వుంచి ఒక మనిషిని గురించి మరో మనిషి పూర్తిగా అర్థంచేసుకోగలడనుకోటం పొరపాటు. భర్త భార్య దగ్గర్నుంచి కొంత దాస్తాడు. కొడుకు తండ్రికి తెలియకుండా కొన్ని పనులుచేస్తాడు. అలాగే ప్రతివ్యక్తి తన రహస్య మందిరంలో ఇతరులకు తెలియకుండా కొన్ని దాచుకుంటాడు. నిజానికి అవే అతని ప్రవర్తనను—శిలాన్ని నిర్ణయించే గీటు రాళ్ళు కావచ్చును. దీనిక్కారణం మనిషిని చూసి మనిషి జనుకుకోవలసేననుకుంటాను. అలా వుండగా సరోజగురించి ఇతరులకు ఎలా చెప్పను? ఆమెను ఆఫీసులో పదిగంటలకు చూస్తాను. తన పని తను చేసుకుపోతుంది. చిలాకీగా వుంటుంది. ఆరు గంటలకు వెళ్ళిపోతుంది. దీన్ని బట్టి ఆమె వ్యక్తి

గత జీవితంగురించి తెలుసుకునే ఆస్కారం నాకేక్కడ వుంది?’

ఓ నిమిషంపాటు నామాటల్ని త్రాసులోతూచి విలువకడుతున్న వాడిలా కనిపించాడు.

‘ఇంకా ముసుగులో గుడ్డుబాట ఎందుకండి! ఆమె నన్ను ప్రేమిస్తోంది. ఎందుకో ఆమెను గురించి ఆలోచించకుండా—ఆమెను చూడలేకుండా వుండలేక పోతున్నా—దీనికి అంతా—దీరీ కనపడు—’ అన్నాడు.

ఆతని మానసికబాధ కొద్దిగా అర్థమైంది. సరోజగురించి విపులంగా చెబుదామనుకున్నాను. కాని అది నాకనవసరం. అదీకాక ఆమెనుగురించి నాకు తెలిసిందెంత? అనంత ఘాగోళంలో ఇసక కణం—

‘ఇంతకీ నువ్వు సరోజను ప్రేమించావా?’

అతను కంటనే జవాబుచెప్పలేకపోయాడు. ‘ప్రేమ’ అన్న పదానికి అతను సృష్టించుకున్న నిర్వచనం ఎలాంటిదో! ఆమె విసిరిన సౌందర్యపు వలలో అతను చిక్కుకున్నాడు. దాని కఠిన దాస్యంచేయక తప్పదు. ఆమెను చూడగానే, బహుశా, అతని నరాలన్నీ స్వప్థలాల్ని వదులుకుని కదలిపోయి ఇంద్రియాలన్నీ పల్లు తప్పుకున్నాయేమో! ఒక నైపు అతని సైతిక జీవితం ఘోరసంగ్రామం జరుపుతుంటుంది. పెద్ద పెద్ద కొంపల్లా ఆవన్నీ అడ్డుపడతాయి.

‘ఇందులో నుండేలు బాదుకోవలసిన విషయంమీరేను ఉమాపతి! నువ్వు నిజంగా సరోజను ప్రేమించేవత్తుంటే ఆమెను వొప్పించి తక్షణం వెళ్ళిచేసుకో—అందుకొమెగతం అనవసరం—నీగతం గురించి ఆమెకంటెలుసు కనక? ఇంక—ప్రేమకూ వాంఛకూ సంబంధం లేదని వాదించే వాళ్ళీ నూటల్ని నేను విశ్వసించను—అవన్నీ సరైన పునాదిమీద నిలబడవు. దూర దూరంగా కూర్చుని మనసులో వూహలు సృష్టించుకుని ప్రేమను అనుభవించటం అసందర్భం—నాసలవో అంతే!’ కొంతసేపు గడిచాక చీకటిపడిందింటూ ఎవరి దారిన వారు విడిపోయారు—ప్రస్తుతం ఉమాపతి పున్న స్థానంలో కామత్ వుండే?

ఇది జరిగిన రెండు రోజులకు ఉమాపతి తన వుద్యోగానికి రజీనామాయిచ్చి నామంకు వచ్చి నిలబడ్డాడు.

‘అయితే ఇకముందు ఏం చేయదల్చుకున్నట్టు?’ అనడిగాను.

‘కాకినాడ వెళ్తాను. అక్కడే బావుంటుంది’ అన్నాడు. అమావాస్యనాటి చీకటంతా అతని ముహూర్త ప్రాగులుగా వేళాడుతూ కనిపించింది. ఆ తరువాత ఎందుకో సరోజ సన్ను అనుమానంగా చూడ సాగింది.

తరువాత వారం రోజుల వరకూ అతని జాడలేదు. స్వస్థలం చేరుకుంటూ ఉన్నాడున్నాను. కాని అలా జరగలేదు. శారదపనిచేస్తున్న కంపెనీలో క్లర్కుగా చేరినట్లు ఆమె చెప్పింది. నేను ఆశ్చర్యపడకుండా వుండలేకపోయాను. అప్పుడప్పుడు శారద అతన్ని గురించి ఏదైనా చెబుతూవుండేది.

ఓనాడు ఉమాపతిని చూద్దామని అతని గదికి వెళ్లాను. ఉదయం శారద సినిమాకంటూ వెళ్ళింది. తలుపు తట్టగానే తీశాడు. అక్కడ శారదకూడా కనిపడింది. ముగ్గురం కొంతసేపు ఆశ్చర్యంలో మునిగి పోయాం.

‘సినిమాకు వెళ్ళలేదా?’ అనడిగాను.

‘టిక్కెట్టు దొరకలేదు’ అంది. ఆ కంకంలో ఆమె మాటలు ‘ఆబద్ధం’ అన్నట్లు గ్యనించాయి. ఆలోచనలు పరిపరి విధాల సాగిపోయాయి.

ఉమాపతి అదీయదీ మాట్లాడాడు. అందరూ మనసులో కుక్కూ—రహస్యాయా దాచుకుని డైకి మాట్లాడుతున్నట్టుపించింది. సంభాషణ సాగలేదు. ఆదలించటానికి శారద చిన్నపిల్లకాదు. ఏమని అడగను?

‘మీరు మనస్ఫూర్తిగా తుమిస్తానంటే ఒక్కమాట చెప్పాలనుకుంటున్నా—ఇంతకాలం మనస్సంకోచంవలన ఆలస్యం చెస్తూ వచ్చావు’ అన్నాడు. ఏమిటన్నట్టు చూశాను.

‘శారద యీ విధంగా నాతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడటం—తిరగటం తప్పేననుకుంటారు కాని...కాని...అంటూ ఆగిపోయాడు.

గుండె ఆగి మళ్ళా తేరుకున్నట్టుయింది.

‘చెప్పు ఉమాపతి! ఎందుకు సందేహం?’

‘ఆమెను, మీరు అంగీకరిస్తే పెళ్ళిచేసుకుందామనుకుంటున్నా—’ గాఢ నిద్రలోవున్న వ్యక్తిని హఠాత్తుగా విన్లబ్లో ముంచిన అనుభూతి కలిగింది.

‘నా యిష్టాయిష్టాలతో ఏనిటికాని శారద అంగీకారం వుండాలి. అంతకంటే అనే హక్కులేదు—

శారదవంక చూశాను. తలవంచుకుని బయటికి పారి పోదామనుకుంటున్న చిరునవ్వును బలవంతాన పెదవుల మధ్య అణచివేసింది. ఉమాపతిమీద నాకున్న సదభిప్రాయం మార్చుకున్నాను. అతనికి స్థిరత్వం లేదు—అతని వ్యక్తిగత జీవితం కొద్దిగానైనా తెలియదు. ఇవేళే వుద్యోగంలో వున్నాడు—ఏమో! రేపు వేరు సెనగలు అమ్ముతూ తిరుగుతాడేమో!

నేను ఇంటికి బతులుదేరాను. శారదను రమ్మని అడగనూలేదు — ఆమె రానూలేదు — తోవలో మాటుంగా స్టేషన్లో నేనువున్న ఫస్టుక్లాస్ కంపార్టు మెంటులోకి సరోజ వచ్చింది—గుజరాతీల బాణీగా చీరకట్టి వుండటంవలన మొదటి ఆమెను గుర్తుపట్టలేక పోయాను. ఎందుకో ఆమెకీకట్టు కొత్తి ఆందాన్నిచ్చింది. కాని నన్నీ ఆస్వాదించేపరిస్థితుల్లో లేను. మనసంతా అల్లకల్లోలంగా వుంది.

‘ఇవేళే ఆముదం తాగారా?’ అనడిగింది, పక్కన కూచుంటూ—జరిగినదంతా వివరించాను— సరోజమీద నాకు గౌరవంవుంది. ఆమెనుండి నేను ఏ విషయాన్నీ ఇంతవరకూ దాచలేదు—సరోజముఖం పూర్తిగా మారిపోయింది. వికసించి నవ్వుకున్న పువ్వు వున్నట్టుండి ముకుళించుకుని నేల జారినట్టింది. ‘నేను ఎప్పుడూ మీ శ్రేయోభిలాషి నన్నుసంగతి మీకు బాగా తెలుసు. నిజానికి మీకంటే నేను బాగా జీవితాన్ని అర్థం చేసుకోగలను. ఉమాపతి నాకు బాగా తెలుసు. అతని మనస్తత్వం అభిప్రాయాలు—అన్నీ చీల్చి అణువులుగా మార్చి పరిశీలించి చూశాను. అతను శారదకు తగడు—శారదవంటి అమాయకురాల్ని అతని కంటగట్టకండి—అత నీలోకంలోనే బతికవలసిన వాడుకొడు. మీ చెల్లాయిమీద మీకు కొంచెమైనా ప్రేమవుంటే దీనికి ఒప్పుకోకండి—చేతులు కాలాక ఆకులు పట్టుకుని లాభించేదు. అతని తెరవనక జీవితం నాకు తెలుసు!’

ఆ ఉద్రేకంలో ప్రతిగ్యనించిన నిర్మలత్వం నన్ను వూగించేసింది. కంపార్టుమెంటులోవున్న ప్రయాణీకులు మావంక విచిత్రంగా చూశారు. ఈ పెళ్ళి జరక్కపోలే సరోజకు కలిగే ప్రయోజనం ఏమిలేదు.

‘ఏనిటి మీ నిర్ణయం?’ అనడిగింది.

‘నీ అభిప్రాయం సరైన దనుకుంటాను’

ఇంతలో కుర్చా వచ్చింది—సరోజ మరోమాటు హెచ్చరించి దిగిపోయింది.

శారద రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు ఇంటికివచ్చింది. ఆమెను యిద్దంవచ్చినట్టు నిందించాను. ఉమాపతిని

చేసుకుంటే ఆమె ఎలాంటి తుఫాన్లను ఎదుర్కోవలసి వుందో వివరించాను.

‘అన్నయ్యా! నువ్వు ఎన్నైనా చెప్ప — నా నిర్ణయం మాన్చుకోను. నేను పనిపాపను కాను — నా జీవితం నన్ను నిర్ణయించుకోనీ! అంటూ ఏడవటం మొదలెట్టింది.

శారద కన్నీడు కార్పటం యిచే మొదటిసారి. ఆమె — నాన్నా చిన్నప్పుడు పోయి తగునాడైనా తిన్నగా బొంబాయివచ్చాను. ఆప్పుట్టుంచి శారద బాధ్యతకూడా నామీదే వుండింది. ఈనాటి వరకూ మాయిద్దరి మధ్యా ఎలాటి అగ్గిపాములేదా బారా లేదు.

ఆమె చివరికి శారద నాతో ముఖానంగా వుండసాగింది. అందుకు నేను బాధపడలేదు — ముందు ముందు ఆమె గోతిలో పడకుండా వుంటుందనికదా అని తృప్తిపడ్డాను — తనువారే వారంగోలవరకు ఉమాపతి ప్రస్తావనరాలేదు... చెయ్యి చుగుక్కుమంది — కాయితే నవ్వుతూ మరోసారి రోజు అందించాడు — వచ్చిన్నాను...

సాయంత్రం చాపాటోకి వెళ్ళేసరికి శారద — సోబా ఓమూల కూర్చున్నాడు. నేనూ పక్కన కూర్చున్నాను — అలలు మాత్రం గలగలమంటూ కార్చును రికిపేస్తున్నాయి.

‘ఉమాపతిని ఇంక మీరు చూడలేదు’ అంది సోబా — ఆశ్చర్యంతో. ఆమెకని చూశాను. కళ్ళు రెండు సార్లతో నిండివున్నాయి.

‘ఏం?... కాకినాడ వెళ్ళిపోయాడా?’

‘కాదు — ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు.’

నిజంగా భయంపేసింది. ఎప్పుడూ అనుకోని ముగింపు — శారద పిచ్చెత్తినదానికెక్కువలే కూర్చుంది.

‘ఇంతక్రితమే ఎలిజబెత్ ఈవార్లని కన్నీడు వదలింది’ అంది శారద — నా కళ్ళు తడిమిచూసుకున్నాను. పొడిగా వున్నాయి. అయితే నాకుమాత్రం కన్నీడు ఎందుకు రాదు?

‘ఇంతకీ ఎందుకు బలవంతం ప్రాణం తీసుకున్నట్టి? అనడిగాను.

సోబా సన్నగా ఏడ్చింది.

‘కారణం అడక్కుంకి — నాకు తెలియదు — కాదు తెలుసు — ఏమో!... ఎందుకో! ఆతిన్ని నాకు కాకినాడలో వున్నప్పుడే బాగా తెలుసు — అంతే — మీరందరూ తలకారణం వూహించుకోండి.’ తెగిన పీటమీది ధ్వనుల్లా వెలివడాయి — సోబా మొహంకేసి చూశాను — నెత్తిమీద బొట్టులేదు — కొంపతీసి ఇద్దరూ విడకు

లిచ్చేసుకున్న భార్యభర్తలు కాదుకదా!... అసం దర్భపుటాబోచనలు అన్నీ —

అందరం మానంగా వున్నాం —

‘మనో తమాషా మీకు తెలుసా?... ఆతిను ఎలిజబెత్ ని కూడా ప్రేమించాడు.’ అంది సోబా —

ఇంతకీ ఉమాపతి దేన్ని చూసి జనుసుకున్నట్టు?

జీవితాన్నా?

ఎందుకు? ఉద్యోగం సంపాదించటం ఆతిని కన్నడూ సమస్యకాదుని చెప్పాను. ఎక్కడికెళ్ళినా — ఎలాంటి పరిస్థితులైనా ఆతిను బతిగలడు — అది కారణం కానేకాదు — పోనీ ఆమెయిచ్చి చూసి జనుసుకున్నాడా?

ఆమె! ఆ విషయంబరించి ఆలోచించబానికే భయంగావుంది. సోబా — శారద — సంగతి — ఆతినుకు ఎలిజబెత్ — ఇంకా ఎండకో! అందరినీ ప్రేమించాడు — ఏమిటో? నువ్వెటుచూసి అందులో ఏం వున్నదో చెప్పకోమన్నట్టుగా వుంది. ఇంట్లో ఎలా ప్రేమస్తానన్నది నిన్ను భరించలేక తన్నుతాను అంటున్నందుకున్నాడా?...

సోబా చాలాపొందింది. ఆతిను ఒకప్పుడు ఒక కలసిన వాడుకాని — మేకూడా నిజం చెప్పకుండా వూహించుకో మంటుంది!... వాడుకలోచిన నిర్ణయం నేను చేసుకున్నాను. జీవితాన్నా చూసి జనుసుకుని పోషాగాడు — ఏమో! అనుభవించలేనప్పుడు బతికినాత్రం ఏం ముఖం బావుకుంటాడు?... సోబాను చలవంతి పెట్టిన ప్రతిమాటనం వుండదు — ఆమె నిజం చెప్పదు — ఇనపకోసాలో ఏ ముందు తొంగిచూసే అస్కారంకూడా లేదు —

ముగ్గురం ఇద్దరుకు బయలుదేరం —

‘అన్నయ్యా! నీ మనసు కడు పెట్టాను — తుదిండు’ అంది శారద — నాకుస్తూంటే పెద్దపెద్ద భవనాలన్నీ మీద కొడుగులున్నట్టునిపించింది. ‘మెరైన్ లైన్స్’ పేషన్లనుండి సబరబన్ బ్రెయిన్ బయలుదేరి ఆగిపోయింది — ఎవరో పొరపాటున చుక్కొలకిందపడి పోయాడు — అతిను జీవించాలనే అనుకున్నాడు — కాని మృత్యు వరిన్ని కాగించుకుంది — ఆతిను ఆతి సామాన్యంగా వున్నాడు — కాని బతికవలసిన ఉమాపతి మృత్యువును కోరి ఆహ్వానించాడు —

కళ్ళు తడిమి చూసుకున్నాను —

నీటిచుక్కలు కనుగొలకున్నా నీలిచాయి.

అప్పుడు రావలసిన కన్నీడు యిప్పుడు వచ్చింది! ‘సోబా ముఖంలో ఇంక ఏనాటికైనా కళాకాంతులు తిరిగి వస్తాయా?’ అనిపించింది.

ముగ్గురం ఒక్కసారి నిట్టూర్పుం —

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

శ్రీ అరవిందులు

: ఊర్వశి :

సూక్ష్మ సుకుమారమైన కాళిదాస నాటకీయ ప్రతిభ, స్త్రీపాత్రచిత్రణమునం దత్యంత సహజముగ పరిణతి గాంచినట్లు ప్రత్యక్షమౌను. ఒక్కొక్క సమయమున కాళిదాసు, ప్రధానముగా నీ స్త్రీపాత్రలకు ప్రశ్నోత్తరి నాపాదించుపట్ల నంతశ్రద్ధ వహింపక పోవచ్చును. కాని యతిహాసస్య స్త్రీ పాత్రలకుఁ గూడ సర్వసాధారణముగా నొకవిధమున ప్రయత్నములు నాటకు కల్పించును. నామములందే కాక, భీష్మభీష్మ స్వభావములతో నీపాత్రలు పరస్పరము జేలుపలుచుటకు వీలుగానుండును. స్త్రీ పాత్రల ప్రాధాన్యమును గుర్తించిన నాటక కళాదక్షులైన వారియందే, యీపాత్ర చిత్రణమునకుఁ గాఢలక్షణ దార్శనికత కొలువఁబడుచును. సామాన్యముగా తాము పరిచించినట్టిగాని, లేక లోకాతీతముగ గోచరింపజేసినట్టిగాని యుండు గండు వర్ణములకుఁ జెందిన స్త్రీలనుబోలిన పాత్రల, నే రూపక ర్తయైనను దన రూపకమునఁ జతించి సాక్షాత్తము సందివచ్చును. ఓరి లోకాతీతపాత్రలను, దుష్టపాత్రలయే భావింపవచ్చును. కైకైమ్ నెస్ట్రాస్; సెట్టోరియా కోరంబోనస్; బియాట్రస్ బోన్నాస్ మున్నగువారీతరగతికిఁ జెందినవారే. వ్యాసుడు జతించిన స్త్రీ పాత్రలు; సోఫిక్లిస్ స్త్రీపాత్రలు నొక శ్రేణికిఁ జెందినట్లు సామ్యములుగలవు. బిరోక్టాక్టరు నొక్కొక్క తరగతికిఁ బ్రాతినిగ్ర్యము వహింతుడు. ఈ పాత్రలన్నియు ప్రశాంతముగఁ గన్పట్టుచున్నను, పురుష స్వభావ ప్రాబల్యముతో నొప్పుచుండును. ఇది పీరి కాళిదాస్యముచే సంక్రమించిన గుణమై యుండును. తక్కిన కవు లేదో యొక స్త్రీ లిలుము జతంప గల్గు

దురే కాని, తక్కిన స్త్రీల నందఱు భిన్న భిన్న స్వభావములతోఁ జతించగలవాడు కాదు. ఒక పాత్రను బోలినను, మఱియొకపాత్ర యుండును. ఒక వేళ ఎట్లో పరిశ్రమించి చిత్రించినను, నంత విజయ వంతముగా నుండదు. అదియుఁ గాకున్న బాహ్య ప్రపంచమునందలి స్త్రీలనే యున్నదన్నట్లు చిత్రించుట. స్త్రీ సహజస్వభావ పరిశీలనా ధురంగుడైన కవి శ్వగులను వేళ్లపై తెక్కింపవలయును. ఇట్టి పీరిగోఁ షేక్స్పియర్ మహాకవి యగ్రగణ్యుడు. నాటకకళానిర్వహణానుకూలమును దివ్యవరములలో నిది యొకటి. ఏ తత్పరిభాషకుఁ తయందీతఁడు వాల్మీకితో సదృశుఁడని ననును. కాని వాల్మీకి కున్నంత విస్తృతి లేదు. “రావీన్” కవికి గూడా పరిమితముగా నీ ప్రతిభ కలదు. కాళిదాసనం దీ ప్రతిభ యనంతము. కాని యితర నాటక కళా లక్షణములందువలె నిందును, కాళిదాసుని ప్రతిభ షేక్స్పియర్ ప్రతిభను బోలె యతివేలమై వైవిధ్యముతో గూడినది కాదు. ఇంకను గొందఱు కవులు కలరు. పీరు సర్వసాధారణ స్త్రీ పాత్ర సృష్టి గావించిన వారే. ఈ సృష్టి, కేవల పరిశీలనా జనితమే కాని, యవిచ్ఛిన్నమున నాంతరంగిక ప్రేరణా ప్రాబల్యమున నేర్పరచినదిగాదు. ‘మాళవి కాగ్ని మిత్రము,’ స్త్రీపాత్రలు విశేషముగా గలరూప కము. అందు స్త్రీలసద్భావములు, రమ్యాద్యావములు, నలంకారముల గలగలలు; నవ్యక్త మనోహర కంఠ కిలకిలారావములు; కేశభారసంజనిత సుగంధ వాయువుల సౌరభములు నధికము.

‘విక్రమోర్వశీయము’న సగము దృశ్యములు నాటకవీరునకే కావలసియుండెను. అందుచే స్త్రీపాత్ర చిత్రణము చాలావఱకు, నిందు సంకుచిత పఱచవలసివచ్చినది. కాని యదకాళి మున్నంతవఱకును, కాళిదాసు, సుందరవదనారవిందలసమూహముతో

అనువాదం : శ్రీ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తము

ముంచెత్తెను. ఇందు ప్రతివనితయు సుస్వప్నముగా నుక్తింపఁ దగినది. పీఠే యప్పరసలు, ఊర్వశియును ఇట్టి యాయచ్చురల కవిత్యప్రబోధములను గ్రహింప వలయునన్న పీరియత్పత్తి ప్రయోజనములను సమీక్షించు టుచితమాను.

ఆది సృష్ట్యాదికాలము. అనంతకాలవాహిని యందు మానవజాతి యింకను మెలకెత్తిలేదు. స్వర్గ లోకములు సర్వము భుగోళములు సమస్తము దివ్య కాంతివిభ్రాజమానులగు భవతలనేతను; ఘోరరాక్షస సమాహముచేతను గ్రక్కిరిసియుండెను. పీఠికార్య కలాపసంఘర్షణముచే నఖంఠవిశ్వయున కేదో యొక స్వరూపాకృతి యేర్పడునట్లుండెను. ఇట్లొంటిగాఁ బ్రతిపక్షసభ్యులొకపర్యాయము విశ్రాంతిగొని, పాల సముద్రం తరంగములపైఁబడి మధింపమొదలిడిరి. కాని పీఠిలక్ష్యము సిద్ధింపలేదు. ఎప్పటికి నొక్క పక్షము గావించు కృషి ఫలితమునకు రాదు. మంచి, చెడుతోడను; నాచిరము నాచిరముతోడను; నాత్మ యింద్రియసమ్మిత శక్తితోడను; సగ్గుణములు దుగ్గుణములతోడను; స్వర్గము సరకముతోడను, గిలిన యొక యొక లక్ష్యముతోఁ గృషి సల్పినపుడుగాని యా కృషి ఫలితముల నొసంగదు. ఈ లక్ష్య మసాధారణమైనది; మనోహర మాధుర్యభరిత ప్రాసది. అతిష్ఠిసాగ్ర్య మైనది. ఆది యజరామరణస్థితిని ప్రసాదించి శాశ్వతా నంద లోకమున సుస్థితి మొనర్చునది. ఇట్టిస్థితి వాఙ్మించుటకే యనంతరకాలమున మానవుఁడు తన యావచ్చుకృతలను ధారపోసియు సంపాదించలేకున్నాఁడు. ఇట్టి లక్ష్యసముపార్జనమునకై, దేవాసురులు కలశ పాక్షోరాశితీరమునందు నిల్చి మందరపర్వతమును కవ్వముగాను, సర్పేంద్రుఁడగు వాసుకిని త్రాడుగను, గావించుకొని యాధ్యాత్మిక సాగరమో! భావనా సముద్రమో!! సకలాశా స్వరూపమో!! యనఁదగిన యా పాలసముద్రమును మధింప నారంభించిరి. శతాబ్దములు, సహస్రాబ్దములు, శత సహస్రాబ్దములు గలించినవి. వారి పరిశ్రమము ఫలించు నూచనలు కౌసరాలేదు. క్షీరాబ్ధియుల్లోల కల్లో లితమైనది. ప్రళయ సమయ పర్వవ్యగర్హానురావము గావించినది. వాసుకి యలసి సాలసి పోయినది. నిర్భర హృదయవేదనచే నది వాడి వత్తియై, సముద్రతరంగ మాతకలపై నల్లిబిల్లిగా పడినది.

వాసుకీవిహ్వల జిహ్వమాలికాసంజాత ఘోరవిషానలము మందర మగన సంఘర్షణతరంగసంజాత ప్రళయనలము నేకమై, సకలలోకకల్లోలమును గల్గించినది. దేవత లండలు, పరమశివుని చరణసన్నిధికి పరువులేత్తిరి. కైలాసశిఖరవాసుఁడు, గంగాతరంగిత జటాజూట ధనుఁడును దిక్క, నన్య లెవ్వరీ కాలకూటమహావిషానల మును ధరింప సమర్థులు? ఎవఁడు విభూతి భూషిత ధవళ దేహాంతరితయోగిమానసుఁడో! పరమయోగీశ్వరేశ్వ రుఁడో! సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వాతీతుఁడయ్యె నెవఁడు సదా దుఃఖమును, నిరాశా నిస్ప్రహలను, నున్మత్తితను వరించునో! యెవఁడు భూతాతీతుఁడో! యట్టి పరమేశ్వ రుఁడు చక్క నన్య లెవ్వరీ విషసమృద్ధిని ధరింపగలుగు?

అనంతర మాపాలసముద్రమునండి యభూర్వా ద్భుతవిషయాము లుద్భవించినవి. అఖిల రోదసి ప్రభశ మును నొక్కయంగలో వాక్రమింపఁగల ఉచ్చైశ్రవము తన కేసర సౌందర్యచ్ఛటలతో కనులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచు భువనిస్వనములు, దేవలోకమును గూడ నుగ్గుడ గొనుచుండ, వియతైల పిధి కెగసెను. అనంతరము పరుణ శవుని పుత్రి వాణిశి, శతపత్రముపై నిలువబడి, యానంది సౌఖ్యాగ్రయుక్తయై, యావిర్భవించెను. తదనంతరము, చేతినొకచషకమును ధరించి, సర్వలోక బాధానివారణభవతాయూర్తి ధన్వంతరి సాక్షాత్కరించెను. పిమ్మట పవిత్రకాంతిప్రభలచే భువన మోహన మొనర్చుచు, సర్వజగద్రక్షకుఁడును, లోకబాంధవుఁ డును నగు విష్ణుమూర్తికి దివ్యాభరణమై, బాధాపరితప్తు లకు ధృవతారలయైన 'కాస్తభమణి' సంభవించెను.

ఈ సందర్భముననే శ్రోక్కరు మెఱుగు పేనులు, పీనపయోధరములు, గ్రిస్సిన నడుములు, పిక్కిటిలియున్న తుఱుములుఁ జక్కని జాపులును గల నప్పరోజునము జనించెను. ఇది యట్లుండ, ధర్మనకు దాక్షిణ్యణియైన మూర్తివలన ప్రణతగుణోత్తరులు, పరమపావనమూర్తులు, నరనారాయణు లుదయించిరి. పీఠ బదీరవమున నిరంతర తపోవృత్తి నిమగ్నులై యుండిరి. విబుధాధిపుఁడైన యింద్రుఁడీవిషయమెఱిగి, నిజపదవీహాని కల్గననుజించితే, దివిజకాంతమణులను వారి తపోవిఘ్నముగావించఁ బంపెను.

ఈ భావభివుని సేనావాహిని బదిరికావనమును జేరినది. రూపవిభ్రమ కళాచాతుర్య సంపత్తినిఁ బ్రదర్శించినది. నిరంతరధ్యానతపఃప్రభావనిరతులైన

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

ఈ ఋషీశ్వరులు క్రోధమువలన తమతపస్సునకు బాధ చేకూగునని, దివిజ భామలపై సత్త్వగుణ సంగతులై ప్రవర్తించిరి. అపుడు సారాయములకు తన యూగువును జీరెను. అందుండి యూర్వశి ప్రముఖ నారీజన కోటి యుద్ధునించి, దివిజ నారీకోటి కాశ్చర్యము కల్గించెను. ఆశ్చర్యమేకాదు, వారియాపనిబాస విహారముల కీయమరీజన మోడిపోయెను. అంతట పిరలు విఘటమునోర్పరై యూర్వశిని తమకు ముఖ్యురాలిగా జేకొని వచ్చిన బాస నే మరలరి.

ఊర్వశి యన నిట్టిది. సూర్య సమానతేజః; ఉహో నవాదులరేఖ; అనంతసాగర నిర్భూతాకాశక్షిప్తిముఖ; స్థిర సావామిని, సర్వ జగతీతలమున కందరి యాకాశము: విభ్రమాశ్చర్య పరమావధి; రసనా దివ్య తిమః ఫలము; మానవ సౌందర్యమును, మానవ జీవితమును మానవోద్రిక్తతను సమృద్ధిపరుచు నొక యద్భుత శక్తియే యూర్వశి. ఇదియునదియు నవశేల? సమస్త కళలు నఖండకవిత్యను, సమస్త భావనా విజ్ఞానము నీనామమునందు పరిగట్టమైన వననము. కాళిదాసి బాహ్య సౌందర్యోత్కర్ష సంతగా బాటించలేదు. ఆతడు ప్రదర్శింపదలచినది ప్రేమపాశ ప్రకాశ బద్ధయు దివ్యగుండరి యూర్వశిని. ఆమె నాకళాక నివాసమహిమ; సర్వలోకపరివ్యాప్త కాంక్షిగిమ; స్వేచ్ఛానిశ్వాసలాఘము మున్నగునవి యామె వాతావరణమును సూచించు నే కాని యామె జీవిత విభాగములుకావు. ఆమె సహజ స్వచ్ఛందాకర్షణ ముగివాస్యభావము అదిబాజనోచితమున ధీతి; నారీ చాందల్య స్వభావము; నపాదా రహితమున తుణిక కోపము అనందముగ ప్రార్థన పుష్పకోగల నిశ్చల స్వభావము; మణుక్షణమున నే గృహరాజ్యపాలనా దక్షతను బ్రదర్శించు ప్రకాంతస్థితి; అమాయి కతనోగూడిన నిష్కలుషభావతీవ్రత; మాతృదేవీ పరిలార్థవాత్సల్యము; భగినీస్నేహభావప్రభుత్వత; హృదయవినిగ్ధత విమలభోషణము; నొకవంక నాదర్శక వ్యాభావ సౌందర్యోత్కర్ష గుణములు, నింకొక వైపున నాదర్శనారీభీరతిత్వము మున్నగున నేకాంశములతోగూడిన రమ్యచిత్రము ఊర్వశి. ఆమెరాజశ్రీని, గమ్యము కానిది. దివిజనారీదర్శముగాని, మానవాంతస్తు సతికమించెడి శేషభాషలుకొని; సహజ హృదయభావానుభూతులను మణుగుపఱును నెట్టి

యవలికగాని మన కిందు గోచరింపదు. ఆ నేత్రాం చలములయందు దోబూమూడు నా చిటునవ్వు దొంతరలు; యత్కించిద్భావోత్కర్షకైన జాలువారు నాకన్నీరు; ఆ ముఖమాధుర్యగరిమ; మాటిమాటికి విప్రస్థుల నాకేసరకాంచిదామము; నిత్యనూతనోల్లాస విలసితావయవ భంగిములు; సర్వము నలవోకగ నెట్టివారి నైన నాకన్నీంపులవు. ఈ జీవతాసుందరి యునికిచేత నే స్వర్గమునకును భూలోకమునకువలె సౌందర్య మలవడినది. హిరణ్యపురవాసి యుర 'కేశి' యను రక్కసుడు బూత్కరముగ నవహరించి నపుడు ఊర్వశి భయభ్రాంత యగును. అప్పుడామె 'చిత్రతేజావలంబితహస్తభయనివీరితాక్షి!! చిత్ర లేఖ ఈమెను జక్కగానోదార్చును. "ఒసే! మనస్సును నిబ్బరంచేసికొనవే! అచ్చరలగతోచకున్నావే!" అని సోదరీసహజప్రేమాత్మకృంతో హెచ్చరించును. ఈ హెచ్చరికను బురస్థరించుకొనియే యామెలోగల మానవత, మన హృదయముల నాకర్షించి తోలునొల్ల నేమన నానుభూతి కామెను బాత్రిమగావించును. ఆమె ప్రేమలో సౌమహర్యము కలదు. తుణమాత్రములో నామె భయభ్రాంత యగుట, నీరసించుట మున్నగునవి మనల నాకర్షించు మానవలక్షణములే. ఆమె ప్రేమలో సమాయయున్న, నది తాత్కాలికము, బుగ్బుద్ధిప్రాయమునైన యమామయే కాని పాతుకపోయిన ద్వైషము కాదు. కేవలోద్రిక్త స్వభావముచేత నే యామెకును బురారపునకును వియోగము ప్రాప్తంపలేదు. ఈమె కాత్మసౌందర్య ప్రత్యయములేదు. హృదయదౌర్బల్య మధికము. భయాకులచిత్రి. అందువలననే పురారపునకును నీమెకు వియోగ మేర్పడినది. కాళిదాసిమెలోగల ఈ లక్షణముల నెట్టివ్యాఖ్యానాపేక్ష లేకుండా గ నే స్పష్టీకరించెను. ఎప్పటికైన నేవిమర్శకుండైన విశేష పరిశోధనచే నీమెలో దివ్యలక్షణముల నాపాదించునేమో యని కాళిదాసిపట్ల ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహించెను. ఊర్వశిలో నెట్టి జీవకాంతోచిత దర్శమునుగాని, యాడంబరమునుగాని, సమ్మోహ చిహ్నములనుగాని కక్షిప్తించు ప్రదర్శింపలేదు. ఆమె, నిరాడంబరము నిష్కపటము నైన పవిత్ర జీవతాత్మ కలది. ఇట్టి సహజ పవిత్రహృదయము నందే యామె ప్రవిమలప్రేమభావాంకురములు మొలకలెత్తి పెరిగినవి. తన్ను దా మణుగుపరుచు కొనలేదు. తొందరపాటుతో బయటపడును.

వక్రసంభాషణ మెట్టిదో యెఱుగను. అప్పుడప్పు డాటకాయితనముతోఁ బ్రవర్తించును. తానాసించిన దానిని సాధించుటలో సాహసము బ్రవిర్పించును. తన శక్తిని తాను సులభముగ విశ్వసించును. ఇంతేకాదు. ఉదాత్తముగను, మధురాతిమధురముగను, ధీర గంధీరముగఁ గూడ సంపదించుగలశక్తి యీమెకుఁగలదు. తృతీయాంకమందలి యీమె ప్రవర్తన మిట్టిది!! చతుర్థాంకమునఁ బురూరవునితోఁ బునస్సమాగమము జరిగిన పద్ధతి; పంచమాంకమునఁ బురూరవుని యర్థాంగిగను, నాయువుజనయిత్రుని నీమె వర్తించిన విధానము విస్మరింపరానిది. ఆరంభదృశ్యమునందును, కన్యాభావ విస్మయ సమయమున, నీమె ప్రదర్శించిన యత్యుత్సాహము, హృదయోన్మోదదాయకము: కొందఱుతి నూత్న విమర్శకు లూర్వశియందు నాకవనితౌ పృథ్వీదేవియు లున్నవన్నాదు. కాని నా దృష్టి కట్టిచేమియును జూపింజులేదు. నాటకావధులన్నియు, కాళిదాసు చిత్రించిన యూర్వశీ కీలమును నిశితముగఁ బరిశీలించిన, యూర్వశీ సౌజన్యము; సమయకేత; నిత్యనందోద్ఘాటము సుస్పష్టమాను. నిక్కమున కామె ప్రేమ, శకుంతలా మాణినికల ప్రేమకన్న ఋజువైనది; ఉత్సాహభరితమైనది. ఆయినను నామె శీవవనిత. తత్సంబంధమున నవకాళి మోసంగక లిప్పదు. బామె బాహ్యప్రవర్తనలో భయభావ మెక్కువఁ జీవితాధికమగునునందు సాహసముధికము. ఆది యభ్యుదయ కారక మాగాదని నిర్ణయింపరానిది. తాను దిరస్కరణీ ప్రభావమున నదృశ్యిగానున్న సంగతి మఱచి యూర్వశీ, పురూరవుని ఎదుట తిటాటన నిలువబడును. కాని పురూరవుడు గౌరవింపఁడు. అంత నామె “సఖీ!” నేను దిరిసి ఎదుర నిలిచిననూ, మహారాజువాసీనుఁడుగా నున్నాడే!” యని చిత్రలేఖతో బల్కి విచారించుచుండును. ఈ ప్రేమరూపకమునందు హృదయమును స్పందింపజేయు కళాస్వర్గులలో నిది యొకటి! ఈ దృశ్యమునం దూర్వశీ యుల్లాసస్వభావ మొకవంకను; తాను భర్తను కొగిలించుకొనఁ బాగా నాతిని యుదాసీనత కాశ్చర్య చకతమై, తన చర్యను తాను సమర్థించుకొను తీవ్రస్వభావము మఱియొక వంకను; నేకమై నిష్కళంక భావప్రవర్తనయు, ప్రీతాకళాదుర్బలయు నగు నూర్వశీకీలము సుస్పష్టముగా వ్యక్తి

కరించుచున్నది. కాళిదాసీయపాత్రచిత్రణ శిల్పము నకు సంబంధించినవై, వ్యక్తావ్యక్తముగ గోచరించు నీసామాన్యవిషయములందె యాతిని యద్భుత కళాస్వర్గ యనుభవనీయము. వైతన్యసంతమగు పాత్రలయందీర్ఘిగా కాళిదాసీయనాగరకజీవితాభిరుచి మూర్తిభవించును. ఊర్వశీలోఁగల విలక్షణలక్షణములు, ప్రసిద్ధుల భావోద్దేవము, ప్రేమ పరిపూర్ణత, బాహ్యుడంబర భావనాయుతమున “ఇతిమిహా” పాత్రకు ఊర్వశీ కేవల వ్యతిరేకము. ఈమె నిరాదంబరాత్మ్యము; నిర్వక్రభాషణము; సహజసులభప్రేమస్వభావము, నడుగుచు నులబాకగా గోచరించుచు, నాశ్చర్యము గొల్పును. మహారాజుస్వయముగా పాడిపీఠమున నుండుకొని, నాల పాలు దువ్వుచు బాలించెడి బాలుని గాంచినపు డూర్వశీ స్త్రీసహజమైన యత్కించిమిహామాభావనాపకమున కాకువుతో “ఈ బాలుడెవఁడు?”ని ప్రశ్నించును. అంతిలోఁ కెంతనున్న సర్వవతిని నాచి యీమె యవగాహనఁ జేసికొనును. ఆయినను నామె గూనందో తస్మాదులతోఁ జొంగిపోదు.

“అహా! సర్వవతితోటి నాపుత్రుఁడాయువు! పెద్దవాఁడయినాడు” నివాత్రమే యూర్వశీ సల్కును. ఇంతటి పరిమిత భాషణమే సముచితమైనది. ఆమె నిరాదంబరాలాపము లన్నింటియందును గొంతగాకర్షణ ముండును. వైర్మల్య ఋజుత్వములచే నానికి యాకర్షణత్వమువ్విడ. అదినుండి యంతిమువరకును ఋపూరవుని పల్ల నీమెకు గలప్రేమాతిశయ మకలంక మనోహరము. “అహా! దానివులు నాకు మహోపకారమే చేసినారు సుమా!” ఆ అహా! నా హృదయమునుండి శిల్ప ముద్భవుఁడైనది! యను భిరితివాక్యమువఱకును గల యీమె ప్రేమరూపక మత్యంతానందిదాయకమైనది. ఏ సందర్భమునం దైనను, నీమె సంభాషణము, ఇతిరాప్సగోగణముతోడి సంవాదము విస్మరింపరానిది. “సఖులారా! రంజి! నన్ను గాఢముగా కొగిలించుకొనుట! మరల సఖులముఖము మాడఁగలనన్నయశ నాకులేక పోయినదికదా!” యనువిలాపవాక్యములయందును; “చిత్రలేఖ! సఖీ! నన్ను విస్మరింపకుమీ!” యను నార్ధి హృదయవిపక్కరకమై సఖీత్వప్రేమచిహ్నమున వాక్యమునందును, నూర్వశీ ప్రేమాజ్వల దాక్షిణ్యస్వభావమే ప్రతిబింబించును. తాపసిని వీడ్కొను నపుడీమెపల్కు పల్కులు సూక్ష్మసుకుమార ప్రేమ

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

భావ ప్రభుత్వమైనది. తనకుమాగుని సమీపించు నప్పటి యామె యార్చిహృదయము, పెల్లుబికిన నూత్నత్యము, పురుగువుని ప్రశంసకు పాత్రమైనది. ఊర్వశి, శిశు స్తల వలెను దాత్రి మనోహరమయిన చిత్రణము కాక బావచ్చును. కాని శ్రీ సృభావమాధుశ్శీలన మగు మణిచేయిలెర సంస్కృత రూపక నాయకా పాత్రకును నీమె తీసిపోదని నిరూపణముగఁ జేర్కొన వచ్చును.

: సామాన్యపాత్రలు :

నాటక కర్తకును, నాటక కర్తగా రాజింపవల యునని ముఖ్యము కవికిని గల తాతమ్యము, వారిగు వురి సామాన్య పాత్రచిత్రణా నిర్వహ్యము బట్టియే గ్రహింపవచ్చును. కాకాకున కల్పవృక్షముమే యుండును. నాయక పాత్రను విశాలనిమిత్తా నెంతటి శిల్పనిష్ఠితోఁ జిత్రించునో, యట్టి శిల్ప సామర్థ్యముతోడనే, యాదా పరిమళులలో చిన్న చిన్న పాత్రలను దీర్చి నిర్మింపవచ్చును. “స్టేషన్మెన్” నామాన్యపాత్రలగునాట విపరీతమున జీవము పోయును. ఆతినిలోగల యసామాన్య సృజనాశక్తియే యిందులకు గారణము. కాని కాళిదాసీయ నాటక శిల్ప ముట్టిదకాదు. అది గర్భరసయఃపారావారము. ఎన్నడును నది వెలియలికట్ట నతిక్రమించును. ఈ యుదాత్త కళాభిరుచి నాటని ప్రతి రూపకమందును గాంచినను, “ఏక మార్దవీయము” న పురుగువుని దేవే రియును “కౌశీనర” కాళిదాసుని లలిత కళాశిల్పమున కుదాత్త నిదర్శనము. ఈమెయేకాదు. ఎప్పుడో యొక్కడో గోచరించు నప్పరసలనుగూడ నీమహా శిల్పి యత్యంతావధానముతో, వివేచనా నైశిత్య ముతోఁ జిత్రించును. వారు పలుకు ప్రతిపల్కము భావభరితము గావించును. వారుపయోగించు కాకుపు నందు, వారవలచించు భావభరితమయందు, పరికిరింపఁ దగిన కళాసంస్కర్షణముభవివనీయము. ఒకేసన్నివేశమున నొకే ప్రయోజనము గల్గి, యొకే సృభావముగల చంద్ర బింబానలలు నాటకరంగముపై నుమగుడెదరు. వారిని వేటుపలుచుటే బహుకష్టము. అయినను కాళిదాసు వారి వారి పలుకుబడులను, వ్యక్తిత్వములను నలు వేటుగా పోషించి, యొకరినుండి మణియొకరిని సుర్తిం చుటకు వీలుకలిగించును. రంభ పిఠికినుండె కలది. కాని

ప్రేమమయురాలు. తాములూ నీరసించి కలతఁ జెందును. తన యావేదనను వ్యక్త పఱుచును. మేనక యిట్టిదికాదు. శీవిగో ప్రవర్తించును, సంభాషించును; ఆత్మవిశ్వాస మధికము. ‘సహజన్య’ గభీరహృదయ, మానప్రవర్తన. కాని భావనలెక్కువ. రంభామేనకల కన్న కార్యకూర. ఈమెయే పురుగువునకు దానవుఁ డేగిన మార్గమును జూపించినది. అప్పటినుండి మిన్న కుండును. ఇతరాప్పరస లెంత తనతనచాలాదినను నీమె కొంచెమైనను జలింపలేదు. పురుగువుడు మూర్తిగా నిష్క్రమించువరకు నామె వేచి పరికిరించినది. పురు గువుని పునరాగమనవార్త నుద్ఘాటించిన దీమెయే. “ఓసి! ఊరెల్లండి, ఊరెల్లండి!! ఇదిగో దలించుదున్న లేకి జండాతోటి ఆరాధిర్నగము సోమదత్తిము కనబడు తున్నది. అతఁడు పోయినవని నాధించక, మరలను గదా!!” యననీమె సంక్షిప్త వచనములు సారవంత మైనవి. ప్రయోజనకరములు. వీనిచే మానమాననము లలో ననుకొనకుండునె యొకవిధమున సహాయభావము బల విశ్వాసములు పొషగల్గును. ఇట్లేమె, మనకొక నుపరిచితును వ్యక్తియగును. సుకుర్తాంకారంభ మందలి యగ్ధోపదేశకములూ నీమెను ముఖల మానము సుర్తిం చును. ఇందీమెవిధానము సుస్పష్టముగ దర్శించును. అసహాయస్థితిలో వ్యర్థవిచారమున కీమెయవకాశ మొనఁ గదు. ఆ ప్రేమ మిగులయును విధి వేటుపఱచినది. తిరిగి యావిధియే వారి నేక మొనర్చును. ఇట్టి సాంత్యవ వాక్యములతో నీమె తన విద్యుక్త గర్భనిర్వహణ మద్యమించును.

ఇతరాప్పరసలకన్న చిత్రలేఖ మిక్కిలి యచ్చి ప్తవతి. మానకములయందు మన కీమె కంతస్వరము వినిపించును. ఊర్వశికి హేతురాలు; సన్నిహితసఖి; ఊర్వశి సౌభాగ్యమునకు నాటకీయముగా నీమె బాధఁ జెందును. ఏలయున నీమె యూర్వశికన్న యత్కించి ద్విభిన్నురాలుగా మాత్రమే యుండితీరవలయును అనఁగా మార్వశి యంతరంగిక స్నేహిత యీ చిత్ర లేఖ. స్నేహితల కంతస్వరము నాయకా కంఠస్వనికి నగరియుండుట నాటకగర్భము. దేనిచో నాయక యందు సమాహితమైన యవధానము చలించును. కావున నిట్టిపాత్రలలో విపరీతాడంబరముగాని, ప్రాముఖ్యముగాని, కూడదు. ఇట్టి నాటకావరోధము లెన్నియున్నను, కాళిదాసు చిత్రలేఖ కొక ప్రత్యేక

వ్యక్తిత్వము నాపాదించెను. ఆమె ప్రేమాతిశయము, ఆమె యాదాత్మ్యోన్మత్తములు; ఆమె ప్రేమాత్మకల; ఆమె నిస్సంగముగు హితవాక్యములు; మందస్మితముతో నూర్వక మనోభావముల కమకూలించుట; జ్యేష్ఠ సోదరిగా మాతృష్టానమునందుండి యుచితానుచితము లుద్బోధించుట; యన్నన ననేక లక్షణము లీహితకు నాకర్షణదరముల సమకూర్చుచున్నవి. చిత్రలేఖ ప్రతిమాలు, ప్రతివైద్యుడు, నవ్వనోచిత దివ్యజేడకపుంజమును, చాకచక్రమును, సౌచిత్యమును ప్రస్తుతించును.

అప్పగోగణమునందుచేరక, ప్రాముఖ్యము లేక పోయినను, దివ్యదాక్షిణ్యములతో; మమతాగంఢీన మునంజుమనస్వభావముతో; నేమనమాతృత్వ భావప్రఫుల్లలతో; ముగ్ధభావమైనపాత్ర, తాపసి—సత్యవతి కాళిదాసరూపకములందున్నటులు, నానందవ్యస్థభావము; వైష్ణవసౌందర్య పరివృత్తియగు సంయుజనప్రభావము. పరిమళించుచుండును. కణ్వయహస్తీ; సత్యవతి; సూర్యవికాగ్ని మిత్రములోని గురదృష్ట విద్యావతి, పరిప్రాజకయును 'కాళి'యు నాయా రూపకములందు దీప్తివాతావరణమును గల్పించినవారలె.

* * *

ఇక సామాన్యపురుషపాత్రలు కూడ నిల్లే స్పష్టమైనవి. కాని యివి స్త్రీపాత్రలవలె విభిన్నవ్యక్తిత్వములతో విశేషబిల్వపరిపాదకములు గావు. ఇవి కాళిదాసీయ పాత్రచిత్రణవిధానము. చక్రమును నకును, వేలుకానికిని, విశేషతారతమ్య మగుపడుదు. వారగుదుగా, నల్పముగా వట్లాడుదురు. నిరంతరము పురూరవుని సాహచర్యప్రభావ ముండుటచే వారి సంభాషణములందును యత్కించి దలంకారచ్ఛాయ పొడగట్టును. మాణవకనిగూర్చియు, ఆయువును గూర్చియు విశేషముగఁజేర్చిన్న భావండునని యిందును. కాని వారిస్థానములనుబట్టి కాక, వారిలో విశేష మేమియులేదు. విమాచకునిపాత్రనుబట్టి కాళిదాసీయ కళాక్రమాభివృద్ధిని గ్రహింపవచ్చును. ఆయువుపాత్ర, కాళిదాస సుకుమారపాత్రకరణ విధానమునకు, పరిమితత్వమునకు, చిహ్నము ఇందాతని కళాలోభత్వమే కాన్పించును. ఏపాత్ర కెంతవరకు నవకాళి మాయవలయునో, ఆకళా

ప్రయోజన మెట్టిదో ఈపాత్రనుబట్టి యూహింప వచ్చును. విమాచకునిపాత్రకూడ నిందు ప్రశంసార్హమైనది. అతని స్థిమిత విచారము; వార్ధక్యోచిత విశ్వాసభావము; శిథిల నిష్ప్రయోజక గౌరవము, పరిత కేసుడుగా నొసంగు నలహా; సంప్రదాయక పాత్ర బాషణమునందును పార్థక్యమును గల్పించు చున్నవి, పురూరవును రాజ్యభారమును యువరాజుపై మోపి వానప్రస్థమునకై యుపవుల కేగి నిశ్చయించుకొని నపుడు "అయ్యా! యియ్య"మని యాతడు నిట్టూర్పుటలో నీతని వ్యక్తిత్వము స్ఫురించును. విలయన నిది యాతని కవిపటి దౌర్భాగ్యము. పురూరవును యౌవనోత్సాహముతో ఘనవర కీర్తిశాలియై యుండుట నీయగునని బ్రాహ్మణులు డెలుగును. అతనికొరక ఈతీర్థార్థక్యము నందును బరివర్త్య నల్పచుండెను. పురూరవుని జీవితముతో నీతని జీవితము ముడివడి యున్నది. అట్టి పురూరవును విష్కరించుచి లెక్కనూర్చి యువకుని రాజీనామా యాతనికేమి యుల్సాహ ముండును? ఈవాక్కుచే నీ మునుసరి జీవితము ప్రయోజన రహితముచున్నది. కాని. యార్ధి విశ్వాసయుత విరక్తి భావముతో నీతిజ్ఞుని నెనులవాటు చొప్పున నే మట్లాడును.

బాల్య మత్యంత మనోహరమైనది. క్రీడాస్వభావ చిత్రికము, నవక హృదయసంపదకును నీవరుసును కాణాచి. కాళిదాసు రమణీయభావము దీనిచే నాకర్షింపఁజేసెడి. అందుచే నీతడు వివిధ రూపకమునందు బాలకుల స్వభావమును నవ నవోన్మేషముగను, నవవిక నీతి కుసుమకోమలత్వముతో; సుప్రభాతి పద్మదళ విగళిత శుషారబిందువుల వలెను దీర్చి దీర్చెను. ఇందు కళాస్వరూపిజ్ఞుని, సత్యతోతియు, దర్శనీయును. సామాన్యకవులు బాలపాత్రలను బరిపాషించుటలోఁ దికమక పడుచుండును. కాని కాళిదాస కక్షిండుఁడెట్టి తొట్రుపాటునులేక బాలపాత్రలకుఁ జెందిన యొక సామాన్య సన్నివేశమునుగాని, సంభాషణనుగాని, భంగిమునుగాని, నటననుగాని యత్యద్భుతమును నాట కీమాళికి సామర్థ్యములతో సమకూర్చును.

షేక్స్పియర్ కవి తనకళానైపుణ్యము సంతయు వినియోగించి విశదముగ పాషించిన "అర్థి" నిజమైన బాలుకు కానేకాడు. అతఁడు వాచాంశుడు. అర్ధిత లేనివాడు. భావభంగిములను గుర్తించి ప్రసరించును.

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

బాలరకునాట్యభంగిమ లుంఘవచ్చును. భావింపగల సామర్థ్యముగూడ నుంఘవచ్చును. అవి కేవలము విలాసతుల్యములుగా మాత్రమే యుంఘవలయును. వానిని గూర్చిన జ్ఞానమేవారి కుంఘదు. వారు తమ భావములను, భావభంగిములను సత్య పరిజ్ఞానముతోడనే వ్యక్తీకరింతురు. అది తమకర్తవ్యమునియే వారు భావింతురు. వానిని సందర్శించుటకుగాని, గ్రహించుటకుగాని వారికెట్టి ప్రేక్షక వర్గమును నవసరములేదు. మేధావులైనవారికి కొన్ని యవధు లేర్పడును. మేక్కినియర్ విపరీతమేగ, యాతనిని రెండు స్వర్గధామములలో సంచరింపవలయునంఘ నరికట్టినది. చాలహృదయము, మాతృహృదయములే యా రెండు స్వర్గములు, మేక్కినియర్ 'కాన్స్టెన్సు' అనునామెను 'ఆర్థుడు'నకు కేవల మొక లాంఛనాప్రాయమును మాతృమూర్తినిగా మాత్రమే చెకూర్చెను. అప్పటి కప్పుడే వేషధారణము గావించుకొన్న కపటవ్యక్తి 'కాన్స్టెన్సు' గోచరించును. అస్ఫుటావహమున నాటకస్పష్టి గావించిన యీ మహాకవి, మాతృహృదయ మావిష్కరింపగల యొక్క స్త్రీ పాత్రను సృజింపఁజాలకపోయెను. మాతృజీవీ పత్ర సౌందర్య ఙ్గాన్ని నీగిల్గిండు కతివయ శిబ్బజాలఁబడిన యుంఘవచ్చును. కాని యంతమాత్రమునకు సహృదయులు రంజింపదు. 'మేక్కినియర్' నుండి వాగెంతయో గూఢింతురు. స్వార్థరహితమై, కాంతిసముద్బులమై, ప్రేమవాహిని వలన సీమలు నెల్లువలై ప్రవహించు మాతృజీవీనాథిమ చిత్రించి ప్రసాదంపవలయునని మనమాకంఠింపఁబడును. అట్టి ప్రహత్నిమైన మేక్కినియగనందు గోచరింపకుండుట శోచనీయము. భారతీయ కవీశ్వరుఁడీవిషయమునందు గాఢ ప్రేమానుభూతుల ననుభవించుటచే భారతీయ హృదయ సంస్కారము పచెలిమమై, కవులయందాగూఢ సందర్శముల, రసరూపమున నావిష్కృతమౌను. కాళిదాసు తన యాంగ్ల సహాధ్యాయు నీ సందర్శమున సత్క్రిమించెననట సత్యము

కాళిదాసుగూడ మేక్కినియర్ వలె మాతృప్రేమ భావముకన్న, పితృప్రేమార్ధిత సభిక్షముగ ననుభవించినట్లు తేలియును. కాళిదాస కావ్యములందును, యాపకములందును పితృ—పుత్రప్రేమద్వితీక మగు నావేశ భావప్రకటనా దృశ్యము లున్నంతగా, మాతృ—పుత్ర ప్రేమవిహ్వలక దృశ్యములు మృగ్యములు. వాల్మీకి

సృజించిన కాసల్యకు సదృశమునపాత్ర కాళిదాసు చిత్రింపలేదు. అయినను మాతృత్వ మశుర మనోహర సత్యసముద్దీపిత భావోల్బాణము నీతఁడు నిరూపింపక పోలేదు.

ఆయువును, నూర్వశియు, నీ రూపకమునందు పుత్రమాతృప్రేమ ప్రదిర్పించుట కుద్దేశింపఁబడలేదు. ఊర్వశి తనపుత్రు నన్యథా కర్పించి పెంచుచు కొరివది. ఆయువునకు తల్లిదండ్రు లెవరో తెలియదు. ఇట్టి సన్నివేశకల్పనము నిజమునకు కఠినము, బాధాజనకమును. కానియింట్లు తన నాటకీయచాతుర్యముచే కవీశ్వరుఁడీ కల్పనకు మృగుత్వమును, పవిత్రతను కేకూర్చినాఁడు. ఎఱైనను పరిస్థితు లూర్వశిపట్ల నొక విధమున యీమాభావమునే కల్గించునుగాని, యామె కృత్యమును సమర్థింపవు. దురంత దుష్టితితో నూర్వశి తన వివేకము నుపయోగించి, రెండవర్థముల నొడిగట్టి కొనక, తక్కువదానినే ధరింప సాహసించినది. విలయన నాయువును దనకపినే పెంచిన, ఆమె యాయువునేకాక పుత్రురవుని గూడ విడిచి పుచ్చువలసి వచ్చెడిది. ఆయువును మృగులహస్తయు, వివేకవతియు, సాధుజీవనయునగు సత్యవతి కప్పగించుటచే నూర్వశి యాతని యోగక్షేమములను భద్ర మొనర్చినది. ఈ త్యాగ మెప్పటికైనను జరుగవలసినదే. అట్లగు మధుగ గిన్న సంతానమును గురుకులమునకు బంపి, విద్యానివయవివేకములను సముపార్జింపఁజేసి, వారిని సాంఘికాదర్శముగాఁ దీర్చిదిద్దుట యానాటి జనసీజనకుల బాగ్యతి. ఆ బాగ్యతి నొకంతయుండే యూర్వశి వహించినది. అంతేకాని తనలాని మాతృత్వమును రూపఁజేసికొనునంతటి మూర్ఖురాలు కాదూర్వశి. సత్యవతి ప్రేమాంకిత మృదులహస్తములయందు తన కుమారుడు కుశలముగ నున్నాడని గుర్రెఱింగియే యుపశేమితియై. యామె భర్తృవాల్లభ్యమును జూరఁగొన్నది. ఆయువు యూర్వశి కడకుఁ గొనిరాబడెను. ఊర్వశి యంతరంగమున నద్భుత భావార్థము ఘూర్జిల్లుచున్నది. కాని యామె యెట్టి వికారమును జెందిలేదు. ఆమె నిరాడింబర మృదుల స్వభావ. మానముద్రతో నామె కుమారుని సమీపించును. కాని యామె చేలావృతిమైన హృదయమునుండి మధుర ప్రస్థముబుకును. అతని సందర్శనానందముచే నామె యనివార్యముగ వియోగమును గూడ విస్మరించినది.

చిరకాలముగా నామె పుత్రసంపదనన సౌభాగ్య సంజాతానందమునకు దూరమైనది. ఇప్పుడది ద్విగుణీ కృతియుగ పెల్లబడినది. ఈపరిస్థితి ప్రదర్శనచేతనే, యామెలోని, మాతృత్వమును కపిత్వమునకు మూర్తీభ వింపజేసెను. చూటలకుఁగూడ నతీతస్థితియిది. ఔర్వశి ముఖతిః యెట్టిమాటలను బ్రకటించెను. అది యామె స్వభావమునకు విరుద్ధము. ఇప్పుట్ల ఔర్వశి స్థితిని పురూరవ్రతుడు గాంచెను. సులభ కవితోఁదివ్రుఁడను నీతఁడు వంటనే యాస్థితి నీరీతిగా వర్ణించెను.

కం॥ చనుదంచెను గౌరవమున! నిమగ్నిని కనుబంతు వొంది నీ జనని, సుతా ఆనురక్తమెయిం జేసెన! చనుగవపాలకుఁ డజిసిన చనువలిపెనుతోన్॥

ఒక్క చూపునంద పరిమితిభాషణమునందెఁదీర్వశి తనయనుభూతి సర్వస్వమును న్యాయమున మోసవ్వినది. ఆమె మానముద్రలో నిహితమైయున్న యనుభూతి సాంద్రత నవగత మొనఁబుకొనుట కామె సత్యజీవి తియుతో నివసించవలయును

* * *

ఆయువు పాత్రకూడా ప్రశంసార్హమైన యొక కళాఖండ మనవలయు. ఇట్టిపాత్రను బోషించుటలోఁ గొంతిష్టపఱుకలను. అది పెరిగితి వయస్సు. ఒకవంక బాల్యవాపల్యము, వేరొకవంక తెలిసీతెలియని స్వభావము. అన్నిమానసిక దశలందును, నీడలను నిరూపించుట మిక్కిలి కష్టము. ఇదియొక తుణకైన పరిణామాత్మక, నాటకమునంద డిట్టిపాత్రను బోషించుట కెంతో నైపుణ్య మవసరము. లేకున్నది యశుకుల బొంతగా సిద్ధ మును. కాళిదాసిట్టి శిల్పమునను సిద్ధహస్తఁడు. ఈతని భాషణమునందు సమయోచిత నైపుణ్యము, నవాంతర భేదములును గలవు. అదియు మిక్కిలి పరిమితముగను, సరిసామాన్యముగను నుండును. అట్లుండుటయే విపత్తిర బోధాయము కూడా. ఎట్టిశ్రమయు లేకుండునే సర్వ సామగ్రియు సమకూడినది. ఆయువు తపోవనమునుండి యొక్కమాగుగా వైభవోద్దీపితమును నొకానొక రాజ సభాంగణమున నడుగిడును. ఆరణ్యతః పూర్వ మెటు గని తల్లిదండ్రుల సమక్షమున నడుగిడును. ఇది ఎంతటి క్లిష్ట సన్నివేశమో యూహించుట గూడ కష్టము! ఆతనిలో నాత్మనైతన్య మాచిర్యనించెను. అనేక సందేహములు పొడిచినవి. తన సహజపరిసరములకు

వైదొలఁ గుటాతనికి సహింపరాకుండైన. ఆతఁడు తన ఔర్వశ్యమును గప్పిపచ్చుకొనుటకై విపరీతమును హుండాతనము నవలంబించెను. తెలిసీతెలియక పెద్ద మనుష్యునివలె వర్తింపజేసెను. అకాలభావసఫలము నూచన గూడా మనకీ పాత్రయందు గోచెముగా గోచరించును. అపరిచితులను కృత్తులు, తన్ను, తమ వాఁడని సమీపమునకుఁ దీసికొనుచుండిరి. నారకిని తన కును నేడో బాంధవ్య మున్నట్లాతని ప్రాచీనానుభవము ప్రబోధించుచున్నది. ఆతని స్వభావగతియు పెద్దభీకము కొంత పెరిగెను వహించినది. కాని యతని యధార్థ మానసికస్థితి యర్థము గావించుకొనుటకై యద్భుతవశమున, నాతనిని పెంచినదాది, తపోవన ప్రవేశిగా, నాతనినంట వచ్చినది. తల్లిచెంత బిడ్డకెంత బనువో, ఆమెచెంత నీతనికిని అంట చున్నది. ఆతఁడామెవంకకు మరలినపుడుగాని, యామెతో సంభాషించినపుడుగాని, యతి సహజముగా మాటలోను, చేష్టయందును, లెహనముననామె కొంఁగు పట్టకొని సంబరించిన నానాస్య బాటయిబోవును. బాటయివలె సంగ్రోహమును; యోధులందును; విధేయతతో నామె యాజ్ఞను సరినావ హించును. ఏమి ఈ మనోహర కథాశీవసముఖాని మాధుర్యధారిత స్వాభావికత్వము. ప్రకృతి కంటబిరిశ్యా సపాత్ర మున నమనరా మిది!!

* * *

‘మాళివికాగ్నిమిత్రము’ లోని నిష్కలత ‘వసులక్ష్మి’ నాటకరంగము పై కానరాదు. ఆయినను నగ్నిమిత్రుఁడు చిత్రధంకులను సందర్శించి, దేవికి దగ్గరగా న్నాయుఁబడిన యపూర్వకాలయిన యామె పేరమయని కుమకుముతో భారణిని బ్రహ్మించినపుడు దేవి యా ప్రశ్నకు బదులుచెప్పక యనాదిరమును జూపును. రాజు పేరును గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగును. అపుడు బాల్యావస్థకుఁ దగినట్లేవలమిక్కి “ఆయాత్ర! ఈమె మాళివిక” యని బల్కిన ముచ్చటయిన మూడు మాటలు భావికంతకును గమనమును గల్గించును. అప్పటి నుండి ధారణి మాళివికను గంటపడనీక జాగ్రత్తపహించును. ‘శాకునల’ రూపకమునందు సింహాకిశోరముతో భరత బాలకుఁ డాదాకొనుదృశ్య మెంత సౌందర్య సముద్దీపితమైనది! నూటికి లొంబది లొమ్మిదిమంది కవుల కిట్టి కల్పనఁ జేయఁగల సామర్థ్యముండును. కాని కాళిదాసు మధురవా ప్రములలో నీ కల్పన మనల్పశిల్ప

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

గరిమతో జీవకభారముగతో నొప్పారుచున్నది. ఆ భరతుడు పిల్లిపిల్లలతో నాడుకొనుచున్నంత సహజ శోభను మనము గండర్పించి, యానందింతుము. పరిణత కథా ప్రాభవమున్న నిట్టిది!!

* * *

ఇక విదూషకుడగు మాణవకుఁ డొక దుర్బలవృత్తి. సంప్రదాయానుకూలముగ నిర్దించిన విదూషక పాత్ర కాళిదాస రూపకక్రమాభివృద్ధితోబాటు వృద్ధి జెందక పోవుట శోచనీయును. “మాళవికము”లోని విదూషకుడగు “గౌతముఁడు” జీవకతో సమగ్రముగ నొప్పాగు నొక వృత్తి. కథా సంవిధానమునందీతనికిని ప్రాధాన్యము కలదు. సామాన్య విదూషకులవలె నితఁడును హాస్య ప్రయోగము, అసత్యవాది, బాధ్యతా రహితుఁడు, తుంటరియే. కాని యీ లక్షణముల నతఁడరించి, ఈతని నలన నాటకకార్యమునకు కొంత ప్రయోజనము ననుకూలముచేసి. కాని “పిల్వశి” రూపక కథా సంవిధానమున విదూషకుఁ డిట్టి ప్రాముఖ్యము నొసంగిన దాని యాశువున్నత సాంపర్యస్థాయికి భంగముకల్గును. అది మహాదోషమేయగును. అందుచే విదూషకుని పాత్ర యొక సాధారణ సంభాషకుని స్థాయికి దగ్గింపఁ బడెను. పునఃరచనకు విశ్వాసపూత్రుడైన యొకవృత్తి సంభాషకార్థము కావలయును. అందులో ఈ విదూష వాత్ర వీర్యమున బడినది. కానిదో, రూపకమునందలిని చలనఁ గల్గిన యేకైక ప్రయోజనము—అని తెలిసితిమన తమనుచేతి వ్యయముగ పునఃరచన జైశినతితో రహస్యమును భేదించినాడను నిపుడే నాట నమిక్కి, తానే యసలు విషయమును బైటపెట్టెను. ఆయినను రూపకమున కీతని పాత్ర యొక చైవిగ్నినిలసితిమైన శోభనాపాదంపఁ జేయుచు నే యున్నది. ఈతఁడు మాళవిక, శాకుంతల రూపకములలోని విదూషకుల కన్నవిభిన్నుఁడు. గౌతమునికున్న శక్తిసామర్థ్యములు కాని, యుత్తమతత్త్వజ్ఞతగాని ఈతనికి లేదు. అతనికిన్న కఠినముగను, మొరిటుగను సంచరించును. విదూషకునకు సర్వసామాన్యముగా నుండు విపరీత భోజనప్రియత్వము, నసహ్యచేష్టాదికము, భీరుత్వము లతోబాటు సమయానుకూల పరుషహాస్యము, చైవ ఘటితముగు ప్రపంచ పరిజ్ఞానము, విలక్షణముగు కౌర్వి దక్షితి మున్నగు ననేకగుణము లీతనికి కలవు. ఇతఁ పునఃరచన సాహచర్య ప్రభావమున నలవడిన

యాలంకారిక భాషాప్రయోగము విషయమై వేటుగాఁ జేర్చొనఁబనిలేను. ఇన్నిగుణము లుండియు, నాతని మానస మున్నతస్థితి నందుకొనలేను. తనయంతరము నుండే యితరపాత్రల యుదాత్తత నూహించును. ఈతనిలో నెన్నదగిన మఱియొక గుణము కపటవేష ములు వేయడు; తా నపహాస్యముపాలగుటకు సర్వదా సంసిద్ధుఁడు. కాంతి తఱిగి సర్వసమముగ వర్తించు నీపాత్ర పునఃరచన గానమనోహరదర్శ హృదయ మును, కాంత్యాదర్శ విలసితముగు నూర్వశిని, చైతన్య ముతో నుండియు పట్టమహిషి శీవితో నొప్పు జైశిననిని సర్వవిధముల రంజింపఁజేయుగల సామర్థ్యము గలదనక తప్పదు. విదూషకుఁడుగా రూపకమునందీతనికిగల స్థానమునుబట్టియేకాని, యొకవృత్తిగా నెట్టి ప్రాముఖ్యము నీతనికిలేదు. ఈతఁడు పెద్దగా నాకర్షింపబాలక పోవచ్చును. కాని నీరసమునుమాత్రము కల్గింపఁడు. ఏదేమున్నను మాణవకుఁ డొక సజీవపాత్రయని నిర్ణయింప వచ్చును.

* * *

నాయకా నాయకులను బరివేషించిన ఈ సామాన్య పాత్రలలోనే, దూరముగా నిలువఁబడి యుదాత్త ప్రతిపాదనలతో స్వాతంత్ర్య శీల ప్రతి పత్తితో నొప్పువృత్తి ‘యాశినరి,’ మనదృష్టిని బల వంతముగ నాకర్షించును. జైశినరీచేరికి, పునిని బట్టి గొంతి ప్రాముఖ్య మున్నను, నాటకచర్యయం దంత ప్రాముఖ్యము లేదు. ఈమె యసూయ నాటఃచర్య కెట్టి యవరోధమును కల్గింపదు. ఆమె త్యాగము పునఃరచన ప్రేమను బలిత్ర మొనగ్గును. నాటక కథా నిర్మాణమున నీమెకు స్థానమే కనుపించదు. కాళిదాస నాటకశిల్పమునందీ పాత్రను బోలిన పాత్రయే పాడ గల్గును. ఈమెను ప్రవేశ పెట్టుటచే పాతకథ మాత్ర ప్రవేశ పెట్టఁబడినది. కాని యందులకై వినియోగింపఁ బడిన సమయ మత్యల్పము. భార్యకు సామాన్యముగా నుండు నీర్వాభావ ప్రదర్శనకే ఈమె మనకు కను పించును. ఇది సాంప్రదాయముగా నున్న విషయమే కాని యత్యము కాదు. వికసించిన సుబాచి పుష్పమున కును, వికసించుచున్న సుబాచి మొగ్గకనుగల స్ఫుర్తయే యీ స్ఫుర్తి. కాని “మాళవికము” నందిదీ విషయము రూపకమున కంతకును బ్రాతిపదిక. ఇక్కడ మాత్రము దీని ప్రస్తావన యత్యల్పము. కేవల కథాగమనగతిను ప్రారంభాంశములలోని పాత్రలకన్నను, మాళవికము

లోని 'ధారణి' కన్నను కూడ పురూరపుని పట్టమహిషి సారసుకుమార భావానిష్ఠియన నొప్పను. కాశీచేతపు యువరాణి ఉడినరుని పుత్రిక, జౌళీనరిని గూర్చి ఆమె ప్రత్యర్థిని యగు నూర్వశి "ఈమె డేవీ శిబ్బముచేతి నుప చారమునందుట యుక్తమే. లేజమునం దీమె శిచీచేవి కేమాత్రము తిసిపోద"ను బ్రశంసావాక్యములను బల్కుట పరికించితిమేని, యట్టి ఈమె తన భర్త పురూరపుడు, తన్ను పర్యవేక్షించుచేసి, స్వర్గనిష్ఠి యగు నొక యప్పరసను త్రేయించి, యందే విలీనమై తన సౌందర్యమున కాఘాతమును, విషాదమును గల్గించుచుండ ప్రతిఘటించుట సమంజసమేయని మనము నానుభూతితో భావించక మానము. 'మోక్షవి కను' నందలి ప్రేమమాత్సర్యము లింతగ బలితములు కావు. ఇరావతి యావనోద్రిక్త ప్రేమకన్న, జౌళీనరి ప్రళాంతప్రణామభావమే గాఢమైనది. ధారణి, దాక్షిణ్య స్వభావోచితమైన బుద్ధిపూర్వకముగ త్యాగము కన్న, జౌళీనరి యుత్తిమవిహదమును, నాత్మిత్యాగ నిరతియు నెక్కువ శక్తిమంతిమడై, మన హృదయములను గదిలించును. ఈమె లీలచిత్రణమునందు నైశిత్యము, సంయమనము, యుదాత్తిక భావనూపణము ప్రస్ఫుటము. ఇరావతిలో నుద్బాంగిన యనూయోదకము జౌళీనరిలో నుద్బాంగలేను. కాని ఈమె యనూయూ స్వభావ మంతకన్న తీక్ష్ణము, ప్రచండమునైనది. అది యామె యాంతరంగిక ప్రాణప్రేమకు ప్రచ్ఛన్నాకృతి. ఆమె తన ప్రేమభావతీవ్రతి నిట్లు నర్మగర్భముగ, నాత్మనిందాపూర్వకముగ ప్రకటించినది.

"నీయందపరాధములేదు. నేనే యిందులో ఆపరాధను. నేను ప్రతికూలదర్శననై, నీ యెగుట నిలుచున్నాను. నేనిటనుండి వెళ్లను."

ఇంతటి తీవ్రసమచిత నిరసనను బ్రకటించినను, తన్మాత్రమునక దనకుఁ గల్గబోయెడి పాశ్చాత్రాపము నామె గుర్తింపకపోలేదు. అందుచేతనే "నిర్దాక్షిణ్యము వహించినందుకు కలిగే పాశ్చాత్రాపతీవ్రతికు జరుస్తాను." అని యాత్మగతముగా నీమె తలంచును. క్రోధము తాత్కాలికముగా నామె నాప్రణేయమును పీడించేయును. కాని తరువాతియంతమున నామె పాశ్చాత్రప్రయోగము సందర్శింతుము. ఆగ్రహమునందును నామెకు బలియముగు నిగ్రహముకలగు. సంయమన మధురహృదయగభీరతా సంజనిత మగుటచేత నే యామె

త్యాగనిరతికి, కవితామృద చిక్కగాఁ బడినది. విదూమకుఁడు తన సహజ పరిహాసవిధానముతో దెప్పుచూ మాటాడినపుడు, జౌళీనరి ప్రేమపరిత్యాగభావోద్రేకము మాటాడుగా నిట్లు పెల్లుబుకును.

"మూర్ఖా! నేను నాసుఖమును జంపుకొని ఆర్య పుత్రుని సుఖితశరీరుని చేయఁగోరుచున్నాను. దీనిని బట్టియే ఆయన నాకుఁ బ్రియుఁడో! కాఁడో!! గ్రహించుకో!!"

పురూరపుని సత్యాసత్య ప్రేమాపక్రస్థి వాదినలను, గుఱివెయ్యయుగ, మృగులముగా త్రోసి పుచ్చి, జౌళీనరి రూపకమునుండి నిష్క్రమించును. కాని నాతగఁకులయుగయుగ ధరించి, మంగళ నూత్ర గృహము, పరిమిత పుష్పాలంకృతయునై, నవత్యూ వితానమాన్త కచాళిగో నా ప్రవిమలదాన్తభిక్తి ప్రవృత్తి త్యాగశీలిని మనప్రక్కనే నిలువబడి త్యాగ సౌందర్యప్రసూన సౌరభముల నెడజల్లుచున్నట్లు మనకు గోచరించుచు నే యుండును. తిరిగి యామె మనకు రంగముపై కనుపించు నవకాశమేలేదు. కాని పునర్వబ్దనై న యాయువునకు యావరాజ్యాభిషేకము పూర్తియైన పిమ్మట, దేవ్యశి, పురూరపుని యవియోగముచే వట్టి నానందోత్పల సమయమున. "వత్సా!! రా!! మీ దౌష్టమృకు నమస్కారము చేయు"మని దౌష్టబుద్ధితోఁ గోరునప్పుడు మాత్రమే ఈమెచేరు నాటకరంగమున కవసారి వినిపించును. జౌళీనరి పవిత్రనామము నిట్లూర్వశిచే గుట్ట తుద ను స్మరింపఁజేయుటనుబట్టి, యూర్వశి హృదయ మాళిన రీత్యాగశీల సంబంధ పరిపూర్ణ విశ్వాస భరితమైయున్నట్లును; భగవానుడగు చంద్రుఁడు రోహిణితో గూడి యధికముగా శోభించు తరుణమున జౌళీనరి, తానై వైకొన్న పవిత్ర వ్రతము ప్రత్యక్షరముగా బాటించి పరిపక్వమైనట్లును, నా విషయ మూర్వశిగూడ గుర్తించి, యాత్యాగవ్రతకు లోలోన సంజలించు కొనుచున్నట్లును; మాటలచేఁగాక, క్రియాత్మకముగ ధ్వని మార్గమున నిరూపించిన కాళిదాసు కళాజైడ ధ్యము నాస్యతోదర్శనీయముకదా!!

నీతి నియమయుత పవిత్రభావప్రఫుల్లత; యార్ద్ర హృదయశక్తి సముత్పత్తి; సుకుమార భావోద్రిక్తతా సంయమనయుతిమైన ఈ మహావిశ్వరుని

శీల చిత్రణశీల్పమునందు, మానవకోటికి మహిమాన్వితమున భగ్యుదయపథము సాక్షాత్కరించును. ప్రవిమల కాంతి మాధుర్యము, సత్య జీవిత ప్రవృత్తి; సుకుమా గోతుల కళాకాళిము; పూర్వపు కాళిదాసునందున్నను; విక్రమోర్వశియుమున దింతకన్న పడేలినుమైన కళాప్రతిభావిశ్వాసము, బహుముఖములుగా పరివ్యాప్తమైనవి. ఇంగుంటిమీ యా కవికులసార్యభాముల హేతున్నత కళా శిఖరముల నధిష్ఠింప నున్నదిమీ నె ననవచ్చును.

: ఆ పు ర స లు :

మానవస్వభావ సౌందర్య మాధుర్యముల సుస్థితిం నుటే కాళిదాసు కవిత్యమున గల యాకర్షణవిభాతి. ఆతఁడేవిషయమును జీఁబట్టినను, నది యత్యున్నతకళా ప్రపంచ సంబంధమై రసజగతి సౌందర్యకోశల నవభురింపఁజేయును. దివ్యకవితావత్ప్రసాదముల నీ కవి మధురహస్తమునందు కవిత్యము పరసీమ నధిష్ఠించినది. అయినను నది సహజకోభా విలసితము; మానవ హృదయ సన్నిహితము; మానవత్వ జీవనపరిపాక్షకమును గాకపోలేదు. 'షెల్లీ' కవి విరచిత "మీ ఆఫ్ అట్లాస్" "కీట్స్" కవి విరచితమున 'సిన్ ఫిగా" కావ్యములు కూడ సుందరమైన కళాస్పష్టలే. కాని యంగులలో జీవశయిల్పము. అందలి దృశ్యము లస్పష్టములు; అస్థిరములు. కవులు కలలలో గాంచినట్లుగా నుండును గాని సుస్పష్టమగు దార్పణిక శక్తి యంగు మృగ్యము, ఆవి మన భావన కొకింతప్రీతిగ గొల్పునేకాని, మన హృదయములను గదిలింపవు. అవి మతి ప్రతిపాదకములగు భావనల కాలనాలమై దురవగామాముగా నుండును. ఆవి ప్రపంచేతర విషయభిరితిములు. హైందవుఁడు కూడా నొక స్వాస్థిక జీవిగను, తత్త్వచింతిసారథుఁడుగను నిందింపఁబడును. ఈ యారోపణమునందు సత్యము కలదు. కాని కేవల మదే సత్యమనరాదు. ఒక విధముగాఁ జూచిన హైందవమానసము వాస్తవిక జీవిత సంబంధమైనది. మఱియొకవిధముగాఁ జూచిన ప్రపంచముక్తికి హైందవుఁడు సదా యన్వేషించుచున్నట్లుండును. భావము పాతుకొను దాక నాలని మానసము విశ్రమించదు. వాస్తవిక దృక్పథమును తులనాత్మకముగా జూచిన చాల సులభము. నూర్మిఁడు, జలము, వాయువు, భూమ్యేతిరపదార్థము లన్నియు

భౌతికవస్తురహస్యములం దత్యుత్తముగ నిమిడియున్నవనియు తెలిసికొనుట సులభము. కాని హైందవుడే పరిజ్ఞానముతో తనియుండు. ఆతని దృష్టి గూఠరంగికమైనది. ఆంతరంగిక పరిజ్ఞానసంపాదన మతని లక్ష్యము. అనంతము, నదృష్టము, తత్త్వము నగు జ్ఞానసంపాదనమున కౌతఁడు సదా తహతహలాడును. నీత తస్మింపాదనలోనే యాతఁడు తృప్తిఁజెందక, యా యనంతమును పరిమిత మొనగ్గుటకు; నదృష్టమును దృష్ట మొనగ్గుటకు; తత్త్వమునకు గూఢ మొనగ్గుటకు సదా యత్నించుచుండును. 'కెల్సు' జాతి యనంతమును గూర్చి తన భావనను బ్రసరింపఁజేయును. సుందరమగు చిత్రములను జిత్రించును. తత్సంబంధమున దురవగామామైన కవిత్యము గూడ నల్లము. హైందవుఁడు తన హృదయమును, మేధను, కవకు తన స్వస్వమును నీవంగి భావనావార్తమున ధారవోసి, తన ఈ తపస్సునకు ఫలితముగా భగవంతుని దర్శించి, స్పష్టిముఖతః వ్యాఖ్యారించును. ఇట్టి హైందవ ద్వంద్వస్వభావము నందే హైందవ జీవిత, మత, వాద్యాయ, నాగరికతా రహస్య మిమిడియున్నది. మహాన్నతాధ్యాత్మికత్వము విచరితభౌతికత్వముతో సామరస్యలూర్యముగా కృషి సల్పవలయునని జయప్రథముగ యత్నించుచున్నది. ఒక వైపునుండి మనము సమస్త భౌతిక ప్రపంచమును నాధ్యాత్మిక దివ్యదృష్టితో తిలకింతుము. ఈ ప్రపంచము బుద్ధుడప్రాయమని, మాయ యని భావించుము. మఱియొకవైపునుండి యాధ్యాత్మిక దివ్య తత్త్వమును సత్యసౌందర్యసముద్భవీతి రూపములుగా నిర్మించుకొని గూఢందరతుల మనగును. ఇది మహాదాత్ర వేదాంత రహస్యము. ఇది యందరికును నవగతమగు విషయముగాదు. దీని నిగ్రహించుట కొక విధమున సంస్కారబల ముంపవలయును. ఆట్టి సంస్కార ప్రాబల్య విరహితుఁడగు యూరోపియునకు నిది యంతయు నొకగందరగోళముగ నుండును. ఇంకను, హైందవ స్పృహనాశక్తికి నిదర్శనముగ విగ్రహారాధనము, కఠిమ ప్రాంతిక మూత్రములను జీలకవలె పఠించు క్రైస్తవునకు వికారమనిపించును. సామాహిక స్వభావముగల మరియొక జాతివల్ల నీమానసికవిభాగము విభిన్నవ్యతిరేక ద్వంద్వశక్తులుగా నుండి సామరస్యమునకు యత్నించుచు, క్రియాప్రతిక్రియలతో గూడి యొక గొప్పభావచరిత్రగా సిద్ధమయ్యెడిది. బహుముఖనములగు

మనఃప్రవృత్తిగల గాఢము; ఒకేఒక మూర్ఖవిధానమునకు లొంగని హైందవుని మానసమిట్లు వింగడింపఁజేలేదు. తొలుదొల్త విభిన్నముగఁ గన్పించినను, కాలపరిణామమున నొక సమైక్యభావము సమకూడును. విలక్షణము, సర్వోత్తము నగు హిందూభావమునందీవిభేదము లన్నియు స్పష్టిచైచిత్రిని సుస్పష్టముగను, సునిశితముగ నవగాహన మొనర్చుకొనుట కత్యంతవసరమే యని భావించును. ఇవి యన్నియు నొక యొక సత్యము లొక్క భిన్నముఖములనియు, పరిపూర్ణ సత్యజ్యోతిని సందర్శింపవలయునన్న, నీవిభిన్నముఖ పరిజ్ఞాన మత సరమనియు సరసుడైన హైందవుఁడు భావించును. కావున హిందూమతమునందలి యవాంతర భేదములను సహనసద్భావముతో సహాదించుచేత మానవునిలోఁ గల స్వేచ్ఛాస్పృహత్యమునకు ప్రముఖ నిదర్శనము. ఇందలి వివిధదృక్పథములు కూడ, హిందూమానసమధిగోహింపఁజేసెంచిన పరమ జ్ఞానశిఖరమునకు సోహన పరంపరయే కాని యన్యముకాదు.

జాతీయ మేధాప్రవృత్తియే తజ్జాతీయ కవిత్వము నందు గాఢమున భావముద్రము చేయును. సంస్కృత భాషలో శృంగారాధ్యాత్మికమున ద్వివిధ మనః ప్రవృత్తులయందు నిష్ఠాతుడైన కవిపుంగవుఁడు కానరాడు. అతని పాదద్యయము ధూమిపై పాతుకొనక పూర్వమే యాతని దివ్యదృష్టి విసలవిహాయసేధియంగు లగ్నముకావలయును. హైందవ భావాంబరమున సాహస్య విహంగములేకొక, రాజహంసలు కూడ సమానస్వేచ్ఛతో విహరించును. అంగుచే వివర్ణకులకు సంస్కృతవాక్యమున తత్త్వ గర్భితమున కవిత్వము విశేషముగా కౌసరాదు. అంగవాక్యయానుకరణమున జలసిన నవీన వ్యంగకవిత్వ మిట్టిది. ప్రాచీన సంస్కృత కవిత్వము భావ, వస్తురచనాకళల త్రివేణి సంగమము. ఇది తత్త్వమునకు వ్యతిరేక్తమైనది. ప్రపంచము మిగ్గి యని ప్రకటించు సుసవిషక్తులు కూడ నొక నిశితాచరణ విధానము ననుసరించి, యనంతము నొక పరిమితి యందును, యాపరాహిత్యమును యాపమునందును బ్రతిపాదించుటకుఁ బరిశ్రమించినవి.

కాని మన కవీశ్వరు లందరిలో నొక్క కాలిదాసునకు మాత్రమే ఇట్టి వివిధములగు హైందవ మనఃప్రవృత్తి సత్కృతిను కళాసౌందర్య సమైక్యతతో సముద్దీపింపఁజేయు సామర్థ్యముకలదు. బహుముఖీనము

లగు శాస్త్రసౌండిత్యముగల హైందవకవులలో నగ్రతస్మిగుఁడగు నీకవికులసార్వభౌముఁడు, మన సంప్రదాయములను, భావములను, దివ్యగానలను నైతికాగ్రములను, ఇది, యని యాన నేల? యల్పము, నెల్పము, నుదాత్తము, ననుదాత్తమును నగు ననేక విషయములను తన మంత్రదండమును బోలిన లేఖనితో, తన కవిత్వ స్వభావమునకు ప్రతిగల్పించుకొని వర్తించునట్లు చేంచును. అతని యత్కించిత్ మధురలేఖనీ సంస్కర్మమునకే యెట్టి ప్రాకృతి విషయమును, ధీరగంభీరశృంగార రసముగ పరివర్తించును; అత్యల్పవిషయమును బిత్కరాశోధి లెగజిమ్మును; దివ్య విషయములు ప్రాపంచిక విఘాత మాఘాతములను సమపార్శ్విండుకొనును. కేవల శృంగారాంశములు శక్తిమంతములై కాంచులీనును. అతని కావ్యములు విక్రమమునకు విహగ్ని కాంతి పుంజము లెగజిమ్ము దివ్యజ్యోతులు. ఆ జ్యోతులు, ధూ, జల, విభాగముల కపూర్వములైనవికావు. నిత్యమును మనము సందర్శించు నుపకాంతి పూరములే; సౌందర్య పరివర్తనమున విరాజిల్లును. ఈ పరివర్తనము కేవలము పరివర్తనమేకాదు. సాదృశికరణనిహిత దివ్యకాంతియే ఇది. అదియు మానవ సంబంధమున మహితకాంతియే; మనకు మిక్కిలి సుపరిచితమేకాని కవీశ్వరుఁడు గనునించి స్పష్టపరచినపుడు మనము తెలిసికొని యానందింతుము. మానవ హృదయ నిహిత విజ్ఞాన పరంజ్యోతియే భాస్కర ప్రకాశి యాపమున సందర్శితమాను. అదియే హైందవ భావనాస్వర్గధామము. అది ప్రతి హైందవ కావ్యమును నిట్టి దివ్య నికేతనముగాఁ జేసికొని విరాజిల్లుచుండును. క్రూరమృగరాజమునరసనే యమామిక కురింగరాజమునకుఁగూడ కునుకుపట్టించు స్వస్లోక మొక్క హైందవకవిత్వమునందే కాంచనము.

కాలిదాసు కావ్యగత వ్యక్తులు విశేషముగా లేవతలో, దేవతాతుల్యులూ, భేదగులూ !! కాని ఓరు దివ్య గాంభీర్య లక్షణోపేతులుగ వర్తించుచు నే, మానవానుభవస్థాయికి గొనిరావడుదురు. వారి భాషణము, వారి యాలోచన, వారియుక్తేషు మానవ సంబంధములేకాని యన్యములుకావు. ఇట్టికారణముచేతనే, కవియ, సంతర్పృష్టిగల విమర్శకుడును నగు “బంకించంద్రధటర్జీ” “కుమారసంధి” మహాకావ్యమును, “షేరడైజ్లాహ్” మహాకావ్యము కన్న మిన్నయని

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

నాడు. ఈ గండు మహాకావ్యములు నొకే సారస్వత ప్రక్రియకుఁ జేరినవియు, సుదాత వచనాన్నివృత్తియై, చక్కని ప్రణాళిక కల్గి, భావపరిపక్వమైన కవితా శైలితో నొప్పాగుచున్నవని గూతని నిశ్చయమే. కాని ఈ హైందవ కవిత్యమున, హృదయద్రవీకరణ శక్తి యాత్మీయచిత్ స్వాభావమైనను, మానవనిరాడంబర జీవిత మాగుర్యానుభవము లత్యుత్తములుగా నిండుఁ బరిపోషితిములు. “పరిరేణో బాహు” నందీపరిపోషణగు గులనాత్మకముగా జూచిన తక్కువయే యనవలయు, నేనిప్పుడు ప్రపంచిందు నీ మానవత్వము, ‘హోహు’ కక్షశ్యుగుడు నిరూపించున స్వభావవాదముకాదు. హోమగుహాపించు భవతావ్యస్తలలో సుదాతతీగాని వికాతతీగాని మృగ్యము. వ్యస్తలంకుకన్న, నాయా పరిసరములయందును, సన్నివేశములయందును నీ గండులక్షణములు మిన్నగా గన్పడును. కాని కాళిదాసుని భవతావ్యస్తలు తత్సల్యులైనవాడు మానవ స్థాయికి గోనిరూపించును, వారి వారి దివ్యలక్షణములను గొల్పివేసెను. ఇందుల కన్యత్రయ నిదర్శనము ‘మేఘ సంశయి’ ఈ సౌందర్యస్ఫూర్తికావ్యములందలి వ్యస్తల వంటి వ్యస్తలను ‘షల్లీ’ కూడ కల్పించినద్యును. వారికాపుడు ప్రేమికులు. వారిది సనీపర్యతి జుగరతవత పరివృత్తిమయ స్వర్గధామము కావచ్చును. కాని మేఘమానమందలి లక్ష్మణుడు, శివజూజూలస్థితి చంద్ర చంద్రకాస్మాతియై, మహేంద్రపర్యతి నివాస పయోగిరి పరివృత్తియై, క్షోణిర్మయముగా గోచరించు నలకాపద్మణమునకుఁ జేరుట. మేఘరూఢమైన విహంగావళికనునందువలె సమస్త ప్రకృతియు నిండు సమీక్షింపబడును. షల్లీకవికూడ నిట్లే వర్ణించెను. కాని మేఘసంశయి వర్ణనలలోని సుస్పష్టత యిందు గూన్యము. అంతేకాక మన మానసమును ప్రేరేచి, తరు రీతి త్విక్రిపణుపక గందరగోళపణుచును. ‘క్వీన్ మాజ్’ ‘ప్రావిధయస్ ఆనందాండ్’ ‘వివేకాన్ అల్లాస్’ మున్నగు ‘షల్లీ’ కవులలోని వ్యస్తలు, దృశ్యములును నీ శ్రేణికి జేరినవి. కాని కాళిదాసు చిత్రించిన పురము తుషారావృత్తియై దృశ్యాదృశ్యముగ నుండుది కాదు. అలకాపద్మణ మాతని సౌందర్య వైభవోపేతమును నుజ్జయినీగరముయొక్క యాదర్శీకరణమే. అందలి సుర్తినిషయములు పరిహరింపబడినవి. హైందవునకు సహజమగురీతిని, కాళిదాసు ఆదర్శమును సుపరిచిత, శౌలిక ప్రపంచస్థాయికిఁ బరివర్తించెను. తమ పుణ్య

ఫలముకింత తొలవకగా, నమరులు భూమి కరుదెందు నపుడు, శేషపుణ్యమున నొకించుక, స్వర్గమును తమ వెంట దెచ్చిరా యనునట్లుగా నలక యొప్పుచుండును. సారసమదకల కూజితసారసమాసాకరణదామై, సుఖాతి శేషకారణమై యలక యుండెను. చాటూర్పులతో నూరించు వయస్కునివలె, నుమస్కులలో శీలసమీ రము, సురతాంతేతాంతి నపనయించుచు విచును. ఆపుర మందలి హర్మ్యములు, లలనాపదరూగాంకితియై, సుమగంధముల నెగజేయును. ఏవంవిగవర్ణన లేంతి హృదయంగమములు ! ఎంత మానవ సన్నిహితములు !! ఎంత సాధారణములు !! ఇట్టి వర్ణనలు పఠించునపుడు మన మొక సౌందర్యధామమునకు సన్నిహితముగా నున్నట్లు, లేదా తాదాత్మ్యమును జేందినట్లుండును. ఇందలి వివిధ జీవజాలము మన భావనకు శ్రేణావస్తువుల వంటివికావు. ఇవి నీరస నిత్యమై యీక ప్రపంచము నుండి మనల నొక యానంద ప్రపంచముకు తరలించును. కాళిదాసుపట్ల భారతీయుల కానందోత్సాహము లిప్పటికిని తిలుగుండుటకు కారణ మాతని కవిత్యములోగల ఈ యాకర్షణమే. ఆతని శ్లోక మొక్కటి పఠించినంత నే; మన పరిసరములు, జీవితము, మనల ననుసరించెడి మానవ పనుసంబంధముగు గూతజాలమేకాక, మనముమాచేరి యుచేతిసములు నైతియు, హటాశ్చుగా సౌందర్యసముజ్జ్వలములై, యితిలూర్యముకన్న నాత్మీయముగా కనిపించును. మన హృదయప్రవృత్తి మృగశేఖంతిసంతానములను గూర్చి ప్రసరించును. పాదపములు, తమ శాఖా మృగుల హస్తములతో సమీపమున కాహ్వానించును. నిరర్థకములగు మేఘములు, జ్ఞానహీనములగు పర్వత నులు వారీతిగాకాక, స్నేహభావయుత వార్తాహులుగా నుండి, మన హృదయములను బిడ్డరించును. మన సామాన్య భావములు, ననుభూతులు, భావోద్రేకములు గణనీయములై సౌందర్యభరితములగును. అంతర మిట్టి యానందోత్సాహాతిశయములతోడను, జీవిత ప్రేమ పరిజ్ఞానముతోడను; నీ సకలసౌందర్య సముద్గీ పిత వస్తుసమూహమునందు నిహితమైన యనంతతత్త్వమును సుగ్రాహ్య మొనర్చుకొందును. అంతే కాదు, ఇతనుండి యవి కేవలవిషయములుగా నుండక, యాంతరంగిక ప్రియ స్వరూపములుగా మారును. వాని విరహము నొకింతేని సహింప జాలనిస్థితి వీర్చును. ఈశౌలిక ప్రపంచమును దృఢీక

రించి, మననూ రసజగత్తునందే సదా వసింప నాకొం
క్షింతుము. ఈరీతిగా సామాన్యదృష్టికే విపరీతముగా
గోచరించుచున్నను; హిందూ స్వభావముం దిమిడిన
ఈయలోకిక సౌందర్య మార్గమున నిండియ సాహాయ్య
ముతో పయించి, సచ్చిదానందమూర్తి దివ్యసన్ని
ధికి జేరగల్గుచున్నాము. మన పూర్వులు యమనియమ
విధి నిష్పేక్షకు శాసితమైన బుద్ధి మూలమున శ్రమించి
సాధించిన లక్ష్యము నెలవోకగా నీ మార్గము మనకు
జేకూర్చుచున్నది. హిందూ మానసము గుచిభేదముల
ననుసరించి యనేక మార్గముల నన్వేషించినది.
అన్నియు నా నిఖిలరసానుభూతిమూర్తి యగుబౌద్ధుని
పాదపద్మ సన్నిధానమునకు జేరువయియి. భారత బాతి
మానసమున, పురాణ ప్రవచనముల విధానమునం దెంత
శక్తిమంతముగా కాలిదాసు కవిత్వము మరలింప
గల్గినదో! విజ్ఞానప్రపంచమునకు సువిదితము. ఆమహా
కవిత్వము భారత బాతిని మాతృదేవ పూజా గురంగుల
గావించినది. ఏతత్కారణమును బురస్కరించు
కొనియే, వాల్మీకి—వ్యాసుల సరసన కాలిదాసుకూడ
మనబాతీయ కవిపుంగవుడుగా గౌరవింపబడు నన్నిత
వారెను సంపాదించుకొనెను. ఆతి క్లిష్ట పరిస్థితి
యందీ కవితెచ్చుకు, తన దివ్యకవితాశక్తిచే భారత
బాతీయ మానసమున బతినోస్కంభము గానీయక,
యవిచ్చిన్ని సాంప్రదాయక విజ్ఞానసరియైన మహా
ప్రస్థానమును గావించజేసెను.

ఈమార్గము నే కాలిదాసు తన కవితాకగా సౌందర్య
గరిమతో జనుప్రదముగా 'జీవరత్న' రూపక
మున రూపొందించెను. అప్పరస లత్యెగురు
సౌందర్యభామలని, స్వర్ణలోకవాసులని హైందవ
పురాణము లుద్ఘాటించును. పాలసముద్రమునుండి
ప్రభవించినదీతపేవుగా పీఠ జ్యోతిర్భయాయంబరముల
ధరించి, దిగ్భాగిరణకాలంకారములఁ దాల్చి, సహస్రా
ధికమగు కిన్నెరలనుండి నాదసుధాలహరులఁబ్రవహింప
జేసిరి. వారి సౌందర్యదీప్తి సకలలోకములను కళి కళ
లాడించినది. సూర్యకిరణబాలమునందు వారు గుమి
గూడిరి. స్వర్ణసీమలో సౌదామనులతో వారు బ్రకా
శించిరి. వినీల విహారుస పీఠులలో హాయిగా వారు
విహరించిరి. సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయములకు
వారుబౌద్ధుని సందిప్తిని ప్రసాదించిరి. ఆటవిక
మనోహర గానమునందు వారు శ్రుతిగల్గిరి. జీవితాంత

రంగమున వారు నివసించిరి. కవులకు, శిల్పిలకు,
చిత్రకారులకును వా సౌందర్యప్రాయులైరి. వారి
యాత్రగన సౌఖ్యానుభూతి, భగవ దనుభవానందసిద్ధుని
నూప సతిత మొనర్చినది. ఆనంద జీవితము, సౌందర్య
సమృద్ధి, యింద్రియములతో మున్నగు లక్షణములను
ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక స్వభావము గల హైందవు
లప్పురసలతో నాపానించిరి. ఈపద ముపయోగింపఁబడి
నపుడెల్ల యీ యర్థము స్ఫురించుచుండును. ప్రాచీన
పురాణగాథలకుం నీ యప్పురసల విషయము వినిపిం
చును. అంగును బ్రాహ్మణములయందు, విష్ణుపురాణము
నందును గల యగుర్పుతమున పురూరపుని గాథలో
నీ యప్పురసలసాత్ర యుపార్చమైనది.

తెగువారి కొంతకాలమునకు భౌతికప్రపంచమున
సుప్రసిద్ధియగు పదమొకటి, శృంగార భావనూచకముగా
కావలసి వచ్చినది. గణికలను నొకవర్గ మేర్పడినది.

గ్రీకు సంఘమునందువలె, హైందవ సంఘము
నందును నీ గణికాశ్రేణికిఁగొంత ప్రాముఖ్య పేర్వడి
నది. గ్రీకు గణికలకు గ్రీకు సంఘముచై నున్నంత ప్రభా
వము, హైందవ గణికలకు హైందవులపై కానరాదు.

గ్రీకు గణికలవలె హిందూ గణికలుకూడ చక్కని
విద్యా పాలవను గల్గిన వాగరకులే. కాని వీరికి, వారికి
వలె కుటింక్షితులవై నెట్టి యాధిక్యతయొనలేను. విల
యన మహమ్మదీయ యుగమునకుఁ బూర్వము గౌరవా
స్పగులైన స్త్రీలందఱు, 'ఎఫీనియన్' మహిళలయల్లు
విద్యా పితృవలైన గృహిణులుకారు. పురుషులల్లు
ప్రశ్నకముగా విద్యా సంస్థలలో శిక్షణము
నందుకొన్నను, భారతీయ మహిళలు, విద్యావను
లనియే యెన్నవరును. జననీ జనులు వీరికి సాధారణ
సంస్కృతీ పరిజ్ఞానమును గలిసిరి. అట్లు పిలవవలినో
విద్యాంసులను తమ గృహముల కావ్యవసించి, పీఠు
తమ మహిళలను సంగీత సాహిత్యములయందు; చిత్ర
లేఖన, శిల్ప, భరత నాట్యానులయందును నిపులను
గావించుచుండిరి. నీతిశాస్త్ర పరిజ్ఞానమును, శాస్త్ర
మగ్యాదలును, వీరి కవశ్యము నేర్పఁబడెను. ఇంగును
సుత్రిము వంశ సంజాతులు, ధనాధిక్యతయొన్నచో
కన్యలుగానో, పూర్వ సువాసినులుగానో, వేదాంత
వాసనాశోభితు లయ్యెడివారు. కాని వాద్ధ యుగ
మునకుఁ బూర్వ మిట్టి యుదాహరణములు విశేషముగా
గన్పించవు. సామాన్య హైందవులకు, వారి ప్రపంచ

కాళిదాసకవిత : శీలచిత్రణము

మంతయు గృహసీమయందే యిమిడి యున్నదని భావించును. భర్త జీవితమునందు తాదాత్మ్యముండనిచో, భార్య జీవిత మనఁగ మానని ఈతని నిత్యయము. ఎట్లయినను, కులవధూ శాస్త్ర కళోపాసనము పారము ముట్టలేదనవలయును. కాని గణికావర్గముక వృత్తిగా సమస్త శాస్త్ర కళాగ్రయమును ను గావించెను. అంగుచే వారు తమ నిత్య కృత్యముగా జేవాలయములయందు నాట్య ప్రదర్శనము గావించుచున్నను, పట్టాభిషేకాది విశేష సమయముల జంగును. పరిష్కరినములజంగును వారు సభావేదికలపై తమ కళావైగుచ్యము సంతయు సఖంపముగ సాక్షాత్కరింపజేయుచుండిరి. అంగుచే నున్నత వర్ణమునకుఁ జెందిన గణికులు, ధనసంపన్నులు, నొక వంక నర్థాంగులతోఁ గాపురముచేయుచు నే, భావోబముగా నీగణికలతో రంజిల్లుచు, ద్వంద్వజీవితములను నిర్వహించిరి. గణికావర్గమునకు సంఘమునందెట్టి నైద్యమును లేదు. పీరితినీతిహీనులగు వృమ్మరివారివంటినాగుకాదు. సాంఘిక నియమములు సజలినపుడీ గణికావర్గమునందును ననేకులు నిత్యబాహ్యులై కాముక ప్రవృత్తితో సంచరించిన నూట వాడవము. కాని యిది సహజముగా నేర్పడిన పరిణావస్థ. ఆయినను సున్నిత వైజ్ఞానికస్థాయిమందున్న వాగుకూడ పీరిలో నొకవంక లేకపోలేదు. తమ కామప్రవృత్తియందు న్వాతంత్రియము నభిలషించి నీచవారికొంతగా జీరించుట కిష్టపడని యాటివారికి 'మృచ్చకటిక' గూఢకమందలి 'వసంతిసేన' ప్రాతనిగ్యము వహించును. ఈమెవంటి గణికలనేకులు తమకు సరియైన ప్రయత్నమునెన్నుకొనుపట్ల పలుపురము నూర్చియుంగును. కాని వారి మానసముక సారి స్థిరపడినచో, తాము వలచిన ప్రయత్న భాగ్యుల సమాధానమును బడసియే ఓరు ఇర్థుపత్నీత్వమును స్వీకరింపఁగలరు. ఇట్టి వారికాంతిలు, ఉన్నతి నీచస్థాయిలో నివ్వి మొన్నటివఱకును వర్ధిల్లిరి. పాశ్చాత్య నాగరికతా ప్రాబల్యము బలపెనకొలఁది, యీ వర్గము క్రమక్రమముగ సంతరింపనాగెను. వారి స్థానమున వ్యభిచారవృత్తిచే జీవించునొక నూత్నవర్గము తలయ్యెను. కాలపరిణామమున నేర్పడిన ఈ దుష్టితని సంఘసంస్కార కరవాలముచే ఖండింప జూచుటంత సమర్థము కాదు.

కౌపున నప్పరసలు స్వర్గలోక గణికా సమాహము. వీరు నాట్య విద్యా ప్రవీణులు. సంగీత కళానిపుణులు. రాక్షసుల విద్వంసక చిర్యలనుండి తమ్ముతాము కాపాడుకొన ప్రయత్నించుచే విసిగి వేసారెడి జీవితాలోటి నీగణికాలోటి తమ నాట్యకళా సంపత్తిచే నానందపఱుచును. ఈ గణికలు తమ్ము చేపట్టువారెవ

రని సముద్రమునుండి యుద్భవించిరని వాల్మీకి కథనము. జీవితలుకొని, రాక్షసులుగాని పీరిని స్వీకరించుట కిచ్చుగింపగైరి. అంగుచే పీరిందఱికిని జెందినవారైరట. అప్పరసయేల స్వర్గలోకపు గణిక గా పరిగణింపబడెను? ఇంద్రియ వికార ప్రాబల్యమునకు, నాకర్షణకు నీ గణిక ప్రాతనిగ్యము వహించును. అనినీతి ప్రబలి, జైవచింత తఱిగినపుడు కామము తన యింద్రియ సైనిక సాహాయ్యముతో గాజ్యమేలును. అట్టి కామశక్తిని తృప్తిపరచుటకు నేర్పన్న కావలయును.

కౌపున నింద్రియసౌఖ్యసాధనానికి ప్రపంచమున గణిక యెంత యవసరమో దీనినిబట్టి తెలియుచున్నది. ఏలయున, నప్పరస సౌందర్యాకర్షణము మానసవిధిని మసలుచున్నపు డది మఱింత ప్రబలమై సంచలనత్వమును గల్గించును. ఆ సంచలనత్వము సఫలమునదాక యితరాలోచనలు, కార్యములు కొనసాగవు. దీని నదపులోనికి తెచ్చుట రుస్సాగ్యము. ఈ సౌందర్యాకర్షణము మనల నవనీతిపగులను జేయవలెనని యాశింపగు. కాని ఎట్టి నైతిక పరీక్షల నిడి యంగీకరింపదు. ఎట్టి ధర్మము నిడి వాటించదు. ఆకొండ సాఫల్యమేగానిపరమలక్ష్యము. గణికాంతిత్వమేయిది. నగ్నచిత్రము, నగ్నశిల్పము నీతి విరహితమైనవి కౌపు. సౌందర్య ప్రపంచము ముఖ్యముగా న్నముగ నే యుండును. వస్త్రధారణ మప్పుడప్పుడు పయోగించు నొక యలంకరణము మాత్రమే. ఈ గెండును బరస్పర విరుద్ధములనక జాలముకొని, ఈ గెంటికి సంత సన్నిహిత సంబంధముకూడ నున్నదని యూహింపరాదు. సమస్త కళిలయాశయులు నప్పరసలో నిమిషియున్నవి. ఆమె యాటకతై. గాయని, చిత్రలేఖిని. సురాసుగు లెవ్వరును వీరిని భార్యలుగా చేపట్టలేదు. అంగుచే పీరిందఱిని నానంద పఱుచువారైరి. మానవునిలో గల నిర్మాణాత్మకశక్తులుగాని, విద్వంసక శక్తులుగాని యింద్రియ సంబంధమున నానందమును శాశ్వతముగా నవసరమని గుర్తింపలేదు. లేక యాటియానందము తమనూదర్శనాధిన కంతరాయమని భావించి యుండువచ్చును. అంగుచే నా యానందము తాత్కాలికముగ నే పరిగణింపఁ బడెను. ఇట్లుండ కొందఱకు కేవలమీవిషయసౌఖ్యమే పరమావధియైనది. నిత్య జీవితాదర్శ సాధనమునందు నీరసులై, యీ యనుభూతియే యుత్తిమమని యింక కొందరు భావించిరి. ఇట్లేందరు చాంచల్యమును బొందినను, ననేకులు, మానవ పరిణామ విధానమునక బ్రశంసనీయులై, యవికారము, నచంచలము, నవననోన్మేషము నగు నాంతరంగిక శక్తితోఁ దను యాదర్శముల సాధనమునందే సంతతిము నిమగ్నులయిరి. అన్నివిధముల జేవలోకమందలి యప్పరసకుఁ బ్రతినిధిగా భూలోకమున గణిక గణింపఁ దగినది. ఇట్టి యప్పరసా ప్రతిరూపము

నేర్పఱుచుకొని హైందవమేధ తిరిగి, యింకొక్క మారు తన యతిలోక స్వజనాభిక్షేప ప్రదర్శించినది. ఈ విషయమున గ్రీకులు చూసిన వాదనిహితము, ప్రశంసార్హమునైన నైపుణ్యమును, చాతుర్యమును హైందవులు మరింత విశిష్టముగా చూపుగలిగిరి.

ఊర్వశి స్పృష్టినిగూర్చి కొంత ముచ్చటించుకొంటిమి. బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రతిష్ఠితమైన మానసి మెప్పుడైన లన దివ్యశక్తి ప్రభావముచే నిండియాధీనమైన భౌతిక జీవితమును గూడ రసమయ మునర్పవచ్చును. ఏలయున వేదాంతాదిదర్శనములు తన ప్రాధీనమును కేవలము మేగవై నూత్రమే ప్రసరింపజేసి యూరకుండువు. అదిమానవుని తాళిక జీవితముపైనను నిర్దరించును. అది మానవుని తనానంద దృక్పథము నేర్పఱుచును. అప్పుడా యిండియలోకము సౌందర్యభరితమాను; దివ్యకాంతి సముత్పల్లమాను; విగూర్తిభావ సముత్పత్తిగో, మానవాదర్శనములను, విస్తృత మునిగ్మము, సగ్వలను గాఢముగా నాకర్షించును. యమనియం సాగనలచే గృహించినమహర్షి యూరపులనుండి జనించిన యూర్వ శియే పాలసముద్ర తిరంగములనుండి ప్రధరించినయప్పు రసలకుం దలమానికమై, సౌందర్యసౌదామినియై యప్పు రస లందజీయండును, తాపస లకు నుండెగాఁ వైనది.

* * *

నాటకనిర్మాణమునకును, నుక్కిలంపము నీయో ర్వకీ గాఢ యోగరమణీయమున స్పృషి. ఇంటినుక నూర్వశి దివ్యత్వము, ఆశీరవనితలో నిహితమైయున్న నారీశ్వభావము విశ్వవ్యాప్తియనుకాలేదు. ప్రాచీన, పౌరాణిక గాఢపట్ల నెట్లు నిపుణులలో మెలగవలయునో సమగ్రముగ నెఱిగిన నెఱిగింపకాళిదాసు. మనమీ యూర్వశినిగూర్చి విశేషపరిజ్ఞానమును బడయవలయు ననియు; ఆమె యతిలోకసౌందర్యాతిశయము రూప కమునందంతటను బరివ్యాప్తము కావలయుననియు, ఆమె సంభాషణలయందొక నూత్నినైభవము, ఆమె నాట్యభంగిమముందొకింతఘనత, ఆమెను సామాన్యాస్ప రసనుండి వేఱుపఱుచు దివ్యత్వము, అడుగడుగునఁ బొడగట్టవలయునని మననాకాంక్షించుము. కాని కాళిదాసు ఊర్వశీదివ్యత్వ ఘనతల కేమాత్రము కావ లయునని పొడగట్టనియలేదు. ఇది కాళిదాసు నిర్గుప్త నిగుపముకానై పుణ్యమని నా యభిప్రాయము. ఆతనినాటకీయ మనస్తత్వ పరిజ్ఞాన మట్టిది. ఊర్వశి పురూరవులను సమానముగ, నాటకాచితిముగ నీతఁడు

తీర్చిదిద్దెను. ఇగువురును భావరమంగును లక్ష్మ్యము నంగును సమానులుకాదు. ఇగువురిని కలితకా నైభవముతో నాడంబరముగాఁ బ్రదర్శించినచో నాటకాభిరుచియు, సలికయు నిస్సారముగా నుండె ిరి. ఆ నైభవము, నామనోహర సంభాషణము లతి మధురములై నగటుగొల్పెడివి. ఇతఁ మానస్తత్వము ననుసరించి పరికించిన ఊర్వశీ దివ్యత్వము, విశ్వజనీన సౌందర్యాకర్షణము, సంభాషణాపంబరత్వమునంగును, దివ్యనైభవమునంగును, నిరూపిం ప్రము త్తించినచో ని విశోభించెడివికావు. సమగ్ర సౌందర్య మునకు దివ్యుభములు కలవు. కాని సహజసౌందర్య సంపద యొకటి. ఇతిగులపై స్వ్యోక్తి సౌందర్య ముద్రణము గెంపవది. మొదటిని నింపంబరమైనది. విరలం కాం మైనది. వ్యక్తిత్వ విరహితమైనది. నిరూపంబర మున నొకచిత్రముకాని, శిల్పముకాని, సహజశైలీ విశిష్టమై, తత్త్వసమృద్ధిగలి, మానవుం కాదగ్గో పేతమై, యుద్దేహాంత నాపాదించును. ఆపంబర లంకరణ ములు, అంతరింగిక దివ్యశోభః ప్రసన్న సంతరించును, అప్రతిహతములు మరుకారభావమును బ్రకటింతుచును. అంతేకాదు, సహజనిరూపంబర ద్వ్య నానసము; సౌందర్యముద్ర నగ్మృతావహముల రీతిని స్వీకరించి, యందె నిమగ్నమై, గూర్చిభావ ముద్రలను బొందును, నిర్మలైతివ్య శిక్షింపగలిగి, ఎప్పుటికప్పుడు కొత్తకొత్త భావ సంబంధముల నేర్పరుచుచు, సజీవభావనా పరినిల్పి మి వర్ణింతు. సారస్వత మారంభదశలో కన్యాభావ సౌందర్యముతో కకి కకి గాడును. అప్పుడెల్లధ్వంసులగు హాస నానందమును బ్రసాదించు నీతిహాసమును ప్రసరింపజేయును. సారస్వత చరమదశకుంగు గుఠికాలసౌందర్య సంపద సమస్తము లీనమౌటచే, ఎ గ్మృతావహమున భావసంపదతో, రసాతిశాయి, శి బ్రాతి శాయి యైన కావ్యపృష్టి జరుగును. ఊర్వశి పురూరవుల కలయిక యిట్టి సౌందర్య నిమగ్నమున నే నూచించుచు మున్నది. ఊర్వశి స్వచ్ఛంద సౌందర్యరాశి. సకల ప్రపంచా కరణశక్తి. సకలానంద ప్రదాయిని. ఆమె కొమెయే సోటి. ఆమె శక్తి వాగాడంబరముకాని, మేధా సమ గ్రతగాని యవసరములేదు. కాని యూర్వశి, తన సంపూర్ణ పవిత్రరూపమును, దివ్య సౌందర్యార్ధాధ కుండను పురూరవుని ప్రభుత్వమానసమందే వీలిన మొనర్చి స్వకీయ కాంతి ముత్తిచే నాతినిని స్వాధీనపఱుచుకొని యాత్మీయనైభవ పరివేషముంపలమునందే ప్రవర్తంప, జేసినది.

పురపాలకులు

శ్రీ అంగర సూర్యారావు

* * పాత్రలు : గోపాలం, సముద్రం, పోలయ్య, కంట్రాక్టరు చిన్నయ్య, రాడీ కొండయ్య, నరసయ్య, వెంకన్న.

స్థలం : మురికి పీటలోని ఖాళీ ప్రదేశం.
సమయం : రాత్రి 7 గంటలు కుడి
వైపున ఒక లాంతరు స్తంభం వుంది.
దూరాన్నుంచి మైక్ లో ఉపన్యాసం
బినివిస్తోంది. లాంతరు స్తంభం వెనుక
నుంచి కంట్రాక్టరు చిన్నయ్య, రాడీ
కొండయ్య వస్తారు. చిన్నయ్య
పాట్రిచ్చేతుంటావాక్కా, కాకేఫంట
వేసుకున్నాడు. కుండగా కత్తిరిం
చిన మీసాలు. మనిషి కొంచెం
పాట్రిగా వున్నాడు. వయస్సు 40
సంవత్సరాలు. కొండయ్య లావుగా,
లావుకు తగిన పొడవుగా వున్నాడు.
ముఖం గుండంగా వుంది. నల్లటి
మీసం పైకి మెలితిరిగి వుంది. చెల్లు
లాల్సీ, గళ్లులుంగీ నట్టాడు. కోపం
వచ్చినప్పుడు లాల్సీ చేతులు పైకి
ఎత్తుతూ వుండడం అలవాటు. వయస్సు
30 సంవత్సరాలు. ఉపన్యాసం
వింటూ మధ్య మధ్య “చూడు, వీడి
పోగరు!” అన్నట్లు ఒకరికేసి ఒకరు
చూసుకుంటున్నారు. కొండయ్య

కోపంతో చొక్కా చేతులు పైకి
ఎత్తుతున్నాడు.

ఉపన్యాసం : ఇప్పటికి ఎంత కాలమయ్యింది? సుమారు
పది సంవత్సరాలనుంచీ యీ పురపాలకులే
మన పట్టణాన్ని పరిపాలిస్తున్నారు. నగర
పారిశుధ్యంలో గాని, రోడ్ల అభివృద్ధిలో
గాని రవంత మార్పుకూడా రాలేదు. ఒక
ఆహారపదార్థాల విషయం ఆలోచిద్దాం. మన
పట్నంలో యీనాడు కర్రలేని వస్తువు
మచ్చుకైనా దొరుకుతున్నదా? పాలలో
కర్ర, పంచదారలో కర్ర, గోధుమడిపిడిలో
కర్ర, నెయ్యిలో కర్ర, నూనెలో కర్ర—కర్ర
లేని వస్తువంటూ లేనేలేదు. దీనికి బాధ్యు
లెవరు? నెలకు వందలకొద్దీ జీతాలు తీసుకునే
పట్టణ పారిశుధ్యకానివాడు ఏమంటాడు? ఈ
కర్ర విషయం, ఆహారపదార్థాల విషయం వాడు
నూట్లాడడు. పైగా ఈగలు, దోమలు
ప్రజాశత్రువులని ప్రచారంచేస్తారు నిజానికి
ప్రజాశత్రువు లెవరు? ఈగలు, దోమలూ
కంటే ప్రమాదకరమైన వాల్లేవను? ప్రజల
ఆరోగ్యంమీద వ్యాపారం సాగించే వాళ్ళను
ఏం చెయ్యాలి? మీరే ఆలోచించండి. అధి
కార వ్యామోహం స్వార్థం కరడుగట్టిన పుర
పాలకులను వెంటనే గద్దెనుంచి దింపండి.
నిస్వార్థపరులైన వాళ్ళను, ఉత్తములను పుర
పాలకులుగా ఎన్నుకోండి. నేటి పురపాల
నలో పూర్తి మార్పు తీసుకురండి.

[కరత శిష్యులమధ్య ఉపన్యాసం ముగి
సింది. కొండయ్య కోపం పట్టలేక పికిలి
బిగించి ముందుకు వస్తాడు.]

కొండయ్య : (కళ్ళిరచేసి) గుడ్డుకు సంకేస్తాను.

చిన్నయ్య : విన్నావు కాదూ! ఆడెంత గొడవ చేస్తాడో! నిన్నుగాక మొన్న కళ్ళు తెరిచిన గుంట యెడవ!

కొంప : సిన్నయ్య బాబూ! యిక ఆలోపించకు. నాకు యేదో ఒక ఆర్థరీచ్ఛయ్. ఆడిని బుర్ర చితకపాడవమంటావో, కాలే యిరగ్గొట్ట మంటావో, యేదో వొడిటి పెప్పయ్.

చిన్న : (విచారంతో) ఆడిని ఏంచేస్తే ఏంలాబంరా! యీ పేటలో వాళ్ళంతా ఆడినే సపోట్లు చేస్తున్నారు.

కొంప : అయితే యీ యాది పెచ్చల్ని నలుగుర్ని పట్టుకుని యీపుసాపునెయ్యమని నెలవా?

చిన్న : అంతిదాకా యెందుకులే. మంచిగా లాంగ దియ్యడానికి చూద్దాం. లాంగగు కాదూ? అప్పుడు మరో మార్గం ఉండునే వుంది. (కోపంతో) కంట్రాక్టర్ చిన్నియ్యంటే కొమ్ములుతిరిగినోళ్ళకి కూడా హుజుల్!

కొంప : ఇప్పుడు యీ పోలీస్ స్టేషన్ కుగ్రోడు ఏమన్నా డబ్బున్నావోజేవా?

చిన్న : ఆడితలకాయ! ఆ గోపాలంగాడికి డబ్బులేదు. బూడిది లేదు. మా మామని పంపగొడదామని చూస్తున్నాడు.

కొంప : (గేలిగా) ఆ! అదెక్కడిమాటలే సిన్నయ్య బాబూ! సేరమేను సుబ్బయ్యగా రెక్కడో? బొడ్డుడిని యీ కుగ్రోడెక్కడో?

చిన్న : (రహస్యంగా) లేదురా కొంపయ్యా! ఇప్పుడు యవహారం మారిపోయింది. యీ పేటలో వాళ్ళంతా మనకు యెదురుతిరిగేరు.

కొంప : (కోపంతో) ఉహు! అలాగా? తిరుగనియ్. ఏమాత్రం తిరుగుతారో చూస్తాను.

చిన్న : ఈ యెల్లనలోగాని మా మామ వోడి పోలే నేనూ, నాతోపాటు నువ్వు కూడా ఒకమూల కూచోవలసిందే.

కొంప : (బిగ్గరగా) ఒహో! అలాగా! మీ మామయ్య గారికి ఎవడైనా ఎదురుతిరిగేడో, ఆడి గుండెల్లో యీ కొండయ్యగాడు నిద్రపోయే డన్నమాటే! యీ పేటలో రక్తాలు యేరులు కట్టిస్తాను.

చిన్న : (దృఢ నిశ్చయంతో) ఆరు నూరైనా, నూరు ఆరైనా యీ ఎలక్షన్లో మా మామ గెలిసి తీరాలి.

[కుడిచేపునంచి పాట పాడుకుంటూ హుజురుగా పోలయ్య వస్తాడు. పంచెకట్టి, తల పాగా—మధ్య వయస్సులో వున్నాడు]

పోల : ఆడిపెళ్లా న్నాడు కొడిలే—
యాది కెందుకోయ్—అహ—
యాదికెందుకోయ్—ఒహో—

కొంప : ఏకోయ్ పోలిగే! ఏటి మాపుపాడుగా వుండి యన్నారం? వచ్చిస్తూ పట్టించే వేంటి?

పోల : (పరకొయించి చూసి) ఏకోయ్ కొండిగే! ఒహో! సిన్నయ్య బాబూకూడా వచ్చినాడే!

చిన్న : ఈమధ్య బొత్తిగా కనపడ్డమే మా నేసే వేంరా పోలయ్యా?

పోల : మీ కంట్రాక్టు పనులలోకి ముక్కుల్ని పిలిపించితే కాదూ కనపడ్డానికి—యాసందేశ యిలావచ్చినావేం సిన్నయ్య బాబూ?

చిన్న : ఆ! యేంలేదులే! యీ పేటకి సిమెంటు రోడ్డు సాంతును అయ్యింది. కొలతలు చూసుకుందామని వచ్చాను.

పోల : సాలు సాల్లేవయ్య సిన్నయ్యా! యిలాంటి మాయలమారి కబుల్లికి మోసపోయావో డెవదూ యీ పల్లపు యాదిలో లేడు.

కొంప : ఏకోయ్ పోలిగే! తల తిరుగుతుండేంటి?

పోల : (కోపంతో) ఈ యాదొట్ల తలుసుకున్నారంటే నీలాంటి యెదవలికి మెళ్ళుకూడా తిరుగుతాయి.

కొంప : (కోపంతో లాల్చీచేతులు పైకిఎత్తి) ఒరేయ్, అదేదో నేనూ నూలైనాగా! యీ యాదిలో...

చిన్న : (మధ్యలో అందుకొని) ఒరేయ్ కొండయ్యా పూరుకో (పోలయ్యతో) నిచ్చేపంగా రోడ్డే యిస్తామంటే 'మాయ' అంటావేరా పోలయ్యా?

పోల : (కోపంతో) పోయిన ఎలక్షన్లకి మీ పెద్ద ముఠాసులంతా ఏంజేసేరయ్యా? రోడ్డు

వీయిస్తున్నాం అన్నాడు. ఈ యాదిలో కంకరగట్టలుకూడా పోయించినాడు. ఎలకన్నయన మరసటిగోజు కంకరగట్ట కనపడితే వొట్ట. సివరికి మోకాలులోతు బురదరోడ్డే మాకు గతయ్యింది. మరి దీన్ని మాయగాక పోజే యేమంటారయ్యా?

చిన్న : పోయినతప్ప వీలో పారబాటు జరిగివుంటాదిలే. యీమాటు నేను బల్లగుద్ది చెప్తున్నాను. మీ యాదికి సిమెంటుగోడ పడిపోవలిసింగే. యింక యీ చిన్నయ్య మాటకు తిరుగులేదు.

పోల : అదీ నూత్రం గా! తొదం రెండుకూ?

చిన్న : (మంచిచెసుకునే ధోరణిలో) చూడు పోలయ్యా, యీ పేటలో సముద్రంగాడి మాటకి, నీమాటకి యెవడూ యెదురు చెప్పుడు. రేపటి ఎలత్తునులో మీ పేటలోని గోట్లన్నీ సర్దార్ సుబ్బయ్యగారి కేయించాలి.

పోల : సుబ్బయ్యగారు పడల్లనుంచి నేరుమేనుగా వున్నాడుగదా, ఆయన నేయించిన మంచి పని ఒకటి నెప్పండి. కితం యెలకన్నక కంకర పడిమే రావడం. మళ్లీ యీ పేట మొకం అయినా ఆయన నూసేరా?

చిన్న : మంచిపనులు చెయ్యాలంటే కొత్త పన్ను లెయ్యాలి. పన్ను లేస్తే నువ్వుగొనుంటావా? ఆయన మీ పేట చూడానికి రావడం లేదంటావా? ఆయనకి ఎన్నిపనులు? ఎన్ని యవహారాలు? తీరుబడి వుండొద్దూ! పాపం!

పోల : ఇంకమీదటనుంచి ఆయన కంతా తీరుబడే వుంటుంది!

కొంప : (యింత వరకూ మీసం మెలితిప్పుతూ నుంచున్న వాడు ఒక్కపారిగా నుండుకు వచ్చి) ఏరోయ్! యవ్వారం యెటకొరంగా వుంది. సుబ్బయ్యగారికి యెండుకు తీరుబడిగా వుంటావో నెప్పు?

పోల : ఎలకన్నో వోడిపోయి యింట్లో కూకుంటే తీరుబాటుగా వుండక యేమాతాదిరా కొండిగే!

చిన్న : (కోపంతో) ఏరోయ్ పోలయ్యా! మంచిగా మాటాడకొద్ది చెట్టెక్కుతున్నావ్? బాగై!

కొంప : (కోపంతో బిగ్గరగా) ఒకయ్! యీ పేటలో యెవడన్నా సరే! సర్దార్ సుబ్బయ్యగారికి యెదురు తిరిగేదో అడితలకాయ తీసేసే నన్ను మాటే! యీ పేటలో రక్తాలు కాలవలు కట్టించకపోతే (మీసం మీద చెయ్యేసి యీడు కొంపయ్యే కాదు.

[చిన్నయ్య కొంపయ్యను చెయ్యి పట్టుకొని బలవంతంగా ఎడమవైపు తీసుకుపోతాడు— కుడివైపునుంచి తొందరగా వెంకన్నవస్తాడు అతని రెండుచేతులలోను రెండుపాలచెంబులు వున్నాయ్. ఆశ్చర్యంతో నోరు తెరచి చూస్తూవుంటాడు].

పోల : (వాల్చిద్దరూ పోతున్న వైపుచూస్తూ) పెల్లి చేసుకునేవోడికంటే పెట్టెలు మోసే వోళ్ళకి సంద డెక్కువంట! కింఁదియెవడ!

వెంకన్న : ఏటిరా కొండిగాడు తెగమిడిసిపడతన్నాడు?

పోల : (వెక్కి తిరిగి) ఆ! యేంవుంది? మళ్ళీ మన పేటానికి ఎలకన్నొచ్చినియ్ కాదూ!

వెంకన్న : అవునుకో! ఎలకన్నో నీ మన కొండిగాడి కం పోయేకాలం? దూకపోయిన ఆవులాగ తెగ అరుస్తున్నాడు.

పోల : మరి ఆడికి గాకపోతే యింకెవడికి? వూళ్ళో పెళ్ళికి అడావిడంతా కుక్కలకే!

వెంకన్న : సుబ్బయ్యగారికి యీ మాట గట్టిపోయి తిగిలి నట్టుండే!

పోల : పోటిఅంటే పోయేయా? యీ చెబ్బతో సుబ్బయ్యగారు సిల్లయిపోవలిసిందే!

వెంకన్న : గోపాలంగాడు 7లిస్తే మన నెత్తికేమయినా యెత్తుతాడా? సుబ్బయ్య యెత్తికపోతాడా? యెవల్లయినా ఒకిటేరా బాబా! ఎలకన్నో గెలిసేదాకా ఎన్ని కబుర్లన్నా నెబుతారు. తరవాతి అందరూ ఒకటే!

[కుడివైపునుంచి గోపాలం, సముద్రం మాట్లాడుకుంటూ వస్తారు. గోపాలం వయస్సు 28 సంవత్సరాలు సన్నంగా, పొడవుగా వున్నాడు. సముద్రం వయస్సు 35 సంవత్సరాలు. లావుగా పొడవుగా వున్నాడు.

కాండోబనీను, పంచెట్టు, దండలు మెలితిరిగి వెంక : (కోపంతో) ప్రతివోడు పాలలో నీళ్లు

సము : పేట పేటంతా ఏకమైనప్పుడు యింక మీకు కలుపుతా దీనివోడే కాని యెండుకు కలుపు

గోపా : నువు చెప్పింది నిజమే! కాని మన ప్రత్యేక లున్నారే! వాళ్ళకు రకరకాల జీవులు తెలుసు. ఎక్కడో గలిచేందుకు ఎంతటి నీడమైన పనులను చెయ్యడానికైనా వాళ్లు వెనుకొడిగారు. పోయిన సారి ఏం జరిగిందో జ్ఞాపకం చెనుకో! తెల్లవారి నేనామి వేషాన్ని చాళులు చేసే రోజు. ఆ రాత్రికి రాత్రి పోటీకి నిలబడుతున్న వ్యక్తిని ఎక్కడికో ఎత్తుకుపోయారు. ఫలితం? సుబ్బయ్య గారు పోటీలేకుండా ఎన్నిక అయ్యారు.

పోల : (ముంగుడు వచ్చి) గోపాళంబాబూ! మీగ సాలా జాగరగా వుండాలి.

సము : ఒకేయే పోలయ్యా! యీ సముద్రం గాడి పొందిపోవుపిగున్నంత కాలం గోపాలం బాబు మీది యాగవాలదు.

వెంక : చచ్చి! మనుషుల్ని చాచెయ్యడం—దాగులు కాయడం — అలాంటి నేతి గానిపను లెందుకు?

పోల : ఉప్పుడే కొండిగాడు తెగ అరిసియెళ్లేడు.

సము : యేం? యేవంటాను?

పోల : యింకేం అంటాడు, సుబ్బయ్యగారికే వోట్లెయ్యమంటాడు. యెయ్యకపోతే రక తాలు కాయమని కట్టిస్తాడంట!

సము : (కోపంతో) యెదవ! నెంబంటో తిప్పి పోయేడు. అడి సంగలేటో నేను మూర్ఖును.

గోపా : ఏమోయే వెంకన్నా! నీ వోటు ఎవరికి?

వెంక : మా యాపారం స్థల గా మూసినోళ్ళకి యెవరి కైనా సరే మా వోట్లేస్తాం.

సము : యేంటి యెంకన్నమామా! నువ్వు కూడా డొంక తిరుగుకుగా జబాబు చెబున్నావే!

గోపా : నిజాయితీగా న్యాయపారం చేసినంతకాలం నిన్నెవ్వరూ ఏమీ చెయ్యలేదు వెంకన్నా!

పోల : (హేళనగా) మా యెంకన్నమామ దగ్గర నిజా యితీ కేం బోటులేదండీ. కానైతే సాల్లలో కొంచెం నీళ్లుమాత్రం కలుపుతాడండీ.

సము : పోనీ నువ్వే నెప్పు ఎండుకు కలుపు తున్నావో! యింటాం.

వెంక : ఒకేయి సముద్రం! పట్టా, యిగుతూ వుంటే గాని యాపారం నెయ్యలేం. గోజా యీ వాళ్లు కానిచ్చి ఇంట్లోకి వెళ్లు నెంబగు పాలివ్వాలి.

పోల : నెంబగు పాలేంటి యెంకన్న మానా?

గోపా : అంటే కస్తీలేని పాలులే!

వెంక : (తన ప్రసంగాన్ని కొనసాగిస్తూ) ఆ శేరు పాలుకీ వచ్చిన నడనం నే నెంగ వూళ్ళకో వాలో మీరే చెప్పండి. పాలు కొనుక్కునే మారాజులంతా ఒకటే లేదు యిస్తున్నా రయ్యూ—అంటే అదీలేదు. ఒకడు శేరుకు నూపాయిస్తాడు. మరో మారాజు మూడు పావాలిస్తాడు. యింకో ఆసామి పదిజాలే యిస్తాడు. శేరుకునూపాయిచ్చిన మారాజుకు ఆవును ఆరిఇంటికి తోలుకెల్ల పాలు పిలికి త్తాను. అందుకి ఒకటేరకం పాలిస్తే నేను నరకంలో పడిపోనా? (చేతిలోని చెంబులను చూపిస్తూ) శేరు ముప్పావరూపాలు యీ సెంబులో వున్నాయి. శేరు పదిజాలపాలు యీ సెంబులో వున్నాయి.

గోపా : (నవ్వుతూ) నీతర్కం చాలాబాగుంది. కానీ ...ఖచ్చితంగా ఒకటేరక నిర్ణయించి పాలు అందరికీ ఒకేరకంగా సరఫరా చెయ్యాలి.

వెంక : అలా అయితే నేనింక యాపారం మానేసి అడుక్కుతివాలి.

సము : నీళ్లుకలిపినపాలు ఆమృతపోతే నీయాపారం యింక సాగదేంటి? డబ్బివ్వనోడికి నీళ్లి పాలిచ్చి డబ్బు ఇచ్చినోడికి మంచి పాలిస్తావా?

వెంక : (కోపంతో) 'పాలులో నీళ్లు కలుపుతావ్ - నీళ్లు కలుపుతావ్' అనీ వోడే ప్రతీవదూను. కష్టం, సుకం యాపారం నేనే వోడికి తెలుస్తుంది గాని, కూచుని కబుర్లు నెప్పే వోడికేం

పు ర పా ల కు లు

తెలుస్తాది? యింతకీ నేను పాలలో నాలుగు నీళ్లు సుక్కులు కలుపుతున్నానుగాని యింక కలపడం లేదుగదా!

[కోపంతో దిరదిరా ఎడమచైపు నిష్క్రమిస్తాడు.]

గోపా : (సముద్రాన్ని, పోలయ్యను ఉద్దేశించి) విన్నాడు కదూ. యిదీ పరిస్థితి. శానిటరీ యిన స్పెక్టరుకు యిచ్చిన పాలఖరీదు సంపాదించేందుకు నంకన్న పాలగా నీగు కలుపుతున్నాడు. అధికారులకు ఇచ్చిన మూలా బాపతు సామ్యు తిరిగి బండ్లకు నేందుకు కంట్రాక్టు—మూడు గోజులకీ చెప్పిపోయే గోడ్లు—తయారుచేస్తున్నాడు. ప్రతీ పనిలోను అవినీతి స్వాస్థం కనిపిస్తాయి.

సము : మొన్న మార్కెటులో మలిసిపార్టీ యిన స్పెక్టరుగా కనీచేసిన నెయ్యి పట్టుకున్నాడు. మేం అంతా దగ్గరే వున్నాం. పుస్తకాల్లో రాసుకున్నాడు. మమ్మల్ని సాక్షి కౌలు చేసుకున్నాడు. మరి ఆ తింపాతి యేం జరిగిందో అబగమంతుడికి తెలియాలి. కోర్టుకి యెల్లలేను. కేసు లేదు. అసలా వూసేలేదు. ఆ మరసటి గోజునంచీ ఆ కనీచేసిన నెయ్యి సాపుకారు అంబరికి అమ్మేసుకున్నాడు.

గోపా : కనీ కాఫీ పాదగు, కనీ పాలు పట్ట కోపం నేను స్వయంగా చూశాను. కాని ఆ పేమి కోర్టుకి వెళ్లివు. ఆ రంగ్రికి రంగ్రే కేసు నూఫీ అయిపోతుంది—కనీ నేంల్ని పట్టుకునే పారిసుభ్య శాఖవారు ప్రజల కేమాన్ని కోరి ఆ పనిచేస్తే మన అందరం సంతోషించవచ్చు. కాని అలాజరగడం లేదు. తమ స్వబాధం కోసమే నేంల్ని పట్టుకుంటున్నారు.

పోల : మరి మన వూళ్ళో యిన్ని అన్యాయాలు జరుగుతుంటే సేర్ మేను సుబ్బయ్యగారేం చేస్తున్నాడు:

గోపా : ఆయనకు పదివి, అధికారం, గౌరవం—మూడూ నిలిస్తే చాలు. ఈ పట్టణ ప్రజలు గంగలో కలిసినా ఆయన కేమీ అభ్యంతరం వుండదు.

సము : (కోపంతో) యీ చెబుతో సుబ్బయ్య! రక్క పట్టుకుని దిం చెయ్యి వలసిందే.

గోపా : పట్టణ పారిసుభ్యానికి ప్రతిసంవత్సరం లక్షల కొద్దీ సామ్యు కేటాయిస్తున్నాడు. కాని ఏం ప్రయోజనం? గోజు గోజుకూ వూళ్ళో మురికి పేరుకుపోతోంది.

పోల : పది గోజులకేతం మంత్రిగోరుస్తున్నారని మా పేటంతా తెగ వూడిసిపోయినారు బాబూ. ఆ యేళ్ల - నా సామరింగా-మా యీదంతా అద్దంలాగ నేనేసి నాడు. మంత్రిగారొచ్చి సాలా బాగుందని సంతోషించి యెల్లిపోనాడు. మళ్ళీ యీ నాటిదాకా మా పేటకేసి కన్నెత్తియారే బట్టు.

గోపా : వూరినిండా మురికి, చెత్త, దుర్గంధం, దోమలు, ఈగలు-మన పొరుల చుట్టూ యీ నాడు నరకాన్ని నిర్మిస్తున్నాడు మన పుర పాలకులు.

సము : మా రోజులు-ఆ కొన్నిలేళ్లకీ నీమ కుట్టి నట్టన్నా లేదు.

పోల : (కోపంతో) మళ్ళీ సిగ్గులేకండా-ఎలక్ట్రెస్కో చేస్తరికి-మీ వోటు మాకే అంటూ ముందుకు తోసుకోస్తారు.

గోపా : అధికార వ్యామోహం, స్వాస్థం లేకపోతే ప్రతిసారి ఆ కొన్నిలెల్ల ఎలక్షన్లలో ఎందుకు నిలబడాలి? పట్టణాన్ని ఎందుకు తగలబెట్టాలి? స్వాస్థం లేనివాళ్ళకు—కేవలం వలం దీర్లుగా ప్రజాసేవచేసే కొత్తివాళ్ళకు ఆవకాశం ఇవ్వమనండి.

సము : ఆల్లిచ్చేసెంటి గోపాళం బాబూ! ఆళ్ళని గవర్నమెంట్ గా ఇళ్ళకు పంపించెయ్యడమే. (తెరలో పెద్ద నినాదాలు వినిపిస్తాయి, “స్వతంత్ర భారత్ కి జై!” — “సర్కార్ సుబ్బయ్య జిందాబాద్” — “మీ వోటెరికి—సుబ్బయ్యకు” — “మనవూరు బాగుపడాలంటే మీవోటు-సుబ్బయ్యకే.” స్టాగన్లు దూరంగా పోయి గాలిలో కలిసిపోతాయి.)

పోల : ఆకక లేసేవోళ్ళకి గోజుకి రెండురూపాయలు కూలిస్తున్నాడు బాబూ! ఈ యవ్వారం

అంతా సిన్నయ్య కంట్రాక్టరే నూత్తున్నాడు.

సము : మీరేం అదయ్యర్యం పడ్డొస్తు గోపాళం బాబూ! ఆకకలేసేవోళ్ళి వోట్లు కూడా మనయ్యే!

[ఎడమనైపుమంచి ముందు నరసయ్య నెనుక చిన్నయ్య కొంపయ్యవస్తారు. కొంపయ్యను చూడగానే సముద్రం మీసంమీద చెయ్యి చేస్తాడు. నరసయ్యలావుగా, పొట్టిగా వున్నాడు. ఖరీదైన కోటు, జరీపంచె, తల పాగ పోగ్గా కత్తిరించిన మీసం, వేళ్లకు రివ్వల ఉంగరాలు-చూడగానే పెద్ద వర్తికుడిని తెలుస్తుంది. చిన్నయ్య, కొంపయ్య ఎడమ చివరనిలబడతాడు]

నర : (గోపాలాన్ని సమాపించి) గోపాలం గారూ మీతో కొంచెం మాట్లాడాలి.

గోపా : (ఆశ్చర్యంతో) నాతోనా?

నర : అవునబ్బాయ్. నీతోనే.

చిన్న : (కొంపయ్యతో) ఒరేయి కొంపయ్యా! ఆ పుల్లలపిడేలోంచి రెండు కుర్చీలు తెచ్చి యిక్కడెయ్యి.

[కొంపయ్య ఎడమనైపు వెడతాడు]

నర : చాలా అవసరమైన విషయాలు మాట్లాడాలి.

గోపా : చెప్పండి.

(కొంపయ్య ఒక దానితరవాత ఒకటి కుర్చీలు రెండు తీసుకువచ్చి వేస్తాడు.)

సము : ఏం నరసయ్యబాబూ! మొన్నటికేసు మాటే మయ్యింది?

నర : అహ! దానికేమందిరా, అలాంటి కేసులు వస్తూవుంటాయి. వచ్చినదారినే పోతాయి.

గోప : మాలాంటి బీదోళ్ళం కొనుక్కునీ నూనిలో కర్రకలపడం నాయమేనా నరసయ్యబాబూ?

చర : ఛ! ఛ! నీతోడు. మా కొట్టులో కర్రలన్నీ మాటే వుండదు.

సము : మరి యివ్వెట్టుగారు ఎందుకు పట్టుకున్నాడు?

నర : అతిగాడికి మనమీద కొంచెం సారపగవుం దిలే. లేనిపోని వంకపెట్టి కేసుపెట్టాడు. పెట్టి

నందుకు ఏం బావుకున్నాడులే. ఛైర్ మెన్ దిగ్గరమంచి కొన్నిలర్ చిన్నబ్బాయివాకా అందరూ ఇవ్వెక్కర్నీ 'ఫీ! ఫీ!' అన్న వాళ్ళే.

గోపా : అలా అనగానే ఆయన కేసు వదిలేశాడా?

నర : వుట్టి నే వదిలేశాడా? ఓమపణ చెప్పకుని మరి వదిలేశాడు.

చిన్న : నరసయ్యగారూ! యింక మన పనికొని య్యిండి.

నర : (గోపాలంతో) చూడు నాయనా! ఏవో పెద్ద వాణ్ణి. నామాల తీ నెయ్యవని, నాలుగు మాటలు చెప్పాలనీ వచ్చాను.

గోపా : దానికేమిండి? మీరేం చెప్పవల్సివున్నారో నిరధ్యంతరంగా చెప్పవచ్చు.

నర : చాలారహస్యం — మనలోమనమే మాట్లాడుకోవాలి.

చిన్న : (వెంటనే అందుకొని) ఒరేయి సముద్రం! ఆరేవో మాట్లాడుకుంటారంట! మీరు కొంచెందూరంగా యెళ్ళండి.

సము : (కోపంతో) మీరు యెరిలే మేమూ యెళితాం.

కొంప : (కోపంతో) ఏగోయ్! సిన్నా పెద్దా కన పడ్డం లేదేంటి? మాటకీమాట పెపుతున్నావ్.

సము : పోరా కుక్కా!

కొంప : యేగోయ్! యీపు సదును నెయ్యా లేంటి?

సము : ఒరేయ్ కొంపయ్యా! యీ సముద్రం గాను తిలుసుకున్నావంటే గుంపెఅయి పోతావు! జాగర్ర! (మీదికి వెడతాడు.)

కొంప : అజేదో నేనూ నూత్రాను. (ముందుకు అడుగు వేస్తాడు.)

నర : (తొందరగా యిద్దరి మధ్యకూవచ్చి) ఒరేయ్ ఒరేయ్; మీరిద్దరూ కలబడ్డారంటే మన వ్యవహారం అంతా తలసులపిపోతుంది.

గోపా : సముద్రం, నువ్వు, పోలయ్యా ఒకటేటం ఆ చెట్టుక్రింద కూర్చోండి. వారేదో చెబు తానన్నప్పుడు వినకపోవడం మర్యాదకొను.

సము : ఆళ్ళని దూరంగా యెళ్ళమనండి. మేమూ యెళితాం.

పు ర పా ల కు లు

పోల : అంతేనండి, అంతే,

నర : (చిన్నయ్యగో) చిన్నయ్య తమ్ముడూ, యీ కొండయ్యగారే ఒక నిమిషం అలా దూరంగా తీసుకువెళ్లు.

చిన్న : (సముద్రంవైపు కోరమాపుచూస్తూ) రారా కొండయ్య, ఆ కొట్టాదిగ్గి కొంచెం పర్చుతు తగొద్దాం.

[చిన్నయ్య, కొండయ్య, ఎవమవైపు నిష్క్రమిస్తారు. వాళ్లు వెళ్లిన తరువాత సముద్రం, పోలయ్య కుడివైపు నిష్క్రమిస్తారు. నరసయ్య, గోపాలం యిద్దరే మిగిలేరు.]

నర : నాయనా గోపాలం! నువ్వు పోటీకి నిలబడవం వాస్తవమేనా?—కూర్చో కొంచెం స్తిమతిగా చూట్టాడుకుందాం.

[ఇద్దరూ చెగోకుర్చీలోను కూర్చుంటారు.]

గోపా : నేను పదివికోసం, గౌరవంకోసం పోటీ చెయ్యడంలేదండి. జగురుతున్న అన్యాయాలను మాడలేక పోటీచేస్తున్నాను.

నర : వట్టికుర్రతనం, నీకింకా అనుభవం చాలదు. నువ్వొక్కడవు కానినీలర వయినంత మాత్రాన్ని వూరు బాగుపడిపోతావా?

గోపా : అలా అని ఒకమూల కళ్ళుమూసుకు కూర్చోమంటారా? నేను రంగంలోకి దిగగానే స్వాస్థంలేని మరికొందరు యువకులు కూడా నన్ను అనుసరించవచ్చు.

నర : అక్కడే పొరబాటు పడుతున్నావ్ అబ్బాయ్! మనం అనుకున్నట్టు యెప్పుడూ వ్యాపారం సాగదు. యిప్పుడున్న కొన్ని లక్షలదిరికి కావలసినంత డబ్బువుంది. పలుకుబడివుంది. బలగంవుంది. నువ్వనుకున్నంత తేలిగ్గా వాళ్లు ఓడిపోరు.

గోపా : యిప్పుడు జగురుతున్న అన్యాయాలను ప్రజలు ఆర్థంచేసుకుంటే నేటి పురపాలకులలో ఒకడుకూడా తిరిగి గెలువరు.

నర : మన మనుషుల తత్వలు నీకు తెలియవు అబ్బాయ్. 'అన్యాయాలు చేస్తున్నారు'

'ఘోరాలు చేస్తున్నారు' అని ఒప్పుకుంటారు. తీరా ఎలక్షన్లు వచ్చేసరికి మనమేనమామగారి స్నేహితుడనో, లేక మన కులంవాడనో తిరిగి ఆతనికి వోట్లు వేస్తారు.

గోపా : అలా అని విరుత్సాహపడి జగురుతున్న అన్యాయాలను సాగనివ్వ మంటారా?

నర : సాగనివ్వకపోతే వాటికి అడ్డం పడతావటయ్యా?

గోపా : కొంతకాలం కృషిచెయ్యగా, చెయ్యగా ప్రజలే పరిస్థితి గ్రహిస్తారు. మన కులం వాడైనంత మాత్రాన్ని సన్మానించుకొని తెలుసుకుంటారు. కులంలోను డబ్బుగాను ఏమీలేదని మనిషిలో నీతి నిజాయతీలు ముఖ్యమని ప్రజలు గ్రహించే రోజులు రాకపోవు.

నర : నాకుమాత్రం అలాంటి నమ్మకం లేదబ్బాయ్. నలభైఏళ్లనుంచి చూస్తున్నాను. ఎప్పుడూ ఒకరకం కానినీలరే వస్తున్నారు. ఇంక నాలాంటివాళ్లు వున్నారూమా? వాళ్లంతా 'ఎందుకు రాబాబూ! యీ బురదలోదిగడం?' అని దూరంగానే వుంటున్నారు.

గోపా : అయితే నన్ను పోటీనుంచి తప్పుకోమని చెప్పడానికి వచ్చారా మీరు?

నర : అంతేనయ్యా! నామాటవిను. యీ అలగా జనాన్ని నమ్మడానికి ఆసలు వీలేదు. వీళ్లు యిప్పుడు నీతో వున్నట్టుకనిపించినా చివరకు సుబ్బయ్యగారికి వోట్లువేస్తారు. కొసకు నీకు ఆయనతో పేచీమాత్రమే మిగులుతుంది.

గోపా : గెలిచినా ఓడినా సరే! నేను పోటీనుంచి మాత్రం విరమించను.

నర : గెలవడం అన్నది వుట్టిమాటలే. ఎందుకంటావా? ఆయనకు యింట్లో కావలసినంత డబ్బువుంది. వూళ్ళోవున్న పలుకుబడికి అంతేలేదు. చేతిలో హేనుహేమీలలాంటి మనుషులున్నారు. తలుచుకున్నాడంటే ఏమైనా చెయ్యగల కత్తిమంతుడు సుబ్బయ్యగారు.

గోపా : (దృఢ నిశ్చయంతో) మీ గన్నీ చెప్పండి.
నేను పోటీనందించి విరమించను.

సర : ఇంత కాలంనుంచీ ఆయన పోటీలేకుండా ఎందుకు గెలుస్తున్నాడో నీకు తెలుసా? ఆయనంటే అందరికీ భయం నిలబడితే ఏం కొంప మునిగిపోతుందో అని.

గోపా : నాకు అటువంటి భయం యేమీ లేదు.

సర : నామాటవిను, పుత్రికే చెబిపోవద్దు. యింత వరకూ ప్రచారం చేసుకున్నందుకు నీకు కొంతవెప్పు ఖర్చయివుంటుంది. ఆ నష్టం సుబ్బయ్యగారే భరిస్తారు. (జేబులోంచి నూపాయి నోట్లు తీసి) నీకు ఎంతవెప్పు ఖర్చయిందో తీసుకో.

గోపా : (కోపంతోలేచి) వెప్పుకు కక్కుర్తి పడేంతటి నీదుడనమకున్నారా? (ఎవని వైపునుంచి తొందరగా చిన్నయ్య, కొంపయ్యగస్తారు.) ఏదో మర్యాదపస్తలు కదా అని మాట్లాడానికి అంగీరించాను. యిక మర్యాదగా దయచెయ్యండి. సుబ్బయ్య గారిని యిలాంటి నీడువైన పనులకు దిగ జారవద్దని చెప్పండి. తిగివత్తి, పాడుపం వుంటే ధైర్యంగా నిలబడి పోటీచెయ్యమ నండి.

[కొంపయ్య చిన్నయ్యకేసి చూస్తాడు. చిన్నయ్య నైగ చేస్తాడు.]

కొంప : (గురుగుగా గోపాలంపొదికి వచ్చి అతిని చొక్కాపట్టుకుని) ఏంటయ్యా? తెగ సాగుతున్నావేంటి? సుబ్బయ్యగారినియే మైవా అంటే... (చెయ్యి వై కత్తుతాడు.) పంట నే కుడివైపునుంచి సముద్రం, పాలయ్య చెకోకర్ర చేత్తోపట్టుకొని "ఆగు, ఆగు" అని కకలుపేస్తూ కొంపయ్య మీదికి వుగుతున్నారు. కొంపయ్య వెనుకచూపులతో గోపాలాన్ని విడిచిపెట్టి ఎడమ చివరవున్న చిన్నయ్య ప్రక్కకు చేరుకుంటాడు.]

సము : (కర్ర నేల నేసి కొడుతూ) నీకు పొరుషం వుంటే ముందుకు రారాయెదవా,

పోల : (ముందుకు అడుగుపేసి) యెక్కడపోయే

వేరా? రా ముందు!!

కొంప : (కోపంతో) సిన్నయ్య బాబూ! నువ్వంత పెప్పినా నేనికే వూరుకోను. యీ గాడిది కొడుకుల సంగతేటో నేను తెల్పస్తాను. (ముందుకు పోబోతాడు. చిన్నయ్య అతినిని చెయ్యిపట్టుకుని ఎడమవైపు తీసుకు పోతాడు!)

సము : (బిగ్గరగా) ఒకేయి! పోతావేర! ఆగు! మొరతనం వుంటే నిలబడు. నా ప్రతిగ్న యిను. కొంపయ్యగారు వచ్చి సముద్రం గాడిమీద పడినా, సముద్రం గాడు వచ్చి కొంపయ్యగాడిమీద పడినా, కొంపయ్య గారు గుంప అయిపోయేవనూ!

పోల : (హేళనగా) యెక్కిరించ బోయి యెల్లకి తలాపడ్డాంట! అలాంటి సిరికి యెవవతో మనకెందుకుం! ం పోదాం!

సము : (గోపాలంతో) గోపాళం బాబూ! మీను యిలాంటి దుర్బుద్ధులై యెడవలికి దూరంగా వుండాలి.

గోపా : నన్ను కొట్టించినంతమాత్రాన్ని సుబ్బయ్య గారు గెలుస్తారనుకోను. అటువంటి పనులు చేయించినందువల్ల ఆయనమీద అభిమానం వున్న వాళ్ళుకూడా ఆయనకు దూరమౌతారు.

సర : నువ్వనున్న దిక్కునులే యిలాంటి పనులు చేసేది. ఆయనకు నేను చెబుతానులే కొంపయ్యను కూకలెయ్యమని.

సము : (సరయ్యకేసి తిరిగి) సరసయ్యగారూ! మా మంచించియబాంం తెచ్చేరండి మీరు!

పోల : తాండీ. గోపాళం బాబూ! ఆపక్క యీ చోల్లలో కూడా మాట్లాడదాం.

[గోపాలం, సముద్రం, పోలయ్య కుడివైపు నిష్క్రమిస్తారు. సరసయ్య తిరిగి కుర్చీలో కూర్చుని ఆలోచిస్తూ వుంటాడు. ఎడమ వైపు నుంచి ఖాళీచెంబులతో వెంకన్న ప్రవేశిస్తాడు.]

వెంక : (సరకొయించి చూసి) ఏం సరసయ్యబాబూ. యిలా వచ్చినావు?

పు ర పా ల కు లు

- నర :** సుబ్బయ్యగారు కొంచెం సాయంచేసి పెట్టమని బ్రతిమాలితే యిలా వచ్చాను.—అర! ఏమిటి విశేషం? నీ న్యాయపారం ఎలా వుంది?
- నెంక :** యాపారానికేం గాని బాబూ! ఆ శానిట్రీ యినప్పటికి గొంతుకు ముడిలేదు. యెంత చ్చినా యింకా తెచ్చుకొనలేదు! మొన్న ఆవు యినికే 'శేగుచెంబు'తో చెంబుకు జొన్న పాలిచ్చాను. రోజూ యిచ్చేపాలు యివ్వనే యిస్తాను. యింకా పాలు కావాలి కుట్టా లొచ్చినారని యింటికి కమరు నేస్తాడు.
- నర :** శానిట్రీ యినప్పటికీ సంగతి నేను సుబ్బయ్యగారికి చెబుతానులే, యీ ఎలక్షన్లలో నువ్వు కొంచెం సాయం చెయ్యాలి మరి.
- నెంక :** దానికేం నరసయ్య బాబూ! నాకు కేతనైన సాయం తప్పకుండా నేస్తాను. కాని యిలాంటప్పుడే మన పనులుకూడా సక్రమేమి కోవాలి. నూనెం.డి. ఆ యినప్పటిని మన వాగ్ధుమంచి మార్కెట్లో మని వెబుకురూ! బాబూ!
- నర :** ఆ దెంతి వేసి. అలాగే చెప్తాం. మరి నీ వోటునూలేమిటి?
- నెంక :** నా వోటు సుబ్బయ్యగారికే యేస్తాను లెండి! యిదిగో నరసయ్యబాబూ — ఆ శానిట్రీ పేట్రై యిచ్చుకున్నాడు నూశేరూ! ఆడు నిజంగా నరసయ్యకే చేపాంతకుడు.
- నర :** ఏం చేస్తున్నాడు?
- నెంక :** ఇనప్పటిగారి పేరు సెప్పకొని మిగిలిన సగం ఆడు కొట్టేస్తాడు. ఆడిని కూడా యీ ఎలక్షన్ తోజుకోనే వూరి కొసకి తోనేసేరంటే పీడ యిరగడై పోతాడి.
- నర :** ఓ! నిమిషాలమీద చెయించెప్తాం. — మాడు నెంకన్నా! మీ కులంవాల్లింతా నీ మాట మీద నడుచుకుంటారు. నువ్వు బాగా ప్రయత్నం చేసి మీ వాల్లి వోట్లన్నీ సుబ్బయ్యగారికే పడేట్లు చూడాలి.
- నెంక :** నీకాబయం అక్కర్లేదు నరసయ్యబాబూ! మా వోటుల్లో ఒకటి పాలుపాడు.
- నర :** (అలోచిస్తూ) పాపం! సుబ్బయ్యగారు నా మీద ఎంతో నమ్మకం పెట్టకుని నన్ను రాయబారానికి పంపారు. పని జరిగేలా కనబడలేదు.
- నెంక :** అనేటి నరసయ్యబాబూ! అలాగంటావు! యీ యాదోల్లింతా తెచ్చిరేస్తే నీదుకాణం దగ్గరేవుంటాడు. నువ్వుగట్టిగా తలుసుకుంటే నీమాటకాదనీవో డెవకు?
- నర :** అబ్బేబ్బే! విశేషం కనబడలేదు. వీళ్ళను గోపాలం బాగారెచ్చగొడుతున్నాడు.
- నెంక :** గోపాలంలాంటోళ్ళు సేర్ మేనులయితే మన లాంటోళ్ళిమంతా నెత్తిమీద సెంగేసుకు పోవలసిందే!
- నర :** గోపాలంతో తిరిగేకుగ్గో దొకడు ఏం చేశాడో నీకు తెలుసునా నెంకన్నా? వింటే ఆశ్చర్యపోతావు.
- నెంక :** అర! అలాగంటాబాబూ! ఏంచేసినాడు?
- నర :** మాకొట్టుచగ్గరికి వచ్చాడు. పాను కాఫీపాదు కావాలన్నాడు. మాకుర్రోడు నిసలుగా తూచియిచ్చాడు.
- నెంక :** అబ్బేబ్బే! తమదగ్గరకూకంబో యెప్పుడూ తకరాలేదే!
- నర :** మాడురూపాయిసోట్లు యిచ్చాడు. అక్కరూపాయికాసు తిరిగియిచ్చేశాను. పట్టుకు పోయాడు. కాని మరొకగంటలో మళ్ళీ వచ్చాడయ్యోయ్.
- నెంక :** (ఉత్సాహంతో) అలాగంటండి! ఎందుకొచ్చాడు?
- నర :** ఒక్కడూ వచ్చాడనుకున్నావ్? లేదు... కూడా కొత్తగావచ్చిన కుర్రశానిట్రీ యినప్పటికీ తీసుకొచ్చాడు.
- నెంక :** అమ్మమ్మ! ఎంతపనిజరిగింది? యీ కాలపు కుర్రగుంటలు యెంతకన్నావున్నారండి.
- నర :** ఇద్దరూ కలిసి ఏంచేసేరనుకున్నావ్? కాంపిలుతీసుకున్నారు. నీళ్ళు వేసుకున్నారు. కాగితాలు రాసుకున్నారు. సాక్షిసంతకాలు పెట్టించుకున్నారు. కాఫీపాడిలో ఈత గింజలపాడికిలిసిందని కేసుబనాయించేశారు.

- వెంక : హరి యిల్లని పాతెయ్యి! ఎంతవని నర : గోపాలం లొంగుతాడేమోనని చూశాను లాంఘనము. యిక యీ పేటవార్లతో మాట్లాడాలి.
- నర : వెనకటిరోజుల్లో అయితే యిలాంటి కేసుల్ని లెక్కచేసేవారే కాదు. పాతికో, ఏభయ్యో జాల్మానాకట్టేసి వూరుకు సేవారే.
- వెంక : ఆరోజులు నిచ్చేపంలాంటి రోజులు!
- నర : కాని యిప్పుడేంబరుగుతుందో తెలుసా? అన్ని ధరలతోపాటు జాల్మానా ధరకూడా బాగా పెంచేశారు. పోనీకప్పపడి, కళ్ళుమూసుకొని విడువందలరూపాయలజుచ్చానాకట్టేశాం అనుకోవమ్యా! వెంటనేపత్రికలవాళ్ళు ఫలానా నరసయ్యకు కాఫీపాడిలో కల్లీ చేసినందుకు విడువందల జాల్మానా-అని పేపర్లలో రాసి పాకేస్తున్నారు. ఆ బెబ్బతో డబ్బుతోపాటు మన పరువు కూడా పోయి వూరుకుంటున్నాది.
- వెంక : ఒక మాటు నా పేరు కూడా పేపర్లలో పడిపోనాది బాబూ. మా గుంటకు సదివి యిని పించినాడు.
- నర : ఆంధులోను మనడిరి పత్రిక వుంది చూశావా, దానిలో యిలాంటి వార్తలు తాటికాయలంత అక్షరాలతో పడతావుంటాయి. శానిటరీ యిన స్పెక్టరు కంటే, మెజిస్ట్రేట్, కచ్చరీ కంటే, జాల్మానా కంటే నాకు అదింటేనే భయం. వెనకటి కొకసారి పేపర్లో వార్త పడితే బరంపురం నుంచి మా బంధు వొకడు వుత్తరం రాశాడు. ఎంత అప్రతిష్ట!
- వెంక : నిజమే బాబూ! నిజమే! రోజులు బాగా రేవు.
- నర : ఇలాంటి రోజుల్లో మన మునిసిపాలిటీ కళ్ళు తెరవని కుర్రార్లీ చేతుల్లోకి పోతే...
- వెంక : ఇంకేముంది. మనబోటిగాళ్ళ పని గంగ పారే!
- నర : కనక మనం మన వూరుకోసం కాయకత్తులా పని చెయ్యాలి.
- వెంక : నన్నేం చెయ్యమంటే అది నేస్తాను నర సయ్యబాబూ,
- నర : గోపాలం లొంగుతాడేమోనని చూశాను లాంఘనము. యిక యీ పేటవార్లతో మాట్లాడాలి.
- వెంక : గెండు సంచులు మనయి కొవసుకుంటే యీ పేటోళ్ళే కాదుగందా-అల్లని పుట్టించి నోళ్ళు కూడా మనకేసి తిరిగిపోతారు.
- నర : అయితే పద! ఆ ప్రయత్నం కూడా చేసి చూద్దాం.
- [యిద్దరూ కుడివైపు వెళుతూ వుండగా ఎడమవైపునుంచి చిన్నయ్య, కొంపయ్య వస్తారు. కొంపయ్య చేతిలో కర్ర వుంది.]
- చిన్న : నరసయ్యగారూ! నల్లిపోతున్నారేంటి?
- నర : లేదు. లేదు. యిప్పుడే వస్తాను.
- (నరసయ్య, వెంకన్న కుడివైపు నిష్క్రమిస్తారు.)
- కొంప : సిన్నయ్యబాబూ! నువ్వు సెలవే నమ్మకానో లేదో కాని-నా పొంటిమీది గొంగలిపుగును పాకివట్టుంది. ఆ యెడవల్ని దిగ్గీ యెదో ఒకటి సేసేయ్యాలి. అప్పుడు నేను నిద్రపోవాలి.
- చిన్న : ముందు మన పని ఆయ్యిపోవాలి. తరవాత కావేమిలు తీర్చుకోడానికి కావలసినంత టైముంది.
- కొంప : అయితే యిప్పుడేం చెయ్యమని సెలవు?
- చిన్న : నరసయ్యగారు అన్ని రకాలగా ప్రయత్నం చేసి చూసేడు. గోపాలంగాడు-ససేమిరా-దారికి రాలేదు. తెల్లారితే కాగితాలు దాఖలా చేసేస్తారు.
- కొంప : రేపే?
- చిన్న : అవునా బాబూ! రేపే!-రేకపోతే మనకీ లొందరెందుకు?
- కొంప : మరి సప్పున సెప్పేయ్యండి, ఏం చెయ్యమంటాలో?
- చిన్న : నువ్వు యిప్పుడు తిన్న గా ముందు కళ్ళిపో, దొంగలచింత (చెట్టు) పక్కని నక్కి కూర్చో. గోపాలం యిప్పుడా దారి సేయింటికి పోతాడు. అడు వచ్చి సమయం

పు ర పా ల కు లు

- చూడు. కర్ర జాగర్రగా సాపు చేసుకో! (కొండయ్య కర్రకేసి ఒకసారి మాస్తాడు.) వెనక నే యెళ్ళి యిర్ర కడ్డంగా ఒక్కటే పెట్టు!
- కొండ : పెట్టడంలో అలాగా యిలాగానా! హుం!
- చిన్న : అసలే అరికేవోడు. ఒక్కటికంటే ఎక్కువ కొట్టేవంటే సచ్చి వూరుకుంటాడు. సరిగ్గా ఒక్కటే కొట్టు.
- కొండ : జాగర్రగా ఒక్కటే కొట్టమనా నెలవు?
- చిన్న : అంతే! చాలు! ఎల్లనలు అయ్యిపోయా దాకా ఆడివి ఆస్పత్రి సాలుచేసేస్తే చాలు! రేపటినుంచి స్టార్ సుబ్బయ్యతో పోటీ చేసే ప్రతి యెడవకే మావో పుట్టికొస్తాది.
- కొండ : మరి యింక నే నెట్లో న్నాను సిన్నయ్యబాబూ!
- చిన్న : చీకటి గావుంది. జాగర్ర!
- కొండ : (సగర్వంగా) యీ కొండయ్యగాడి కళ్లు యెలుగులోకంటే స్వీకల్లో నే బాగా కనిపిస్తాయి సిన్నయ్యబాబూ! నిటికలా పని నేనుకురాకపోతే నూడు.
- [కుడినైపు నిష్క్రమిస్తాడు. చిన్నయ్య ఒక ఊణం కొండయ్య వెనుకనున్న ప్రపుమాసి కుర్చీలో కూర్చుంటాడు. — నరసయ్య, వెంకన్న, సముద్రం, పోలయ్య కుడినైపు నుంచి మాట్లాడుకుంటూ వస్తారు.]
- నర : నువ్వు నామాట కొట్టేయ్యవనే ధైర్యం తోనే వచ్చానురా సముద్రం.
- వెంక : అబ్బేబ్బే! యెంతమాట! మీ మాట సముద్రం గా డెప్పదూ కొట్టేయ్యవెండి.
- సము : ఎలకేస్తమాట తప్పించి నువ్వేం పెప్పినా యింటాను నరసయ్యబాబూ!
- నర : మరీ అలా మొండిపట్టు పట్టుకు కూర్చుంటే ఎలాగరా అబ్బాయ్! మనిషయిన తరవాత పట్టూ, విడుతూ వుండాలి.
- పోల : యీ ఎలకేస్త రోజుల్లో మీలాంటి పెద్ద మారాజులికి మామీద యొక్కడలేని కేమా పుట్టకొచ్చేస్తది!
- చిన్న : ఒరేయి పోలిగే! ముందు ఆయన చెప్పిన మాట వివరా!
- పోల : నువ్వా సిన్నయ్యబాబూ! కీసీడలో కూకు న్నావేం?
- నర : మీ వార్డులో యేమేమి కావాలో చెప్పండి.
- సము : యెన్నేళ్ళనుంచి మేం మొత్తుకున్నా యీ వార్డులో ఒక కొళాయి అయినా పెట్టిం చారా?
- నర : (తేలిగ్గా) ఓ! ఆదెంతపని! ఒక కొళాయి కదూ? నెలరోజుల్లో యీ వార్డులో కొళాయి వేయించే పూచీనాది.
- పోల : అలాంటి కబుర్లు శానాయిన్నాం. ఎలకేస్త న్నయ్యన తరవాత మళ్లా కంటికి కనబడితే ఒట్టు.
- సము : (అకస్మాత్తుగా ఏదో స్ఫురణకు వచ్చినట్లు) ఒరేయి పోలయ్యా! మనం యిద్దరం యిక్క డెందుకు? గోపాళంబాబు పక్కయ్యాదిలో మీటింగం పెట్టేడు. నువ్వా బాబుతోనే వుండు. రెండు మాటలు మాట్లాడేసి నేను కూడా వస్తాను.
- [పోలయ్య కుడినైపు నిష్క్రమిస్తాడు.]
- నర : (సముద్రంలో) నా మాటమీద నమ్మకం వుంచి చూడు. మీ వార్డుకు కొళాయి తప్ప కుండా వేయించేలాగ చేస్తాను.
- సము : మీలాంటి పెద్దలికి యేమాట్లాడినా నెల్లుతాది బాబూ!
- వెంక : అందులోను నరసయ్య బాబున్నాడే—ఒరే సముద్రం—నెప్పొద్దూ—మాటంటే కరా కట్టి.
- నర : యింకా మీ వార్డు కేంకావాలో యిప్పుడే చెప్పు.
- సము : నేనేనాడుడుండాలిగాని నెప్పకోడాని కెన్నయినా వున్నాయి.
- వెంక : ఆ మారాజు అడుగుతున్నప్పుడు నీకేంతా? నెప్పకో!
- సము : యీ యాదికి రోడ్డుకొవాలని యెన్నిమాట్లు మొత్తుకున్నాం. యీ పదేళ్ళోగోనూ ఒక్క మాట అయినా రోడ్డుయేసినారా? వానా కాలంవోస్తే మోకాలులోతుబురద. దోమలు మమ్మల్ని బరికనియ్యవు. పోయిన సానికి మనూచికం వచ్చి యీ పేటలోని పిల్లా

పాపాన్ని సగంమందిని యెత్తుకుపోయింది. అలాటప్పుడు మాపేట కేసి కన్నెత్తి నూసిన మారాజున్నాడూ?

చిన్న : మీవాగుకు సి మెంటురోడ్డు కాంక్షనయి పోయిందిరా సముద్రం. కాగితాలు తియారీ అయిపోగానే పని మొదలెడతాం.

నర : అనుగో! యిక నేం! చిన్నయ్య కంక్రెట్టర్ చెబుతానే వున్నాడు. గోడ్డుకూడా వేసేసి నట్లే లెక్క.

సము : యింక యీ పేటలో మురికి, సెత్తవారాని కోక మాకైనా సుబ్రం సేయిస్తన్నానూ?

నర : ఆవిషయంలో మాత్రం సుబ్బయ్యగారిమీద నేరం పెడితే కట్టిపోతాయి. శుభ్రం చెయ్యడానికి బోలెంతమంది మనుషులున్నారు. నెలనెలా వాళ్ళకు నేవుకు ముడుపులు లాగ జీతాలు యిస్తున్నాడు. మరివాళ్లు పనులు చెయ్యకపోతే సుబ్బయ్యగారేం చేస్తారు చెప్ప?

వెంక : పెతి సిన్నపనికి నేరమేమిగారి మీద తప్ప పెడితే ఎలాగరా సముద్రం?

నర : మీరు సహృద్ధు చేస్తున్న గోపాలంవున్నాడే, కుర్రవాడు. అలోచన తక్కువ. ఆవేశం ఎక్కువ. అలాంటిగా శృద్ధా రా సను లెప్పుడూ అవ్వవు. అందులోను యీ కుర్రాణ్ణికి బొత్తిగా అనుభవంలేదు. అలాంటి వాళ్ళు చెబుట్లో మన పట్నాన్ని వుంచితే యింకేమైనా వుందీ!

చిన్న : మర్నాటికి గంగలో కలిసిందన్నమాటే!

సము : బాబూ! మీరెన్ని చెప్పండి. మావోట్లు మాత్రం మేం గోపాలం బాబుకే యేస్తాం. మాకు యిత్యాసంవుంది బాబూ! ఆరుమాసాల కిరం కలరా వచ్చి యీ పేటోళ్ళు సచ్చి బోతావుంటే ఆ బాబు రాత్రినక పగలనక మాతోనే వున్నాడు. అలాంటి బాబుకి మేం యెప్పుడూ అన్నాయం చెయ్యం.

నర : అతగా డెప్పుడో చిన్న ఉపకారం చేసేడని సుబ్బయ్యగారివంటి అనుభవశాలిని ఓడించేయ్యడమేనా?

చిన్న : (ఆవేశంతో ముందుకు వచ్చి) సుబ్బయ్యగారు ఓడిపోవడం అనేది యీ చిన్నయ్య బతికున్నంతకాలం జరగదు.

సము : ఎందుకు సిన్నయ్యబాబూ తొందరపడతావ్ నెలనోజులుపోతే అదీ తెలుస్తాది.

చిన్న : అదీ చూద్దాంగాదూ!

నర : యిదిగో! సముద్రం! యిక ఆఖరుమాటచెప్పేస్తున్నాను విను. (ములలోంచి సంచితీసి) యిగుగోడబ్బు! ఓనితో పూపేటలోవాళ్ళు గుడే కట్టించుకుంటాగో, గోపురమే కట్టించుకుంటాగో కట్టించుకోండి. మీవాట్లమాత్రం బీడుపోకుండా సుబ్బయ్యగారికే వేసేయ్యండి.

సము : (కోపంతో) మేం కూటికి కేవోళ్లమయినా మాకు ఒకమాటా నీతీ వున్నాయి బాబూ! మేం చెబ్బుకోసం గడ్డికరవం.

[కుడిచేపు నెగుతూవుంటాడు.]

నర : నామాటవివరా సముద్రం. యిలాంటి లాభ సాటిలేరం వదిలేసుకోకు.

వెంక : యిలాంటివాన్ను మళ్లా కావాలంటే గోరుకుతాడటా!

సము : నాకంటంలో వూపిరున్నంతకాలం అలాంటి పనిచెయ్యను. యీపేటలో యెవడన్నా నేకాడో ఆడితల తీసేసేనన్నమాటే!

[సముద్రం కోపంతో కుడిచేపు నిచ్చి) మిస్తాడు]

వెంక : అరిగాడిదికోడుకు, ఎంతపనిసేసినాడు!

నర : యీఅలగా జనం రోజురోజుకీ మరీ తెలివి మీరిపోతున్నారు. మునుపటిగోజుల్లో ఆస్తి వున్నవాళి కే వోట్లు వుండేవి. ఇప్పుడు ప్రతివాడికీ వోటే. దూళ్ళను కామకు నేవాడికీ వోటే! దొడ్లు కుడిచేవాడికీ వోటే!

చిన్న : అందుకే యీచిక్కంతా వచ్చిపడిపోయింది. పోనీ ఇబ్బు జల్లేద్దాంఅంటే ఒకగా ఇద్దరా? అడ్డమెనోడికీ వోటే!

వెంక : యెనకటిరోజుల్లో మాపేటమొత్తానికి నన్ను కలుపుకుని నలుగురికి వోటుండేది. యిప్పుడేంటి? గొర్రెలుమందాగున్నారు.

పు ర పా ల కు లు

నర : చిన్నయ్య తమ్ముడూ, యీ పేట వాళ్ళని ఎన్ని రకాలుగా లొంగదీయాలో అన్ని రకాలగాను ప్రయత్నించాను. మన మర్యాద దక్కలేదు.

చిన్న : మంచికీ, మర్యాదకీ మనుషులు కారు పిట్ట, దెబ్బకి దెబ్బయిందీగోస్తాది.

[కుడివైపునుంచి తొందరగా కొంపయ్య వస్తాడు. జాతు చిందరవందరగా ముఖం విగ్ధ పడుతోంది. వొళ్ళింతా నెరుకుతో తడిసి పోయింది. చేతిలోని కర్రమీద రక్తం మరకలు కనిపిస్తున్నాయి]

కొంప : (వస్తూనే) ఒక్క దెబ్బకు కుడేలయి పోయాడు. కర్ర యెదవ!

చిన్న : (ఆశ్చర్యంగా అతనిని సమీక్షించి) అంత అనుకున్నట్టు అయ్యిందా?

కొంప : (ఉత్సాహంతో) అవ్వడంలోనూ—నా నామరంగా—మోత!

నర : (భయంతో) ఒక్కే బాబూ కొంపయ్య! కొంపతీసి ఎవర్నీ ఖానీ చెయ్యలేదు గదా! మమ్మల్ని సాక్షిం వేసుకున్నారంటే చచ్చి పూగుకుంటాం.

కొంప : (కోపంతో) ఖానీ చేసేద్దను యెదవని! అందుకు సిన్నయ్య బాబు ఆశ్రులేదు. లేక పోకేనా?

చిన్న : నువ్వు చేసిందో టూకీ గారెండుముక్కల్లో చెప్పియ్.

కొంప : నా పొంటిమీద గొంగలి పురుగు పాకినట్టుం దని చెప్పేను కాదు సిన్నయ్య బాబూ! సిరాకుతో ముందుకెళ్ళితిన్నాను. గోత్రు వదిలేసి సెట్ట యెనకనుంచి నడిసిపోతున్నాను. నీకటి అంధాకారం. యింకా దొంగలసంత సేదకోసే లేదు నేను. ఇంతలో గోపాళం గాడి మాటినిపించింది. కూడా యెదవో మగో యెదవ కొడుకున్నాడు. ఆడు మాటాడితే పొల్సేద్దను గాని మాటాడం లేదు. గోపాళం సెపుతున్న దానికి “అఁఁఁ” అంటున్నాడంటే మాటలేదు. మంతిలేదు. (ముఖం చిట్లించి, కర్ర గుప్పిటలో విగించి

పట్టుకొని) రానిచ్చాను. దగ్గరికి రానిచ్చాను. కర్ర ఒక మాటు సాపుసేశాను. గిరా గిరా—గిర గిరా తిప్పేను. యెనక మాళ్ళే యెల్లి గోపాళం గాడి నెత్తిమీద—ఒక్కటంటే ఒక్కటే—కొట్టేను.

నర } : రామ! రామ! ఎందుకురా అలాంటిపని చేశావు?

సం } : అరేరే! ఎంతపనిచేసి నావురా కొండిగే!!

చిన్న : (సగర్వంగా తలవూసి) ఊ! తరవాత యేమయ్యింది?

కొంప : అంతే! కిక్కురుమంటే ఒట్టు! కూలబడి పోనాను. నేను యెనక్కి తిరిగి నూచకండా పక్క దారినుంచి యిలాగొచ్చేశాను.

చిన్న : ((ప్రశంసిస్తూ)) ఒక్కే కొంపయ్య! ఎవరూ చెయ్యలేనిపని యియ్యే నువుచేసి చూపించావు. పది! యింకయిక్కనుంటే ఆ యెదవలంతా మళ్ళీ వచ్చిపడతారు.

నర : ఎందు కలాంటి పాపపు పని చేయించావు చిన్నయ తమ్ముడూ?

చిన్న : మంచిగా యెంతచెప్పినా యిన్నాడూ? నవరా కొంపయ్య. ఆలస్యంచేస్తే మంచిది కాదు. (కొంపయ్యను చెయ్యి పట్టుకుని ఎదమనైపు తీసుకుపోతాడు.)

వెంక : యీకొండిగాడున్నాడే నరసయ్య బాబూ! యీదు బుర్రలు కొట్టుకు బతికేయెదవ!

నర : పాపం! అసలే పూపిరి లేనట్టుంటాడు ఆ కుర్రాడు. బతుకుతాడో లేదో!

వెంక : యీ యెలక్నేను మనుషుల పేడాలు తియ్యదానికి వచ్చినియ్.

నర : గోపాలంలాంటి వాళ్ళ ఎల్లనల్లో గలవడం ఎంతమాత్రం మంచిది కాదు. అది మనమూ ఒప్పుకుంటాం. — కాని గోరుతో పోయే దానికి గొడ్డలెందుకూ అంటాను?

వెంక : నరసయ్య బాబూ! నాకు తెలవక అడుగుతాను! యిప్పుడుమనం రాయబారంపేసివాం గదా. గోపాళంబాబుని కొట్టిన కేసులో మనల్ని యిద్దరినీ యిరికించేస్తే?

నర : (అలాచిస్తూ) చిక్క! చిన్నయ్య చాలా పెద్దచిక్క తెచ్చి పెట్టేడు. ఆ బుర్రలు బద్దలు కొట్టకు నేడేవో మనరాయబారానికి ముందైనాచేస్తే మనమీద యెవరికీ అనుమానం లేకపోయేది. ప్రాధున్న లేచి ఎవరి ముఖం చూశామో యివేళ!

[కుడివైపునుంచి బిగ్గరగా శకలు వేసుకుంటూ సముద్రం, పోలయ్య వస్తాడు. పోలయ్య టలకు కట్టకట్టినట్లు తువాలచుకున్నాడు. తువాలనిండా రక్తం కనిపిస్తోంది. అతని ముఖంమీద బట్టలమీదకూడా రక్తపు మరకలు వున్నాయి. యిద్దరూ కోపావేశంతో వున్నారు.]

సము : (వస్తూనే బిగ్గరగా) ఏదీ? కొంకిగా డెక్కడ?

పోల : నీతగాని యెదవ! ఎవకనుంచివచ్చి కొట్టేడు.

నర : (ఏమీ తెలియనట్లు ముందుకు వచ్చి) ఏమయ్యిందిరా సముద్రం?

సము : (కోపంతో) యేమయ్యిందా? మీ పెద్ద మనుషులు సేయించే పనులలాగే వుంటాయి!

నెంక : రామ! రామ! అదేంమాటరా సముద్రం? నరసయ్యబాబు దేముడులాంటివాడు!

పోల : (కోపంతో) నువ్వు దేముడిలాంటి వాడివే!

సము : ముందు ఆ కొంకిగాడెక్కడున్నాడో వెలుతారా లేదా?

నర : ఒరే సముద్రం! నీతోడు! వాడిముఖం మల్లా చూడ నేలేడు.

నెంక : నీతలకాయ కేమయ్యిందిరా పోలయ్యా?

పోల : ఏమయ్యిందా? గోపాలం బాబుతో కలసెళ్ళి తన్నాను. ఆ కొండెగాడు యెవకనుంచే వచ్చి కొట్టేసినాడు.

సము : అసలు అడియెత్తు గోపాలంబాబుని కొడదా మనె!

పోల : పిరికి యెదవ! కల్లి చైర్లుకమ్మనన్ను కొట్టేసి పారిపోవాడు.

సము : అలాంటి సచ్చు దెబ్బలు పోలిగాడికిగాని, నాకుగాని లెక్క! జమా? యిదిగో నర

నరసయ్యబాబూ! గేరంబీయిస్తున్నాను. మేం అలాంటి దెబ్బలు వందితగిలినా నువ్వం లాగ నిలబడతాం.

పోల : అడివి అక్కడి కక్కడే పీకనొక్కెద్దను. తిరిగిసూడకుండా పారిపోయినాడు యెదవ!

నర : పోనీ గోపాలానికేమీ దెబ్బలు తగలలేను కదా?

సము : ఆ బాబుని నేనుగా యింటికి చేర్చేసి మరీ వచ్చినాం.

పోల : యియ్యేళ కొండిగాడి అంతు లేల్చుకుండా యింటి కెళ్లిం.

నర : గోడవలు పెంచుకోవం నుంచిది కాదురా అగ్బాయ్. యిక వూగుకోండి. ఆకొండయ్య గాడు వాడి పగవ బుద్ధి చూపించుకున్నాడంతే!

సము : యిషపు జంతువుని కనికరించి యెప్పుడూ యిసిసి పెట్టకూడదు. పదరా! పోలయ్యా! ముందుకు పద!

నెంక : ఒరేయి సముద్రం! నామాట యినరా! పిల్లా జెల్లా వున్నవోడివి అలాంటి.....

సము : (కోపంతో) ఇంకలాభంలేదు. ఆకొండయ్య గాడిని నుంపిసేదాకా యీ సముద్రంగాడు నిద్రపోడు.

[ముందు సముద్రం, నెంకపోలయ్య ఎడమ నైపు నిష్క్రమిస్తాడు.]

నెంక : అయితే గోపాలం నిచ్చేపం గా వున్నాడన్న మాట!

నర : నిక్షేపం గా వున్నాడు! లేపు ఎలక్కన్లలో నిలబడతాడు గేలుస్తాడు. యింతకీ మన వూరికి చెడ్డరోజులు వచ్చాయి.

నెంక : లేకపోలే యిలాంటి కుగ్రోల్లంతా మునిసి పల్లి అభీసుమీద కందుకు యెగబడతారు నరసయ్య బాబూ!

నర : చిన్నయ్యకూడా వ్యవహారం కొంత చెడగొట్టేశాడు. యింతకీ సుబ్బయ్యగారి దళివూరిపోయింది.

[యిద్దరూ నింకతో కుడివైపు నిష్క్రమిస్తుండగా—తెర]

విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు

శ్రీ ప్రతివాదిభయంకర వేదాంతాచార్యులు

ఈ విమర్శనము నే నేవాండో వ్రాయవలసినది. నాకంటె నీ విషయము నెఱింగినవారు సహస్రాధికు లాంధ్రదేశమునఁ గలరు. ఎవ్వఁడు దీనికిఁ బూనుకొనకుండుటచే నేను సాహసించవలసి వచ్చెను. అపమర్గమునఁబడిన భాషకుఁ బ్రాధాన్యము వచ్చినపు డది యుపాదేయమును నపోహ జనులలో వ్యాపించును. సవార్థమున నడచు రచనకు స్థానమే యుండును. మనము మూకీభావము వహించిన మనకుఁ గలిగిన దుర్గతిని మన పరంపరకుఁగూడ వెంటఁగట్టినవార మగుదుము. యథార్థవిరూపణయు భాషాభిమానుల కర్తవ్యమై యున్నది.

‘రామలక్ష్మణులు’ అను శీర్షికగల పద్యగోగము శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి ‘రామాయణ కల్పవృక్షము’ నుండి యుద్భవమైన కొంతకాలముక్రిందటి పాఠ్యభాగము. ఆ కూర్పులలో వారు ప్రధానులు. కావున ఆ రామాయణములోని యుద్ధము ఘట్టములలో నిదియొక్కటియనివారియభిప్రాయమైయుండువచ్చును. ఇందు ముప్పదిరెండు పద్యములు గలవు. మూలము లోని కొన్ని పద్యములు విశుద్ధమైనవి. ఆ సంగతిని గమనించి, దీనికిఁ బూర్వరంగమును బఠించి, ముద్రణ స్థానిత్యములను గుర్తెఱిగి, ఆధారములేని యభిప్రాయములను వెలిబుచ్చుక, దీనిలోని ప్రతిపద్యము నుదహరించి యందలి యాచిత్యానాచిత్యములను నా యోషి నంతవఱకు సహృదయముతో విమర్శించుటకుఁ బ్రయత్నించెడి.

వ. రామలక్ష్మణుల రిగవుగు గాధేను పాదాభివందనం బాచరించిన

క. రాముఁడు నమస్కరించుచు

నా ముని పాదములు తాకినంతటన తనూ

గోమాంధువులనంద

క్రిమికులకొంబు భంగవృత్తి ముని పొంగక

ఈ వచనభాగమును నీ కందపద్యభాగమును గలిపి యొకవాక్యముగా నూహింపఁబడి యున్నది. కాని దీనిలో సరియైన వాక్యవిర్మాణము లేనేలేదు. ‘రామలక్ష్మణులు’ అని ప్రారంభించి మఱి నా వాక్యము లోనే ‘రాముఁడు’ అనుట యసమంజసము. అట్లును టలో రామునకుఁ బ్రత్యేకతఁ జూపించు నుద్దేశ మున్నదని యన్నచో నుచోను భావుఁడైన లక్ష్మణస్వామికి న్యూనత నాపాదించుటయే యగును. దానికిని సహించిన “ఆచరించినను” అని యుండువలెను. ‘ఆచరించిన’ అనుట కంటె “ఆచరించిరి” అని సక్కుడికి నొక్క వాక్యము పూర్తియై, కందపద్యము రెండవవాక్యముయొక్కంత సరళత యేర్పడి యుండు నేమో?

ఒకే, వాక్యములో “పాదాభివందనము” ‘నమస్కరించుచు’ ‘పాదములు తాకినంతటన’ అని యుండుట సరికాదు. ‘ఆచరించిన’ ఒకసారి, అదే వాక్యములో ‘తాకినంతటన’ ఇంకొకసారి యుండుట కుదురదు. దీనిలో నొక్కొక్క దానికి నేక్రియతో నన్వయము? కాగా నీ వాక్యమునందు కర్త కర్మ క్రియ లేవి? కర్త ‘ముని’యనియు, ‘పొంగక’ క్రియయనియు ననుకొందము; ఇది యకర్మక క్రియ. ఒకే వాక్యములో ‘ముని’ అను విశేష్యము నుపయోగించి మఱి దాని సర్వనామమును వాడవలెను గాని యింకొకసారి ‘ముని’ యనుట చింత్యము. ఇంక ‘తనూగోమాంధువు లానంద క్రిమికులకొంబు భంగవృత్తి’ అనునది వాక్యనూ, సమాసమా? దీని భావమేమి? పదివిభాగ మేమి? తనూ = కిరీరము నందలి, గోమాంధువులు = గోమము లుండెడి బావులు అనగా గోమకూపములు. వాక్యమైన, ‘అంధువులు’ ప్రథమా విభక్తి పదమగును. దానికి క్రియయేది? సమాసమైనచో, ‘అంధువుల’ ఏ విభక్తి? షష్ఠీవిభక్తిగాఁ దీసికొందమా యన్న ‘అంధువులకూనంద’ అని యుండువలెను.

“ఆనంద=సంతోషము చేత, శ్రీమత్=శోభావంతి
మైన, పులక=గగుర్పుటుకు సంబంధించిన, అంబు=
నీటియొక్క అవగా చెమటయొక్క, భంగ=కరటము
లను, గృతిన=గరించుట చేతి” అనువర్తమును లాగ
వచ్చును. “శ్రీమత్” అను విశేషణము సకల కర్మాణ
గుణపరిపూర్ణుడైన శ్రీరామునకుఁ జెందిన బాగుండును
గాని సన్మానియైన విశ్వామిత్రుని చెమటకొ
విశేషణము? అది ప్రాసకొఱకే వినియోగింపఁబడినది.
ఇంతకు నీ వచన పద్యసంకుల సారాంశము ‘శ్రీరాముఁడు
విశ్వామిత్రుని పాదములను స్పృశించుటచే నామునికి
మిగుల గగుర్పుటు గలిగెను.’ అని. అంతకన్న సాధారణ
భాషాజ్ఞానముగల వానికిఁ దెలియని మహోన్నతభావనా
బలమందేమియు లేదు. దీనికింతి ద్రావిడప్రాజాతీయామ
మనవసరము. ఇందులోఁ బ్రసన్నురూపు సున్న.
వాక్య నిర్మాణమయోమయము, సద్భావమును. ఇంది లిచి
క్లిష్టస్వయము — కొడు — గుహస్వయము సహృద
యలు పరికింపవలసినది.

నీ. గాధేయు మాపులు కమలపత్రాభిరా
మములైన రాము నేత్రములఁ గలియు
గాధేయు కన్నులు కదిలి వశిష్టుల
స్తిమిత నేత్రములను జేరఁబోవు
గాధేయు మాపులు కమనీయు రాముమే
ఘముమేన శంపాధికాంతులాలయు
గాధేయు కన్నులు కదిలి వశిష్టశం
పాలాచిత్రైభావంబునంగు

గీ. రామచంద్రుని మహార దర్శనములోన
నిరువురు మనోద్రులును బ్రహ్మబుద్ధిగాధి
సుతునకు వశిష్ట లిచ్చిన శుభసమయము
సంగుఁగన్నను నధిక సౌహృదులై

ఏమి విశ్వామిత్రుఁడోగాని తనకు నమస్కరించిన రామలక్ష్మణుల నెంతమాత్రము నాశీర్వాదంపక
వెట్టిమాపులు ప్రారంభించినాఁడు. మన మునోన్న
యుత్కిష్టభావము మన రచనచే వ్యక్తము కావలెను.
“గాధేయుఁ డొకసారి రాముని నింకొకసారి వసిష్ఠునిఁ
జూచినాఁడు. తరువాత నిద్దఱు మునులును రాముని
మనోహర రూపము నొక్కమాటుగాఁ జూచి యా
సమావాసందానుభవముచేత నెక్కువ స్నేహముగలవారైరి.” అని మాత్రమే రచనలో నున్న భావము.

‘గాధేయ’ పదముపై వచనములో నొక్కమాటుపయో
గింపఁబడి యదే యీ పద్యములో నాలుగుసార్లు
ప్రయోగింపఁబడుటలో సారస్యమేమియు లేదు.
వాణి పదము నా ప్రాంతముల నాయర్థముచే వాడుట
తైలికిఁ తేలవత్వమును నూచించును. సాగ్యమైనన్ని
పర్యాకుపదములు, నానార్థములు, వ్యక్తపఱచుట
సత్కిచ్చుల తైలిక సహజము. మొదటి గంఠ పాదము
లేదో యొక రీతిగా నపఱచినది. మూడవ పాదమునందు
‘అందమైన రామునియొక్క మేఘమువంటి శరీరము
నందు గాధేయుని మాపులు శంపాధికాంతులాలయు’
అని యున్నది. శంప=మెఱపు. ఆధకును కాంతికిని సర్వ
భేదము లేదు. ‘ఆధ’ శబ్దము స్త్రీలింగము, ఆకారాం
తియు. ‘ఆధికాంతులు’ సరియేనా? పంథిగులు
యోజింపవలసినది. ఇంతకు నీ కాంతులు ప్రసరింప
కున్న శ్రీరామచంద్రుఁడు వట్టి కాగుమేఘమా?
ఆతఁడు స్వయముగా జగజ్జీవీయమానుఁడు కాడా?
నాలుగవ పాదమున ‘శంపాలోచనములు’=మెఱపుగలిగిన
కన్నులు’ అని రచయిత అభిప్రాయము కాదో!
‘ముషీతి’ అన్న ప్రయోగము నిర్భంగముగాఁ జేయఁ
బడినదిగాని సహజముగాదు. ‘సంధిసమయము సంగు
గన్నను’ అప్పటి కన్నను’ అని రచయిత యభిప్రాయమై
యుండును. కాని యిట్లు ప్రత్యయముపైఁ బ్రత్యయము
నెక్కించుట లెగదు. ఇచ్చట ‘కన్నను’ అనగా
‘మాచించు’ అని స్ఫురించును. ఈ గీతపద్యములో ధార
కుంటువడినది. అన్వయము క్లిష్టము.

క. మునిదృష్టిలోన మలంచుదు
మనుజేశ్వరుఁ గని, వశిష్ఠమానిం గని, తి
క్కినవారిం గని, యొకత్రొ
త్ర నవ్వనవ్వ చిటులనియె ధాత్రీపతితోన. 4

విశ్వామిత్రుఁడు మూడుసార్లు ‘కని’వాఁడు.
ఆ ‘నవ్వ’ కందపద్యమునకుఁ గావలసిన శరవేగమును
భిగ్గుపఱచినది. మునియొక క్రొత్తనవ్వ నవ్వ
చున్నాఁడు. ఇందేదో మోసముండితీరవలెను.

మ. ఎవరియ్యా! రఘురామచంద్రులకుఁగానీ
యస్త్ర విద్యాగురుల్
నవబాహుపటు దీర్ఘదండునకు నీనావద్ద
శిష్యత్వ మొ

విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు

ప్రకటన, శ్రీరఘురాము బాహుపతిమల్

ప్రాశస్త్యమందక వలెన్
వివృతంబుల్ మునికోటియజ్ఞతతి నిర్విఘ్నత్వ
మొప్పనవలెన్ 8

శ్రీరామునకుఁ దక్కిన విద్యలన్నిటివలె నే యింతవఱకు నస్త్రవిద్యయంగును వనిష్ఠుడే గురువు. 'మునీంద్రు లిరువురు సభక సాహస్యలైరి' అని వెనుకటి పద్యములోఁ జెప్పఁబడియున్నది. అనఁగాఁ బరస్పరము గౌరవాచరణములు గలవారై యనుట సువిదితము. ఇంతలో నీ పద్యమునంగు విశ్వామిత్రుఁడు, 'రాము నకు గురువుగానుండుట కితఁగులు తగరనియుఁ దా నే తగునుననియు నధిక్షేపించుచున్నాడు. 'రఘురాము చంద్రులు' అని బహువచనముతో నొకతొరియు; 'రఘురాము' అని యేకవచనముతో నొకతొరియుఁ బునఁగి దోషముతో నుపయోగింపఁబడినది. 'ఈ యస్త్ర విద్యారణుల్.' ఇచ్చట 'ఈ' యను నత్యురము 'యతి' కక్కురితి కొఱకైనదిగాని యితర ప్రాశస్త్య మేమియు లేదు. 'నవబాహుపతి దీర్ఘదంతునకు' బాహు వును పంపముతోఁ జోల్పుట సంప్రదాయసిద్ధమే; కాని 'పటు దీర్ఘ' విశేషణములు (అవసరమైనచో) బాహువునకు ముంగుంపవలెను. 'బాహుపతిమల్' ఇంకొకసారి 'బాహు' ప్రయోగము. 'మునికోటి యజ్ఞతతి నిర్విఘ్నత్వము'. ఇదియొక్క సమాసము. 'వివృతంబుల్' అను విశేషణము 'యజ్ఞతతి' అన్న నడిమిపదమునకుఁ జేందినది; కుదురునా? 'ఓప్పకొ వలె' గొంపనసారి యుపయోగింపఁబడినది. విశ్వా మిత్రుఁడు, దశరథునియొద్దకు, రామునిఁ బంపుమని యర్థించుటకు వచ్చినవాఁడు; అది ముంగు చెప్పక రామునకు నస్త్రవిద్య నేర్పదనని పురికొల్పు చున్నాడేమి?

చ. మొనసి భృశాశ్వదత్తములు మూల్గుమనున్నవి
నాకపిన్ మహా

స్త్ర నిభృతివిద్యలై రఘురామునకై యవియెల్ల
నిచ్చెదన్

మనుజుమహేంద్ర! పంపుము కుమారుని నా పను

ఁట; నూరకే

యనలము దాచుకొన్న ఫలమా? క్రతుయోగ్యము

గావలెంజుమా? 6

ఉత్తమకవులు ప్రతిపదము సర్థయుక్తముగనే వాడినారు. ఇచ్చట 'మొనసి' యట్టిదికాదు. 'మహాస్త్ర నిభృతివిద్యలు'. వ్యర్థపదమైన 'మొనసి'తోఁ బద్యము ప్రారంభింపఁబడినదిగాన ప్రాసకొరకు నింకొకపదము 'నిభృతి' కావలసివచ్చినది. ధారకుంటినది. 'మనుజు మహేంద్ర' యని సంబోధించుటలో విశేషమేమియు లేదు, 'అనలము దాచుకొన్న ఫలమా? క్రతుయోగి ము గావలెంజుమా!' రాముడనలముతోఁ జోల్చు బడినాఁడు. అనల ముదాచుకొన్న ఫలములేని మాట నిజమేగాని యది దాచుకొన్నవారిని దహించి వేయును. రాముఁ డట్టివాఁడుకాఁడు. క్రతుయోగ్య మైన అనగా హోమాదికర్మల కుపయోగించు ననలము దాచుకొన్న ఫలమున్నది. అది దహింపకుండ జాగ్రత్త పఱచఁబడి యుండును.

ఉ. చిత్తము చిత్తమంచు నృపశేఖరుఁ
దానమదాస్య హాసుఁడై
యొత్తిలెన్ నిష్కణ్ఠను; నొత్తికి
జేసెను మాని; రాజులో
నుత్తల మంచుమన్ బ్రభు! ప్రభూ!
బ్రతుకంతయు వాచికన్న యీ
పాత్రులబిడ్డ బాయ నిలబోవనయా!
నిముసంబు నేనియున్. 7

తెలుఁగు కవిత్వము వ్రాయునపుడు సంస్కృత సమాసములు కూర్చుట సాధారణమే. అయిన నవి సహ జముగా నుంపవలెను. 'అనమదాస్య హాసుఁడు' అట్టిదికాదు. 'ఒత్తిలెన్ నిష్కణ్ఠను': 'నిష్కణ్ఠ యనఁగా 'విష్కణ్ఠ' యని రచయిత యుద్దేశమా కాకున్న 'నిష్కణ్ఠ' కర్థములేదు. ఈ పద్య రచయిత గణపరి పూర్తి కక్కడనైనను నిరర్థకముగా ద్రుతము నుపయోగించు చుండును. అట్టివ నేకము లింకఁ జూడఁ గలము. ఉత్తమకవులవసరముగా నే ద్రుతమునుగాని, యే అచ్చునుగాని మూలముగాని చేర్చరు. ప్రతి మాత్రయు భావయుక్తమై యుండును. 'ఒకానొకచో ద్రుతంబుమీఁద ద్రుతంబునం గానంబడియెడి' నను సాధారముఁ దీసికొని మనము ద్రుతశరణ్యుల మగుట తగదు. 'నిష్కణ్ఠను నొత్తికిచేసెను' అట్టిది. 'బ్రతు కంతయు వాచికన్న యీ పాత్రులబిడ్డ' దశరథుని యత్యంత ముఖకారమును నూచించుచున్నది; బాగు

గనే యున్నది. దీనిలో సాధారణుల కతీతమైన విచిత్ర భావసంపద యేమయ్యలేదు. మనమింకను బాంశిత్యము సంపాదించుకొని యాస్థాయి సంకుళిని విచారితమున్న జిజ్ఞాస యవసరములేదు. ఈ పద్యమునుబట్టె దశరథుడు రామునిఁబంపుటకు వాగ్దానముఁ జేయలేదట సప్తమగుచున్నది.

ఉ. రాముఁడు నాకు స్నానము;

రాముడు నాకు జపంబు, ధ్యానమున

రాముఁడె యెల్లనా బ్రతుకు

రాముఁడు నన్నును గన్నతిండి, యీ

రామునినా నిషేషమువురా!

మనఁజాలను గాదయేని నీ

రామునిపీడి యీ యభిలరాజ్యము

గాధిసుతా! గ్రహింపవే!

8

ఇన్నిసారులు 'రాముఁడు' అని ప్రయోగించుటచే యతిప్రాసలు సులభమైనవి. పద్యమునకుఁ గావ్య లక్షణము తక్కువైనను పలుసార్లు రామనామ స్మరణము దక్కినది; అది మంచిదికదా! 'ఎల్లనా బ్రతుకు' అపసవ్యము. 'నా బ్రతుకెల్ల' సవ్యము. 'నన్నును గన్నతిండి': ఈ 'ను' గణము కొంత కేర్పకేనది. 'అవురా!' యనుటగో విషాదార్థము కంటె నాశ్చర్యార్థమే యెక్కువ గోచరించును. 'కాదయేని: గణముకొఱచు విగ్ధాకముఁజేసి విసంధి సేయుటలో విశేషములేదు. 'కాదని' యనుటయే సహజము. 'గాధిసుతా!' అన్న సంబోధన పాదపూరణార్థమే.

మ. వసుధేశం డిటు లన్న యంతటన విశ్వామిత్రు
వాస్యోద్ధతం

బసకృద్దాసము చిల్లెచిల్లెలయ రాజాంతిఃపురం

బంతటక

ముసగెక్ మానియు నిట్లుచెప్పె బలిరా!

భూపాల! నీ వేగియై

నసకె యింతకు మున్నె యిత్తునని యన్నావే

కదా! దాతివై

9

వచన రచన కానిండు, పద్యరచన కానిండు, పూర్వాపరసందర్భములు మాచుకొని వాక్యముసరిగా నడచుచున్నదా యని గమనించవలెను. 'చిత్రియ'

అన్న పద్యములో 'రాజు'తో బ్రారంభించిన వాక్య విప్లవ ముగియుచున్నది. ఆ 'రాజు'ను విస్తరించియే యిష్టము 'వసుధేశం డిటులు' అనట. 'ఆస్యోద్ధతంబు సకృద్దాసము': ఆ నవ్వు నోటినుంపివెలుపదినవట! 'అస కృద్దాసము' అనఁగా అ + సకృత్ + హాసము = ఉడతలేని నవ్వు. ఇటి సమాసము తెలుఁగువిత్వములోన సంగతియు. ఇది 'అనమదాస్య హాసం'కు ఆనుదానికిఁ బెద్దకక్క; అతి కఠోరము; సాధారణులకు విపరీతము. ఆ నవ్వు 'చిల్లెచిల్లె' లయినదట. అనుకరణ శబ్దప్రయోగములు యాధీనై యున్నవి; వానివెలియిష్టమువచ్చి నట్లువాడు వ్రాయుటకు హక్కులేదు. ఆ విశ్వామిత్రుని నవ్వు 'ముసరి'నదట. 'ముసరి'లో ఈగలు క్రమ్యుటకే వాడుదుడు. తపోనిష్ఠా గరిష్ఠుఁడయిన విశ్వామిత్రుని బహు ధారాశయయిన నవ్వున కీ నీచశబ్దము తగదు. 'ఇత్తునని యన్నావే కదాదాతివై': 'దాతి' యొక్క వ్యుత్పత్తిని గ్రహించినవాడు 'ఇత్తును'తో వాని ననే వాక్యములో కూర్చు. 'విద్యయైన నిత్తునని దశరథుడనినట్లే పాశ్యములో నెచ్చటను శిష్యునియందుండు లేదు.

క. నీ కొడుకును గైకొని చని

మా కాకలి యందుఁ దిండుమా పిచ్చిన్యపా!

మా కడఁ బ్రతిస్తనాస్త్ర

వ్యాకృతిఃల దిద్ది నేర్పి పంపెదమింతే

10

'మనము వ్రాయు గ్రంథమేమి? అందరి పాత్ర లెట్టివి? వాని శీలము లెట్టివి? వాని సంభాషణ లెట్టి మహోన్నత భావ గంభీరములుగా నుండును?' ఇది గమనింపవలెను గాని, మనము చీట్ల పేకొడుచున్న పుడు కాఫీ హోబుల్లిలోను, సంత బజారులయందును మాటలాడుకొను వ్రతురిని పురాణ పురుషుల కతికించుట కూడదు. 'మా కాకలియందుఁ దిండుమా' యని నీచముగా విశ్వామిత్రుఁడని యుండఁడు. అట్లు తలఁచుటకు దశరథుఁ డింత పిచ్చివాఁడును గాఁడు. అస్త్ర విద్య నేర్పుటకే ముఖ్యముగా రామునిఁ దోడ్కొని పోయెదనని విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునిమధ్య పెట్టుచున్నాడన్నమాట. కావ్యము వ్రాయువారందరి పాత్రలలో లీనమై రచించుట ప్రశంసనీయము గాని యా పాత్రలనే తమలో లీనముఁజేసికొనుట విపరీతము. 'వ్యాకృతి' యనఁగా వ్యాకరణము సాధారణమైన

విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు

యర్థము. ఇచ్చట విశేషింపబడిన విద్యయని మన మాహి-
చుకొనవలెను. ఈ విశ్వామిత్రుఁ డొకసారి యేకవచన
ప్రయోగము నింకొకసారి బహువచనముఁ గావించు
కొనుచున్నాఁడేమి? ('మొనసి', అను పద్యములో
'నాకడ', 'ఇచ్చెదన్' అని యున్నవి.)

ఉ. ఇచ్చట విద్య నేర్పెదము, నిం
కను నా కొక చిన్న మెత్తుకా
ర్యమునుజేసి పెట్టవలె,
నాపయి బూవులతోనఁ బెట్టి కై
కొమ్మని నీ కుమారుఁ డిగుగో!
నని నీకయ్యెనంపవార మా
పిమ్మట; నీవుగా నతని వీడవలెన్
మాటి మాకు నేటికిన్.

11

'నేర్పెదము నింకను.' ఇచ్చట 'ను' గ్రుత ప్రకృతిక
మగుట కగత్యములేదు. 'కొనప్పుడు' కారసంధి చేయ
వలసినది. 'విద్య నేర్పెద' మనుట వెనుకటి పద్యము
నంగుఁ జెప్పఁబడినది. మఱియెందులకు? మాటి
మాటికి, "విద్య నేర్పెట్టకే తిసికొనిపోవుచున్నాను,
తిరునాథ నాకొక నూత్నమైన కార్యమును జేసిపెట్ట
వలెను" అని కృత్రిమముగా నే యనుచున్నాఁడునిశ్చయ
మిశ్రుఁడు. నేర్పెట్ట యొకక; కార్యమును జేసిపెట్టు
వారింకొకరు. వీని 'ఇంకను' తోఁగలుపరాదు. కైకొ
మ్మని, 'నీ కుమారుఁ డిగుగోనని' ఇవి రెండును తేలు
మాటుగా నున్నవి. రెండువాఱులు 'అని' యనుట
యనుచితము. తుదిపాదము పద్యభారణకే ప్రాయోగింపఁ
యున్నది.

ఉ. నీదులు చైత్యజంతువుల నేమలు
కాదు మఱిన్ సుభాషు మా
రీదులందు నిద్రింతు నస్పృహ
శిథింబుల నింపిమజ్జ కా
ర్యాదిరణంబు బద్ధిమతులై
సవ వేదికఁ బాడుచేసి క
ట్టా! చెఱఁజూతు గ్రగవికట
ప్రకటావిలచిత్తి వృత్తులై.

12

'చైత్యజంతువులు'. ఈ రూపకము పలుకైనది
కాదు. చైత్యగుణములు లేని జంతువు లెన్నో కలవు.
'లక్ష్మణరాము' లెట్లు సరికొద్దో యట్లే 'సుభాషు

మారీదు'లను ద్వంద్వము సాగువుకాదు. 'మఱిన్' అను
నది కేవలము వ్యర్థపదము. 'యజ్ఞ' 'సవ' ఈ రెంటికి
నొకటే యర్థము. ఒకేవాక్యములో వాడఁబడియుండుట
తగదు. 'యజ్ఞము' అనిన చాలును. ఈ 'యజ్ఞ' కాగ్య
చోరణంబు' ప్రాసకొఱక. 'పాడుచేసి చెఱఁజూతురు'
ఈ వాక్యమును నాకుచేసిన గ్రంథకర్త. 'ఉగ్రవికట
ప్రకటావిల చిత్తవృత్తులై.' ఇంగుఁబదాంతము మే గాని
భావ సంపదలేదు. వెనుక ముందులు చూచుకొనక
యీ పద్యములోఁ బదములు ప్రయోగింపఁ బడినవి.

అ. ఒక్క సిద్ధిగోరి యొగి నెన్నిసార్లు నే
మొదలు పెట్టి నాడె నది నవంబు
నెన్నిసార్లు వాగలెరియించి నవంబుఁ
దుదికు విసుగు పుట్టి వదిలి నాడె!

13

'అది' యనుట 'యతి' కమృగితి తప్ప సార్థకత
లేమియు లేదు. రెండుసార్లు 'నవంబు' ప్రాయుట
పునరుక్తి. నిస్సార్థమైన యీ పద్యమును నేనును
'విసుగుపుట్టి వదిలు'చున్నాఁడు.

ఉ. ఈ జాలపాలజాతుల యీ పసిబాలుని నే నెఱుం
గుదున్
రాజ! యొసంగఁగా వలయు రాముని నాకయి
చైత్య లోకప్రా
ణాజితబద్ధి కీతుఁడయినట్టి యనుండుతెఱ డాదితి
ప్రసూ
తంబినమంత తొనొలుచు నద్భుత శౌర్య నిధాన
మీరిండున్

14

రెండుసార్లు 'ఈ' యని ప్రాయుట యసం
గతము. 'ఒసంగఁగావలయు' అను ప్రయోగము
పొయ్యదు. 'ఒసంగవలయు' అనుటయే సరి. వ్యాకరణ
సాధ్యమైన చాలునా? అక్షరరమ్యత చూడవలదా?
అట్లైన గణము కుదరదు. కుదురకపోయిన వేఱు
పదము వెదుకవలెను. అవసరమైన పాదమును, ఇంకను
అవసరమైన పద్యము నే మార్చవలెను. అందుకొఱకు
తపస్సు చేయవలెను. అది లేనిది సరియైన పద్యము
రాదు. 'అజితము' ప్రాసకొఱకు పేసిన నిఘంటు
పదము. దానికి 'గాలి' యను నొకయర్థ మే పొందును.
ఈ సమాసము సరియేనా? రాముఁడు యఁముడుగా
రూపింపఁబడినాఁడు; ఎందులకు? సహృదయులు గను

సంపదలెను. 'అజినము' సాధారణముగా లేది చర్మమునకే వాడుదురు. 'ఈతఁడున్' లోని గ్రుతము వట్టి తండుగ.

చ. అది పదిన్నా యజ్ఞమిక నాగుట కైనను వీలులేదు, నీ కుదురు త్రిలోక పారిషద కూటములందు బశి స్తి క్షౌఢగా మది కలదేని? బంపుము, కుమారు వశిష్ఠులఁ దక్కు మంత్రు లొప్పుదిలఘటిల్లఁ జూచికొని పుచ్చుము, భావిమహా విధాతనై 15

ఈ రచయితకు నిరర్థకపాదపూరణపదప్రయోగమునం దాస్థమెందు. 'ఆగుట కైనను అటువంటిది. పారిషదకూటములలోని 'పారిషద' అను పద మర్థయుక్తముగా వాడబడినదా? 'వశిష్ఠుల దక్కుమంత్రు లొప్పుదల': వశిష్ఠులవారియొక్కయు నితర మంత్రులయొక్కయు సంగీతారముని రచయిత యుద్దేశము. వశిష్ఠులకు పురోహితుఁడుగాని మంత్రికాఁడు 'వశిష్ఠుల యొప్పుదల' యన్నప్పుడు 'వశిష్ఠుల గ్రుతప్రకృతికము గారాదు. 'వశిష్ఠులయు' నని సముచ్చయమున్న గ్రుతము ననుసంధింపవచ్చును. 'మంత్రు లొప్పుదల' అసాధువు. 'మంత్రుల యొప్పుదల' అని యుండువలెను. 'భావి మహా విధాతనై' 'విధాత' కు 'భావి' విశేషణములు కూడను.

క. ప్రాణములు లేచిపోయిన మానవపతి కంతిలోన మానివచస్సం తానము శ్రీవోగతంబులుగా గానించుక యూర్పుగొంచు డ్యౌపతి యనియొక 16

ఒకే వాక్యములో 'మానవపతి' యు డ్యౌపతి'యు నుండుటపునరు క్తియే. డ్యౌపతికిబదులు సర్వ నామ ముండుట యుక్తము. మాని వచస్సంతానము శ్రీవోగతంబులుగా. దీని యర్థము 'మునిమాటలు విని' అని ఇచ్చట పదము లెక్కువ, భావము తక్కువ.

ఇందిరి విశ్వామిత్రుఁ డొక కపట సన్యాసి. ఆ దొంగచూపులు, ఆ యికిలింతలు, ఆ దంభము, ఆ పెట్టి నటన, పెద్దల నాత్మేపించుట, ఆ పెకిలినవ్వు ఆ నీచ సంభాషణ, ఆ మరియాదనెఱుగని సంబోధన, కృత్రిమ స్వభావము నణఁచుకొనలేక చెప్పినమాట నే చెప్పట, తిలవచ్చిన కార్యము ముందు చెప్పక అడుగని సహ

యము చేయుదునని మాటిమాటికిఁ దలుపుట, అప్రస్తుత ప్రసంగము, మాట తడఁ బడుట యొక స్వార్థపరుఁడైన యల్పబుద్ధి నే నూచించును. అబ్బాసనదృశుఁడైన మేధావియు, మహారేజస్వియుడైన మానిచంద్రుఁ డీ గ్రంథ కర్త చేతిలో నసభ్యప్రవర్తనగల తుంటరిజంబుక మైనాఁడు.

ఉ. తా మమకార మే యనుము తక్కినముగ్గు రొక్కెత్తు; నాఁడొక స్త్రోముని! నాకు; వాని విశి యోర్వంగజాలను, గోసరేంద్రక న్యామణియోర్వ రెవ్వ రెఱులైనను నైకయి యోర్వజాల, గా రానుండులేని నాడుగృహంజయుఁ జీకటి కోణముల్ మునీ! 17

ఇందిరి 'తా'కు సార్థకత! యేమియులేదు. 'వాఁడొక్కెత్త్రోముని' ఈవిశేషణము శ్రుతిపేయముగాదు. 'గోసరేంద్రక న్యామణి' ఇది కొసల్యకుఁ బర్యాయ పదము. ఘోరాతిఘోరముగా నున్నది. కొసల్య దళిరఘని భార్య. వివాహమై చిరకాలమైనది. లేక లేక సంతానము గన్నది. పెనిమిటితోఁబాటు వృద్ధ యనియే చెప్పవచ్చును. ఆమెను 'క న్యామణి' యనుట చాల ననుచితము. ప్రాసకోతకే యీ యవస్థ. 'మునీ' అని రెండవసారి సంబోధన పాదపూరణార్థ మే.

గీ. కాదు కూడ దటంచు రాఘవుని గొంచుఁ బోవనెంచెదవేని? నోమునిమహేంద్ర! పూని చతురంగయుక్తిమా సేనతోడ నన్నునైతము రానీన నాథమాని 18

'ముని'కి, వేఱుపర్యాయ పదములేక కొఁబోలు, మఱలఁ బ్రయోగింపఁబడినది. వాడినపదము నాయర్థము లోనే యాప్రాంతమునందే యభిమానవంతుఁడైన రచయిత వాడఁడు. 'నాథమాని' 'మానినాథ' యనుటకు బదు లుపయోగింపఁబడినది. ఇది యతికోతకే. ప్రయోగము బాగుండులేదు. 'ముని' యన్నతిగ్వాత మఱల 'మాని' యనుటకు గ్రంథకర్తకు విసుగులేదు గాని మనకు విసుగే.

వ. అనిప విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె 19 ఇది బాధలేని వచనము బాగున్నది!

విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు

భజంగవిజృంభితము :

పాలస్త్ర్య ప్రోద్బాధకుండా రా
వఁడును దిలిజకులవతి బ్రహ్మద త్తవరంబులన్
ద్రోలోక్యంబున్ బాధించున్ ధూ
తవితతి బెఁగుకొనఁగ దైత్యసైన్యభీతుంకరుం
డాలోచింపన్ వాఁడె యజ్ఞ
యతన నిరతికుపితండు నాక రాజ విరోధి వా
డాలంబులై యజ్ఞస్వంసం
బనుమతి సలిపెనరు దురాగ్రహోసితదగ్ధులై 20

ఈ రచయితకు భాషాసౌందర్యముపై దృష్టి తక్కువ; యజ్ఞస్వంసభీతియును వర్ణించుటకుఁ గాఁబోలు నీయసాధారణవృత్తమును గైకొని తన రచనను మహా భీతియును గావించెను. వాక్యములను విడిచి వ్రుతులైయుండు. 'బెఁగుకొనఁగ' వలకు నొక వాక్యము. 'నాక రాజ విరోధి' వలకు నింకొక వాక్యము. 'వాడాలంబులై' నుండి తుదివలకు మూడవ వాక్యము. ఈ తుది వాక్యమునకుఁ గర్త చెప్పిడి? 'మారీచసుబాహులను' తీసికొనుటకు నా పనియు లీ ప్రాంతమున లేవు. ఎట్టి భీయంకరత్వమును సూచించినను బద్ధిపు నెవక మనోహరముగా నే యుండువలెను. ఎక్కువ భాషా జ్ఞానము లేనివాఁడుగూడ నది విన సాంపానో కాదో చెప్పఁగలఁడు. అంతయేల? మంచి రచనలోని నాదము భాష తెలియనివానినిఁగూడ నాకర్షించును. ఇట్టి పద్యములు భాష తెలిసినవానినైనను వికర్షించును. 'ద్రోలోక్యంబున్' = 'ద్రోలోకములను' అనునా? ధాతువు 'చలుపుట'గా 'లేక' 'సలుపుట'గా? అనుమతియే విధి క్రి? 'దురాగ్రహోసితదగ్ధులు'. ఈ సమాసభావ మిప్పటి సందర్భమున నా రాక్షసులకుఁ జెల్లునా? ఈ పద్యముయొక్క అన్వయము క్లిష్టమా, దుష్టమా?

వ. వాఁడు సాక్షాదైవశ్రవణభాత పీరిద్దరు
మారీచసుబాహులు. వానికి దగ్గరచుట్టములు. 21

సెనుకటి పద్యమున గెంతుసార్లు వాడిన 'వాడు' తిరిగి యిక్కడ సిద్ధిమై వాడిపోయినది. 'సాక్షాదైవశ్రవణభాత' = కేవలము కుబేరుని తత్త్వండు. రావణుని భీయంకరత్వము, వాని కెన్నఁడో యోడిపోయి లంకా పట్టణమును సమర్పించిన కుబేరునితత్త్వండు నుటలో, వ్యక్తముగాదు. 'పీరిద్దలు మారీచసుబాహులు' - పై పద్యములో మఱచి పోయిన మూడవ వాక్యపుఁగర్త

నిక్కడఁ జొనిపినను బోసఁగలేదు. పద్యమునకుఁ బద్యమునకుఁ బద్యమునకు వచనమునకు సవిచ్ఛిన్నమైన యాలోచనాసంపత్తిని వాక్యరచనాసౌష్ఠ్యముతో నడపుట యీ రచనలోఁ గానరాదు.

మ. అనినన్ గాజును నివ్వెఱుం గనుచు
వాఁడా? వాఁడు భీతిప్రభా
వనయాత్మోదక జేవయోని పలు
గ్రీవాదేశవిక్షిప్త శే
జననిస్త్రీంసుండు; వానిఁ దాఁకుటకు
నేఁ బాలి. మతెవ్వండుచా
లును? వాఁడే మఱి మూఁడుగోకములఁ
బాలుఁ జంపఁగా నొంపఁగా. 22.

ఇది రావణుని పరాక్రమాతిశయమును సూచించు పద్యము. దీనిలో మఱి మూడు 'వాడు'లు సిద్ధమైనవి. ఇందలి దీర్ఘ సమాసముయొక్క ఘనత దాని దీర్ఘతయే; ఎంతమాత్రము జగి, జటిలత లేవు. 'ప్రభావన = పరుగెత్తుచున్నట్టి' యని యుద్దేశముగాఁబోలు. కాని యది పొందినది. 'ఆదిక'లోని కప్రత్యయము గణముకొఱకే. పలుగ్రీవః ఛందోభంగము. ఏక సమాసముండున్న 'టు' స్పష్టముగా 'గ్రీ' పై నూదుచున్నది. కొవున నది గుగావే గాని లఘువుగాదు. 'దేశ' యనవసరపదము. 'లేజన' ప్రాసకొఱకైన యప్రయోగము. రావణుఁ డెంతటి పోటరి? భీయముచేతఁ బలయితు లగుచున్న జేవతా సమాహముల కంతములయందు కత్తినిఁ బాతువాఁడే! చివరిపాదములో 'మఱి' వ్యర్థపదము. పద్యములు వ్రాయు నీ గంభీరత్వ గణమునొద్ద, యతిపద్య ప్రాసకు నెక్కడలేని ప్రాల్మాలికయే.

ఆ. వాని కెదురు తీర్పువలదు శ్రీరాముని
నల్పభౌగ్య నన్న నాదిరింపు
నీవ గుణవచోదు; నీవే దైవతమాదు;
కుఱ్ఱవాఁడు సమిదికొవిడుండు. 23.

'సమిదికొవిడుండు' - మూఁడు పాదములు సులభమైన పదములతో నెట్లు నడపి నాలుగవపాదముండు 'కుఱ్ఱవానికి' దగిన సులువైన పదమునే వాడవలెనుగాని యిట్టి కేవల సాంస్కృతిక సమాస మసహజము.

వ. ఆ సుందోపసుందుల కొడుకులు యమసద్య
కులు; నా కొడుకును బంపించును. వారిలో

నొక్కనితోనైన నా సైన్యములతో యుద్ధమాడ
నేర్చున రాజారకుంకిన 24.

సుందోపసుండుల కొడుకులే మరీచసుభాహులని
యిదివఱకుఁ జెప్పఁబడియుండలేదు; మన మాహిండు
కొనవలెను. ఇదివఱకు రాముఁడు యమునితోఁ బోల్చు
బడినాఁడు. ఇప్పుడు మరీచసుభాహు లిగవును 'యను
పద్యమై వాగు. స్వభావములో శ్రీరామచంద్రుఁడును
మరీచసుభాహులు నొక్కటియే యన్న మాట. 'నా
కొడుకును బంపించను' అని మూర్ఖముగా నవినయముతో
దిశరఘుఁ డనియుండఁడు. 'నొక్కనితో' దాను
యుద్ధము సేయుటకు సిద్ధమైన గెండువాని నెవరు
దీక్షించుడు. వాఁడు ననుకూలమితి న్నకుండునా? దిశ
రఘుని పట్టుట 'అనినా' రాజానుతోఁ బ్రారంభిం
చిన సంగతి మఱచి కాఁబోలు 'అని రాజారకుంకి' అని
మఱల వక్కాణించుట.

మ. అవునయ్యా! యపు నిత్రువంటి మొద;
రీ యంతింబునం దీయనం
టివి; పోనీ! రఘువంశియొగ్గమనునో

నీచేరి? నీకుఁ సుఖం
బవు, నీ బంధులు నీవును సుఖము పైదె

యుండు, డేఁ బోదు. మా
నవనాథా! సుఖమాలి నీకును బ్రతిజ్ఞాధింగ
పుణ్యాబ్ధికి. 25

ఈ పద్యము బొత్తిగా వికారముగా నున్నది.
దీనికి ముందున్న వచనములో 'నా కొడుకును బంపిం
చను' అని యుండుటచేత నిప్పుడు 'ఇప్పుడంటి' గానికే
నెందును గాని యొక్కడో పూర్వరంగమందున్న 'ఏది
యైన నిత్రును'కు సంబంధించు. ఏ యుత్తిమ రచన
లోను నిట్టి సందిగ్ధవాక్యము లుండవు. ఆదినుండి తుది
వఱకు రాక్షసవృత్తాంతము లేకున్నను రాము నెక్క
బాయటకు దిశరఘుఁ డంగీకరింపనేలేదు. కాన 'ఈ
యంతింబునం దీయనంటివి' అనుటపారపాయ. 'పోనీ!
యన్నతిరస్వత కోపమెందులకు? ఈ పద్యములో 'నీకు
సుఖమాలి' మూఁడు పర్యాయములు చెప్పఁబడినది.
ఇంగు పనయేమియు లేదు. 'ప్రతిజ్ఞాధింగపుణ్యాబ్ధి
కి'. ఈ సంబోధనచే విశ్వామిత్రుఁడు దిశరఘు నధిక్షే
పించుచున్నాఁడు. దీని యర్థము 'ప్రతిజ్ఞయొక్క

ధంగమునెక్కి పుణ్యమునకు సముద్రమువంటివాని? అని.
విశ్వామిత్రుఁడు కోపస్వభావముగలవాఁ డనునుగాక
నీచపస్వభావుఁ డని యెంచుట తగదు. అట్టి తపశ్శక్తి
సంపన్నుని వాక్కు లమోఘములు. మనస్సులో
జ్వలము పెట్టికొని బహుబకు 'సుఖమాలి' మని యాశీ
ర్వదించువాఁడు కాఁడు. ఆ కోపమును స్పష్టముగాఁ
జూపించునే గాని మర్మముఁ బెట్టికొను కర్మ మతని
కుండదు. పురాణములలోని పాత్రలను వాని వాని
యోధార్యులనుబట్టి చిత్రింపవలెను గాని మన స్వభా
వముల కనుగుణ్యమైన యెత్తిపాడుపుమాటలు పనికి
రావు. సంభాషణలు వ్యావహారికముగా వ్రాయఁబోయి
బోస్తావకుట యీ సద్యురచనలో విశేషమగుచున్నది.

వ. అనిన విశ్వామిత్రుండు. కుపితనిగుర చరితాం
గుడై భాసదనంబు వదిలిపోయిన రాజు శ్రొక్కటం
పకుదు సుమంత్రునిఁ గాంచి నీవుపోయి యెఱు
లైన మునిని బ్రహ్మనుఁ గావించి తెచ్చుని సంచిన
సుమంత్రుండు గాధేయురెనెంబఁ జనియె; గాధేయుండు
విధురంగమనంబున నేగి ప్రళయ కక్ష్యంతరంబునఁ
గూర్చుండిన మంత్రి పోయి బద్ధాంజలియై యాయన
యొద్ద నిలఁబడిన మాని పెడమోమై యుండె; నిట
సభిలో— 26

మన పురాణములలోను ప్రబంధములలోను గివులు
పద్యముల నే కాక గద్యములను గూడ మనోహరముగా
నడిపించియున్నారు. ఈ గద్యములో నా తీవి యెంత
మాత్రమును లేదు. 'కుపిత విధుర చరితాంగుఁడు' ఈ
సమాసములో సరియైన యర్థము లేదు. కుపిత=కోపపడిన,
విధుర = నైకల్యము గలిగిన, చరిత = కదల్పఁబడిక,
అంగుండు = శరీరముగలవాఁడు. 'కుపిత' యను విశేష
ణము మనస్సునకు సంబంధించినది గాని శరీరమునకుఁ
జెందిదు. 'తెమ్ము వస్త్రపుల కుపయోగింపవలెను' గాని
మానవులకుఁ గాదు. 'తీసికొనిరమ్ము' అనుట యుక్తము.
రెండవసారి సుమంత్రుఁ డెనుటకు బదులు 'అతడు' అను
సర్వనామము జైలిననుసరించి వ్రాయవలెను. మఱల
నామార్థములోనే 'విధుర' నువాడుట కా మాటముల
పదిమంతే ప్రీతికరమైనదా? కోపమువచ్చి లేచిపోయిన
విశ్వామిత్రుఁ డట్లే పోక అరిగిన బాలునివలె సింహ
ద్వారమువద్ద గూర్చున్నాఁ డేమి? ఎవరైనఁ డన
కొఱకు వత్తురని వేచియున్నాఁడు గాఁబోలు!

విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు

ఆ. పతి వశిష్ఠః గాంచి ప్రాంజలియై యేమి
స్వామి! యేమి దేవద వచ్చిపడియె
గాధిసుతుఁడు ప్రథమకన్యోతిరముఁగూడ
దాటి పోవకుండు దారిజాపు

27

దాటిపోవ కుండు దారిజాపు. ఇది మిగుల
హాస్యాస్పదముగా నున్నది. దారిజాపుట పోవుటకుఁ
గాని ఆసుటకుఁ గాదు. 'దారిజాపు' అనగా 'ఉపా
యము చెప్పఁగూ' అని రచయిత యుక్తేశము. నులువుగా
'యతి' పకుటయే గమనింపఁబడినది కాని యాచి
త్యము లేదు.

క. అనిన వశిష్ఠం డిట్లను,
మనుజాధిప! నీవు తొలుత మాట యొసంగి తా
జెనుక జనుకాడ నేటికి?
నినకులమర్యాద యగునటే యిది తాతా!

28

దీనిలోని 'తా' కేవలము వ్యర్థప్రయోగము.
తాతా' అనుచితప్రయోగము. వశిష్ఠఁడు దశరథుని
'సంబోధించుచున్నాఁడు. దశరథుఁడు వయోవృద్ధుఁడే
వశిష్ఠఁడు వంతుకంటే బ్రాచీనుఁడు; తరతరములనుండి
మూర్ఛవంశమునకు నుడువు. 'తాతా' అని తెలుఁగు
లోని యర్థముప్రకారము పిలుచుటకు పీలులేదు.
'తాతా' యన తిండియని సంస్కృతములో నున్నది.
రచయిత తనకుమాత్రమే యా విషయము తెలియునని
ప్రకటించుటకుఁగాఁజోలు దీనిని ప్రయోగించెను!
వ్రాయునది తెలుఁగు కవిత్యము. వశిష్ఠఁడు దశరథునిఁ
త్రేమపూర్వకముగాఁ బిలువవలసియున్నది. కావునఁ
దండియనుట సమంజసము. ఇందు ధంకో నిర్బంధ
మేమియు లేదు. అదిగాక, 'తాతా' = తండి: ఈ
సంత్కృతార్థమున దీనికిఁ దమఁగునఁ బ్రయోగముగనఁ
బడెను.' అని శిబిరత్నాకరము నుడివినది. 'శిబిరత్నా
కరమే తిప్ప. అంతకంటే నాకే బాగుగఁదలియును.'
అనుట మొండివాడమే యగును. శిబిరత్నాకరాది
నిఘంటువుల సాయమున నే యీ రచన నానుచున్నదని
సహృదయులైనచదువగులు గ్రహింప లేకపోయి.
ఎంతటి సంస్కృతి దీర్ఘసమాసమైనను దెలుఁ గనిపించ
వచ్చునే! ఎంకుల కీ పనికిమాలిన 'తాతా'?

ఆ. మొదట నిత్తునంచు బిదప నీ కుంకుట
అశ్వమేధ యాగహుతిముసేత

మొదట వాషిద్రవిష్టి పిదప బూష్టించుట
యీవు ధర్మమూర్తి విదియుఁ దగునె?

29

'మొదట నిత్తునని' దశరథునెన్నట్టి పాత్యములో
నెక్కడనులేదు. ఈ పద్మరచనలో భాషాసంస్థారము
గాని, సంప్రదాయానుసరణముగాని యలంకారమునోహ
రతగాని లేదు. 'అశ్వమేధయాగహుతిముసేత' వాగ్దాన
భంగభరితము 'మొదట వాషిద్రవిష్టి పిదపబూష్టించుట'
ఆడి తిప్పుటతో సమానమా? 'వాషిద్రవిష్టుల' తన
కోరికే ఏల కారాదు? ఇది అలంకారమా? ఏమి
అలంకారము? ప్రకృతప్రకృతసంబంధము సవ్య
మేనా? కాకున్న 'అశ్వమేధయాగహుతిముసేత' యు
టయు, 'వాషిద్రవిష్టి పిదప బూష్టించుటయు సమాన
పాతికములేనా? ఈ గెండును నొకేసారిగా వాగ్దాన
భంగముతో నెట్లుపొందును? 'ఇదియు' లోని సము
చ్చయము గణపతిపూర్తికగాని యింకే ప్రయోజనము
నకుఁగాదు. ఏ భావమునైనను బద్ధిములోను గద్ధియు
లోను జూపించవచ్చును. వ్యాకరణస్థంభానియ
ములు పద్ధిములలో నెక్కువ కర్కశములు. అవి
సాధించిన నే పద్ధిములు శ్రావ్యబంధములైయుండును.
ఆ యోషిక లేనివాడు గద్ధియునే యాశ్రయింపవలసి
యుండును. పద్ధిములలో సంగీతితోఁగి యుండు
వలెను. ఈ గ్రంథకర్త పద్ధిము లట్టికావు.

ఉ. అతఁడు నేర్చినస్త్రముల నన్యము

నేర్వకు; నీ కుమారకున్

ప్రీతి ననుగ్రహింప చుడిఁ బ్రేయతం డిటు
వచ్చెఁ గాని కా

దా? తినియంతఁ దా సమదదానవ సామజ
కుంధపాటన

వ్యాతతసింహమూర్తి యతఁడై యిట

నేటికి వచ్చు భూమిపా.

30

'నేర్చినస్త్రములు.' పూర్వకవి ప్రయోగమున్నది
గాన బలవంతముగా నొప్పుకొనవచ్చునుగాని ప్రశంస
నీయముగాదు. పూర్వ మచోక్తులును మానవులే. వారి
కినిఁ బ్రమాదములు గలిగియుండువచ్చును. లేదా,
సందర్భములనుబట్టి యా ప్రయోగములను దప్పని
సరిగాఁ జేసియుండువచ్చును. అంతమాత్రమున నవి
ప్రతిచోట నుపాదేయములుగావు. వారి మంచి నుణ
ములను మన మనుసరించి ధన్యులము గావలెనుగాని

వారి ప్రమాదములు మనకు బ్రాయికములు కౌరాదు. 'నేర్వగు' అని భూతార్థములో తద్విద్యార్థకప్రయోగముః తేసివచ్చును 'నేర్పు' అనికూడ నిరాక్షేపణీయముగా వ్రాయవచ్చును. 'నీ కుమారకున్.' ఇచ్చట 'కుమారున్' అని యపార్థము స్ఫురించుచున్నది. 'కుమారునిన్' అని సులభముగా మాన్యుకొనవచ్చును 'కాని, కాదా' పునరుక్తి, సమవిదానవసామజకుంభపాటన వ్యాతితేసింహమూర్తి, 'వ్యాతిత' ప్రాసకొలు కేర్పడినది. 'మూర్తి' యనవిసరపదము; రూపకము చెడినది. పదముల యర్థములను సరిగాఁ దెలిసికొనియే సమాసములను కూర్చవలసియుండును. యజ్ఞసంరక్షణము విశ్వావిభ్రునకుఁ గావలసిన కౌర్యము. ఆస్త్రములు సేర్పట దానికి వోహదమైన యుద్ధ్యమును. కీనిని తాటుమాటుచేసి రామాయణవృత్తాంతమునే దిద్దఁబూనుట గ్రంథకర్తకుఁ దగనిపని.

చ. అనుచు వశిష్ఠు లాడ, ముదితాంతగుదార
సముజ్జ్వలత్రినూ

తనతరమూర్తి భూమిపతి తాఁ గలు
రంపెను రామునిన్ సల
క్షుణుని; వశిష్ఠమానికృతి మంగళ
వంతుల మాతృపాదపూ
జన మధురాస్యచంద్రముల త్కౌపతి
యిద్దఱు రెండు చేతులన్.

81

'వశిష్ఠులు' బహువచనప్రయోగము, 'పతి వశిష్ఠుగాంచి' ఆను పద్యములో ఏకవచనముగా నున్నది. 'ముదితాంతగుదారసముజ్జ్వలత్రినూ తనతర మూర్తి', ఇది పదాఽఽబరచమాసమేగాని గంభీరార్థయుక్తము కాదు. మఱల నొకమూర్తి సిద్ధమైనది. ఎట్టి పదముల కూర్చెన్నను సహజమైన శోభించును. లేనిచోఁ గృతక భాష యనిపించుకొనును.

ఉ. కైకొని మోదవీచి మృదుకంపనుఁడై తొలి యేను
సుమ్మమున్
దాకొనియున్న కాశికునిదగ్గరఁ జేతులు పీడి
పుఁగులన్

హాయిగా,
స్వేచ్ఛగా త్రొక్కడానికి
అనువైన సైకిల్

**రాతె
రాబిన్ హుడ్**

సెన్-రాతె బైసికల్ ప్రతివక్కటి శ్రేష్ఠమైన ముడిపద్యాలను అత్యధునాతమైన సాంకేతిక పద్ధతులద్వారా ఉపయోగించి, ప్రతి విభాగాన్ని ప్రత్యేకంగా పరీక్షించి తయారుజేయబడినది. అందువల్ల వాడకానికి ఏమీ బద్ధుపెట్టకుండానే, స్వేచ్ఛగా, ఇష్టం వచ్చినట్లు సైకిల్ ను వాడుకొనవచ్చు.

సెన్-రాతె

SAC-47 TE

విశ్వనాథవారి రామలక్ష్మణులు

మోకలఁ త్రేమ మూర్ధములు మూర్క్ఖాని మానినిఁ
జూపఁగా నుమ
శ్రీకృమలాననుల్ మునినిఁ జేరిరి వారు వివ్రమ
దేహులై 32

సా ధారణము గాఁ బద్యాంతముతోఁబాటు
వాక్యాంతముఁ గూడఁ గావలెను. ఆపలేని ప్రవాహము
గాని, విశిష్టాన్వయసందర్భముగాని యొకటో రెండవ
పద్యములోఁ బూర్తికావచ్చును. అట్టిదేదియు నిందు
లేదు. సుదీతాంతర వెనుకటి పద్యములో నున్నది గాన
'మోదవీచి' యిక్కడ నవసరము. 'తాళాని' యర్థ
'మేమో?' 'పుత్రులన్ 'మోకలన్'—కుమారులు అను
మొలకలను, రూపక సమాసము కుదుర లేదు. అది కుదీరిన
ప్రాస తన్నును. అందుకొఱకు 'అన్', 'తాళాని',
'మోకలు': ఇవి నిఘంటువు సహాయమున వేసిన అపరి
చితి పదములని సహృదయు లెఱుంగకుందురా?
'ఉషశ్రీ కమలాననుల్', ఈ రచయితయొక్క చిన్ని
సమాసములకును విగ్రహము కష్టస్యాదు. 'శ్రీ' తరు
వాత 'కలిగిన' అని సమకూర్చుకొనవలెను. ఇట్టివ నేక
ములు. 'దగ్గరవీచుట' లో నే చెరుట యున్నది. మఱి
'జేరిరి' యనవసరము. వినయము మూలములకు 'విన
మ్రదేహులు' సరికాదు. 'వినమ్రకీర్తులు' అని తోచ
లేదు.

'రామలక్ష్మణులు' అను శీర్షికగల యీ పద్య
భాగములో నాగు మొదటి నొక్కసారి మునికి నమస్క
రించి నాగు. ఈ 'యంతెంబు' నంగు మునినిఁ జేరినాగు.
అంతే వారినిఁగూర్చి చెప్పఁబడినది.

ఈ ముప్పదిరెండు పద్యములలోఁ బ్రాచీన
సంప్రదాయముగాని, నవీన సంస్కారముగాని, కళా
పోషణగాని, సరిగ్దోసి అలంకారముగాని, వ్యంగ్యము
గాని, ధ్వనిగాని, చమత్కారముగాని, యే అంద
చందములుగాని, నేర్చుకొనవలసిన నీతిగాని వ్యుత్పత్తి

గానిలేవు. అన్నియు నిర్దీపములే. తుదకుఁ గథాకథనము
గూడ నెంతమాత్రముఁ దృప్తికరముగా లేదు. ఇంగులో
పురాణధురీణతయు లేదు; ప్రబంధనిబంధనమును లేదు.

ఇతి వృత్తిమునుబట్టి కాని కథాసంగిధానమును
బట్టిగాని యీ రచనలో విశ్వాసహీనమైన ప్రాచీనాను
సరణనిర్బంధమే పాడునూపునుగాని నాగరికతా విశిష్ట
సత్యమార్గవిహరణము గానరాదు.

ముత్యములవంటి పదములన్నో భాషలో నిం
డారియున్నవి. ఈ రచయిత కవేవియుఁ బోషఁగట్టవు.
మృగుశబ్దములకేఁగాక కఠినశబ్దములకును భాషలో
నవకాశము గలదని యొప్పుకొనవచ్చును. రసోచితినిఁ
బట్టి యాయాపదములు తగుచోట్లఁ బ్రయోగింపఁబడె
నేని యాక్షేపణయుండదు. తెనుఁగుఁ బద్యమునకు వల
సిన విసురు, నాదము నీ పద్యములందుఁ గానరాదు.
మాగుర్యము మచ్చునకైనను లేదు. కవిత్వమున కవ
సరమైన యుద్దేశ మసలే లేదు. ప్రవీణతగలవాడు,
సంగీతములో సంగతులను విసరివట్టి, భాషావైఖరు
లలోఁ దాంపవమాపవచ్చు నే. అట్టిదేదైన నిండున్నదా?
ఈ రచనలోఁ బునాదియే కానరాదు; శిల్ప
మెట్లుండును?

ఇది స్వచ్ఛ గ్రాంథిక శైలియుఁగాదు; శిష్టవ్యావ
హారికమునుగాదు. ఆస్తికుండవని మధ్యపెట్టి నాస్తికత
నవలంబించుటకంటె ఘంటాపథముగా నాస్తికత నను
సరించుటయే మంచిది.

భాస్కరాదిరామాయణములలో నవరసములు
చిప్పిలుచుండును. ఈ రామాయణభాగములో నీరసమే
గాని యేరసమునులేదు. ఇందున్న దౌషగులు నాకు
గోచరమైనంతవఱకు బయలుపఱచితిని. పండితులు పరి
శీలించినచో నింకను గవఁబవచ్చును. వాల్మీకి భాస్క
రులకు విశ్వనాథకు నంతరమెంత గలదో సహృదయులు
గ్రహింపఁగలరు.

నైజగుణం

శ్రీ ఆర్. సూర్యనారాయణ

తెల్లటి బట్టలు వేసుకుని వీధిలోకి బయలుదేరాడు మురారి. వీధిగేటు దాటి రోడ్డుమీదికి అడుగు పెడుతూండగా నే, భుజంమీద యేదో పద్దట్టయి ప్రక్కకి తల తిప్పాడు. తెల్లటి చొక్కా మీద దాగుపడింది. మొహం చిట్టించి, తలవైకి యెత్తిదూస్తే వైసున్న గాచిచ్చెటు కొమ్మగూడ కాకి ఆప్పుడే యెగిరి పోవడం కనిపించింది. ఓసారి మళ్ళీ భుజం చూసుకుని లోపలికి పోవడం కోసం వెనక్కి తిరిగాడు. కాని వెనకాలనుంచి:

“అంతేరా! మురీ! దాని నైజగుణమే అంత! చుట్టమైన తెల్లటి వాటిని మచ్చుపరచి పాకుచేయడమే వెళ్ళవ కాకిమూక పని. అలాంటి వాడు మనుష్యుల్లోనూ ఉంటాడు. నైజగుణాన్ని ఎవరూ తగ్గించలేడు కదా!” అంటూ నరహరిప్పగకి వచ్చి, భుజంమీద చేయివేసి లోపలికి దారి తీశాడు. ఇద్దరూ హాల్లో కూర్చున్నారు.

“ఏరా సరీ! కనిపించ సేలేదు. ఇంతకాలం నుంచి?”

“ఏం చెయ్యమరా! వెళ్ళవది ఆఫీసుపనితోలే సరిపోతోంది. ఒకటే ప్రయత్నాలు. నువ్వు యిక్కడికి బదిలీఅయ్యావని తెలిసింది. వచ్చినట్టా తెలిసింది. ఏదీవచ్చి కలుసుకుందామంటే తీరుబడి అయితేనా?”

“నేను వచ్చిన ఈ వారం రోజులనుంచీ నిన్ను గురించే వాకబుచెప్పన్నా. అంతా క్రొత్త అవకాశంవల్ల యేం తోచడంలేదు.”

“ఉరీ! దానికేంగాని, విశేషాలేవిటి? అసలు అక్కడనుంచి బదిలీ ఎందుకయిందిరా? నువ్వే వచ్చేవావా?”

“నేను రావడం ఏమిటి? వాళ్లే పంపేశారు. “ఏం”అని అడుగుతావుగా నేనే చెప్పేస్తా! ఏముంది? ఆయనకి నాకూ పడలేదు. ఆయన చర్యల్ని విధానాన్ని

విమర్శించానుట. ‘ట’ ఏమిటిలే అన్నమాట నిజం. అందుకని నువ్వన్నలో ఉంచుకుని శిలవలాఖరిని గంటించాడు.”

“అయితే నీ తత్వం మార్పుకోలే చన్నమాట. ఇంకా విమర్శలు వ్యాఖ్యానాలూ చేస్తూనే ఉన్నా వన్నమాట! అయినా...”

“విమర్శ ఏముందిరా! నాకు తోచిన అభిప్రాయం చెప్పడం తప్ప! నేనన్నది అబద్ధమేలేగా.”

“అది కాదురా! మురీ! నిజమయినా అప్రమేయమే చెప్పకూడదన్నాడు కదురా! ఏమో నువ్వీ పద్ధతి మార్చుకుంటే నే గాని...”

“బాగుపడను. అంజేనా! పోనివ్వరా! సరీ! చగువుకుని, సంస్కారం యేడిసినవాళ్ళింకనక కొన్ని ఆశయాలు, ఆదర్శాలు ఉండడం అందుకోసం పాటు పడడం సహజం. కాని ప్రపంచం అంతా దానికి వ్యతిరేకంగానే సలహాయిస్తుంది. ఒక్కరూ చేయూతనివ్వకు. ఇంకా శక్తిసామర్థ్యాలున్నాయి. రక్తం వేడిగానే ఉందిగనక ఆశయసిద్ధికోసం వెగ్రిగా ప్రయత్నం చేస్తున్నా. కొన్నాళ్లు పోతే, బిగి తగ్గితే అందరినాగే అవుతానేమో! ఈలోగా ఎందుకు నన్ను నిరుత్సాహ పరుస్తారు?”

“ఉరీ! ఇక్కడ ఉద్యోగం ఎలా ఉంది. ఏవయినా సరిపడేనా?”

“ఇంకా యేదీ! అవునుగాని, ఆయన ఎవరూ! అప్రమానా ఎవరినో విమర్శిస్తూనే ఉంటాడు. నల్లగా, సన్నగా, చప్పిదవడం...”

ఓహో! ఆయనా! క్రీశైలంగారని. లోయర్ డివిజనులే!”

“అదేవిటిరా ఎప్పుడూ వాగుతోనే ఉంటాడు? అందులోనూ ఎదటివాణ్ణి వెళ్ళవని చెయ్యడంలో చొరవ ఎక్కువనుకుంటా!”

“పసి గట్టేశావ్! అతని నైజమే అంత. అతని నోటికి, బడిసి అంతా ఊరుకుంటున్నారు. అతను ఎందుకు అలా తయారయ్యాడో మన నైకాలజీలో నా కిప్పటికీ సమాధానం దొరక లేదు.”

“ఆ చూసిన కాసేపు నాకు అసహ్యం చేసిందంటే...”

“తొందరపడకు. ఆ ఊరులాంటిది కాదు ఈ ఊరు.”

అలా మాట్లాడుతూంటే — “మామూ! ఆయిగు రూపాయిల చిల్లర ఉంటే యిప్పుందింటి నూ అమ్మ” అంటూ వచ్చింది ఓ పది పదికొండేండ్ల పిల్ల, సన్నగా, నాజుగా, చామనచాయతో, కోలమొహం. అంద కత్తె కాకపోయినా చూడమచ్చటగా ఉంది.

లేదమ్మా! యింట్లోకి వెళ్లి అడుగు. లేకపోతే కావలసిన చిల్లర పట్టుకు వెళ్ళు.” అని మురారి ఆన గానే నవ్వుతూ లోపలికిపోయింది.

“ఎవర్రా మురీ!”

“అదిగో. ఆ యింటివారమ్మాయి. వచ్చినప్పటి నుంచీ చనువుగా ఉంటోంది. వట్టివెత్రిబాగులపిల్ల,”

“ఉండు! ఒరేయి మురీ! నువ్వీ ఊరికి క్రొత్త. ముక్కుకునూటి వ్యవహారమేగాని ముంసు జనకలు చూడవు. నా మాటమీద విలువపెంటే ఆ అమ్మాయిని చనువుచెయ్యకు. వస్తాను. పనిఉంది. సాయంత్రం పాన్డులో కలుసుకుంటావుకదా?” అంటూ నరహరి మాడావిడిగా వెళ్లి పోయాడు. అతను వెళ్లిన దిక్కునే అర్థంకాక చూస్తూ ఉండిపోయాడు మురారి.

నరహరి, మురారి బాల్యస్నేహితులు. పైఠూలు చదువూ, కాలేజీ చదువూకూడా కలసే చదివాగు. తిత్వాల్లోను, అభిప్రాయాల్లో భేదంఉన్నా యిద్దరి స్నేహానికి యింతవరకూ అంతరాయం కలగలేదు. కారణం ఒకరిభావాల్ని ఒకరు అర్థంచేసుకోవడమే.

నరహరి ఒకవిధంగా ఆశావాది. జన్మతః అదృష్ట వంతుడు. కనక మొదటినుంచీ జీవితాన్ని ఆనందంగా చూడడమే అలవాటయింది అతనికి. దానికితోడు యింతవరకూ అతనికి జీవితంలో ఎటువంటి కష్టం ఎదురు కాలేదు. అంచేత అతనికి అసలు చీకటి అనేది ఉందా అని సందేహం.

మురారి తరహా అందుకు సరిగ్గా వ్యతిరేకం. చిన్నప్పటినుంచీ యేదోరకమైన కట్టుబాట్లు, నియమాల్లో బ్రతికవలసిరావడంవల్ల అతని జీవితం ఒక ప్రత్యేకమైన గాడిలోనే పోతున్నట్లునిపిస్తుంది. అంతే కాక అతనికి జీవితంలో అనుకోకుండా వేద ప్రభాతం లాంటిది తగలడంతో అతనికి జీవితంలో యింక వెలుగు లేదని, యీ నిరాశతో, దిగులుతోనే యీ జీవితం గడపాలనే నిరాశావాదానికి వచ్చేశాడు. ఇంకేవో విధంగా జీవితాన్ని సుఖమయం చేసుకోవాలనే ఆవేదనలో అతడు కొన్ని ఆదర్శాలు నిశ్చయంగా యేర్పరచుకొని అవి ఆచరించడంలోను, వానిని సాధించడంలో అవినశకపై చేయడంలో తన జీవితభగ్నత్వాన్ని కొంత మరిచిపోగలగుతున్నాడు. అతని ఈ అంత స్వీకరణ చూడలేనివారికి అతని బాహ్యప్రవర్తన కొంచెం యిబ్బందిగాను విచిత్రంగానూ ఉంటుంది.

మురారిని, నరహరిని కలిపిన ముఖ్యవిషయం-యిద్దరికీ ఉన్న సారస్వతాభిలాష, రసజ్ఞత. చదువుకునే రోజుల్లో యిద్దరూ యెన్నో విషయాలమీద రోజుల తరబడి వాదించుకుంటూనే ఉండేవారు. అందులో నరహరి అంతగా చదవకపోవడంవల్ల మురారి వాదనలో ఏకేధినించక తప్పలేదు. మురారికి తనకన్నా ఎక్కువ తెలుసుననే భావనే నరహరిని అతని స్నేహంలో ఉంచింది. మురారికూడా తన కంఠకంటే ఆద్రష్టిహితులు లేకపోవడంవల్ల అప్పుడప్పుడు నరహరికి తన హృదయంలో నిండుకున్న చీకటి తెరలు చూపిస్తూ ఉండేవాడు.

అంతకు ముందున్న ఊరునుంచి మురారి ఆ వూరు బదిలీ అయ్యాడు. ఆ ఊరులోనే కొన్నాళ్ళనుంచి ఉంటున్నాడు నరహరి. ఇద్దరూ ఒకే డిపార్టుమెంటు కావడం ఒక అద్భుతం. ఆ వూరు విషయాలు, ఆఫీసు వ్యవహారాలు నరహరికి తెలిసినంతగా మురారికి తెలియవు. పైగా మురారి పైపైవిషయాలు మాత్రమే గ్రహించగలడు, నరహరి కొంత లోపలి విషయాలు కూడా గ్రహించే చాకచక్యం గలవాడు.

ఆ నాడు మురారికి నరహరి అన్న ఆఖరిమాటలే అర్థంకాలేదు. ఆ అమ్మాయిని రానివ్వవద్దంటాడు ఎంచేతో ఎలా చెప్పడం? ఈ వూరు వచ్చిన ఒకటి రెండు రోజుల్లోనే శాంతమృగాడు తన భార్యతో పరిచయం చేసుకుంది. అనుభవంలేని తన భార్యకి అన్ని

విషయాల్లోనూ పెద్ద దిక్కుగా ఉంటోంది. వచ్చిన పదిహేను, యిరవై రోజుల్లోనే వారికుటుంబం తామూ యింత కలిసి మెలసి ఉండడానికి ఏజన్యం తరఫునంభావం కారణం అనిపిస్తుంది కూడా. నిజం చెప్పాలంటే యిప్పటి కామె ఒక్కసారి తన కంట బడలేదు. పిల్లలు తనని చూడకుండా ఒక్కరోజు ఉండలేదు. అలాంటివాళ్ళని ఎలా కాదనడం? సాయంత్రం తెలుసుకోవాలి ఈ విషయం!

2

“ఏమిటిరా నరీ! ప్రాద్దున్న అలా అన్నావ్. ఏం ఆ అమ్మాయిని రానిస్తే...”

“నీకు తెలియవురా తరవాత ఫలితాలు. ఆ అమ్మాయి అమాయకి మైనదే. కాని వారి యింటి చరిత్ర...”

“చరిత్ర కేసుందిరా. తండ్రి పోయాడు. తల్లీ ఆన్నీ మానుకుంటూ వస్తోంది. పెద్దబ్బాయి కొంచెం తిక్కరకం. మిగతావాళ్ళు చిన్నవాళ్ళు. చాలా కలిసి కట్టినవాళ్ళు కాకే ఉన్నారు.”

“నీ కంటే తెలుసు. ఆమె గతజీవితం అంత విసుద్ధమైంది కాదు. భర్తపోయిన క్రొత్తలో ఆమెని గురించి చెప్పగా చెప్పుకునేవారు. ఇప్పటికీ ఎవరిని కదిలించినా ఆకళ చెబుతారు.”

“నువ్వు నమ్ముతావా?”

“ఏదీ నిర్ణయించుకోలేక పోతున్నాను. పది మంది చెబుతోన్నప్పుడు అబద్ధం అవుతుందా అనే అనిపిస్తోంది. కాని పూర్తి విశ్వాసం కలగడంలేదు.”

“ప్రజల నైజగుణం నీకూ తెలుసుగా. ఏమిలేక పోయినా గాలిపోసుచేసి ఆభాండాలు వేస్తారు. నువ్వుకూడా...”

“నివ్వులేనిచే పోగ వస్తుందిరా?”

“దొరికిందిరా, దొడ్డప్రశ్న. ఎవరువేసినా ఆడ ప్రశ్న. సమాధానం రానిప్రశ్న. ఏవోమాసి పోగ అనుకున్నో లేక పోగనే కల్పించో అల్లకూడదూ? సరే నువ్వు ఆమెని చూశావా?”

“ఆ ఒకటి గెంతునాద్దు...”

“ఎన్నేళ్ళుంటాయి?”

“ముప్పయి దరిదాపు.”

“అంటే చిన్నపిల్ల కాదన్నమాటేగా. అప్పర సలా ఉండనుకదూ?”

“.....”

“ముప్పయ్యేళ్ళ సామాన్య అందకలైకి ఆ విధంగా అంటకట్టారంటే ఏమునుకోవాలో అర్థంకావడంలేదు. అయినా ఆమె యేకాంతంగా నివసించడంలేదు కదా. పిల్లలు-అంగుళో ఎదిగినవాళ్ళుకూడా-ఉన్నతల్లి,తిప్ప గారిని పడిందంటే వీలవుతుందా అని. పోనీ అవుతుందనే అనుకున్నా, ఆఒక్క గుణంవల్ల యింక ఆమెలో మంచినదాలు, మానవత్వం, ఉపకార లక్షణం ఉండవనీ, ఆమెనిక దగ్గరకు రానియ్యకుండా సంఘంలో దూరంగా ఉంచేయాలనీ ఆ సడం అన్యాయం అంటాను.”

“అబ్బబ్బ! నీదంతా వితంఠవాదనేరా!”

“అవును. దాంతో అంబూ ఏకీభవించను. పోనీ చనువునున్నవాడిని నాకు ఆప్రతిపదిగాడినీ నువ్వేనా అర్థచేసుకుంటేచాలు.”

“అంచేత ఆ అమ్మాయిని గావడం మాన్పించలేవన్నమాట.”

“ఎలాగరా? వస్తోంటే ‘వద్దు పో’ అని చెప్పడం యింకా చేతనవడంలేదురా?”

“ఈ ఊరు మంచిది కాదురా. అంగుళాని...”

“వేస్తే ఆ ఆభాంపం నామీదకూడా వేస్తారు అంటేనా. కానియ్యి నిండా సులిగినవాడికి సలేమిటి?”

* * * *

ఏకాగ్రమంచి ఇంటికి వస్తూన్నంతసేలూ మురారికి నరహరి చెప్పిన విషయాలే బుర్రలో కదులుతున్నాయి. ఆ ఆలోచనల్లో శాంతిమృగాలే ఎక్కువ స్థానం ఆక్రమించుకున్నారు. ఆమెనిగురించి నరహరి ఎంత చురుకైనగా మాట్లాడాడు? అసలామె ఎటువంటిదింటే తను నమ్మలేకపోతున్నాడు. తన భార్యకూడా ఆవిషయంలో ఎటువంటి అనుమానం వెలిబుచ్చలేదు.

అయినా నరహరి అంతగా చెబుతున్న విషయాన్ని తను మనస్ఫూర్తిగా ప్రోసివేయలేకపోతున్నాడు. భర్త పోయినక్రొత్తలో ఆమె తప్పటకును వేసిందేమో! అప్పటికామె వయస్సు ఏపాతిగో ఉండి ఉండవచ్చు. అంతవరకూ అనుభవించిన దాంపత్యశీలత మాధుర్యం ఆమె నెంటునే మరిచిపోలేకపోయిందేమో!

లేదా ఆధిర్భూత ఆమె హృదయపూర్వకమైన ఆనందం అనుభవించలేకపోయిందేమో! కొందరు మనుష్యులు ఒకరిని అరికట్టకొలేరు. ఎంత రోగంతో బాధపడుతున్నా, ఎందరు డాక్టర్లు వద్దనిచెప్పినా, అలా చపలత్వంకలవాళ్ళు వాళ్ళే బాధపడుతామని మనకెందుకని ఊహకొకూడదా మిగిలినవాళ్ళు? యిదే తనకి సమాధానంరాని ప్రశ్న. పైగా ఎప్పుడో ఒకసారి కాలుజారిందని యింక ఎల్లకాలమూ అంటేనని యింక ఆ వ్యక్తిలో పశ్చాత్తాపమూ, బాసుపడదామనే కోరిక ఉండవని అనుకోవడం, ప్రస్తుతం ఆ వ్యక్తిని తిరిగిధానం ఎలాఉందని చూడకపోవడం—యీ భారపాలు ఈ లోకం ఎప్పుడు చేతుడు మానేస్తుందా కాని

అలా ఆలోచించుకుంటూ యింటికి వచ్చేప్పుటికి శాంతిమృగాని పాప పడేల్లిది నవ్వుతూ ఎదుగువచ్చింది. అనుమాన కళంకిత హృదయం కొవడంవల్ల వెంటనే చిగినవ్వుతో ఆమెని ఆదరించలేకపోయాడు. కాని ఆమెలోని అమాయకత్వమూ చిలిపి తనం చూసి, తన తెలివి తక్కువకి తన సెగపడి, ఆ ఆమ్మాయిలో మామూలుగా ఉండగలిగాడు. ఏ మాత్రం కాస్త సావకాశం వచ్చినా శాంతిమృగాని విషయమే ఆలోచిస్తూ ఉండేవాడు మురారి.

ఒక ప్రక్క ఈ విషంగా ఉంటే రెండో ప్రక్క ఆఫీసులో కూడా ఆనేక సమస్యలు ఎదురవుతున్నాయి మురారికి. ఆఫీసులో ఉండే వారి నైజగుణాలు చూస్తూంటే ఆతనికి ఆశ్చర్యం వేసేది. కొందరు ఎంతసేపూ ఆధికారి మెప్పుకోసం ఎందుకు ప్రాకులాడితారో, కొందరు ఎదటి వాడి బాసుమాసి ఎందుకు కళ్ళిందొప్పులు పోసుకుంటారో, కొందరు ఎప్పుడూ, అకారణంగానే ఎందుకు ఎదటివారిని విమర్శిస్తుంటూ ఉంటారో ఆతనికి అర్థం కాలేదు. పోనీ యిందువల్ల వారెవైన ప్రత్యేక ప్రయోజనం సాధించారా అంటే యేం లేదు. ఇటువంటి వారెవరింలా తాను తప్పుకుండా పేరుచేయబడి విమర్శలకి. అయిష్టాలకి ఆగ్రహాలకి గురికావలసి వస్తుందని ఎందుకో అనుమానం వేసింది మురారికి. అందుకని తన ఆదర్శాలు, ఆశయాలు మానుకుని వారిలో ఒకరై పోవడమా? నిగ్రహంతో ఎదురునిలిచి కాపాడుకోవడమా తీరనిసమస్య అయిపోయింది ఆతనికి.

అందులోనూ ఆ శ్రీశైలం ఎందుకు తనమీద అంత యిదిగా ఉంటాడో అర్థం కాలేదు మురారికి. తన దీనిజను కాదు. తానెప్పుడూ ఆతని ప్రస్తావన లేలేదు. తనకి ఆతనికి అంత సరిదయంకావలసిన ఆవకాశం లేదు. అయినా ఎందుకు ఆతడు తనని, తన వేష భావలనీ అంత యిదిగా విమర్శిస్తున్నాడో అంత ఆలోచించినా తెగలేదు. చివరికి మొట్టమొదటి

రోజున నరహరి చెప్పిన విషయం చటుక్కున జ్ఞాపకం వచ్చి నవ్వుకున్నాడు మురారి.

3

రోజురోజుకీ శ్రీశైలం మురారినిగురించి చేసే విమర్శలు మిలిమిరుగున్నాయి. అయినా మురారి లెక్కచేసుకుంటేను. తన పనేమో, తన గొడవేమో అనే ధోరణిలో పోగున్నాడు. ఒకరోజున నరహరి హడావిడిగా వచ్చి

“నీనాద పడ్డాడేంరా ఈ శ్రీశైలం? ఒకే విమర్శలు ఒకటే వ్యాఖ్యానాలు?”

“మామూలేగా?”

“అయితే నే చెప్పడమెందుకు? అంతకంతకీ శృతియించుకోందనే చెప్పడానికి వచ్చాను. మొన్న ఆవులు పడితే శాస్త్రు చెప్పాడు, నిన్నుగురించి వీడు అక్కడ ఒకటే గొడవలు. అక్కడ నీ ప్రవర్తన పాడయిపోవడంవల్ల నే ఇక్కడికి బదిలీచేశామట! ఇంకా...”

“అందుకనే ఆవురిలో చాలామందికి ఫామిలీ డ్రెస్ అయ్యాను. అయినా నరహరి! అప్పుడప్పుడు నాకు ఈ విమర్శలు వని మనస్సు పాడుచేసుకోవాలో, లెక్కచేయకుండా తిరగాలో అర్థం కాదునా? ఎంతకొదమకున్నా, ఏమిలేదానికి అపనిందివేనారే అని మనస్సు బాధపడుతూనే వుంటుందిరా? ఆత్మనిర్వాసం కలవాణ్ణికనక చెట్టుకువస్తున్నా”

“నువ్వు బాధపడతావని నాకు తెలుసురా! ఐనా చెప్పకపోతే నీకు విషయాలు సరిగా అర్థంకావని చెప్పడం. వాడి నైజమే అంత అని చెప్పాను కదరా! అంతేకాదు, ఆ ఆమ్మాయితల్లి నిన్ను పటిందనికూడా అంటున్నామట ఒకటిరెండు బోల్లు. ఇది నలుగురి నోళ్ళను...”

“పడుతుందంటావ్. కానియ్యి. ఇంకెంచేస్తాడు?”

“అదికాదురా! పోనీ ఇప్పుటికయినా...”

“ఒరేయి నరీ! ఒకమాట చెబుతాను విను. ఎవరి నైజగుణాన్ని ఎవరూ మానరని నువ్వే అన్నావుగా. అకారణంగా ఇలాంటి అపవాదాలు లేవదీయడంవల్ల దీని అంతం చూడాలనే పట్టదల యెక్కువైతోందిరా! సరే తిక్కలగుణం నా నైజగుణం అని నీకు తెలుసుకదా! కానియ్యి యేం జరుగుతుందో?”

“నీ యిద్దం మరి.” అని పల్లిపోయాడు నరహరి.

మురారి ఆలోచనలో పడ్డాడు. చివరికి అనుకున్నంత అయింది. ఈవిషయం తెలిస్తే శాంతిమృ

గాని ఎంత యిదయిపోతాలో? యింక పాప తనింటికి రావడం మానేస్తుందేమో? తనకి కొలతేపం అయ్యే అవకాశం ఉండదేమో? ఆయినదానికి, కానిదానికి ఆనకు నే పెద్దదిక్కు యింక తనకుటుంబానికి ఉండ దన్నమాట!

ఆయినా యీ వాడు వేసేవారు మంచి చెడ్డలు చూడలేమా అని ముగారికి ఆశ్చర్యం. తన వయస్సెంత, ఆమె వయస్సెంత? మహాఉంటే తనకంటే ఆమె పెంకుమూడేట్టు పెద్దయేమో? అంటే తన అక్క యాడన్నమాట. ఛీ ఛీ మనుష్యులకి అసలు విచక్షణ లేకుండా బోయిందే? ఈ విషయం ఆలోచిస్తంటే ముగారికి యింకో అనుమానం కూడా బయలుదేరింది. ఈవిషయమే ఆనోటా, ఆనోటా తన భార్యకి కూడా తెలిస్తే ఆమెనమ్మితే ఇంక తమసంసారం? పైన ఊహించలేకపోయాడు. చివరికి యేది యేనుయినా సరే శాంతమ్మగారి కుటుంబంతో తనకుటుంబానికుండే పరిచయం పొడవకూడదనే దృఢనిశ్చయానికి వచ్చే శాడు ముగారి.

అటు సరహాకూడా అనేకవిధాల యిదయి పోతున్నాడు తన ఆపమిత్రునిమీదపడ్డ యీ నీరాప నిండ్కి. మిగిలిన స్నేహితులు శ్రీశైలం ఎంతభుట్టిగా వాదిస్తున్నా, ముగారి ఆలాంటివాడంటే అతని అంతరాత్మ ఒప్పుకోవడం లేదు. అక్కడకి, శ్రీశైలాన్ని సరహారి ఎక్కడికక్కడ ఖండించు కుంటూ వస్తూ, ముగారిపైన అతనికి యేర్పడిన గురభి ప్రాయాన్ని తొలగించడానికి ప్రయత్నించాడు. ప్రతివాదానికి యేహో విపరీతఆధారం చెప్పి తన ఆనుమానాన్ని బలపరచేవాడు శ్రీశైలం. కావలసినదే తాను మరో అవినీతి ప్రవర్తనని సోదా హరణంగా నిరూపిస్తానని సరహారితో శ్రీశైలం ధారెంజి కూడా చేశాడు.

* * * *

ఒకరోజు రాత్రి సరహారి యింటికి హఠాత్తుగా వచ్చాడు శ్రీశైలం. తన వాదానికి సాక్ష్యం చూపిస్తా నని, అంతకుముందే ముగారి శాంతమ్మగారింటికి వెళ్లి నట్లు ప్రబల నిదర్శనం దొరికిందని, తానువచ్చి చూసు కోవచ్చుననే చెప్పాడు సరహారితో. శ్రీశైలం నైచ్యా నికి ఒకప్రక్క కోపం, స్నేహితుని అవస్థకి ఆవేదన ఒక్కసారి పెల్లబిక్కాయి సరహారికి. వెళ్ళిపోవడమకుం టూనే శ్రీశైలంనెంటునడిచాడు సరహారి. విధిమొగలోకి వచ్చినతర్వాత శాంతమ్మగారి యింటిపైపు పరిశీలనగా చూస్తూ నుంచోమని ముగారి ఆయింటిలోంచి రావడం తగ్గవునీ శ్రీశైలం నొక్కి చెప్పాడు. కొద్దిసేపటికి గూడకట్టుతో ఎవరో శాంతమ్మగారింటిలోంచి ముగారియింటిపైపు రావడం కనపడింది. సరహారికి

అనుమానం, శ్రీశైలానికి అనందం ఒక్కసారి కలి గాయి. కాని ఆ వచ్చిన వ్యక్తి ముగారి యింటిముందు నిలచి “ముగారిగారూ!” అని పిలవడం, ముగారి బయ టకు వచ్చి మాట్లాడడం చూసిన సరహారి కోపం ఉండ బట్టలేకపోయాడు.

“అయిందా నీప్రతాపం. అతను శాంతమ్మగారిపెద్ద బాబాయి. ఏదోపు సక్రం ఇవ్వడానికి వచ్చాడు. శ్రీశైలం నీకిదేం బుద్ధోయ్? ఎంతసేపు ఎదటివారిమీద అభాం డాలు వేయడమే నీప్రభుత్వయిందిదా? వాడి పేగుని కళ్ళంకపగస్తే నీకేం వస్తుందోయ్” అని నాలుగూ అనే కాడు.

“అమ్మా! మీవాడా.....” అంటూ తప్పుకు న్నాడు శ్రీశైలం.

ఆనాటి సంఘటనలో శ్రీశైలానికి కొంచెం చిన్నతనం అనిపించింది. అంచేత తన అనుమానం నిరాధారంకాదని ఎప్పటికైనా సరహారితో ఒప్పించాలని అతను శతవిధాల ప్రయత్నించేస్తున్నాడు. పట్టు దల ఎక్కువఅవడంవల్ల ముగారిప్రవర్తనని మహా నిశితంగా పరిశీలించడం నుదలుపెట్టాడు.

ఒకనాటి సాయంత్రం అప్పుడే చీకటిపడుతూంది శ్రీశైలం సరహారిని హడావిడిగా నెంటుబెట్టుకుని వస్తు న్నాడు ముగారియింటిపైపు. సరహారికి ఆర్థం గావడం లేదు, ఎంత అడిగినా యేం చెప్పడంలేదు శ్రీశైలం. ఆఖరికి వారియింటిముందుకువచ్చాక శ్రీశైలంకటువుగా “మొన్నటిసారి ఆలచ్చిగాడు చెప్పినమాట పట్టుకుని నీకుసాక్ష్యం చూపించలేకపోయాను. చీనాట్టులిన్నాను. ఈసారి నాకు స్వయంగా దొరికిందిసాక్ష్యం. శాంతమ్మ యిప్పుడే ముగారియింటిలో ప్రవేశించడం వాకల్లాం చూశాను. ఈ సమయంలో ఆ మహాలిక్కి మీ ప్రయి స్నేహితుడియింట్లో పనేమిటోయ్?”

సరహారి మెల్లిగా అంటున్నాడు.

“నిజమే. నువ్వు చూశావా? అన్యాయంగా ఒకరిని.....”

“పిలవోయ్ మీవాణ్ణి. తేలుతుంది భాగోతం” ఇంకేం అనలేక సరహారి తిలుపు తట్టుతూ “ముగారి ముగారి!” అని పిలిచాడు. గండుమూడు సార్లు పిలిచినతరువాత “లేరండీ” అనే సమాధానం వినిపించింది ఆ గొంతుక ముగారిభార్యది కాదని సరహారికి గృహపడిపోయింది. అయితే మరి ఆ గొంతుక శాంతమ్మగారిదేనా? శ్రీశైలం అనుమానం ... అతనికి నుతిపోతోంది. శ్రీశైలం విషభనవు అతనికి గుర్తరం అయిపోతోంది. ఏం చెయ్యడం?

“అదేమిటిరా అక్కడ నుంచుని యేంచేస్తు న్నావు?” అనే ప్రశ్నతో తల వైకత్తాడు

యిద్దరూ. రెండు చేతుల్లోనూ మంగుసీసాలు, పాల్లాలూ, పళ్లు పుచ్చుకుని మురారి వస్తున్నాడు. కరీర మంతా ఒక్కసారి లేలికయినట్లయింది నరహరికి. కాళ్ళక్రింది భూమి తిప్పకుంటూన్నట్లనిపించింది శ్రీశైలానికి.

“అడవిటిరా?” అని మాత్రం అనగలిగాడు నరహరి.

“మందులరా! రెండురోజులనుంచి మా ఆవిడి జ్వరం డోకులు. నానాయిబ్బాది పగుతున్నావనుకో. పాపం ఆ శాంతమ్మగారు వీలున్నప్పుడల్లా వచ్చిమాసి ఆదుకుంటున్నాడు కనక సరిపోతోంది లేకపోతే...”

“చెప్పావుకాడేరా? విన్నారా శ్రీశైలం గారూ! రండి మనం వెళదాం.” అంటూ లాక్కు పోయాడు నరహరి. మురారి యేం అర్థంకాక తేల్చ బోయాడు.

4

కొద్దిరోజుల తిరనాత కలుసుకున్నప్పుడు నర హరి, మురారి కంతా చెప్పాడు. అతని ఈ అర్థంలేని పగ ఎంకుకా అని మురారి ఆశ్చర్యపోయాడు. నర హరే అన్నాడు.

“కొందరు కొందరు మనస్థులు అంతేరా? ఏం ప్రయోజనం లేకపోయినా ఎదటివారు సుఖంగా ఉంటే ఓర్వలేదు. లేలుకుట్టడానికి కాక గెట్టవేయ డానికి కారణం ఎవరు చెప్పగలరు?”

“అదికాదురా మానసికశాస్త్రం ప్రకారం తమ కోర్కెలు తీరినవాళ్లు, అవి ఎదటివారిలో తీరు తున్నట్టు చూసినప్పుడు వారివీచ ద్వేషంతో ఉంటా రేమో! అది ఒక్కటే తిప్పిస్తే మిసిమి మంచివాడి లాగే కనపడతాడు. చాలాబాగా పాడతాడు. మంచి నటకుడు. అయితే నేం...”

“వాడి నవనడిమాత్రం బాగుంటే యేడిసింది కనకనా ఎదటివారిని తిప్పు పట్టడానికి. అయ్యగారి భాగోతం తెలియనివారి దగ్గం చెప్పు ఈ కబుర్లు.”

అంతలోకే శాంతమ్మగారి పాపవచ్చి “మా అమ్మ యేడుస్తోందండి మామయ్యగారూ! ఈ ఉత్తరం మీకు యిచ్చి రమ్మందండి.” అంటూ ఒకఉత్తరం యిచ్చి వెళ్లింది. మురారి అందుకుని నరహరికి యిచ్చాడు. చివరిదాకా చదవకుండా నే నరహరి ఒక్కసారి సుప్త మన్నట్టుగా

“ఘండాలుడు. చివరకి ఎంతకీ ఒడిగట్టాడు. ఈసారి కనిపించని వీడిపని చెబుతాను. ఎదటివాడి ఘాద లేవడం అనుకున్నాడు కాబోలు వె.....” అని అరిచాడు.

మురారికి అర్థంకాక “ఏమిటిరా?” అని అడి గాడు. సమాధానం చెప్పకుండా ఆ ఉత్తరం అందిం చాడు. చదువుకున్న మురారి మొహంలో బాగ స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. “పాపం అందుకే యేడుస్తోంది కాబోలు శాంతమ్మగారు, నే చెప్పలేనురా! ఇది కూడా ఒక మానసికవ్యాధి లక్షణం అని, అయినా.....” అని అంటూంటే శ్రీశైలం పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు. “నర హరీ! నరహరీ! నీ కోసం మీ యింటికి పగ గత్రాను. బాబ్బాబు ఒక పదిహేపాయలంటేయిదూ నీకు పుణ్యం ఉంటుంది. మా ఆవిడ చావుబ్రతుకుల్లో ఉంది. ఇంజక్షన్ యిస్తేనే గాని.....” అంటూ చేతులు పట్టుకోబోయాడు. నరహరి యింక ఉండబట్టలేక పోయాడు.

“పోనియ్యవోయ్ శ్రీశైలం. ఆవిడ పోలే నేం ముంగుప్రయత్నాలు చేస్తున్నావుగా! సమాధానం వచ్చేదాకా మాడు.”

“వేరొకోళం కాదు నరహరీ! చాలా అవసరం” అని చేతులు పట్టుకున్నాడు శ్రీశైలం. విడలించుకుని:

“ఛీ పాపాత్ముడా! నీ స్వర్గ తగిలికేనే పాపం. దూరంగా ఉండు. నీ వ్యవసాయంవల్ల ఎందరినీ ఉసుగు పెట్టావో అది తగలకుండా పోతుందా? ఏమిటి వ్యవ పని?” అని ఉత్తరం మాపించాడు.

శ్రీశైలం యేం మాటాడలేక నుంచున్నాడు. అతని మహంలో ఆవేదన అవమానం కలిసి నల్లగా వ్యాపించాయి. అంతకన్నా నిరాశాకీచి ఉండవని పించింది మురారికి. చిటుక్కున లోపలికివెళ్లి పది రూపాయలనోటు పట్టుకువచ్చి,

“శ్రీశైలంగారూ! యిదిగో పట్టుకువెళ్ళి యింజ క్షన్ కోసుక్కురండి. మావాడు కొంచెం విసుగుమిసి. వాడిమాటలు లెక్కచేయకండి.” అంటూ అందిచ్చాడు.

శ్రీశైలం తన చెవులని తాను నమ్మలేకపోయాడు. మెల్లగా సంభావించుకుని వణుకుతున్న చేతులతో బాట మురారిచేతులు పట్టుకుని శ్రీశైలం:

“మురారిగారూ! మీరు నిజంగా డే...” అని అంటూంటే,

మురారి మాటకీ అడ్డువచ్చి,

“మందు మందు పట్టుకురండి.” అంటూ సాగ నంపాడు. మెల్లదిగుతున్న శ్రీశైలం పైనుడ్డితో కళ్ళు ఒత్తుకోవడం చూసి మురారి ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచాడు.

అర్థంకాక చూస్తున్న నరహరి భుజంతడుతూ “నువ్వన్నమాటేకదరా? ఎవరి నైజగుణాన్ని ఎవరు మార్చుకోగలరు?” అంటూ లోపలికి తీసుకువచ్చాడు.

రష్యా యువ మేధావులు

కేథరిన్ ఫోర్

* గత సంచిక తరువాయి

బెర్గోషా ఆమెరికాలలో కూడా నడువుతున్నవారిలో ఎక్కువమంది తెలివితేటలలో చాలా సంసార పక్షంగానే కనిపిస్తారు. వీరిలో అంతగా చెప్పదగ్గ ప్రత్యేక శక్తులు కనిపించవు. ఈ బాపతు జనాభా రష్యలోను ఉన్నారు. ఆయితే వీరికి వారికి ఒక పెద్ద తేడా కనబడుతుంది. బెర్గోషా ఆమెరికాలలో ఇలాంటి వారంతా ప్రతికాన్వాసంత్ర్యము, పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యము, కళారంగంలో కొత్త కొత్త భోరణులు—అన్నీ తమకు సంప్రదాయ సిద్ధాంతంగా సంక్రమించిన వారసత్వమునే భావిస్తారు.

రష్యలో ఒక మానం రోజులపాటు పర్యటించిన, తరువాత — ప్రతిపక్షం మాటే వినిపించని రష్యాదేశంకంటే ప్రతిపక్ష సంప్రదాయం యథాతథంగా అంగీకరించే ప్రజాస్వామ్యదేశాలంటే నేనాకెక్కువ ఆభిమానం విచ్చేసింది. ఆమెరికాల మ్యూజికల్ కుటుంబాలలో సామాన్యంగా వాన్ గో పాడ్డుతిరుగుడు పువ్వుల చిత్రాల నకళ్లు వేగడగట్టు కుంటారు. రష్యలో ఎక్కడచూసినా బ్రహ్మాండంగా ఉపన్యసిస్తున్నట్టు రెనిన్ ప్రచారచిత్రాలే! వాకా రెనిన్ చిత్రాలకన్న వాన్ గో చిత్రాల నకళ్ళే వయ మనిపించాయి! ఎంతటి పివేసినా వాన్ గో సుప్రసిద్ధ చిత్రకారుడు గదా!

రష్యలో మేధావులకు, సామాన్య జనానికేమ్యర్ల ఒక తేడా కనబడుతుంది. మేధావులలో చాలామంది రష్యలో జీవితపరిస్థితులన్నీ చక్కగా ఉన్నట్లే మాట్లాడతారు. వీరినోట వాటికి సంబంధించిన విమర్శలు వినిపించవు.

రష్యలో జీవితపరిస్థితుల్ని గురించి విమర్శించే వారెక్కువగా విద్యార్థులు. కొందరు చిన్న చిన్న

వర్తకులు కూడా ఇలాంటి విమర్శలు చేయడంకద్దు. ఒకసారి నేనొక మువ్వలపిల్లని రి యూర్లొచ్చి ఒక పాటలపుస్తకం కొన్నాను. “ఆమెరికాలో ఆయితే ఈ డిబ్బునో ఒక ఊటు కొనుక్కోవచ్చును!” అన్నాడాడు కొంగంమీద కూర్చున్న ఆనామి. నేనెంత కాదని చెప్పినా ఆతగాడు నామాట వినిపించుకొలేదు. నాకు పరిచితుడయిన ఇంకొక వ్యక్తి ఇంత కన్నా విద్వంసంగా మాట్లాడాడు.

రష్యాలో విద్యార్థులు చాలామంది విద్యార్థి వేతనాలమీదే కాలక్షేపం చేస్తూంటారు. నేను వారి మర్యాదా ఆచరణలు చూచి నిర్భాంతపాగును! వారిలో కొంతమంది నాకెన్నెన్నో బహుమతు లిచ్చేవారు. చివరికి నేనీ మర్యాదాచరణలు భరించలేనంత స్థితికి వచ్చేశాను. ఒకవిద్యార్థి “మీకు పువ్వులంటే ఇష్టమేనా?” అన్నాడు. నేనొక భరించలేక పువ్వులంటే నాకు బాత్రిగా ఇష్టంలేదు!” అన్నాను. ఆతగాడు కొంత ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఎన్నో నా ఆబహు మానాల బాగు వదిలించుకోడానికి నేనొక మాట్లాడాను. యూబల్ డాల్ మాంకంరేటు విపరీతంగా పెరిగినా లక్ష్యం పెట్టకుండా చాలామంది నాకెన్నో బహుమతు లిచ్చారు.

ఒకసారి ఒక విద్యార్థి నాతో మాట్లాడుతూ తన కుటుంబం ఇంకొక కొత్తవాటాలోకి మారిపోతుందని అన్నాడు. పూర్వపు వాటాలో 6 కుటుంబాలున్నాయని అందుచేతనే కొత్తవాటాలోకి మారుతున్నామని చెప్పాడు. నేను కొంచెం లొకల్ గా మాట్లాడి ఉండవలసింది. కాని ఆతని పరిస్థితి విని కొంచెం బాలిపడు తున్నట్లు మాట్లాడాను. దానిమీద ఆతను వెంటనే సర్దుకున్నాడు:

“అట్లే! ఆ ఇల్లు చాలా బాగుంది. బాగా పెద్ద వాటా. అయితే అది మాకంత బాగాపరిపాలేదు.”

రష్యా యువమేధావులు

అని పరస్పర విరుద్ధమైన వాక్యాలతో నీళ్ళు నమిచాడు. అతనికి తనన్నుకూలలో పూర్వాపర విశ్లేషం ఉన్నదని పూర్తిగా బోధపడింది.

చాలామంది విద్యార్థులు తమకు ముందు ముందే పైపెద్ద ఉద్యోగాలు వస్తాయనే ఆశతో ప్రస్తుత పరీక్షితులను గురించి అంతగా పట్టించుకోరు. తమ పరీక్షితులంతగా బాగుంపకపోయినా విద్యార్థులూ గోడు పట్టించుకోక పోవడానికేదో ముఖ్య కారణమై ఉంటుంది. రష్యాలో గొప్పగొప్ప కళాకారులు, ఇంజనీరులు, శాస్త్రవేత్తలు చాలా పెద్ద పెద్ద జీతాలే తీసుకుంటారు. నేనొకసారి పాశ్చాత్య దేశాలలో శాస్త్రవేత్తలు వ్రాసిన వ్యాసాలకు ప్రతిఫలం ఇచ్చే అలవాటులేదనీ, కొంతమంది శాస్త్రవేత్తలు తమ వ్యాసాలు ప్రకటించినందుకు కొద్దో గొప్పో ముట్ట జెప్పడంకూడా కద్దనీ అన్నాను. ఆ మాటలు విని రష్యా శాస్త్రజ్ఞులు కొందరు నిర్హితపోయారు!

అమెరికాలో గ్రంథకర్తలు తీసుకునే రాయలి టీలంతలు విని కొందరు రష్యా రచయితలు చాలా జాలిపడ్డారు. “పాపం! అంతంత చిన్న మొత్తానికి?” అని గెట్టించి గెట్టించి అడిగాడు. మరి కొందరు హేళనగా నవ్వాడు. విద్యార్థులు సామాన్యంగా తమకు ముందు ముందు పెద్దజీతాలందితీయతాయనే అనుకుంటూఉంటారు. చాలామందికిది చాలాసామాన్యంగా జరిగే సంఘటన లాగే కనిపించింది. వీరిలో కొద్ది మొత్తాలతో కాలం గడుపునునే ఆత్మీయాగ్ర ధోంకి చాలా తక్కువ. కాని కొంతమంది వస్తుప్రదర్శన శాలలలోను, గ్రంథాలయాలలో చిన్న చిన్న ఉద్యోగాల కోసం కూడా ఆశిస్తారు. ఇలాంటి ఉద్యోగాలలో స్వాతింత్ర్యంపూ రెక్కువ. జీతాలు తక్కువైనా తమకీష్టంఉన్నవిషయాలమీద పరిశోధనలు సాగించుకోవచ్చును. శాస్త్రపరిషత్తుల లోను, విశ్వవిద్యాలయాల లోను పై అధికారుల అధికారం - నాంగానూ జాస్తీ. కనుకనే విద్యార్థు లీచిన్నచిన్న ఉద్యోగాల కేగబడతారు.

పాశ్చాత్యదేశాల సౌఖ్యాలు, జీవిత సౌకర్యాలు నానాటికీ పెచ్చుపెరిగి పోతున్నాయి. మన పాశ్చాత్య దేశాల జీవనప్రమాణాల అంతరుపులలో కూడా కొంత తారతమ్యం కనిపిస్తుంది. ఇవన్నీ చేరీజు వేసుకుని చూసినా రష్యాలో ఆర్థిక పరీక్షితులు, జీవిత

సరళి చాలాక్లిష్టంగా కనిపిస్తాయి. ఈ క్లిష్ట పరీక్షితుల ప్రభావం మేధావుల మీద కూడా ప్రసరించింది. యుద్ధ కాలంలో రష్యావారు ఆనేకమైన బాధలనుభవించారు. అందుచేత ప్రస్తుత పరీక్షితులు చూసుకుని రష్యాదేశీయం లంతా హాయిగానే ఉన్నామని అనుకుంటున్నారు. మేధావులు కూడా తమసాధారణసౌకర్యాలతోనే తృప్తిపడతారు. చాలామందియుద్ధకాలంలో ఎక్స్‌నో ఇబ్బందులు పడ్డామని ఎంతో విద్వారం గా చెప్పుకుంటారు. కొందరది అంతా సహజమేఅన్నట్టు మాట్లాడతారు. కాని అందరు, లెనిన్ గ్రాడ్ నగరం ముట్టడి సమయంలో ఆకటిబాధతో ఆటమటించామనే అంటారు. ఆ ఇబ్బంది ఏవోకొన్ని రోజులతో అంతరించలేదు కొన్ని సంవత్సరాల లాగానే కొనసాగింది. నేను లెనిన్ గ్రాడ్ నగరంలో ఉన్నప్పుడు--ఎక్కడికినల్లి నా--“యుద్ధం రోజుల్లో 125 గ్రాములకేమనిగే!” అన్నమాట ఏకగ్రీవంగా వినిపింది. అమాలుఅనడానికెవరు విడియపడలేదు! తమఇబ్బందులు కప్పిపుచ్చడానికెవ్వరు ప్రయత్నించలేదు! నేనక్కడ ఉన్న రెండుమాడు రోజులలోను, యుద్ధపు రోజులలో బాధపడిన వారినిట్టే కనిపెట్టి వేశాను. లెనిన్ గ్రాడ్ నగరం ముట్టడి తొమ్మిది వందల రోజుల వరకు ఏకధాటిగా కొనసాగింది. కీవ్ నగరానికి కూడా ఇలాంటి ఆవస్థ పట్టింది. అన్న వస్త్రాల కేలోటు లేకుండా ఇప్పుడందరికీ అన్ని సౌకర్యాలు ఏర్పడ్డాయి. కాని యుద్ధపు రోజుల్లో లెనిన్ గ్రాడ్ నగరంలో చిక్కుపడిన వారందరి ముఖాలలోను వార్ధక్య చిహ్నం లేర్పడ్డాయి. ఆ సమయంలో లెనిన్ గ్రాడ్ నగరం కాబీ చేపివచ్చిన వారిలో ఈ చిహ్నాలు కనబడలేదు. వీరింతా ఎంతో కులాసాగా ఉన్నట్టు కనిపిస్తారు. వారికీ వీరికీ లేదా ఇది.

రష్యా పౌరు లింతకు పూర్వం ఎక్స్‌నో ఇబ్బందులు పడ్డారు. అందుచేత అందరికీ చక్కని మర్యాదా ఆదరణ లభిపడ్డాయి. గట్టిగా మాట్లాడడం కూడా ఆ మర్యాదే! ఆతిగా అభివయస్తూ మాట్లాడడం కూడా అనాగరక చిహ్నమే! నేటి రష్యా పౌరులలో మర్యాదాదరా లెంతో విచిత్రంగా కనిపిస్తాయి. కాని సామాన్యపౌరుల మర్యాదదారాలకు, పెద్ద పెద్ద జీతాలతో జేబులు నింపుకునే అధికారుల మర్యాదదారాలకు చాలా తేడాఉంది. ఈ అధికారులు వైభవాలు వేసుకుని పెట్టెలు పెట్టెలు సిగ్గరెట్లు తగలబెడుతూ

చాలాచాలా ఎబ్బెట్టుగా కనబడతారు. మీరే మోటు దనం గుర్తురం! సామాన్యపౌరులలో మర్యాద చాలా సహజంగా అమాయకంగా ఏర్పడినట్టు కనబడుతుంది. ఒకసారి నేనొకబస్సులో ప్రయాణించేస్తున్నాను. నాపక్కన ఒకవ్యక్తి కూర్చున్నాడు. అతని కిటికీవలే వివాహం స్థిరపడింది. ఆనూతన వస్తువుకూడా అతని పక్కనే కూర్చుంది. ఇంతలో ఆమె ఒకచోట దిగి పోవలసి వచ్చింది. ఆమె నానోను, ఆ వ్యక్తితోను కరచాలనం చేసింది. అత డామె బస్సుదిగి వెళ్ళిపోయేదాకా అలాగే నిలబడి ఉన్నాడు. ఎవరైనా కొత్తవా రొకచోటికి వస్తే, వారి మర్యాదకోసం అక్కడ కూర్చున్నవారంతా కుర్చీలు, బెంచీలు సగ్గుతూ నానాహంగామా చేస్తారు. వారి గౌరవ సత్కారాలలో గొప్ప మర్యాద, హుందాతనము కనిపిస్తాయి. ఆ దేశంలో ఉన్నప్పుడు నా కొక స్త్రీతో కొంచెం బాగా జోస్తీ కలిసింది. ఆమె నాకు సమాన వయస్కురాలే! ఆయినా నాకు రాసిన ఉత్తరంలో “మహా గౌరవనీయురాలయిన శేఖరినీ ఫోన్...అని మొదలు పెట్టింది. ఆ ఉత్తరం చదువుతూంటే నాకు ఈక్వో కవిత్వము, కలలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి. మర్యాదా సత్కారాల నీలి తెరల మాటున అక్షవ్యస్తమయిన సాంఘిక పరిస్థితులన్నైనా కప్పపువ్వువచ్చునవి నాకప్పుడు స్ఫూరించింది.

రమ్యా పౌరుల వినోదవ్యాసంగాలు కొన్ని చాలా సరిశ్రమైనవి. కొందరు చాలా దూరందాక పికాసు వెళ్ళి ఒకకప్పుటితో సంతృప్తిపడతారు. కొందరు చిత్ర చిత్రమైన హాస్యకథలతో తమ సంభాషణలు సాగిస్తారు. బహుశః పరస్పర విరుద్ధ పరిస్థితుల ఉదాహరణ ద్వారా ఈవిషయం ఇంకా విస్పష్టంగా వివరించవచ్చుననుకుంటాను. డాబుసరిగా దుస్తులు వేసుకుని పెద్ద హంగామాచెయ్యడం ఎక్కడా కనబడదు. అలాగే ముక్తసరిగా సరిపెట్టుకుపోవడంకూడా బాగాతిక్కువే. బ్రాడ్వే (అమెరికా) లోను పారిస్ లోను కనిపించే ఫ్యాషన్లో సరిపోల్చుతిన హంగామా అసలే కనిపించదు. పైరెండు నగరాలలోను కళాకారులు డాబుసరిగా దుస్తులు వేసుకుని వాటితో తమకై సామర్థ్యాలుకూడా మేళవించి ఒకవిధమైన తాత్కాలిక శిల్ప వాతావరణం సృష్టించుకుంటారు. ఇక్కడ రచయితలలో గడ్డాలు,

మీసాలు పెంచుకొని స్వేచ్ఛగా విహరించేవారు చాలాతక్కువ. అయితే వాకిలాంటి కవి ఒకడు తలెత్తడం.

మాస్తేవిహానాటకంలో వేషంలా కనిపించాడు. యతిప్రాసలులేని కవిత్వం మీద దుమ్మెత్తి పోశాడు. అలాగే పతనావస్థలో పడిన పాశ్చాత్య కళలమీద ఘాటుగా విరుచుకుపడ్డాడు. బహుశః ముందుముందీ యశ్చచ్చా ధోరణి రమ్యాలో కూడా తలెత్తవచ్చును. ప్రస్తుతం దానికి తగిన పూర్వరంగం అంత సిద్ధంగాఉంది. ఆకతాయిపిల్లల అల్లరి చిల్లరి ధోరణుల హంగామలలో ఈనూదనలు కొంచెం కొంచెం తలెత్తున్నాయి. ఈ పరిస్థితులలో ప్రస్తుత పరిస్థితులపై తిరుగుబాటు సాగించే మేధావివర్గం కూడా ఏర్పడితే ఏర్పడవచ్చును. అయితే దీనికి ముందుగా దేశంలో బాగా శాంతిసౌఖ్యాలు, భౌగభాగ్యాలు డాబుదర్పాలు ఏర్పడాలి. వాటిమీద కొంచెం విసుగు దల పుట్టినప్పుడే మేధావివరంలో కొంత సంచలనం బయలుదేరుతుంది. ప్రస్తుతం రమ్యాలో అలాంటి సంచలనాని కవకాలా లేవీ కనబడవు.

అమెరికా సాంఘిక శాస్త్రజ్ఞుల నేకులు రమ్యా సాంఘిక స్వభావాన్ని గురించి కొన్ని వ్యాఖ్యానాలు చేశారు. సోవియట్ రమ్యా జనంలో అంతర్గతమై అడిగి మణిగి ఉన్న శక్తి సామర్థ్యాలు ఒక్కమారుగా అగ్ని పర్వతంగా పైపైకి పొంగివస్తాయని ఆ శాస్త్రజ్ఞుల భిప్రాయపడుతున్నారు. ఇది నిజమైతే రమ్యా యువమేధావుల ప్రవర్తన దీనికి వ్యతిరేకంగా నే సాగి పోతుందని అనాలి. మీరికి జీవితంలో ఏవేవో ఇబ్బందులు వస్తే వాటి నెనుక్కోవడానికి ఒక్కమారుగా నకుం బిగించి ముందు కురకరు. అలాగే తపీగా, అంభే అంటనట్టుగా సాగిపోతారు. ఏదైనా పిసీమా ప్రారంభించడం ఆలస్యమైనా, కాఫీహోటళ్ళలో ధల హోరాలు వేళే కందకవాయిదా, నాటకాలలో అంకానికి అంకానికి మగ్గున బాగా వ్యవధి ఏర్పడినా ఎవరికీ విసుగు చిరాకు పుట్టినట్టు కనబడదు. వారా సమయంలో కులాసాగా కబుర్లు చెప్పకుంటూ కాలక్షేపం చేస్తూన్నట్లే కనిపిస్తారు. కంగారు, చాదావిడీ అనవసర మన్నట్లే కనబడుతుంది. నేనొకసారి ఒక బస్సు అందుకోవడం కోసం పరిగెత్తిడం ప్రారంభించాను. “ఎందు కలాగ పరిగెడతారు? పదినిమిషాల్లో ఇంకొక

రష్యా యువమేధావులు

బస్సు వచ్చేస్తుండే!" అన్నా దొక వ్యక్తి. చాలామంది బస్సులతోసము, రైళ్లతోసము, విమానాలతోసము బాగా ముందుగానే వచ్చేస్తారు. వాటితోసం పడిగావులుపడి కూచుంటారు. దీనితోసం అనవసరంగా ఎంతోకాలం పాడవుతుంది. కాని రష్యాలో ఆలస్యంగా రావడం చాలా పెద్ద అమర్యాదగా భావిస్తారు. పూర్వకాలంలో రష్యాలో మంచకొడితనం నరనరాల్లో కంటూ జీర్ణించుకుపోయింది.

ఇప్పటి రష్యాలో ఆ మంచకొడితనం మాఝైనా వినిపించుకుండా జాగ్రత్త పడుతున్నారు. ఇందులో మళ్ళీ బోల్చిక్కు పుం గామా ఏమీలేదు. నీరసంగా సాగిపోయే వర్తమాన జీవితాని కేవల సామరస్యము, స్వారస్యము సంపాదించాలన్న తహతికే దీనికి కారణం.

బహుశః దైనందిన క్లుప్తపరిస్థితులవల్లే ఆయకుంటాను - రష్యాలో ఇంకొక విచిత్రమైన పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఆ దేశంలో ప్రస్తుతం ఉన్నవారికీ, లేనివారికీ మగ్గ్య పెద్దపెద్ద ఆంతరువు లేర్పడ్డాయి. ఈ అంతరువులు 'వర్గదోర్జన్యం' ధోరణిదాకా వెళ్ళిపోయాయి. అయినా సహృదయులయిన మేధావు లేవరిలోన 'పతిర జనోద్ధరణ దృష్టి' కనిపించదు. నే నొకసారి కార్మికాధికారుల గుబారాబుగ్గుల్ని సరించీ, ప్రజ్యేక శిక్షణ పొందిన సామాన్య కార్మికుల దుర్బర దారిద్ర్య పరిస్థితుల్ని సరించీ ప్రసంగించి కార్మికాధికారుల డాబుసరి గుప్తులు, వారి గృహలంకార పద్ధతులు చాలా మోటుగా ఉన్నాయనీ సామాన్య కార్మికుల దారిద్ర్య పరిసరా లవహ్యంగా ఉన్నాయనీ అన్నాను. వాలో ప్రసంగించినవాడు కార్మికాధికారుల డాబుసరి ధోరణి మోటుగా ఉన్నమాట నిజమే అని అంగీకరించారు. అంతేగాని కార్మికుల దుర్బర పరిస్థితులమాలే ఎక్కువోలేదు. మొత్తంమీద వారికి సాంఘిక సమస్యల గోడే పట్టలేదు. అసలు వారిందిరికీ సంఘోద్ధరణపేగు చెదిలేనే విడుగు, చిరాకు పుట్టకొచ్చాయి. పై పై అధికార వర్గంవారు సంఘంలో వ్యత్యాసాలకాగే అట్టే పెట్టి, ఈ యువకులందరినీ చిన్నప్పటినుంచీ విప్లవ ప్రచారం ఉగ్రపాలతో పెంచి పెద్దవారిని చేశాడు. పె పై అధికారులంతా పెద్ద పెద్ద జీతాలు జేబులో వేసుకుంటూ ఊరికీ రాత్రింబగళ్ళదీ పనిగా విప్లవప్రచారం సాగిస్తే ఏమవుతుంది? విశేషాల్లోకి విడుగు, చిరాకు

పుట్టకొస్తాయి. ప్రస్తుతం రష్యామేధావులలో కూడా సరిగా ఇదే పరిస్థితి ఏర్పడింది.

ఆ దేశంలో కొంతకాలంపాటు సంచారంచేసిన వారికింకొక విచిత్రమైన పరిస్థితి ఎదురవుతుంది. ఆమెరికాలో జఫర్ సన్, లింకన్ శేర్లంటే ఎవరు అంతగా లక్ష్యపెట్టరు. ఏదో యదాభిమానంగా చప్పరించేస్తారు. ఈ వాడు రష్యాలో మార్క్స్-లెనిన్ శేర్లు కూడా సరిగా ఇంకాగే తహూదర్యాయి. 'వ్యక్తలమాను' 'శ్రామిక వర్గాన్ని ముమ్మందుకు తీసుకుపోయే విప్లవ నాయకత్వము' మొదలైన సూటుమాటలన్నీ చల్లగా చప్పబడిపోయాయి. ఇవి అచ్చంగా ఆమెరికాలో విల్లల పాశ్యపుస్తకాలలో నీతి వాక్యాలకాగే తయారయ్యాయి. నేటి రష్యా విద్యార్థులకు, ఎప్పుడో 14 వ శతాబ్దంలో జరిగిన తిరుగుబాటు పోరాటానికి, ఇటీవల జరిగిన డిసెంబరు విప్లవానికి తేడా ఏమీ కనబడదు. అన్నీ ఎప్పుడో పాతకాలంలో జరిగిపోయినట్టే తెల్లగా విద్యార్థులంతా ఇదే ధోరణిలో ఉన్నారని నేనవసంలేదు! ఎవరో కొంతమంది చరిత్ర కొంచెం జాగ్రత్తగా చదివితే చదివి ఉండవచ్చును. ఒకసారి ఇద్దరు విద్యార్థులు వేర్వేరుగా వచ్చి నన్ను కలుసుకున్నారు. కమ్యూనిస్టుపార్టీ చరిత్రని గురించి ఎన్నెన్నో ప్రశ్నలడిగి తెలుసుకొన్నారు. మెల్లి విక్కులను గురించీ ఆకాలంలో ఇంకొక పార్టీని గురించీ మరికొన్ని ప్రశ్నలడిగాడు. గొప్ప గొప్ప విప్లవకారులంతా తమ 'ఆత్మకథలు' ప్రచురించారని విని ఆశ్చర్యపోయాడు. వాటిని గురించి వివరా లింకా చెప్పమని వేధించుకులిన్నాడు. బ్రాట్స్కని గురించి ఇంకా కొన్ని వివరాలు చెప్పమని అడిగాడు. అతిని విదేశ నిర్వాసనానికి పూర్వం జరిగిన విశేషాలు, ఆ తరవాత విశేషాలు చెప్పమని బలవంత పెట్టాడు. ఆ ఇద్దరిలో ఒకరిను బ్రాట్స్కని వ్రాసిన స్టాలిన్ చరిత్రని గురించి కొన్ని ప్రశ్నలడిగాడు. ఆ జీవిత చరిత్ర నన్ను కూడా చదివనున్నాడు. ప్రతీ అధ్యాయము అతి జాగ్రత్తగా చదవనున్నాడు. దాని వల్ల తేలిందిది. బ్రాట్స్కని ఆ జన్మాంతము విప్లవవాదిగానే ఉండిపోయాడు. అంతేగాని 'సామ్రాజ్యవాదుల చేతుల్లో పిచ్చికుక్క' కాలేదు. అతని గురించి ఆవిద్యార్థి ఇలాగన్నాడు: "బ్రాట్స్కని అసలైన చరిత్ర రచన కుపక్రమించాడు. అంతేగాని చరిత్రమీద లేని పోని సిద్ధాంతాలు, వాదోపవాదాలు లేవదీయలేదు."

అలాంటి రహస్యసంభాషణలు నిజంగా చాలా ప్రమాదకరమైనవే. రహస్య సగరా లన్నిటిలోను పెద్ద పెద్ద పాక్కులు విహారస్థలాలు ఉన్నాయని ఎంతో గొప్పగా చెప్పుకుంటారు. అక్కడ కూర్చుని హాయిగా మాటాడుకోవచ్చునని అంటారు. కాని నాలో మాటాడుతున్న ఆ విద్యార్థి హఠాత్తుగా తన సంభాషణ ఆపివేశాడు. మానెనకనించి ఎవరో నడిచి వస్తున్నారని అతగాడు మమ్మల్ని చాటివెళ్ళిపోయేదాకా ఆ విద్యార్థి మళ్ళీ నోరు మెదపలేదు. ఆ సమయంలో ఏర్పడ్డ మానం నాకు చాలా చిత్రంగా కనిపించింది. నేనా సమయంలో ఒక రహస్య జాతీయ గీతం సన్నసన్నగా ఆలాపించడం మొదలు పెట్టాను. అది అధికారముద్ర పడిన జాతీయగీతం కాదుగాని పాశ్చాత్య దేశాలలో బాగా ప్రచారంలోకి వచ్చింది.

“ప్రపంచంలో ఇంతటి స్వాతింత్ర్యం ఉన్న దేశం ఇంకెక్కడ ఉంది? మీకు నా ధలోక్తులన్నీ బాగా తెలుసునా!”

అన్నాడా విద్యార్థి! చిన్నతరంవారికి స్టాలిన్ పేరు చెబితే అరికాలియంట నెత్తికమ్ముతుంది. అయితే ఆతన్ని సుగించిన వ్యతిరేకవిషయా లేవీ ఈ విద్యార్థులు పట్టించుకోరు. నేనొకసంభాషణ మగ్గలో స్టాలిన్ బారుచక్రవర్తి గూఢచారిగా వ్యవహరించాడనీ, దీని విషయంలో కొందరు సుప్రసిద్ధవ్యక్తులే పరిశోధన సాగించి అసలు విషయం బైబి పెబ్లరన్ అన్నాను.

మి కిష్టంలేనివాడిని ‘బారుచక్రవర్తి గూఢచారు’ లని దుమ్మెత్తి పోయ్యడం కమ్యూనిస్టులకు మొదటి నించీ అలవాటే!” అన్నా డా విద్యార్థి. అంతేగాని నామాట తిన్నగా వినిపించుకోలేదు. నేనంతటితో ఊరుకోలేదు. దీనికి సంబంధించిన దాఖలాలు కాగితాలు ఉన్నాయనీ, అవికొట్టి పారెయ్యడానికి పీలు లేదనీ అన్నాను. ఆ విద్యార్థి “కాగితాలకేం లేండి!” అని ఈసడించి వేశాడు.

అలాంటి ఆధారాలు నమ్మేవాళ్లంతా వట్టి అమాయకులని అతని అభిప్రాయం! అయితే కొందరు స్టాలిన్మీద దుమ్మెత్తిపోయ్యడానికి కేక వెనక ముందు కూడా చూడరు.

సామ్యంగా నేను పలకరించినవారిలో గోరం తిలు కొంపంతలుచేసే ధోరణి చాలా తక్కువగా కనిపించింది. అలాగూట్లాడేవారి మాటలంటే నేనెప్పుడూ

లేక్కచెయ్యరు. అలాగే ఏదో పెద్ద పెద్ద ఆదర్శాల కోసం ‘ఆత్మత్యాగం’ అంటే కూడా ఖాతరీలేదు! డాక్టావిన్స్కీ రాసిన ‘బ్రదర్స్ కర్నెజోవ్’ లో ఇవాన్ కర్నెజోవ్, తమ్ముడు ఆల్ఫ్రెడతో రహస్యయువకులను సుగించి అన్నమాటలివి.

“ఇదిగో! ఈ కుక్కు కంపుగోడుతున్న మద్య కాలకేసి చూడు! ఇక్కడ మన యువకు లొకమూల ఎలాగ గుమగుడాడో చూశావా? సిగింతకుతూర్వం, ఎప్పుడు ఎక్కడ కలుసుకోలేదు! ఇకముం దెన్నడు, ఎక్కడ కలుసుకోరు! ఇక్కడ కొంచెంసేపు మద్యం సేవించివీదా! పిచ్చాపాటే మాట్లాడుకొని ఎవరిదారిని వారు వెళ్ళిపోతారు. ఇక్కడ కూర్చున్న కాస్సేపు వారేమి చర్చించుకుంటాడో తెలుసునా? ఎంతసేపు ప్రపంచ సమస్యల్ని సుగించి భూమిలే. అతిరిప్ప మరీ వేరేవిషయా లేవీ లేవు! ఎంతసేపు భగవంతుని ఉని కినిసుగించీ మోక్షాన్ని సుగించీ చర్చించుకుంటారు! భగవంతుడంటే నమ్మకంలేనివాళ్ళు సామ్యవాదాన్ని సుగించీ, అరాజక వాదాన్ని సుగించీ, సంఘోధ్ధానాన్ని సుగించీ చర్చిస్తారు. మానవజాతి అంతా ఒక కొత్తి పంథాలో నడిచేట్టు చెయ్యాలని కలలుగంటారు. మొత్తం మీద ఎవరు దేనిని సుగించి చర్చించినా ఒక సమస్త్యే చర్చిస్తున్నారన్నమాట! కొంద రొకచివర మొదలుపెడితే మరికొంద రింకొకచివరనుంచి మొదలుపెడుతున్నారు. ఇంతే లేదా? ఈ రోజుల్లో మన జనం అంతా ఈ నిత్యసమస్యలు చర్చించడానికే బ్రతుకు తున్నారు.”

బహుశః నేనిటువంటి నిత్యసమస్యలు చర్చించే రహస్యయువకులను కలుసుకొని ఉండకపోవచ్చును. కాని ఈ పరిస్థితి 19 శతాబ్ది రహస్య కంటెటికి అన్వయిస్తుంది. ఈ నాటివారి కిది అన్వయించదు. అయితే వార్సా లో ను, ప్రాగ్ లో ను, బుఖారెస్టు లో ను, ఈ నాడు కూడా మద్య కాలల్లో ఈ నిత్య సమస్యలు చర్చిస్తున్నారనే ఆనకుంటాను. సోవియట్ యూరియన్ లో ఈ వ్యవహారం మాత్రం బాగా నేలబారుగా చాలా వాస్తవికంగా సాగిపోతుంది. నేను రహస్యలో అనేక మందిని “మీ అభిమానరచయిత ఎవరు” అని అడిగాను. అందరు ఒకే విధంగా చెబుకోవ్ తమ “అభిమాన రచయిత” అని సమాధానం చెప్పారు. చెబుకోవ్

రష్యా యువమేధావులు

జీవితంలోను, రచనలలోను ఆదర్శాల చెడద లేని వట్టి సామాన్య వాస్తవిక మానవులే తలపడ పడతారు. చెహోవ్ ధూమ్యకర్షణ సిద్ధాంతంలాంటి జీవో సాధించాలని ఎన్నడు తాపత్రయపడలేదు. తన చుట్టూ ఉన్న 'జబ్బు మనుషుల' గోగాలు నయం చెయ్యాలని మాత్రమే తాపత్రయపడ్డాడు. తన రచనలలో ఓరు లెవరినీ యుద్ధం గాని పరిగెత్తించలేదు! ఇటుకలు తయారుచేసే కర్మాగారాల్లోకే రవాణా చేశాడు. నాలో మాట్లాడిన మేధావులు కూడా అంత పెద్ద ఆదర్శాలేవీ పెట్టుకున్నట్టు కనబడలేదు. అసలు వారి ఆదర్శాలే చాలా సంకుచితమైనవి. ఒక మేధావి తన కొకే ఒక మహాదర్శం ఉన్నదని కలగన్నాడు. ఆ మహాదర్శం మరేమీకాదు. తాను రాసిన పుస్తకమేదో తన అనంతరమైన ప్రచురిస్తే చాలబ! అదీ అతని జీవితాదర్శం! దాన్ని గురించి కూడా అతడు చాలా సంసారపక్షంగానే మాట్లాడాడు.

రష్యా మేధావులకు చెహోవ్ మీద ఏర్పడ్డ భక్తి ప్రపంచాలను బట్టి ఇంకొక విషయం కూడా ఊహించవచ్చును. ఎంతటి నిగ్రహం అవలంబించి రచనలు సాగించినా చెహోవ్ స్వతః నిరాశావాది. కాని తన చుట్టూ ఉన్న సంఘం ఎంత నిరాశా జనకంగా కనిపించినా ఆ విషయంలో మాత్రం అతడు ఆశావాదమే అవలంబించాడు.

నేటి ఆమెరికా కళాకాల విద్యార్థులలో దిగులు, నైరాశ్యభోరణి ఒక ఫాషన్! ఈ భోరణిలో నుండు ముందేవో మంచిమంచి అవకాశాలు దొరకుతాయనే ఆశావాదం కూడా కనిపిస్తూనే ఉంటుంది. రష్యాలో మేధావులందరు హేతువాద దృక్పథం అవలంబిస్తారు. దీన్ని బట్టి సౌఖ్యము, సౌకర్యాలు బాగా లేలిగ్గా అందుబాటులోకి వస్తాయని అనిరు ఆశిస్తారు. ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో మేధావులలో కనిపించే నిరాశావాదభోరణి మంత విచిత్రంగా కనిపిస్తుంది.

ఆదికంలో ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతాలమీద కొంత వరకు ఆసక్తి ఆదరణ ఉన్నాయి. ఫ్రాయిడ్ పుస్తకాలన్నీ ఎలాగో అలాగ సంపాదించి, అవ్వన్నీ జాగ్రత్తగా చదివిన ఒక మహిళతో నాకు కొంచెం పరిచయంకూడా కలిగింది. ఈ విషయంలో నాలో ప్రసంగించినవారంతా మనం ఆస్తితావాదాన్ని గురించి (Existentialism), నైకోఎనాలిసిస్ ని (Psycho-

analysis) గురించి, చేసిన చాటుచాటు పాపాలని గురించి అస్తమానము అడేసినగా ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటామని అంటారు. ఒక తత్వశాస్త్ర విద్యార్థి నాలో మాట్లాడుతూ హేతువాద సాహిత్యంతో మనలో లోపలనించీ పై పై కుదిరినట్టే హేతురహిత భోరణులన్నీ అణిచివేయవచ్చునని బల్లగద్ది వాదించాడు. అంతలోనే మళ్ళీ అందుకున్నాడు:

“అస్తమానం ఇలాంటి వాటినిగురించి ఆలోచించడంవలన కలిగేలాభం అదొక్కటే! మీ మతోద్ధరణోద్వేగాలలోను, పుస్తకాలలోను, సినిమాలలోను మాటిమాటికీ వీటినిగురించిన చర్చలే! నేనీమధ్యన ఒక ఆమెరికా మిత్రుణ్ణి కలుసుకున్నాను. మా ప్రసంగం కొంతసేపు స్టాక్ మార్కెట్ పరిస్థితులమీద నడిచింది. అతిదావ్యవహారం అంతా మన ప్రత్యేకాస్త్రంలోకి దింపేశాను. మీదేశంలో ఛేస్ బాల్ ఆడేవారిని గూడా కనుకట్టతో కట్టివేస్తారట! మీరందరు నరాల నౌకల్యంలో బాధపడుతున్నామని అనుకుంటారు. కొంతమంది పిల్లలు ఊరికే ఉత్తిపుడ్డానికి తినునీడలు చూసుకుని భయపడుతారు. అసలు ఆ విధంగా జనుసుకుని గంతులువయ్యాలని ముందే అనుకుంటారు! మీ ఆమెరికావారి భోరణికూడా అచ్చంగా ఇలాగే ఉంది!”

“సోవియట్ రష్యా సంఘం లోలోపల అణిగి మణిగిఉన్నవన్నీ మాదేశంలో పైచైకి తీసుకురావాలని ప్రయత్నిస్తున్నాము.” అన్నాను నేను.

“మీ ఇంట్లోకి ఒక పెద్దపులివచ్చిందనుకుందాం! దాన్ని గదిలో పెట్టి తాళం వేయాలని ఆలోచిస్తారా?” అన్నాడతడు.

ఈ సందర్భంలో మనం డాప్టావిస్క్కి సంగతి బాగా జ్ఞాపకం పెట్టుకోవాలి. మనుషుల హృదయంతరాలలో అణిగి మణిగి ఉన్న పెద్ద పులులన్నీ టినీ పైకి నెట్టి జయ్యవంలో డాప్టావిస్క్కి చాలా గట్టివాడు. ఈ మధ్యన మళ్ళీ అతని పుస్తకాలన్నీ టిక్కి బూజునులి పిచ్చైకి లాగారు. నేటి యువ మేధావులలో చాలామందికెంతోకొంత ప్రవక్తలా కనబడలేదు. ఎవరో కొద్దిమంది కలిజోక మహా ప్రవక్త కావచ్చును. కాని చాలామందికి డాప్టావిస్క్కి మనస్తత్వ పరీక్షలను చాలా గంభీరంగా ఉన్నట్లు, నైరాశ్యంతో తల మునకలయినట్టు కనిపిస్తాయి. ఈ భోరణిలో తమ తమ

అంతఃకరణ భోగములు సమర్థించుకొనాలనే తహ తహ ఉంటే ఉండవచ్చును. దానావిస్కీ చాలా చోట్ల జీవితంగా 'ఆనందాన్ని' గురించి చెప్పించాడు కాని ఈ మేధావుల కది కేవలం అసంబద్ధంగా కనిపించింది!

మైకోవిస్కీకూడా సరిగా ఇలాంటి పరిస్థితి ఏర్పడింది. అతని పుస్తకాలలో వల మళ్ళీ ప్రచారంలోకి తీసుకు వచ్చాడు. "కవిత్వం మనసారా ద్వేషించాలంటే గెండ్ గెండు పద్ధతులు: ఒకటి ఫుష్కిన్ కవిత్వం ఒక మూలకీ నెట్టి నెయ్యం! గెండ్లో మైకోవిస్కీ కవిత్వం చదువండి!" అన్నాడు కొంతమంది మాస్కోనగరంలో నాతో ప్రసంగిస్తూ. గెండ్లో పద్ధతివల్ల తప్పుకుండా కవితా ద్వేషం కలిగించవచ్చునని వారి అభిప్రాయం! రష్యావరణములకు విప్లవభోగిణిగా పదజాలం గుప్పించినందుకు మైకోవిస్కీ నభినందిస్తారు. స్టాలిన్ ఆజ్ఞాపించాడు కనుక రష్యా దేశభక్తులంతా అతని కవిత్వం బాగున్నదంటారు! అదిగాక అతనిలోని విప్లవం మాంగానూ మాలదంకుకూడా ఆచితీ భక్తులకు బాగా నచ్చుతుంది. కాని ఇంగుచేత మేధావులకతని కవిత్వం అంటే సరిపడదు. ఈ మేధావులందరు మైకోవిస్కీని వేరొకటిగా చేసే వ్యంగ్య రచన ఒకటి చదువుతుంటారు. దానిలో మైకోవిస్కీ అమెరికా వెడతాడు. ఎంపైర్ స్టేట్ బిల్డింగ్ పక్కన నిలబడతాడు. వీళ్ళమ్మట నడిచియేవారిని చూచి అసహ్యపడి తుతుక్కున ఉమ్మేస్తాడు! ఆ ఉమ్మే 'మైకోవిస్కీ!' అని గట్టిగా అరుస్తుంది! మొత్తమొద ఆవ్యంగ్యరచన ఆర్థం అది! పాశ్చాత్య దేశాలలో మైకోవిస్కీని గౌరవిస్తున్నారని వివి అక్కడినా రాశ్చర్యపోయాడు. రష్యా మేధావుల దృష్ట్యా మాస్తే అతని కవితలో 'సంస్కృతి' లేకపోవడమే వారి ఉపేక్షా భావానికొక కారణమై ఉండవచ్చును. కాని ఆ దృక్పథంలో ఒక కొత్త బూద్ధవాదభోగి ఏదీ లేను. ఏదో ఒక కొత్త రచనా ప్రణాళిక (Manifesto) ఆనుసరించే భోగిణికూడా కనబడును. ఒక వేళ ఈ మేధావులందరికీ ఏదైనా ఒక ప్రణాళిక ఉన్నదనుకుంటే అది ఈ క్రింది చెహోవ్ లేఖ భోగిణిలో సంగ్రహంగా క్రోడీకరించుకోవచ్చును. చెహోవ్ ఈ లేఖ తన సోదరుడు నికొలాయ్ పేర వ్రాశాడు. ఆ లేఖ ఇక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను.

"నీ దగ్గరున్న తప్పల్లా ఒక్కటే. నీ అస్తవ్యస్త పరిస్థితి కదేకారణం. అంతేకాదు! నీ బాగులకన్నిటికీ అదొక్కటే ప్రధాన కారణం. సంస్కృతిలోపమే నీకున్న పెద్ద తప్పు! నేనిలా గన్నందుకు నన్ను మన్నిస్తావని ఆనుకుంటున్నాను. ఇంకా నేను వ్రాయబోయేది. జీవితమే తన నియమాలు సృష్టించుకుంటుంది. సంస్కృతికలనా గెప్పుకు ఈ క్రింది విషయాలు జాగ్రత్తగా గమనించాలి. సంస్కారు లెల్లప్పుడు మానవ వ్యక్తిత్వం గౌరవిస్తారు. అంగుచేత ఇతరుల యెడల మర్యాదగా, ఉదారంగా ప్రవర్తిస్తారు. ప్రతి చిన్న విషయానికీ ఒక పెద్ద రగిప గెప్పుకొట్టారు. చప్పుడవుతోందనీ, గందరగోళంగా ఉందనీ చీటికీ మాటికీ విసుక్కొన్నారు. కాస్త జలుబు చేసినంత మాత్రాన కంగారు పడరు. వండిన మాంసం చిమిడిపోయినా, ఎవరైనా ఒక ధూళి క్రి విసిరినా చూసీ చూడనట్టారుకుంటారు. కొత్తవాగెవరో చూతూతూ లోపలికి వస్తే విసుక్కొన్నారు. 2 ముష్టివార్షిమీద పిల్లలమీద చిరాకు పడరు. అంతేకాదు. అందోయెడల ఆప్యాయంగా మనులుకుంటారు. 3 ఇతరుల ఆస్తిపాస్తులు గౌరవిస్తారు. అంగుచేత ఒకరి కివ్వవలసిన బాకీలు పూర్తిగా తీరుస్తారు. 4 ఉన్నది ఉన్న గున్నట్లు మాట్లాడతారు. నిజాయితీతో వ్యవహరిస్తారు. అబద్ధవాదావేం నిస్సలబోయేటాంటు అన్నట్లు భయపడతారు. అనవసరమైన గొప్పలలోపశిరుసగున బాడవం పెద్దమనుషులు చెయ్యవలసిన పనిగాదు. ఒక శ్రమనున్నునొప్పించకుండా సాగ్యమైనంత వరకు మానం వహించి మాట్లాడ కూరుకోవడమే మంచి పని. 5 ఒకరి సామగ్రితోసం ఆత్మ వివాదానికీ ప్రయత్నించడం సంస్కారుల లక్షణంకాదు. 6 సంస్కృతికలనా గెప్పుకు గర్వపడరు. కానీ పనిచేసి నూరురూపాయల పనిచేశామని పెద్ద పెద్ద బడాయిమాటలు చెప్పురు. ఇతరులెవ్వరినీ రానియ్యని చోటికి తమ రొక్కరినే రానిచ్చారనీ, అందుచేత తామెంతో గొప్పవారమనీ ఆహంకరించరు. 7 తినుకే మైనా కళలలో శిక్షిసామర్థ్యాలుంటే నాటికోసం ఎలాంటి సౌఖ్యాలైనా, సౌకర్యాలైనావిస్తారు. తమ లక్ష్యసాధనకు ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకుంటారు. 8 కళాభిరుచి పెంపొందింపజేసుకొడానికి శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తారు. కట్టుకున్న బట్టలతో అలాగే నిద్రపోరు. గొడకన్నాలలో బొద్దింకలున్నా యేమోనని పనిగట్టుకుని అక్కడికి వెళ్ళరు. చెడుకంపు కొడుకులని

రష్యా యువమేధావులు

ముక్కుతోకాలు బిగబట్టరు. ఎక్కడ బడితే అక్కడ మధ్యపానానికి సిద్ధపడరు. అలాగా తెరిచి ఇశేమిటి వాసన అని వినుకొండం సంస్కృతికలవారి లక్షణం కాదు. అలాంటి పనులు చేసేవి పండులు గాని మనుషులుకాదు!”

రష్యాలో చాలామంది పెద్దమనుష్యులుగా కాలంగడుపుతూ ప్రశాంతంగా తమపని తాము చేసుకోవాలని కోరుకుంటారు. సామాన్యంగా ఈ కోరిక చాలామందిలోట వినబడుతుంటుంది. ఇలాంటి వారిలో చాలామంది సంప్రదాయ మార్గాలవలంబించే మేధావులలోనే కనిపిస్తారు. పీఠంధరు “మున్నుదుకు పరుగెత్తండి! పరుగెత్తండి!” అనే ప్రభుత్వ ప్రకటి ప్రచారంతో బాగా విసిగిపోయాడు. అందుచేత ‘ఎప్లవ ధోరణి’ అనే మాట వినీవినగానే పీఠంధరికి పెద్ద విసుగు, చిరాకు పుట్టకొస్తాయి.

పీఠంధా సాంప్రదాయకులే కావచ్చును. కాని ఆ సంప్రదాయం ఏ ప్రత్యేక చారిత్రిక యుగానికి, ఏ ప్రత్యేక మేధావంతుల సంప్రదాయానికి సంబంధించినది కాదు. గత రష్యాకొకచరిత్రలో మేధావంతుల సంప్రదాయాలు చాలా ఉన్నాయి: కాని నేటి మేధావంతుల సంప్రదాయానికి, నవకటివారి సంప్రదాయాలకు సంబంధ మేమీలేదు. దీని ప్రత్యేకత దీనిచే నేటి మేధావంతులు మన పాశ్చాత్య ధోరణివల్ల కూడా మొగ్గడం లేదు.

పీరికి పాశ్చాత్యకళల యెడల పక్షపాతం కలగక పోవడానికి కారణమేమిటి? అజ్ఞానము, అబద్ధ ప్రచారాలు దీనికి కొంతవరకు ముఖ్య కారణాలు. ఒక విద్యార్థి నాతో మాట్లాడుతూ అమెరికాలో తాను రోడ్లన్నీ తీసివేస్తున్నారనీ, ఈ గోడ్లమూలంగా రాచకురుపులు వస్తాయని అక్కడివాడు భయపడుతున్నారనీ అన్నాడు! ఆ విద్యార్థి చాలా తెలివైనవాడు. ప్రస్తుతం భవననిర్మాణ శాస్త్రం చదువుతున్నాడు. విశ్వవిద్యాలయంలో పనిచేస్తున్న ఒకాయన ‘రూజ్ వెల్టకు విచంఛిచ్చి చంపివేసినమాట నిజమేనా?’ అని అడిగాడు. మొట్టమొదట ఈమాట అడగడాని కఠినుకొంచెం తటపటాయించాడు. చిట్టచివర కీవిధంగా లైటపడ్డాడు! ఇది ఎంతమాత్రం నిజంకాదని అన్నాను. ఆపైన “రూజ్ వెల్టకి ఎవరు విచంఛచ్చారని అనుకుంటున్నార?” అన్నాను. అతడు అలాగే తన

పాదాలకేసి మాస్తూ మొండిపట్టుదలతో ‘ట్రూమన్’ అని సమాధానం చెప్పాడు.

నేను మాస్కోలో ఉన్నప్పుడే నినాపానో మరెవ్వను నిర్బంధించడం జరిగింది. దీనికక్కడ ఒకే ఒక ధోరణిలో అర్థంచెప్పడం జరిగింది: “సరిగా ఈ సమయంలో బ్రిటిషు ప్రభుత్వం ఈ తగాదా లేవదీయడానిక సలు కారణమేమిటి?” ఇది అక్కడి వారి ధోరణి!

పోనీ మాటవరకైనా నినాపానో మరెవ్వను ఆ అయిగుఱోపిలు అపహరించి దేమోనని ఎవరు అనుమానించలేదు! పోనీ అవిడ ఆ టోపిలయిగు అపహరించి ఉండకపోతే టోపిలమే ఆనామి అయినా పొరబాటుపడి ఉండవచ్చునేమో అనిగాని, ఆతెవన్యాయంగా ఆమెమీద నిందిమోపాడేమో అనిగాని ఎవరికీ తట్టనేలేదు. బ్రిటిషుప్రభుత్వం ఈ కేసు బనాయించడంకోసం టోపిల అపహరణ కథ సృష్టించి ఉండక పోవచ్చునని నేనన్నాను. కాని నామాట ఎవరు పట్టించుకోలేదు. నేనెదో మరి సత్యకాలపు మనిషిలా మాట్లాడుతున్నానని వెటకారంగా నవ్వాడు. ఇంకొక సారి మళ్ళీ ఈ ప్రసంగమే వచ్చింది. నేనీసమయంలో ఒక ధోరణికి విసరాలని అనుకున్నాను. చల్లచల్లగా అంటించాను.

“అయితే సరిగా ఈ ప్రత్యేక పరిస్థితుల్లో రష్యాప్రభుత్వం ఈ తగాదా లేవదీయవలసినంత ఆవసరం ఏమి వచ్చిందె?”

నా పక్కనే కూర్చుని మాట్లాడుతున్న వ్యక్తి ఇది ధోరణిగా తీసుకోలేదు. తీవ్రంగానే అడిగాడు:

“అయితే మీరిది అంతా నిజమనే నమ్ముతున్నారా?...”

“ఏమో నాకిదంతా అమృతగోచరంగా నీ ఉంది మరి!” అన్నాను.

ఆంగ్ల కార్మికులందరికి ఆ రోగ్యం కోసం ఎన్నెన్నో సదుపాయాలు లేవ్వాటు చేశారు. ఫ్రెంచి వారికి, ఇటలీ దేశీయులకు పన్ను లెగడుతుండడం ఒక పరిపాటి. చార్లీ చాప్లిన్ సినిమాలు అమెరికాలో చూడవచ్చును గాని రష్యాలో అవి చూడడానికి నీలు లేదు. రష్యాలో చార్లీచాప్లిన్ విధానా లామోదిస్తారు గాని అతని సినిమాలేవీ ప్రదర్శించరు. బ్రెక్కె

సరిగా ఇలాంటి అవస్థ పట్టింది. రష్యాలో వారందరికీ ఇవ్వన్నీ పెద్ద పెద్ద విద్వారాలలా వినిపిస్తాయి. సామాన్య పౌరులకివి విద్వారాలు కానేకావు! ఇలాంటివి జరుగుతున్నాయంటే అసలు వారెవరు ఇవి నమ్మనే నమ్మరు! మేధావులకీ విషయాలు తెలుసుకునే అవకాశాలే లేవు! అంగుచేతి వారందరికీ ఇవి చాలా విచిత్రంగా కనిపిస్తాయి.

రష్యా మేధావులకు పాశ్చాత్య దేశాలంటే భక్తి శ్రద్ధలు లేకపోవడానికీ దేశాలనుగురించిన అజ్ఞానం ఒక్కటే ముఖ్య కారణమని అనుకోవలసివచ్చింది. ఆ దేశాల కళాభివృద్ధి, వ్యక్తిత్వతంత్ర్యము, శాస్త్రాభివృద్ధి చూసి రష్యా మేధావు లనుభవపతనము. అయితే అమెరికా తమ దేశాన్ని బాగా యాంత్రిక మైపోయిందనీ అందుచేతనే తమదేశాన్ని ఆదేశంలో మొరటుదనము, మోటుదనము మితిమీరిపోయాయనీ చెబుతారు. కాని నేటి ఐరోపాఖండం మరణశయ్య మీదనే ఉన్నదనీ ఐరోపాపని అయిపోయిందనీ అంటారు. 'సోవియట్ మార్కిస్మం' తీవ్రంగా విమర్శించే మేధావులకూడా మార్క్స్ లెనిన్లను గౌరవిస్తారు. ఇన్నాళ్ళినించీ పెద్దపెద్దవలసలున్న సామ్రాజ్యాలుగా చలమణీఅయిన ఇంగ్లండ్, ఫ్రాన్స్, ఇటలీ, హాలండ్ దేశాలపని అయిపోయిందనీ, ప్రస్తుతం ఇవి అవ్వలుచేసుకుని బతుకుతున్నాయనీ, సామాన్యంగా ఆందరినోట వివరణపడుతుంది. భాషా శాస్త్రమొదల వ్యాసం స్థాల్స్ వ్రాశాడని అందరు అంగీకరిస్తారు. "కాని ఈ అంగీకరించడం "అంతి అస్తవ్యస్తమైన వ్యాసం ఆయనగారు కాకపోతే మరెవరు రాస్తారు?" అని వేరొకరిని చెప్పుదానికి! కాని ఇంకొకవిషయంలో స్థాల్స్ ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతం అందరు గౌరవిస్తారు. ఇకనుండు పాశ్చాత్య ఐరోపా ఖండానికి, అమెరికా సామ్రాజ్యవాదానికి మధ్య వైరుధ్యం ఏర్పడగలదని స్థాల్స్ ఒక సిద్ధాంతం ప్రతిపాదించాడు. దీనితో చాలామంది ఏకీభవిస్తున్నారు. ఇప్పటిందరికీ అమెరికా ఒక్కటే ఒక పెద్దసమస్య అయి కూర్చుందని అనుకుంటాను. ఆదేశం పౌరులెవరయినా రష్యాలో పర్యటిస్తూంటే వారిని అమెరికాలో ధరవరలను గురించి, జీతాలనుగురించి, వస్త్రాభివృద్ధినిగురించి ఇంకా ఇతరవిషయాలను గురించి వేలాది ప్రశ్నలకుగుతారు. ఈ ప్రశ్నలన్నీ అమెరి

కాలో ఏదో భూతలస్వర్గం ఒరగబెడుతున్నారనే అనుభూతితో అడిగినవికావు. రష్యా మేధావులు, అమెరికా ధనస్వామ్యవ్యవస్థ ఆయుర్దాయం ఇంకా ఎంత కాలంఉందో తెలుసుకోవడానికి ఈ ప్రశ్నలన్నీ అడుగు తొంటాగు. అమెరికా ధనస్వామ్యవ్యవస్థవల్ల ఏర్పడే ప్రపంచ రాజకీయాల పరిణామాలనుగురించి కూడా వాచాహాగానాలు చేస్తూంటారు. ఈ విషయంలో బాగా బోధుగా పరిశీలిస్తే తప్ప తొందరగా ఒక నిశ్చయాలకిరాదు. చాలా మంది ఇక భవిష్యత్తులతో రష్యాదేశాన్ని మాట్లాడతారు. మరికొంతమంది భవిష్యత్తుకు సంబంధించిన జనాభా దాతలన్నీ బలవంతంగా తమభుజస్కంధాలమీదే పడిపోయినట్లు మాట్లాడతారు. ఈ రెండు అభిప్రాయభేదాలలోను అమెరికా భవిష్యత్తును గురించిన అనుమానాలంటే ఉన్నాయి. పాశ్చాత్యదేశాలు పతనావస్థలో ఉన్నాయనీ రష్యా అన్నిదేశాలన్నా గొప్పదనీ అనేగా రాళ్ళే ఎక్కువమంది కనిపించగా. ఇలాంటి అభిప్రాయాలు పూర్వం వాడేవర్యనీలో బాగా వ్యాప్తిలో ఉండేవి. పామాన్యంగా రాజకీయ ప్రచారం సాగించే వారంతా "మనం అన్ని విషయాలలోను అమెరికా సరిక్రమించి ముందుకు సాగిపోవాలి" అని గావు కేకలు పెడుతుంటారు. దీనికి తోడుగా అందరు వంత పాడుతుంటారు. నే నొక్కసారి ట్రిబ్యున్ ఆధునిక చిత్రప్రదర్శనాలయం సందర్శించాను. వాకర్ గ్రేడ్ ప్రదర్శించినవన్నీ చాలా చీకటిగా కనిపించాయి. అక్కడ నిలబడిన ఒక శిల్ప చిత్రవేత్త "మేమిక 18 వ శతాబ్ది శిల్పవాతావరణం విడిచిపెట్టి బాగా మున్ముందుకు వెళ్ళిపోవాలి!" అన్నాడు.

రాబిన్ సన్ క్రూసో తన ద్వీపంలో దొరికిన వస్తువులతో తాత్కాలికంగా ఒక విగ్రహ సమస్థితి సృష్టించుకొన్నాడు. రష్యా వాఙ్మయం ఒక పెద్దవిజ్ఞాన సర్వస్వం వంటిది. శాస్త్రవేత్తలకు, చరిత్రవేత్తలకు ఆ వాఙ్మయం లోతుపాతులన్నీ బాగా తెలుసును. ఎవరి క్షేమావధికినా ఒక ఖండకావ్యమేదైనా నచ్చకపోతే దాని వెనకాల ఎంతో అభిరుచి పూర్వరంగం ఉన్నదన్న మాట! రష్యా చిత్రకళలో వైవిధ్యం చాలా తక్కువ. లోతుపాతులకూడా అంతంత మాత్రం గానే ఉంటాయి. అయినా చిత్రకళ విషయంలో చాలా మంది ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహిస్తారు. లెనిన్,

రష్యా యువమేధావులు

గే మొదలయిన చిత్రకాగల చిత్రాల మీద ఏదో ఒక విధమైన అభిరుచి ఏర్పడుచుకోవడం చాలా ముఖ్యం. మన దేశాలలో ఆయా కాస్త్రాల సిద్ధాంతాలలో అనేక మైన కొత్త కొత్త ధోరణుల తేర్చుకు తూంటాయి. ఇలాగే రష్యాలో కళాకారుల మీద, రచయితల మీద చిత్ర చిత్రమైన చర్చలు, వాదోపవాదాలు, వ్యాఖ్యలు విమర్శలు వెలచెసుకూంటాయి. రష్యా మేధావులందరికీ ఈ ధోరణి ఒక విధమైన దైవదండ వ్యవహారంగా మారింది. కాని వీరిలో చాలా మందికి రష్యా చరిత్ర, వాఙ్మయము బోధిగా తెలియవు. ఒక సంపాదకునికి టాల్ స్టాయి అంటే చాలా ఇష్టం. అతనిలో ఆకావాద ధోరణి ఒక్కటే దానికి ప్రధాన కారణం! ఒక విద్యార్థి 1917 లో విప్లవం వచ్చిన దాకా రష్యాలో బలవంతపు జైట్టి చాచిరి ఉండెదని నొక్కి వక్కాటించాడు! ఇంకొక హైస్కూల్ ఉపాధ్యాయుడు దానావిస్కీని ఎప్పుడూ సైబీరియా పంపించనే లేదనీ, అతడు అభివృద్ధి నోగోకుడననీ, అలాంటి వ్యక్తిని సైబీరియా పంపించ వలసిన అవసరం ఏమి వచ్చిందనీ వాదించాడు!

రష్యాలో ఏర్పడిన సంస్కృతి సరిగా అవగాహన చేసుకోవాలంటే ఆ దేశంలో ప్రచారధోరణి, అక్కడి విద్యా వ్యవస్థ జాగ్రత్తగా అవగాహన చేసుకోవాలి. కాస్త్రాలకు, భాషలకు రష్యా విశ్వవిద్యాలయాల్లో చాలా మంచి అవకాశాలున్నాయి. ఈ విషయంలో ఈ విశ్వవిద్యాలయాలు బాగా ముందుజేతాయి. అయితే చరిత్ర, తత్త్వశాస్త్రము, వాఙ్మయము, మొదలైన వాటి అభివృద్ధికి సరియైన అవకాశాలు లేవు ఈ విషయాలు పఠించే విద్యార్థులు సామాన్యంగా స్వయంశిక్షణనే ఎన్నెన్నో లోతుపాతులు తెలుసుకుంటారు. సేనాక సారి ఒక తత్త్వశాస్త్రపరిక్ష జరుగుతుంటే అక్కడ కూర్చున్నాను. అప్పుడు కొంతసేపు హుక్కుమీద, లెనిన్ మీద, చెర్సి మెవిస్కీల మీద ప్రశ్నిలడిగాడు. మార్క్స్ లెనిన్ల మీద ప్రశ్నలు మళ్ళీ ఇంకొక మా రడి గారు. తరువాత స్టాలిన్ గ్రంథాల అంతర్గతాల మీద ప్రశ్నలవర్షం కురిపించాడు. అటుపిమ్మట రష్యా నడిపించిన 'మహా బాతీసు యుద్ధం' మీద మరొక ప్రశ్నిలడిగాడు. ఇది తత్త్వశాస్త్రాభివృద్ధి కోసం నడిపించిన మహా యుద్ధము! ఇలాంటి నోటి పరీక్షలో ఒక కొరియా విద్యార్థి అత్యున్నతమైన సమాధానం 'ఇచ్చాను. ఆ సమాధానం ఒక పెద్ద ధోర్తిగా నాలుగు

వైపులా పాఠిపోయింది! కొరియా విద్యార్థిని వాల్టేర్ తత్త్వశాస్త్రాన్ని గురించి చెప్పించవలసిందని ప్రశ్నించాడు. అతిడిలాగ సమాధానం చెప్పాడు : సోవియట్ రష్యా ఉత్తర కొరియా జనానికి విముక్తి భాగ్యం ప్రసాదించింది! ఆ విముక్తికి పూర్వం ఉత్తర కొరియా జనం వాల్టేర్ తత్త్వ శాస్త్రం చదవలేదు! రష్యా ఉత్తర కొరియాకు విముక్తి కలిగించిన తరువాత. ."

ఆ సమాధానం అటువంటి విచిత్ర ధోరణిలో సాగిపోయింది!

ఎవరైనా విద్యార్థుల రే విషయమైనా కొంచెం లోతుగా పరిశీలించాలనుకుంటే దానికి సంబంధించిన ముఖ్య గ్రంథాలు, పరికరాలు దొంగవు. అక్కడి విద్యార్థుల పరిశోధన కిదొక పెద్ద గడ్డు పనుస్య. ఒక విద్యార్థి ఆంగ్లవాఙ్మయంలో ప్రత్యేక పరిశోధన చేస్తున్నాడు. అతని పేరు బోరిస్. ప్రాచీనాంగ్ల కావ్యాలన్నీ ఊర్ణంగా చదువుకున్నాడు. కొంత స్వతంత్ర విమర్శక ధోరణి కూడా అలవడింది. అతిదంతసేపు ఆధునికాంగ్ల కవిత్వాన్ని గురించి ప్రశ్నించేవాడు. ఈట్స్, ఆడెన్, స్పెండ్లర్ల మీద ప్రశ్నలవర్షం కురిపించేవాడు. 1935 ప్రాంతంలో పేరందరు రచించిన కొన్ని ఖండకావ్యా లక్కడక్కడ పత్రికల్లో పడితే అవన్నీ జాగ్రత్తగా చదివాడు. "ఈ మధ్యనే మరొక చదివాను" అన్నాడు.

తరువాత అతిజాగ్రత్తగా ఒక పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు : "ఆ మైన ఒక పెద్ద అఖాతం ఏర్పడి పోయింది!" అన్నాడు.

"డ్రెలాన్ థామస్, టి. యస్. ఇలియట్ — ఈ ఇద్దరు వ్రాసిన కావ్యాలు చదవలేదా?" అన్నాను. అతడు వారి పేర్లు కూడా వినలేదట!

"మీ రథమపడుంటి. యస్. ఇలియట్ పేరైనా వినిఉండాలే!" అన్నాను.

దానిమీద ఆతలన్నాడు :

"మీరు ఫెడయేవ్ అన్న మాట వినలేదా? కొతులు కైఫ్ రైల్డ్ ఉపయోగిస్తే, గుమ్ములగొండి పద్యాలు రాస్తే, అవి సరిగా టి. యస్. ఇలియట్ లాగే రాస్తాయి. టి. యస్. ఇలియట్ అంటే అంతికున్న విశేషమేమీలేదు!"

సేనాతరవాత లెనిన్ గాడ్ లో సార్వత్రిక మెట్రిన్ రైబరికి వచ్చాను. ఇలియట్ మొదలైన కవుల పుస్తకా

లన్నీ ఆ రైబ్రీకేటర్లలో కనిపించాయి. బోరిస్ కా పుస్తకాలెండుకు కనబడలేదా అని అత్యధ్యక్షులలోనూ. ఈ సంగతి మిగిలిన విద్యార్థులతో అన్నాను. వారసలు కథ అంతా చెప్పారు. రైబ్రీ అధికారులకే అసలు పుస్తకాల కేటలాగువాడే అధికారం ఉన్నదట! అందరూవాడే పుస్తకాలపట్టికల్లో సామాన్యంగా అన్ని ముఖ్యపుస్తకాల పేర్లు ఉండవలసి! విదేశాలకు సంబంధించిన పుస్తకాలన్నీ ప్రత్యేకంగా వేరే అలమారుల్లో బాగ్రత్త చేస్తారట! విదేశీవాద్యులకు సంబంధించిన పుస్తకాలెక్కువగా కావాలని అత్యధికారులకు చాలా ఇబ్బందులున్నాయట! ఆ పుస్తకాలు కావాలంటే అత్యవసర కారణాలు పేర్కొని ప్రత్యేకంగా అనుమతి పొందాలట!

వేరే అలమారుల్లో భద్రపరిచిన పుస్తకాలపేర్లు కొన్ని అసలు ఏకేటలాగుల్లోకి చేరవు. ఇక మిగిలిన పుస్తకాలమీద ప్రత్యేకంగా కొన్ని అంకాలు, గుర్తులు ఉంటాయి. ఇలాంటి ప్రత్యేకమైన ఏర్పాటులుంటాయని విద్యార్థులకు, రైబ్రీ అధికారులకు తెలియజేసారు. వీరంతా ఇది చాలా సాధారణ పరిస్థితి అన్నట్లు నటిస్తారు. ఇలాంటి ఏర్పాటు చాలా మంచిదని నెనకేసుకు వచ్చేవాళ్ళు కూడా ఉన్నారు. ఆ పుస్తకాలు విశ్వసనీయతలయిన పెద్ద పెద్ద విద్వాంసులకు మాత్రమే ఇవ్వాలనీ, మిగిలినవారంతా చదువుకోవడానికి కావలసినన్ని మంచిపుస్తకాలున్నాయనీ, ఇలాంటి చెల్లెపుస్తకాలు చదివి అనవసరంగా మనస్సులు పాడుచేసుకోవడం మంచిదికాదనీ వీరంతా వాదిస్తారు. పుస్తకాలు మొదలైనవి నిషేధించే తగు మనుషులంతా అన్ని కాలాలలోనూ, అన్ని దేశాలలోనూ ఒక్కరంగులోనే వైబవకుతుంటారు!

రష్యా యువమేధావుల రాజకీయాలలో అభిప్రాయ భేదాలనేకవిధాలుగా ఉండవచ్చును. వ్యక్తిగతంగా వీరిలో వీరికేనేకమైన విభేదాలుండవచ్చును. కాని జనకబడి ఉండడమన్నా, జడ్డీతనమన్నా, మందకొడి తనమన్నా వీరుబాగా అసహ్యించుకొంటారు. ఇందుచేతనే వీరంతా ఆదేశంలో కార్మికవర్గమీద విధించే కఠిన నిబంధనలన్నీ అలాగ ఉండవలసినవేనని వాదిస్తారు. ఒకసారి నేను, ఇంకొక మిత్రుడు పార్ట్ లో పంచాయితీవున్నాము. మాకెదురుగా కొందరు ఫుట్ బాల్ ఆలవాటు చేసుకుంటున్నారు. మీకు

ఫుట్ బాల్ ఆటంటే ఇష్టమేనా?" అని అడిగాడు నా మిత్రుడు. నాకు ఫేవరేట్ ఆటంటే ఎక్కువ ఇష్టమనీ, ఆ ఆటలో శరీరబలమేకాక బుద్ధి చాకచక్యం కూడా చాలా అవసరమనీ అన్నాను.

"అయితే ఆ ఆట ఈ దేశంలో ఎప్పుడు ప్రచారంలోకిరాదు. ఫుట్ బాల్ లో ఉపయోగించే కార్టోక్రలే! మానాళ్ల కాళ్లు చాలా గట్టివి." అన్నాడు నా మిత్రుడు.

ఆ దేశంలో మేధావంతులు శక్తి సామర్థ్యాలున్న శిల్పులన్నా, కళాకారులన్నా చాలా గౌరవిస్తారు. వేర్వేరు కళలలో కృషి చేసే విద్యార్థులందరికీ దేశంలో నాగిత్రివేల్లింటే చాలా గౌరవం. ఘాకిత్ అనే రష్యావిద్వాంసుడొకడు ఇంప్రెషనిజానికీ, పోస్టు ఇంప్రెషనిజానికీ సంబంధించిన చిత్రాలెన్నెన్నో సంపాదించి అవ్వన్నీ ఒకచోట బాగ్రత్త చేయించాడు. ఆ విద్వాంసుని పేరు వినగానే విద్యార్థులెంతో ధక్తి ప్రపత్తులు ప్రవర్తించారు. ఒకసారి నేనా చిత్ర ప్రదర్శనానికి వెళ్ళాను. నా పక్కనున్న విద్యార్థులంతా మాతాత్మగా గుసగుస లాడితూ మొదలు పెట్టారు. ఇంతలో ఒక వ్యక్తి ఆక్కడికి వచ్చి మోనెర్ చిత్రాలతి బాగ్రత్తిగా పరిశీలించడం మొదలు పెట్టాడు. ఆ తరువాతి విద్యార్థులు నాకాయన సంగతి చెప్పారు. ఆయన ఒక పెద్ద ప్రొఫెసరట! ఈ మగ్గునే ఆయన్ని ఫ్రైనులోనించి విడిచిపెట్టారట! ఆ విద్యార్థులు చదివే చదువుకీ ఆ ప్రొఫెసరు పరిశోధించే విషయానికీ ఏ విధమైన సంబంధము లేదు. కాని వారి కాయన గొప్పతనం బాగా తెలుసును. ఆయన బాగా పేరు మోసిన ప్రొఫెసరు!

నేను కలుసుకున్న చాలా మంది మేధావులలో చక్కని వివేచన శక్తి కనిపించింది. ఒకసారి నేనొక రచయితతో మాట్లాడుతున్నాను. ఆతడు సామ్యవాద వాస్తవికత సురించి ప్రసంగిస్తున్నాడు. కాని తనకు టెయూచెవ్ కవిత్యం అంటే చాలా ఇష్టమనీ దానిలో సామ్యవాద వాస్తవికత లేకపోయినా మనోజ్ఞమైన సౌందర్యం ఉన్నదనీ అన్నాడు. ఒకసారి నేను కీవ్ నగరంలో ఆరుబయట ఏర్పాటు చేసిన ఒక గానసభకు వెళ్ళాను. ఆ సభ అక్కడ నివాసగీతం పాడుతూంది. ఆ సభ సాయంత్రం అంతా ఆ అమృతమిదానో ఇబ్బందిపడుతున్నట్టే కనిపించింది.

రష్యా యువమేధావులు

ప్రతి సంగీత కార్యక్రమానికి ముందుగా ఆ కార్యక్రమాన్ని గురించిన చిన్న ప్రసంగాలు కూడా జరిగాయి. అవి సంగీతపరిచయం లేని సామాన్యజనంకోసం ఏర్పాటు చేశారు. నాకొప్రసంగాలు బాగున్నాయి. కానీ నినామాత్రం అవన్నీ వింటూ చాలా చిరాకు పడింది. జనం ఆ ప్రసంగాలన్నీ శ్రద్ధగానే విన్నారు. కానీ తీరా సంగీతం కార్యక్రమం జరుగుతూంటే బాతఖానీ కొట్టడం మొదలు పెట్టారు.

ఆ తరువాత కార్యక్రమంలో మోజర్ట్ కృతులు పాడారు. కానీ అవి ఆలాపించడంలో సరియైన శాస్త్రీయపద్ధతికి బగులు తీయని వాయలీనవాద్య సంగీతం పాలెక్కువ కలిపారు. నినాకాది అంతా దుర్భరమై పోయింది. ఆమె మరి ఉంటున్నట్లే పోయింది: “ఈ చాప్లెన్ మితాయిపాకం అంతా యుక్రెనియన్ పద్ధతే! పూర్వకాలంలో ఈ సంగీతం చాలా శాస్త్రీయంగా పాడేవారు. ఆ రోజుల్లో ఆత్మీయమైన బాసపనిసంగీతము, కథలు ప్రచారంలో ఉండేవి. అందుచేత ఆప్పుడు గోగోల్ వంటి గొప్ప రచయిత పుట్టాడంటే ఆశ్చర్యమేమీ లేదు! కానీ అక్టోబర్ విప్లవం వచ్చినప్పటినుంచీ రైసులందరికీ కొత్త సంస్కృతి అందింది. పూర్వం ఈరైతు - లేస్త నా ఆర్థికపనులు చేస్తే వాటిని వాటిని వాటిని, పక్షులు చిత్రించేవారు. ఇప్పుడు విమానాల బొమ్మలు, సెంట్రల్ కమిటీ సభ్యుల బొమ్మలు చిత్రిస్తున్నారు! పూర్వం యువతీ యువకుల ప్రేమకు సంబంధించిన గీతా లాలపించేవారు. కోనకే కులపరంగాల్ని గురించి, మృత్యురహస్యాల్ని గురించి పాటలు పాడేవారు. ఈ రోజుల్లో అవన్నీ మారి పోయాయి! ఇప్పుడు “ఒక కన్నక యంత్రం బా! నీ ఇంజను మెహాగో పూలమాలిక లిప్తున్నాను.” ఈ ధోరణిపాట లెక్కువయ్యాయి. మోజర్ట్ సంగీతానికి కూడా సరిగా ఇలాంటి గీతే పడింది. ఇప్పుడీ సంగీతం వింటే దీనిలో అనవసరమైన భావోద్వేగం పాలెక్కువ వినిపిస్తుంది. శాస్త్రపద్ధతికి బగులు అనవసరమైన తీసి సులభమైన చెప్పారు.”

అక్కడినుంచి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు నినా, నేను కలిసి కొంతమారం దాకా నడిచివచ్చాము. సంగీత కచేరీ జరిగిన పార్క్ చాలాగానే ఒక వంతెన తగులుతుంది. దానికి ‘దియ్యాలవంతెన’ అని పేరు!

దానికి పేరెండుకు వచ్చిందని అడిగాను. దీనికి పాతకాలపు కథ ఏదైనా ఉందా అని అడిగాను. నినా అలాంటికథ ఏమీలేదనీ, విప్లవానికి ముందు చాలామందిక్కడ ఆత్మహత్య చేసుకున్నారనీ చెప్పింది. ఆమె “విప్లవానికిముందు” అన్నమాట బాగా నొక్కినొక్కి పలికింది. ఆమెనెన్నెలలో ఆమె వలకారపు నవ్వు నా కంటబడింది.

ఆ తరువాత మళ్లీ నినా నెప్పుడు కలుసుకోలేదు. మరికొన్ని రోజుల తరువాత రష్యా చిత్రప్రపర్యనాల యానికి వెళ్లాను. అక్కడ ఇంకొకవ్యక్తిని కలుసుకున్నాను. అతడు నినా స్నేహితుడులాగే కలిపించాడు. నేను 18 వ శతాబ్దంలో తయారయిన ఒక బాడీ బాగ్ లిగా పరిశీలిస్తున్నాను. దానిమీద చెక్కుపెట్టవని కొంచెం బాగుంది. నాపక్క నిలబడి వ్యక్తి అవక్కనే ప్రదర్శించిన ఇంకొక చిత్ర రువుకెసి చూస్తున్నాడు. మేమిద్దరం ఇంతకు పూర్వం అక్కడ ప్రదర్శించిన కొన్ని కొన్ని వస్తువులమీద మా ఆభిప్రాయాలు కలబోసుకున్నాము. హఠాత్తుగా అతడు నాకేసి తిరిగి గుసగుసలాడుతూ అడిగాడు: ‘ఏమిటి మీరంతగా నిర్ఘాంతపడి చూస్తున్నారు! ఆ బాడీని గురించి అంత ఆశ్చర్య పడవలసింది ఏముంది?’

ఆతడంతకుపూర్వం ఒక చచ్చు ప్రకృతి చిత్రంపై పడేపనిగా చూస్తున్నాడు. నాకతని ధోరణిదాస్తే చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది. అయినా నేనలాగే ఆబాడీకేసిచూస్తూ “ఇందులో పెద్దగా ఆశ్చర్యం ఉవలీ సింపిమీ లేదు! నిజమే!” అన్నాను. అతడు నాతో ఏకభవించాడు. ఆమెన ఇలాగన్నాడు:

“ఈ ప్రకృతిచిత్రం చిత్రించిన శిల్పి పాశ్చాత్య చిత్రకళా సంప్రదాయాలన్నీ నేర్చుకున్నాడు. తాను నేర్చుకున్నది ఆచరణలో పెట్టాలని ప్రయత్నించాడు. ఆబాడీలో ఏమి ఉంది! అది చూడడానికి చాలా మోటుగా ఉంది. అది 18 వ శతాబ్దంలో తయారయింది తెలుసునా? మైఖేల్ ఆంజెలినో, రెంటాగెట్ రష్యా శిల్పి రూబోల్ట్ మొదలయిన మహా నుహులంతా అవతరించిన తరువాత కొన్ని వందల ఏళ్ల క్రితం బయలుపడింది. యూనిట్, యూనిట్ అంత అప్పటికి సంస్కృతిలో బాగా ముందింజ వేసింది. అలాంటప్పుడు ఇక్కడ 18 వ శతాబ్దంలో

తయారుచేసిన ఈ బాణీ బాగుందని మీరెలాగ సమర్థిస్తారు!"

అతినికివాకు ఈ విషయంలో చిన్న చర్చ జరిగింది. చదువు సంస్థలున్నా శక్తి సామర్థ్యాలు లేని శిల్పి శిల్పంకన్న చదువు సంస్థలులేక పోయినా శక్తి సామర్థ్యాలున్న శిల్పి శిల్పమే గొప్పదని అన్నాను. కాని ఆ దృష్టిలో ప్రాకృతిక మైన (Primitive) అనేపదం పొరబాటుగా ఉపయోగించాను. ఈ ప్రాకృతికవాదం అంటే అక్కడివారికి బొత్తిగా సరిపడదు. దీనితోబాటు అక్కడ ఆరాబకవాదము, కూనల వాదము మొదలైనవన్నీ ఎందుకు పనికిరావనితూర్పారబట్టేస్తారు. రష్యామేధావుల కివ్వన్నీ పెద్ద పెద్ద భూతాల్లా కనిపిస్తాయి! ఇంగుచేతనే అక్కడ కొపాట్కిన్ సిద్ధాంతాలు, బ్లాక్ కవిత్వము, రూసో చిత్రాలు అన్నీ ఎందుకు పనికిరావని తీసి పారేస్తారు. అక్కడి ఆశ్రితాదుల ధోరణి అది! ఈ అస్తవ్యస్త మేధావులకు గ్రస్తమైన ప్రగతివాదాని కిక్కడి యువ మేధావు లింకొ పక్కతాళాలు వేస్తారు! కాని ఆవాదంలోని మిథ్యావాతావరణమాత్రం బాగాలేదని చాలామంది ఈ సడించుకుంటారు!

18 వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో రష్యాలో ఆ కాలం నాటి ప్రభువులకు, పెద్ద పెద్ద భూస్వాములకు మధ్యన ఒక పెద్ద పోరాటం చలించింది. ఆ సోజులో పెరిగూస్లవోల్ ప్రాంతాన్ని యెగోస్లవ్ సెనోలోవ్ విన్ అనే ప్రభువు పరిపాలించేవాడు. అప్పుడు డేనియల్ అనే వ్యక్తి ఆ ప్రభువు సమక్షాన కొక ఆర్థిక పంతుకున్నాడు. డేనియల్ బహుశః అతిని ఆస్థానంలో ఒక ఉద్యోగిగా వ్యవహరించి ఉండవచ్చును. లేకపోతే బాగా చదువుకున్న 'వాస' వర్గానికి చెందిన వాడైనా అయి ఉండాలి. డేనియల్ ఆ సోజులో అవతరించిన ఒక స్వతంత్రమేధావిగా కనిపిస్తాడు. అతని కాలంలో రష్యా సంస్కృతి అంతా చిర్చి అధికార ముద్రకిందే సాగిపోతూండేది. ఆ నాడు చిర్చి అధికారానికి బాబుని రచన ఏదైనా కనిపిస్తే ఈ నాడుది యథార్థమైన రచన అని ఎవరూ నమ్మరు! ఆ సోజులో ఆలాటి రచన చెయ్యడాని కెవరికి ధమ్మం లుంటాయి కనుక?

ఆ నాడు డేనియల్ కి తన స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి విధించి గాకు బహులుజేరింది. అందుచేత అతడా అర్జీలో తనకు సంరక్షణ ప్రసాదించ వలసిందని ప్రాధేయపడ్డాడు.

"ప్రభువార్య! నన్ను తమ గొక తోడేలు గొరగ పిల్లని చూసినట్లుగా చూడడం న్యాయం కాదు. తల్లి పిల్లని చూసినట్లుగా చూసి దయదలచాలి!"

పాపం ఆ పరిస్థితులలో అతడెన్నో ఇబ్బందులు పడ్డాడు. అవన్నీ ఆ అర్జీలో విన్నవించుకొన్నాడు. తనకు సామాన్యంగా అందరు కోరుకోనే పట్టున్న భార్య, చిర్చి అధికారము—మొదలైన ఆసరాలేవీ అక్కరలేదన్నాడు. ప్రభువు కల్యాణం కోసమే పడి గావులుపడి కూర్చున్నానని విన్నవించుకున్నాడు. డేనియల్ ఇవంతా నక్క విషయంకో వ్రాశాడని అనుకోవూడదు. అని అర్జీలో ప్రాధేయపడిన ధోరణిలో సిగ్గు లజ్జలేనట్లే కనిపిస్తాయి!

"ప్రభూ! తాము సేసు కుక్కలా పడిఉన్నానని అనవచ్చును. కాని ప్రభువర్యులకు, పెద్ద పెద్ద భూస్వాములకు మంచి బాగాలు చాలా అవసరం!"

ఆ నాటి ప్రభువుల ఆ స్థానాలలో యోధులున్నాడు! విదూషకులున్నాడు. సంగీత విద్వాంసులున్నాడు! పెద్ద పెద్ద బాగాలున్నాయి! మరి మేధావంతులమాత్రం ఎందు కుండగూడదు?

డేనియల్ ఆ ప్రభువు వారికి చేసుకున్న విజ్ఞాపనలో చాలాదూరదృష్టి కనబడుతుంది. దానిలో రష్యా

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందర రసము

సర్వమేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంకెక్షన్లు అవసరం

లేదు. ఎటువంటి నవామేహాలైనా

కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్ధరసాయనశాల, ముక్త్యల.

రష్యా యువమేధావులు

కుసంబంధించిన భవిష్యత్వాణి కూడా స్పష్టంగా వినబడుతుంది. అతని విజ్ఞప్తి ఇది:

“ప్రభూ! మీరు ధైర్యసాహసాలున్నవారిని తేరదీయవచ్చును! కాని బుద్ధి కుశలతగలవారు దొంగడం మాత్రం చాలా కష్టం!”

చిట్ట చివరికి డేనియల్ అర్జీ ఫలిత మేనుయిండ్లో మనకు తెలియదు. కాని అప్పటినించీ ఆయా శతాబ్దాలలో ఆవతరించిన రష్యాపరిపాలకులంతా డేనియల్ సలహా చాలా జాగ్రత్తిగా ఆచరణలో పెట్టారు. పేటర్ స్వయంగా కొన్ని అనువాదాలు చేయించాడు. కెథరిన్ నాలుకాలేగాక వ్యంగ్య రచనలన్నీ చేసింది. నుబెటి నికొలాస్ స్వయంగా ఫుష్కిన్ కవిత్వంలో కొన్ని భాగాలు నిషేధించాడు. లెనిన్ ప్రత్యేకంగా వాణ్య యంమీద కొన్ని ఉపన్యాసాలిచ్చాడు. స్టాలిన్ విశ్వ విద్యాలయాల్లో ప్రశంసించుకొన్న తన స్వంత ఆభిప్రాయాలు ప్రకటించాడు. మొత్తంమీద మేధావంతుల నడుపాజ్ఞలలో పెట్టిన రష్యాపరిపాలకు లెవకు కనిపించదు! ఆ పరిపాలకులు ‘సాహిత్యనికేయం-నబ’ కావాలని తన తన పని కొద్దీ ఆది బాగా డెబ్బతిన్న దని నిస్సంకోహంగా చెప్పవచ్చును. సాహిత్యంమీద నిషేధాజ్ఞలు, ప్రభుత్వాలు చేసే సహాయాలు—అన్నీ వట్టి సంసారపక్షపు సాహిత్యపగులకే ఉపయోగిస్తాయి.

ఇలాంటి విధి నిషేధా లెన్ని ఉన్నా రష్యాలో ప్రతియుగంలోనూ సాహిత్యంలో అజరామరులయిన మహామహు లెందరో ఉపయించారు! రష్యాలో ‘లే ఆఫ్ ఐగోర్స్ రెయిడ్’ ఆనేపు ప్రకం ఒకటిఉంది. కాని గ్రంథకర్త ఎవరో తెలియదు. అది గొప్ప గ్రంథం. ‘మాగ్నిమ్ దిగ్రికో’ అని ఇంకొకరచయిత ఉన్నాడు. అతడు విద్యావిషయాలమీద, మత విషయాలమీద కొన్ని ఆభిప్రాయాలు వల్లడించాడు. వాటి వల్ల అతనికి జైలుప్రవేశం జరిగింది. లోమోన్ సోఫ్ కన బద్ధవాళ్ళందరిగోను తిగాటలుపెట్టుకున్నాడు. కాని లక్ష గవర్నమెంటుకుమీటిలు చేసినపనికంటే అతని రచనలే రష్యాసాహిత్యాని కెక్కువ ప్రాధులం కలిగించాయి. మొత్తంమీద చాలామందిచేసిన రచనలకంటే అతనిరచనలు గొప్పవి. ఇలాగే 18వ శతాబ్దిలో రెజిష్ అని ఇంకొక గొప్పవ్యక్తి అవతరించాడు. పాపం చివరికి అతడు ఖైదులో పెట్టి బాధిస్తారనే బెంగతోనే ప్రాణాలువిడిచాడు!

ఇక 19, 20 శతాబ్దాలలో ఇలాంటివా రెంద రెందరో కనిపిస్తారు. వీరంతా చాలాప్రతిభావంతులు. కాని ప్రభుత్వ వర్గాలతో కలహించారు. వారిరచన లీనా దృష్టతంగా కనిపిస్తాయి...ఎన్ని ఇబ్బందులు వచ్చినా ఎన్నికష్టాలుపడినా వారెన్నడు వినకంజ వయ్యలేదు! అందుచేతనే ఈనాడు వారికి మనమందరము జోహారు లిస్తున్నాము.

స్టాలిన్ తిరువాతి ఆధికారంలోకివచ్చిన రష్యా పరిపాలకు లింతవరకు ఆర్ట్ లే ఆర్చ్ టం చేసినట్లు కనబడదు. అయితే వారికి మేధావుల ధోరణికి సంబంధించిన సమస్యలన్నీ కూలంకషంగా తెలుసును. ప్రతిభావంతుల విలువకూడా వారికి బాగా ఎరికే! ‘సేటి రష్యాలో’ యువమేధావులకూడా ఆర్ట్ లే ఆర్చ్ టం చేస్తున్నట్లు కనబడదు. కాని వారి సమస్య అలాగేఉంది. వారంతా అన్ని విషయాలు లోతుగా పరిశీలిస్తున్నారు. ఏ వేవో రచనలు సాగిస్తున్నారు. ఏవో అవకాశం కోసం ఎదురుచూస్తూ ప్రస్తుతాని కలాగే కాలక్షేపం చేస్తున్నారు!

[ఎన్ కాంటర్ పత్రిక సాజన్యంతో]

జీవాత్మదేమిటామాట!

**సంతానం కుళ్లి కృషిస్తూ ఉంటే
తల్లికి క్షోభకాదూ?**

**భారతి-భారతాంబ బొల్లి,
సమస్త చర్మవ్యాధులచేపిడింప
బడుచున్న తన సంతానం!
కోసం ఎంతవిచారిస్తూఉందో?**

(స్థాపితము 1920 సం॥రం)
ఇదుగో మా చిరకాల అనుభవంతో
ఇస్తూ ఉన్న అభిదానం.

**మాకు నేడే వ్రాయండి
రెడ్డి అండ్ కో.,
గోపాలపురం. (హ.గో.జ)**

కలగూరగంప

కావ్య గుణములు

‘రాజే శ్వరి’

గూఢము పదము నానార్థ సంకలితము. ఆన్నంభట్ట విరచితమైన తర్క సంగ్రహమున “ద్రవ్య సుఖ కర్మ సామాన్య విశేష సమవాయాభావాః” అని మొదటి స్థానము. పై వాక్యమునుబట్టి నైకాయకుల మతమున పదార్థములు పద్య విధములు. ఇంగు “రూప, రస గంధ, స్పర్శ సంఖ్యా పరిమాణ పృథక్త్వ సంయోగ విభాగ పరత్వా పరత్వ సురుత్వ ద్విత్వ స్నేహ శబ్ద బుద్ధి సుఖ దుఃఖ ఇచ్ఛా క్షేపప్రయత్న (ప్రయత్న) గర్వా ధర్మ సంస్కారాః చిగుర్వింశతిః కుశాః” అని సుఖము లిరువది నాలుగఁ జేర్కొనఁబడినవి.

ఇట్లు సుఖశబ్దము వస్తుమాత్రధర్మముగాను మనుష్య ధర్మములగు శౌర్యగులపరముగాను వాడఁబడి క్రమముగా కావ్యధర్మవాచకముగాను వైసది. వస్తుధర్మములైన సుఖములు వస్తువుల నాశ్రయించుకొని యుండి భిన్నపదార్థములందును సమవేతియులై యుండును.

అలంకారశాస్త్రమునందు సుఖవిచారణావిర్భావ కాలమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. అలంకారశాస్త్ర పితామహుఁ డగు భరతిమునీంగుని నాట్యశాస్త్రమందలి కావ్యాంగములలోఁ జేర్కొనఁ బడిన సుఖములే సుఖవిచారావిర్భావమునకు మూలమని పలువురి ఆభిప్రాయము, కాఁగా నాట్యశాస్త్ర మునకుఁ బూర్వమే కావ్య సుఖప్రసక్తి కలదిని కొందఁ రాలంకారిక విమర్శకుల యభిప్రాయము.1 దీని

కుపబలకముగా వీగు చూపిన ప్రమాణము శిశురాజుల గుఱ్ఱదమనుని శాసనము.2 (తత్కాలము క్రీ. వె. 150 అని పి. వి. కాణేగారు చేర్కొనిరి) ఆశాసనమునందు:

“స్ఫుట లఘు మధుర చిత్రకాంత శబ్ద సమయ ఉదార అలంకృతి గద్య పద్య కావ్య విధాన ప్ర ఓక్షేన ప్రమాణ మానోన్మాద స్వర గతి వ్య సార సత్వాది భిః పరమ లక్షణ వ్యంజనై గుపేతి కాం తమూర్తినా స్వయ మధిక మహాత్మశ్రవ నామ్నా”

ఇది గుఱ్ఱదమనుని వర్ణనము. ఇంగు చేర్కొనఁ బడిన మధురము, కాంతియు, ఉదారము అను శబ్దములు సుఖనామములని కాణేగారి యభిప్రాయము. కాని ప్రకరణమునుబట్టి యాపదములు “మధురమైనట్టియు, ఉదారమైనట్టియు, మనోజ్ఞమైనట్టియు” అను విశేష భాధమును స్ఫురింపజేయుచున్నవి.

‘కాంతి’ శబ్దముచేత కాంతియును ‘ఉదార’ శబ్దముచేత సౌదార్యమును ‘మధుర’ శబ్దముచేత మాధుర్యమును శాసనకర్తలచే నుద్దేశింపబడినట్లు పై విమర్శకుల యభిప్రాయము కావచ్చును. అనఁగా పైని చేర్కొనబడిన కాంతాది శబ్దములు కావ్యము యొక్క శబ్దాది ధర్మములుగా కాని ఆత్మయైన రసాది ధర్మములుగా కాని నిర్ణయించి వానిని ప్రత్యేక సుఖము లుగా చేర్కొనిరి. అట్లుకాక కేవలము విశేషణ సామాన్యములుగా శాసనము నందలి యితరులు లగు చిత్రాదిపదములచే చేర్చి చెప్పట సక్రమపద్ధతి. మొదటి మార్గము, శాస్త్రము పాపూర్ణము నందిన తగువాతమాత్రమే చెప్పట కవకాశమున్నది. రెండవది ప్రాథమికవస్థ యందుండు రూపమును సూచించును.

1. History of Alankara literature (Second Edition) by P. V. Kane.

2. Junagad Inscription of Rudradaman I, Saka year 140 A. D. Calcutta University Publication.

కలగూరగంప

ఈద్రదమునుని నాటికి (150 క్రి|| నె||) అనగా, నాట్యశాస్త్రమునకుఁ బూర్వము (300 క్రి|| నె||) అలంకార శాస్త్రమునకు విభులముగాఁ జెరిగియుండు లేదనుట నిర్వివాదాంశము. కావుననే సంపర్చమునందు గలపద పద్ధతి నంగీకరించుటయే సమంజసమని తోచుచున్నది.

కావ్యమును స్త్రీస్వరూపముగా వాలంకారి కులు సమన్వయించుటంజేసి తదాశ్రయములైన శౌర్యా దార్శ్యముల వంటివి కావ్యమునందుగూడ నుండునని యంగీకరింపబడినది. కావ్య ప్రకాశమున :

“యే రస స్వాంగిన్ గంగ్యః శౌర్యదయః
ఇనాత్మనః
ఉత్కర్ష మేత వక్ష్యమి రచనా స్థితయోగజాః.”
(కావ్య. ప్ర. ; అష్టమోఽధ్యాయము ౬౬ శ్లో)

అనియు, ప్రతాపరదీయమున

“హాదవ దలంకారా ప్రత్రస్య గుహదయః
శ్లేషదయో గుణాప్రత్ర శౌర్యదయ ఇవ స్థితాః”
అనియు

సాహిత్య దర్శనమున

“రసస్వాంగిత్య మాప్రస్య గంగ్యః శౌర్యదయో
యథాగుణా.....”
(సాహిత్య. ద. అష్టమ పరిచ్ఛేదము ౧-వ శ్లో)

అనియు చెప్పగా, విద్యావాసుని అనుగామియగు కావ్యాలంకారసంగ్రహకర్త—

కం. తమవన శిబ్దాంబులు

గ్వనిజీవ మలంక్రియావితానము సౌముఖ్య
తనరు సుణంబులు సుణములు

ఘన వృత్తులు వృత్తు లొర కావ్యేందిరవన.

అని పేర్కొని యున్నాడు.

ఇక కావ్య సుణములయొక్క సంఖ్య విషయ మునను భిన్నాభిప్రాయములు గలవు. అగ్ని పురాణ మున సుణముల ప్రసక్తి కలదు. ఇందు అలంకార శాస్త్ర విషయములం గూర్చి ౩౩౩-౩౪౬ ప్రకరణములందు వివరింపఁ బడినవి. కాని ఈ భాగములు ప్రాచీనములు కావనియు తరువాతి కాలమున జేర్పఁబడినవనియు సిద్ధాంతము. భిరతుండు నాట్యశాస్త్రమున, ముఖ్యముగా నాట్య విషయమే వ్రాసినను అందు తిత్సంబంధ మైన రసాదులే గాక పనునారబ ప్రకరణమున కావ్య లక్షణములను గూడ చెప్పెను కావ్యకాంతాలిమకు అలంకారప్రాయములైన సుణాలంకారములను కూడ పేర్కొని యున్నాడు.

శ్లో. శ్లేషః ప్రసాదః సమతా సమాధిః *
మాధుర్య మౌజః పదసౌకుమార్యం
అర్థస్యవ వ్యక్తి రుదార తాచ
కాంతిశ్చ కావ్యస్య సుజా దతైతే ||

(నాట్యశాస్త్రము-16 వ. ప్ర. 95 వ శ్లో.)

అని సుణములు దశవిధములుగా చెప్పియున్నాడు. అప్పటికి కావ్యనాట్యములకు విభాగ మేర్పడి యుండలేదన వచ్చునేమో!

భామహుని కావ్యాలంకారము శ్రవ్యకావ్యములను గూర్చి సమన్వయించి వ్రాసిన గ్రంథములలో ప్రాథమిక మైనది. ఈతఁడు సుణములయొక్క ప్రాధాన్యమును గుర్తించినట్లు లేదు, మాధుర్య-ఓజః. ప్రసాదములను మాఁడు సుణముల నే పేర్కొనినాఁడు. తరువాతి వారసు ముమ్మట హేమచంద్రాదులును కావ్య సుణములను మాఁడుగ నే యంగీకరించిరి.

దండి, సుణములకు గలస్థానమును వైవాచికత నే స్వప్రకారము తెలుపక పోయినను వానికి ప్రాధాన్య మిచ్చి భిరతుండులు పేర్కొనిన పదివేళ నే వివరించెను. అవి క్రమముగ శ్లేష, ప్రసాదము, సమతా, మాధుర్యము, సౌకుమార్యము, అర్థవ్యక్తి, ఉదారత, ఓజఃస్వ, కాంతి, సమాధి. ఇప్పటివ దండ్యాచార్యకాను శిబ్దార్థ సుఖ విభాగము తెల్పియుండలేదు.

దండ్యాచార్యుల నాటికి ముకుళిత వస్త్రయంగున్న సుణములే కొరకము, వామనాచార్యుల నాటికి రీతిమత నాదరూపహాదముచే పుల్లకుసుమితమైనది. కావ్య శిరీర సౌందర్యము నేగాక ఆత్మ తత్త్వ పరిశీలనాదృష్ట వామనుడు సుణాలంకార సంస్కృతియైన శిబ్దార్థములకే కావ్యశిబ్దము వర్తించునని చెప్పెను తన పూర్వుల కన్న వివేకమును ప్రదర్శించెను. ఈతఁడు రీతిత్రయ ప్రతిష్ఠిత కావ్యశోభకు సుణములు ప్రధానములని చెప్పెను “రీతింతా కావ్యస్య, విశిష్టా పదరచనా రీతిః—” అనియు, “వివేకగుణాత్మా” అనియు చెప్పటంజేసి సుణములు ప్రధానములనియు అవి కావ్య శోభకు కర్తలనియు లేలినది. వామనాచార్యుడు దశ సుణములను శిబ్దగుణములుగా పంగీకరించి వాని నే అర్థ సుణములుగా కూడ నిర్వాహించియున్నాడు. దాన నీతిని మతిమున కేరికి మాత్రము దశసుణములే యైనను స్వరూపవివేచనాదపరమున ‘వాచ్యవాచక’ ద్వారమున లెక్కకు వింకెతి సుణములై యలంకారు చున్నది.

అనందవర్ధనాచార్యుడు “శృంగారః రసాంతరాపేక్షితయా మధుగో రసః తిన్ద్రయం కావ్య మాశ్రిత్య మాధుర్యలక్షణో సుణః ప్రతిపత్తి—

* భిరతుని నాట్యశాస్త్రము. పనునారబ ప్ర|| 95 వ శ్లో||

విప్లవంధిత్వంగానే కగునై మాధుర్యం ప్రకర్షితం అని మాధుర్యము శృంగారముయొక్క ముఖ్య గుణమనియు, విప్లవంధిత్వంగారమునందును కరుణయు నందును లేదనియు భావింపవలయుననియు చెప్పెను గుణప్రియును సూచించినాడు.

మమృణుమను అనంద వర్ణనానాగ్యుని వలెనే గుణప్రియును మాధుర్యజలప్రసాదములు అంగీకరించి దండి వామనాదులు చెప్పిన గుణములు వైవానియంతిహృతిములనెను.

పండితగోజు ప్రాచీనులు చెప్పిన దిశగుణములను వివరించుచు లేన మతమున మాత్రము గుణములు మూడే యను నభిప్రాయమును కనబరిచినాడు. భోజ విద్యా వాధుల ప్రకారము గుణము లిరువదివాల్సి. విద్యా వాధుని మతమున వైగుణములలో కొన్ని స్వయముగా చాగుత్వ హేతువులు కావున గుణములగుచున్నవి. మరికొన్ని దోషపరిహార హేతుమాత్రములు.

సౌకుమార్యము కాంతి సమృద్ధిత్వము ఉదాత్తత జౌహిత్యము రీతి ప్రసాదము ఉక్తి సౌజన్యము సుతత ప్రేయము అనువి దోషాభివరూపములై గుణత్వము గాంచుచున్నవి. ప్రతిజ్ఞదోషవివారజాత్యము సౌమ మార్యము, గ్రామ్యదోష నివారణార్థము కాంతియు, అపుష్కారపరిహారమునకు ఆర్థవ్యక్తియు, న్యాయాధిక పదిదోష పరిహారార్థము ఉదాత్తతయు, విసంధి దోష మునకు జౌహిత్యము, పతిత్వోక్తి దోషమునకు ఉక్తి, క్షిప్రదోషమునకు ప్రసాదము, అశ్లేలునకు ఉక్తి, చ్యుతి సంస్కారమునకు సౌజన్యము, ప్రకమధింగ మునకు సమత, పశుమమునకు ప్రేయము, పరిహారకంఠములుగా సంగీతంపంబనినవి. దోషపరిహార హేతు భూతియైన గుణములను గుణములుగా ఆలంకారికులందరు సంగీతంపకు. కారణము గుణముల ప్రశ్నోక్త స్వరూపముపట్టి ఆలంకారికులలో గల భేదాభిప్రాయమే. దోషాభివరూపముచే గుణత్వ ముబ్బుచున్నదను వారి మతముననే సౌకుమార్యములు గుణములగుచున్నవి. ఈ సందర్భముననే త్రేమేంద్రుడు శబ్దాభివరూప ములములను మూడు విధములను దెలియన్నాడు. కాని యామతము మృతిశిష ప్రాయమై వామమాత్ర వశిష్టమై పోయినది.

వైవిమర్శమువలననే జేరిన సారాంశ మేమనగా కావ్యమునందు గుణప్రాధాన్య విషయ మెట్లున్నను గుణముల సంఖ్యానిరూపణమునందే భిన్నాభిప్రాయములు కన్పట్టుచున్నవి. గుణములసంఖ్య పదియను వారు కొందరు, ఇరువదివాల్సివారు కొందరు, మూడునువారు కొందరు.

భోజవిద్యావాధులు వివా తక్కిన యాలంకారికులలో గుణసంఖ్య నిరూపణముపట్ల ముఖ్యముగా

గంతు సిద్ధాంతములు గలవు. మమృణులు మొదటి తెగకు చెందినవారు. వారి ప్రకారము గుణములు మూడు. దండి వామనాదులు ద్వితీయక్ష్యకు చెందినవారు. వీరిప్రకారము గుణములసంఖ్య పది. మూడును చెప్పవారి లక్షణ మెట్లును పరిస్పరము భేదికమగుచునే యున్నది. ఇక పదియనువారిని ప్రశ్నోకించి చూచినను, ఒకరి లక్షణ వివేకాకరికి నప్పుటలేదు. స్థూలద్వైష్టికి కొన్ని పక్షస్పర విగుద్ధములుగ నూపి భాసించును. ఉదాహరణకు|| సమాస ధూయస్త్యును ఓ జమరుచుండుగా (ఓజస్వమాస ధూయస్త్యం) వేరువేరు పదములను కూర్చు రచన మాధుర్య మగుచున్నది. (యో పృథక్పదై వాక్యై తన్మాధుర్యం ప్రకర్షితే) అట్లే శ్లేషము మాధుర్య మనకును విరోధమున్నట్లు భాసించును.

అప్పకవి వినా తెలుగు ప్రాచీనాలంకారికులందరు గుణములను దశవిధములుగానే వివరించిరి. అనంతకుడు దోషములవరకు, కావ్యగుణములను స్పృశించి ప్రకర్షనేయున్న గుణములపట్ల మూకాభావము వహించుటకు గతి మేమియో తెలియకున్నది. మాదామణి కారుడును “ప్రియును జౌహిత్య శ్లేషములను సుకుమారతా ప్రసాద మగుంతారవ్యక్తిజస్వరూపి కాంతులను దిశగుణప్రాయములై” అని గుణములను పంజి నే చేర్చినాడు.

ఒక సరసభూపా లీలుము:—“ప్ర. గ్రామ్యమునకు గావ్యాలంకార సంగ్రహము తెలుగు సేరియే” అను విషయ మిప్పుట్టిన కొలదిగ పరికించుట ఆప్రసక్తము కాదనుకొందును. ప్ర. గ్రామ్యకారుడు శ్లేషాదు గుణముల నిగ్రహనివారించి చేర్చినాడు. వానిలో కొన్ని దోషపరిహారికత్వముచే గుణత్వము నంగుచున్నవనియు, కొన్ని సహజముగానే యుత్కర్ష హేతువులగుటచే గుణములగుచున్నవనియుఁ దెలుపుచు సహజవాదాత్మ్య హేతువులగు గుణములే యుత్కర్షములగుననియు, దోషపరిహారికత్వముచే గుణత్వమందునవి, సంగ్రహాలంకారిక సమృత్తిములు కావనియు చెప్పినాడు. విద్యావాధుడు చెప్పిన ఇరువదివాల్సి గుణములలోను పంజెండు సహజగుణములు. మిగిలిన పంజెండు దోష పరిహారికత్వముచే గుణములు.

కా. సం. కర్త పయప్రణాళిక ననుసరించినట్లు తోచును. ఈతెగకు చెర్చిన గుణములు మొత్తము పది మాత్రమే. అందు గుణవిభాగ మేమియు చేసియుండలేదు. కాని విద్యావాధుడు సహజగుణములని చెప్పిన వానినుండి విడును, దోషపరిహారికత్వముచే గుణత్వ ముండునను వానినుండి యెదును గ్రహించినాడు. మొత్తమేల గ్రహింపలేదో, గ్రహించినవైనను ఒక తిరగతినుండి కొన్ని వేళిక తిరగతినుండి కొన్ని గ్రహించుటకు కారణమేమియో తెలిపియుండలేదు. మరియు

నీతఁడు పేర్కొనిన పదిగురులు విద్యావాఁడును చెప్పిన మొదటి పగులైన గుణములలోనే ఇమిడి పోయినవి.

ప్ర. రు. నందలి కొన్ని లక్షణములు కా. సం. నందలి లక్షణములకుంటే భిన్నములు. ప్ర. గు. న “వికటాక్షర బంధత్వ మార్గ్యై ర్దాద్యమివ్యతే” అన, కా. సం. కారుఁడు “కతిపయ సంయుక్తాక్షర వితరణ జాద్యమయ్యే” అని లక్షణమును కూర్చినాఁడు. వికటాక్షర బంధత్వముతో కతిపయ సంయుక్తాక్షర వితరణమునకు సామ్యమేమియో దెలియకు.

సౌకుమార్య నిరూపణముపట్ల ప్ర. రు. కారుఁడు:

“సుకుమారాక్షర ప్రాయం సౌకుమర్యం తి నున్యతే” అనియు, సరస భూపాలీయకై “అరయఁగ బొల్లు పిఱుందల నగుదనవది సౌకుమర్యము” అనినాడు — అపగమత్వము సౌకుమర్యముని రత్నాపణము. బొట్లనఁగా సున్నలు నెయ్యిగల పదములని తెలుఁగు లక్షణమునకు అట్లము చెప్పకొనవలయును. అట్లు చెప్పి కొన్నను, పైలక్షణముతో బొత్తుకుదరలేదు సకాదా ఒకప్పుడు బొల్లు పిగుందల లేనపుడేకాదు సౌకుమర్య ములకులగు. కావున లక్షణము ఆవ్యాప్తిదోషమునకుఁ బాల్పడుచున్నది.

సమతి:—“అక్షరమేయో భావం సమతా సాని గద్యతే” (ప్ర. రు.)

“లలితాద్భ ధింగిఁబాదంబులు నానిట నేకఁడనిఁ బొనువఁ మతియో” (కా. సం.)

పాదంబుల నానిట అనుచు మూలమునందు చెప్పిన లక్షణాన్యముకంటే నీయవ్యయ కొలదిగఁకుచిత ముచున్నది. నాలు పాదములకున్న హెచ్చున్న పట్లఁగూడ సమతియుండునుకదా. అప్పుడీ లక్షణము సంకుచితమగును. లేక నాలు పాదములనుటను “కాక భోదిధి రక్యతామ్” అనుపట్ల కాకశిబ్దము దివ్యస ఘాతి జంకు పరమచన్లు సర్వపాదములని చెప్పకొన వలయును.

అప్పకవియు తన గ్రంథమున ప్రసక్తముగా కావ్యగుణములను వర్ణించినాడు. “అర్థవ్యక్తి సౌకుమర్యః ప్రసాదకాంతి మధురతాదార్యసమాధి సామ్యశేషములు పదియును. ప్రాణములు చిలంప” అని గుణములసంఖ్య పదియనిచెప్పెను. నేయే దోషమున కేయేగుణము పరిహారకారికమో చెప్పవలెనోను చెప్పని గుణములను కొన్ని పేర్కొనినాఁడు. అనగా అప్పకవి తాను మొదట పేర్కొనిన గుణములు పదిమాత్రమే కాని దోషాభావమాత్ర ప్రయోజకములని తెలుపఁబడిన గుణములు పండ్రెండు. ప్ర. రు. నందు దోష పరిహర

కారులని చెప్పబడిన కొన్ని గుణవాచకములకును అప్పకవియును నందిచ్చినవానికిని పొత్తు కుదరలేదు. అనఁగా రెండిటికిని నామగ్రహణమునందు భేదము గోచరించు చున్నది.

ప్ర. రు. నందు మృత సంస్కృతికి సౌశిబ్యము చెప్పగా, అప్పకవియును మధురతయు, అందు అశ్శిలాభిధానమునకు ఉక్తిని బేర్కొనఁగా నిందు నూత్రితంత్రమునియు, అందు న్యూనాధిక పదమునకు సమ్య తత్వము వివరింపఁగా నిందు సామ్య కల్పనమనియుఁ జెప్పఁబడినవి. ఈ విషయమున అప్పకవియ ముద్రణ సంస్కర్తలు సరిగా వ్రాతప్రతులలోని దోషములను దిద్ది సంస్కరింపకుండుటచేత చాల తబ్బిబ్బేర్పడినది. అదియుగాక అప్పకవి పద్యములలోని గణప్రాసాది నిర్బంధముకొరకు కొన్ని పేళ్లను మార్చియు కొన్ని కూర్చియునుండుటచే వైచిక్య మరింత హెచ్చినది.

కావ్యమనోహరతా ప్రతి పాదనకు గుణాలంకారములు రెండును సమానాంగములే. అట్లైనచో గుణాలంకారముల కేల యభేదము చెప్పరాదను ప్రశ్న కలుచున్నది. ఆ చిరప్ర ఆలంకారికులలో కలుగక పోలేదు వామనుని మతిమున గుణములు అర్థగతియులు శిబ్దగతియులు కూడనగుటచేత గుణాలంకారములకు భేదము తానొక యుక్తిపూర్వకముగ సాధించినాడు. అతని మతిమున గుణములు స్వతస్సిద్ధముగా చాగుత్వ హేతువులు కాగా, అలంకారములు ఉన్న శోభను ఆతిశయింప జేయున వగుచున్నవి. గుణముల వలె అలంకారములు స్వతస్సిద్ధముగా కావ్య శోభ కుపసాగరములు కావనుటచే నాతని మతిమున గుణాలంకారములకు భేదము నిరూపితమగుచున్నది. కాని ఈతని మత ప్రకారము గుణములన్నియు కావ్య శోభాకారులే యనక రిప్పుడు. అట్లంగీకరించినచో సర్వగుణ సంభరిత మగు నైదిద్వి రీతియే గాక కతిపయ గుణములు గలిగిన మరీకొన్ని నీరిస స్థలములలో గూడ కావ్యత్వమున్న దనవలసి వచ్చును. కావుననే వామన మతిము శాస్త్ర చిర్రకు నిలవఁజాలక వామనమై పోయినది.

కావ్యేంద్రియకు గుణాలంకారములు రెండును మనోజ్ఞత్వమును గూర్చునవియే యైనను తత్కర్తృ కణబాప కరణములు మాత్రము భిన్నములు. గుణములు సంఘటనాశ్రయములు. అలంకారములు శిబ్దార్థ ధర్మములు. ఈ భావమునే ప్రతాప రుద్రయ్య కారుడు ప్రాచీనాచార్యులు చెప్పినట్లు.

“చాగుత్వ హేతుశ్చేటిసి గుణానామలంకారాణాం

చాశ్రయ భేదాద్భేద వ్యవధేః సంఘటనా శ్రయో గుణాశ్శిబ్దార్థా శ్రయస్త్వలంకారాః” అని చెప్పియున్నాఁడు.

గ్రంథ విమర్శనము

వేణీ సంహారము

మూలం: భట్ట నారాయణుడు. అనువాదం: శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరలు. ప్రతులకు: డి. వి. అండ్ సన్స్, రామారావుపేట, కాకినాడ. నెల: 3-0-0

సంస్కృతి వాఙ్మయమున నెలసిన నాటక సంచయమునగు భట్ట నారాయణుని వేణీసంహార నాటకము నకు గొదిగిసంతి ప్రతిష్ఠా వచ్చింది. కాలిదాస మహాకవి రచనలలో అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, భవభూతికృతి ఉత్తరరామ చరిత్ర గీర్వాణానికి గంతు నయనములు కాగా భట్ట నారాయణుని వేణీసంహారము తిలకాయ మానమని పేర్కొనవలసిన సంజహింపపనిలేదు.

కథావస్తువు, దానికి తగిన రసము, భావ, శైలి, నాయకుడు, ప్రతి నాయకుడు సమంజసమైన విధాన ఆమరిన ఉజ్జ్వల సృష్టి వేణీ సంహారం.

లాక్షణికులు చెప్పిన లక్షణాలనన్నింటినీ వంట పట్టించుకొని తిగునాతి వారి రచనలకు తానొక లక్షణ గ్రంథమైన పరువును హాసించుకొన్నదా నాటకం.

వేణీ సంహారమును ఓం ప్రథమముగా ఆంధ్రక రించినవారు కీ॥ శే॥ కోండ్ల రామచంద్రశాస్త్రి గారిని వినికిడి కాని అది ఆముగ్ధుని మైనందువలన కాబోలు అంతివో నే అగిపోయింది.

తిరువార ఆంధ్రకర్త కీ॥ శే॥ వడ్డాది సుబ్బారాయ కవిగారు. దీనికి తెలుగునామంలో చాలా ప్రచారం వచ్చింది. అనువాద విషయములో సుబ్బారాయకవి గారిది యథార్థంగా ఎవ్వరినైనా కాని ప్రది ర్శనయోగ్యమై పలువురు మన్ననలగు కొన్నది.

కవి పార్వత్యభాను శ్రీ పాది కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిల వారి అనువాదం ఒకటి ఉంది. అది శ్రీవారి బహుముఖ ప్రజ్ఞకు ప్రతి ఓంబుగా వాసికొన్నది.

ప్రకృతి గ్రంథము ఇందుమించు నాల్గవదిగా పేర్కొనవలసి ఉంది. ఇది మూలమును చేబట్టి

చూడగా చేర్చుటా కూర్చుటా ఉన్నట్లు స్పష్టం అవుతుంది.

ధుక్కాసముకు పరమ పతివ్రతయైన ద్రావదిని పృథువట్టి సభిగాని కీర్త్యుకొనిరాగా ఆపరాధవానికి ప్రతీకారం జరిగేవరకూ కొప్ప మునువని ఆమె ప్రతిస పట్టింది. ప్రియసాహసుడైన భీముడు. తదను గుణముగా గుగ్గోళముని తొడలను తన గదచే విగ్రుగొట్టి తిద్రక్త నిక్రములైన హస్తములతో ద్రౌపది వేణీ ముడిపెట్టాడు. ఈ విధాన నాటకానికి 'వేణీ సంహారము' అని పేరు వచ్చింది.

ఈ నాటకానికి నాయకుడెవరు? రసమేమి? అనే ప్రశ్నలకు సమాధానాలు సులభముగా రావు. చిరకాలమునుండి ఆవిషయ ద్వయము వివాద గ్రస్తమయే ఉంది. పరిమితిమైన యీ సమీక్షలో మేము దానిని వివరించి చెప్పలేము గాని ప్రతి నాయకుడైన గుగ్గోళముకు మద్దతును మహాహని. వానికి తగిన నాయకుడు ధీమంధుడు, ప్రియసాహసుడైన భీముడొకడే. కనుక ఇందు నాయకుడు భీముడే కావాలనని మాయుద్దేశం. ఏతావతా రస విషయం ఇలాగే నిర్ణీత మవుతుంది. అది రౌద్రం. రౌద్రం అంగిరసం—అని ఫలితార్థం.

భారతానికి భట్టనారాయణుని యీ నాటకానికి కథా గమనములో చాలా మార్పులున్నాయి. వానిలో రెండవ అంకమున పూర్వోట కథ ఉత్కృష్టమైన మాగ్నో. ఉపవసున చెరిక తైలకు రేయిగించిన స్వప్న వృత్తాంతమును భానుమతి నగురుబెగురులతో చెప్ప వంటూ ఉంటుంది. అది గువ్యప్రమనీ, యథా విధిగా కాంతి చేయించాలనీ చెరిక తైలూ, ఆమె అనుకొంటా ఉండగా అవివేకి దుగ్గోళముకు అక్కడకు వచ్చి శృంగార కలాపానికి దిగుతాడు. తిట్టిరితంగా కవి నూచించిన భావ్యనర్థం అసాధారణ రీతిగా ఉంది.

గ్రంథ విమర్శనము

ఉచిద నీ చూపు 'దన్యునాయూగు యుగము' -
అంటాడు గుర్రోగ్రనుడు. వెంటనే కంఠుకవచ్చి:

దేవా! భిగ్గుము, భిగ్గుము - అంటాడు.

దుర్యోధ: ఎవనిచే.

కంఠు: భీమునిచే - 'మునోజ్జమైన మార్పు' -
సహజ రమణీయమైన సంభాషణ--

అనువాదములో వేంకటేశ్వరులు గారు స్వేచ్ఛా
విధానమును అవలంబించినట్లు చెప్పిఉన్నారు. అంగు
వల్ల నాటకం చాలావరకు 'రక్తి' కట్టించేదిగానే
ఉంది. అక్కడక్కడ పద్యాలలో అతికని పాద
పూరణ పులకములైన పదాలు అనువాదాలలో ఇమడక
తప్పకు. అలాటివాటిని సాగ్గముయినంతవరకు దరి
రానీయక అనువదించారు. పద్యోదయలో పట్టుదల
బాగా కనబడుతుంది.

"మాపుల విచ్చుపూపులను

మంచును దేసెను గూకెమాడియున్

తేపటిప్రార్థన గూమిపము

జీవునఁ బూలును దాము రాలిపో,

నాపయి మూర్ఛకొంటి విరియఁ

గఁ దొడఁగుమఁ గమ్మతావులన్

వ్యాపనచేయు పద్మముల వారెకుఁ

జూగుము చంచరీకముల్."

అధునికమైన అనువాద సాహిత్యములో
ఈ నాటకం మంచి స్థానాన్ని సంపాదించుకోగలదని
ఆసిద్ధాము. ఇంగులో చారిత్రక విషయం ఒకటి
ఇచ్చారు. నన్నయభట్టుకు సహృద్యుని అయిన
నాగయ్యగారిచే ఈ నాటక కర్త అని—అది చరిత్ర
పరిశోధనలో ధ్రువపడితే చాలా శ్లాఘ్యమైనవిషయం.

యా. ప.

* * *

కృష్ణ కథా వి పంచి

పద్యకావ్యము; రచన: శ్రీ బాదాల రామకవి:
ప్రాప్తినం: బాదాల రామకవి, యం. ఎ., ఆంధ్రోప
న్యాసకు యువరాజ కళాశాల, మైసూరు. నెల గ రి.

'కృష్ణకథామృత' మన్నెట్టి 'కృష్ణకథా విపంచి'
అనగానే శ్రీకృష్ణలీలాభివృద్ధి పంపిన కావ్యమనే
స్ఫురణ కలుగుతుంది కొని ఇది అలాంటిదికాదు. ఇది
కృష్ణదేవరాయల చరిత్ర. ఇలాంటి ప్రమాదమున్నది

గ్రహించే కాబోలు 'కృష్ణకథా విపంచి' అన్న
ప్రధాన శీర్షిక క్రిందనే తిరిగి చిన్న అక్షరాల్లో కృష్ణ
దేవరాయల చరిత్ర అని ముద్రించారు. ఈ బాధ
కంటే కృష్ణదేవరాయల చరిత్ర అంటే పోను. రాయలు
దైవాంశ సంభూతుడని ఆ నాడు ప్రజాప్రవాదం
వుండేదని అంగుచేత అలా అన్నాడవారేదనీ కొం
దరు సమర్థింప చూస్తున్నాడు గాని, అలాంటిది పాప
గనిది. ఆయన అంశను బ్రతికే వాగెవరన్నా అలా ముఖ
ప్రతికోసం పొగడినా అలాంటి ప్రజాభిప్రాయం
వున్నట్లు నిరూపించటానికి ఆధారాలేమీ లేవు. ఇంత
అవసరం—అనాడు కాదు, ఈనాడు కాదు, ఏ
నాడూ కూడా కృష్ణదేవరాయలు కృష్ణశైలపాచ్యు
డుగా గుర్తింపబడుట అసంభవం. పైపెచ్చు 'కథావి
పంచి' అంటం, లోపలి ఆశ్వాసాలకు, అనావేరి,
అనందభైరవి వగైరాపేర్లు పెట్టడం, ఇదంతా సంగీత
శాస్త్రమందు రచయితను జౌత్కుక్యాన్ని తెలియ
చేస్తున్నా, ప్రత్యేకమైన అర్థస్ఫూర్తి ఏమీ కనుపింప
టం లేదు. కథను, పోనీ గానం చేయటమే అను
కున్నా, ఆ గానం చెప్పున్నవాడు కవి—ఎందు
కొచ్చిన హడావిడి యిదంతా?

ఇది చారిత్రకగా; పాత్రలు చారిత్రక పురు
షులు—అనగా పురాణ పురుషులుగాను. అయినా
కవి కృష్ణదేవరాయలను సుగ్రహ సమన్వితమైన చారి
త్రక పురుషుడుగా చిత్రించటానికి ప్రయత్నించలేదు.
కావ్య నిర్మాతకుండే స్వాతంత్ర్యాన్ని పురస్క
రించుకొని, దీక్షాదాత, దీరలలితుల స్థాయినుంచి పడి
పోకుండా పోషించుకురావటానికి ప్రయత్నించాడు.
ఇంతో అంతో చరిత్రనెరిగి దేవరాయల గుణావ
గుణాలు తెలిసినవారికి ఇంతలా కొంత ఎద్దెబ్బగానే
వుంటుంది. కృష్ణదేవరాయలుగాని, మరొక విజయనగ
పాలకు డెవడేనాగాని ప్రశస్తతు కావటానికి విజనగర

సుందర భారత యా

కన్యాకుమారి మొదలు కాశ్యపు వరకు నలుదిశల
గల వందలాది శ్లోకములు, నదినదిములు, చారిత్రక
నగరములు, రాష్ట్ర రాజధానులు, శిల్పచిత్రము
లతో 280 చిత్రపటములు 770 పైగా పేజీలు గలవు.
నెల గ. 4-0-0. పోస్టేజీ 1-4-0.

సాధన గ్రంథ మండలి, తెనాలి.

సామ్రాజ్యవ్యవస్థ, దాని నిర్మాణానికి కారకులైన మహాపురుషులు, వారి ఆదర్శాలూ కారణంగాని, ఈ రాజాది పురుషులుమాత్రంగాను, ఇట్టి రచనలవల్ల చారిత్రకమైన ఈ మహాసత్యం విస్మరింపబడుతుందేమోననే ఆందోళనతో ఇంతిదూరం వ్రాయవలసివచ్చింది. ఇందుకు ఊతివుణి.

ఇది 7 ఆశ్వాసాల కావ్యం. ఈ ఆశ్వాసాలకు వరుసగా అసాపేరి, అమృతివృణి, ఆనందభైరవి, కదన కుతూహలం, హంసస్వని, అతాణ, కళ్యాణి, అని ఏడురాగాల పేర్లు పెట్టాడు. ఈయేడు ఆశ్వాసములకూ ప్రవేశికలుగా ఏడుపద్యాలు వ్రాశాడు. ఈ పద్యాలు చదివిగే ఈ కీర్తికలుంచటంగా కవిగారి అభిప్రాయమేమిటో మనకు కొంత బోధపడుతుంది. ఉదాహరణగా, 'అసాపేరి' అనే ప్రథమాశ్వాసానికి ప్రవేశికగా ఇలా వ్రాశాడు.

"ఎల్లరసములు కణణమశ్శుల్లముంచు
బాధలప్రపంచశాంతియు పరిమళింప
రాయల విసంచి వేదనా స్థాయిచివిలి
యమృతి మొలుక నసా పేరి నాలనాపించు."

ఈ ఆశ్వాసంగా, కృష్ణశేఖరాయులు. బహుమనీ సూక్తములు, గజపతిగణాలు, త్రిభాకారణమైన యుద్ధావసాన్ని కల్గిసున్నందుకు పరివేదన పడటం అభివృద్ధి. అమృతి 'వృణి'లో పెద్దనగారి 'బ్రాతి మెలుంగల' ఆశుకవిత, గంప పెండెరపు గల్లల రచనలు విన్నవించబడినై. 'ఆనందభైరవి'లో చిన్నాడేవి కథ వస్తుంది. 'కదన కుతూహలం' యుద్ధ సన్నాహాల వర్ణన.

'హంసస్వని'లో కైత్రకూత్రిలు, ఈ ఘట్టం లోనే కృష్ణగాయలకు ఆంధ్ర విప్లువర్షరం, గోదాదేవి చరిత్ర వ్రాయవలసినదిగా ప్రబోధించటం వర్ణించబడివుంది. 'అతాణ' లో కళింగయుద్ధము, రాయదూరు యుద్ధము, అనంతరం తిరుపతి వెంకటేశ్వరుని దర్శనం చెప్పాడు. చివరిది మామూలు కళ్యాణఘట్టం.

వీరికి ప్రాచీన కవులయెడ ప్రాచీన కవితా సంప్రదాయముల యెడ గాఢమైన అభిమానం వుంది. వీరి పద్య నిర్మాణ విధానం, భావన ప్రాచీన సంప్రదాయ

భోరణిలోనే నడుగూ వుంటాయి. (పతి పద్యంలో ఎదగో ఒక ప్రాచీనకవి మనకు దర్శనమిస్తూనే వుంటాడు. ఉదాహరణకు.

'అయనగార మా హృదయ
మారసభావములూ దృగ్గంధలం
బా నిపుణత్వ మాచివపు
లాసరస్తోత్రలు వాచిగాన మ
మేరి పసంగుగా చిరుగుమిసము
లంకొలకాకు నవున్...'

స్వీకారము

రాగస్వరాలు : నవల; రచన : కనక మేడల;
ప్రచురణ : కుచేరా ఎంటర్ ప్రైజెస్ లిమిటెడ్;
21 సుంకరామచెట్టి వీధి మద్రాసు-నెల 1-25.

ఆశ్రితపేదన : శేఖరులు; రచన : శ్రీ హస్తరత్న
రామారావు; ప్రచురణ : జెకోథాక గంభీరాల,
2844 ఇమాంబావి వీధి సికింద్రాబాదు 8.

సాంస్కృతికము : కథలు; రచన : ప్రసన్న;
ప్రాప్తిస్థానం : ఆంధ్రప్రదేశ్ పబ్లికేషన్స్ రాజ
మహేంద్రవరం; నెల గు 0.50

దర్శిమహిమ : వచనం : బ్రహ్మాంశ పురాణం
లోని తిత్తాత్రేయ మహాత్మ్యమునకు అనువాదం;
అనువాదకులు : శ్రీ మిన్నికంటి కురునాథశర్మ; ప్రాప్తి
స్థానము. రచయిత, రీ వ లైను, బ్రాడీపేడ,
సుంటూరు.

ఆత్మచింతనము (మార్క్స్ ఆకలియన్)
శ్రీ చక్రవర్తుల రాజగోపాలాచార్యులవారి తిమిళ అను
వాదానికి ఇది శ్రీ చిల్లా రాధాకృష్ణశర్మగారి ఆంధ్రాను
వాదం. ప్రాప్తిస్థానం; లక్ష్మీనారాయణ గంభీరాల
24—చి. తాంజవరాయగ్రామణి వీధి మద్రాసు-1
నెల గు 1/-

సంజయప్రణయం : కథలూ, గల్పికలూ, రచన
పూభా శోభాప్రచురణాలయం, విజయనగరం నెల
గు 0.50

